

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ॐ नमो भगवते वासुदेवाय

ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦੀਆਂ ਸ਼ੁਭ ਇਛਾਵਾਂ ਸਹਿਤ

ਡਾ. ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਨੂੰ

ਪਿੰਜਰ ਸਿੰਘ

1. 1. 70

ਸੰਭੂ ਨਾਥ ਵਾਲੀ

ਜਨਮ ਪਤ੍ਰੀ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ

ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਂ

ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ

ਸੰਪਾਦਕ

ਪਿਆਰ ਸਿੰਘ

ਮਿਲਣ ਦਾ ਪਤਾ

ਲਾ ਹੌਰ ਬੁਕ ਸ਼ਾ ਪ

ਘੰਟਾ ਘਰ ਲੁਧਿਆਣਾ

©

(ਸਭ ਹੱਕ ਸੰਪਾਦਕ, ਪਿਆਰ ਸਿੰਘ ਐਮ.ਏ. ਪੀ-ਐਚ. ਡੀ., ਦੇ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ)

ਪਹਲੀ ਵਾਰ : ਅਕਤੂਬਰ, 1969

ਗਿਣਤੀ : 1100

ਮੁੱਲ :

ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਐਡੀਸ਼ਨ : 12 ਰੁਪਏ
(Raxine bound)

ਸਾਧਾਰਣ ਐਡੀਸ਼ਨ : 10 ਰੁਪਏ
(Paper bound)

ਪ੍ਰ. ਪਿਆਰ ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰੀਤ ਨਗਰ, ਲੋਇਰ ਮਾਲ, ਪਟਿਆਲਾ, ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਅਤੇ
ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਰਾਇ ਮੰਗਲਾ, ਐਮ. ਏ., ਮਾਲਿਕ ਫੂਲਕੀਆਂ ਪ੍ਰੈਸ, ਫੂਲਕੀਆਂ ਮਾਰਗ,
ਪਟਿਆਲਾ, ਦੁਆਰਾ ਮੁਦ੍ਰਿਤ।

ਵਿਸ਼ੇ-ਸੂਚੀ

ਸਾਖੀ ਨੇ:

ਪੰਨਾ

— ਮੁਖਬੰਧ	v
— ਭੂਮਿਕਾ	ix
੧. ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ	1
੨. ਅਵਤਾਰ ਬਾਲਪਨ	3
ਪਾਂਧੇ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟ	4
੩. ਕੁੜਮਾਈ ਤੇ ਖੇਤ ਹਰਿਆ	7
੪. ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਛਾਂ ਨ ਫਿਰੀ	8
੫. ਖੇਤੀ ਵਣਜ ਸਉਦਾਗਰੀ ਤੇ ਚਾਕਰੀ	10
ਗੋਸ਼ਟ ਵੈਦ ਨਾਲ	12
੬. ਸਾਖੀ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਕੀ	13
ਮੋਦੀ ਖਾਨਾ ਸੰਭਾਲਿਆ	14
੭. ਵੇਈਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼	16
(ਮੋਦੀ ਦੀ ਕਾਰ ਤਿਆਗੀ)	16
ਕਾਜੀ ਨਾਲ ਚਰਚਾ	17
੮. ਮਰਦਾਨੇ ਬਿਖ ਫਲ ਖਾਧੇ/ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਭੁਖ ਗਵਾਈ	21
ਬਾਬੇ ਤਪ ਆਰੰਭਿਆ	23
ਬਾਬਾ ਤੀਰਥਾਂ ਨੂੰ ਗਇਆ/ਖੇਤਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦਿੱਤਾ	23
ਸੁਚ ਰਸੋਈ	25
੯. ਬਾਬਾ ਤਿਆ ਰਾਜ ਗਇਆ	26
੧੦. ਸਾਖੀ ਰਾਕਸ਼ ਨਾਲ ਹੋਈ	28
੧੧. ਕਲਿਜੁਗ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟ	28
੧੨. ਸਜਣ ਠਗ ਨਿਸਤਾਰਾ	31
੧੩. ਬਾਬੇ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿਧੀ	33
ਸਾਖੀ ਮੁਨਾਫਕ ਦੇਸ ਦੀ	33
੧੪. ਸਿਧ ਗੋਸ਼ਟ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਤੇ ਹੋਈ	36

੧੫.	ਸਾਖੀ ਮਕੇ ਦੀ	42
੧੬.	ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਮੇਲ	44
੧੭.	ਸੇਖ ਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟ	47
੧੮.	ਸੈਦਪੁਰ ਦਾ ਕਤਲਾਮ (ਬਾਬੇ ਦੀ ਕ੍ਰੋਧੀ)	52
੧੯.	ਬਾਬਰ ਨੂੰ ਵਰਦਾਨ	54
੨੦.	ਸਾਖੀ ਕਰੋੜੀਏ ਨਾਲ/ਰਾਵੀ ਕਿਨਾਰੇ ਚਕ ਬਧਾ	57
੨੧.	ਭਗੀਰਥ ਤੇ ਬਾਣੀਆ	60
	ਸਾਖੀ ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਨਾਲ ਹੋਈ	61
੨੨.	ਭਾਈ ਲਹਣਾ ਭਉਣ ਪਰਸਣ ਗਇਆ	69
	ਲਹਣਾ ਜੀ ਦੀ ਘਰ ਵਾਪਸੀ	71
	ਲਹਣਾ ਜੀ ਮੁੜ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ	72
੨੩.	ਗੋਸ਼ਟ ਸਿਧਾਂ ਨਾਲ—ਅਚਲ ਵਟਾਲੇ	73
੨੪.	ਸਾਖੀ ਮੂਲੇ ਖਤ੍ਰੀ ਨਾਲ	76
੨੫.	ਬਾਬੇ ਤਪਸਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ	78
	ਲਹਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਠੰਡ ਪਸਰ ਗਈ	80
	ਬਾਬੇ ਸੇਵਾ ਆਰੰਭੀ	81
	ਗੋਰਖ ਨਾਲ ਭੇਂਟ	81
	ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਪਰੀਖਿਆ	83
	ਬਾਬੇ ਧਾਣਕ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ	84
੨੬.	ਸਿਧਾਂ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟ/ਜਪ ਅਵਤਰਣ	84
੨੭.	ਪੰਖੀ ਮੋਏ ਉਡਾਏ	86
	ਤੇ ਬਾਬੇ ਦਾ ਪਸ਼ਚਾਤਾਪ	
੨੮.	ਸੋ ਦਰ ਦੀ ਸਿਫਤ	88
	ਜੰਗਲ ਮਹਿ ਗੰਗਾ ਆਣੀ	89
੨੯.	ਗੁਰਸਿਖ ਪਰੀਖਿਆ	90
	ਬਸਿਸਟ ਗੁਸਾਈਂ ਦੀ ਕਥਾ	91
੩੦.	ਲਹਣੇ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ	97
	ਸਾਖੀ ਓੜਕ ਦੀ	98
—	ਪੁਸਤਕ-ਸੂਚੀ	102

ਮੁਖਬੰਧ

ਜ਼ਾਹਿਰ ਪੀਰ, ਜਗਤ ਗੁਰੂ, ਨਾਮ ਦੇ ਬੋਹਿਥਾ, ਅਗਿਆਨ-ਅੰਧਕਾਰ ਦੇ ਵਿਨਾਸ਼ਕ, ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦਾ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲਾ ਦਿਵਸ ਨੇੜੇ ਢੁਕ ਰਹਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਮਹਾਨ ਉਤਸਵ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਪ੍ਰਤਿ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਲਈ ਇਸ ਵਕਤ ਸਾਰੇ ਕਿਸੇ ਨ ਕਿਸੇ ਆਹਰ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਵਿਅਕਤੀ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਲਗੇ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਆਪਣੀ ਥਾਂ। ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਕੋਈ ਜੀਵਨ ਤੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਫਾਉਂਡੇਸ਼ਨ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਹਨ ਤੇ ਸ਼ਿਰੋਮਣੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ। ਆਪ ਇਸ ਲੇਖਕ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ, ਵਾਈਸ-ਚਾਂਸਲਰ, ਸ. ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਰੰਗ ਦੀ ਸੁਯੋਗ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਹੋ ਰਹਿਆ ਹੈ। ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਇਸ ਵਕਤ ਖੂਬ ਗਹਮਾ ਗਹਮੀ ਹੈ।

ਅਜੇਹੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਜੀਵਿਤ ਮਨ ਵਾਲੇ ਵਿਅਕਤੀ ਦਾ ਅਭਿਜ ਰਹਣਾ ਕਠਿਨ ਹੈ। “ਸੁਣਿ ਗਲਾ ਆਕਾਸ਼ ਕੀ ਕੀਟਾ ਆਈ ਰੀਸ” ਦੇ ਮਹਾ ਵਾਕ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਨਕਾਰੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ੌਕ ਕੁੱਦਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਵੀ ਕੁਝ ਲਿਖ। ਯਾਰਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨੇ ਉਭਾਰਿਆ। ਅਸਾਂ ਨਾਂਹ ਨੁਕਰ ਕੀਤੀ; ਕਹਿਆ “ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ”। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਬਹਾਨੇ ਦਾ ਮਖੌਲ ਉਡਾਇਆ; ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਪਾਈਆਂ; ਤਾਅਨੇ ਦਿੱਤੇ। ਬੜੀ ਸ਼ਰਮ ਆਈ; ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਚਾਰਾ ਨ ਰਹਿਆ। ਕਲਮ ਹੱਥ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਲਿਖਣ ਬੈਠੇ। ਪਰ, ਕਲਮ ਚਲੇ ਨਾ, ਲਿਖਣ ਨੂੰ ਕੁਝ ਔੜੇ ਨਾ। ਡੋਰ ਭੋਰੇ ਹੋ ਕੇ ਇਕ ਦਿਨ ਬੈਠੇ ਰਹੇ, ਦੋ ਦਿਨ ਬੈਠੇ ਰਹੇ; ਹਫ਼ਤਾ ਲੰਘ ਗਇਆ। ਸੋਚਿਆ ਛੱਡ ਦੇਈਏ। ਜ਼ਮੀਰ ਨੇ ਫਿਰ ਲਾਅਨਤ ਪਾਈ। ਉੱਠੇ, ਪੁਰਾਣੇ ਬਸਤੇ ਫੋਲੇ—ਜਿਵੇਂ ਭੁੱਖਾ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਸਾਹੂਕਾਰ ਵਹੀਆਂ ਫੋਲਦਾ ਹੈ। ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹੱਥ ਆਈ। ਕਹਿਆ, “ਚਲੋ ਇਹੀ ਸਹੀ, ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਸੁਦਾਮਾ ਦੇ ਚੌਲ ਹੀ ਸਹੀ, ਵਡੀ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਛੋਟੀ ਹੀ ਸਹੀ।”

ਸੋ, ਇਹ ਹੈ ਸਾਡੀ ਹਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਜੋ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਇਕ ਪੁਰਾਣੀ ਜੀਵਨੀ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਅੱਗੇ ਪਾਠਕਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਪਹਲੀ ਵਾਰ ਛਪੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਅਸੀਂ ਸ. ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਸ਼ੋਕ ਦੇ ਰਿਣੀ ਹਾਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਨਿਜੀ ਪੁਸਤਕਾਲੇ ਵਿਚੋਂ ਉਤਾਰਾ ਕਰ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੀ ਆਭਾਰੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਅਮੋਲਕ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲਾ ਪੁਰਬ ਸਮੇਂ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਦੇ ਸਕੇ ਹਾਂ।

ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਸੰਪਾਦਿਤ ਕਰਨ ਵਿਚ ਮੂਲ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਹੂ-ਬ-ਹੂ ਜਾਂ ਉਹ ਜਿਸ ਨੂੰ “ਨਕਲ ਮੁਤਾਬਿਕ ਅਸਲ” ਆਖਦੇ ਹਨ, ਦੇਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮੂਲ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੇੜਿਆ, ਸਿਵਾਇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਜਿਥੇ ਉਤਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਾਸੋਂ ਕੋਈ ਅੱਖਰ ਜਾਂ ਲਗ ਮਾਤ੍ਰਾ ਛੁੱਟ ਗਈ ਹੈ ਜਾਂ ਸ਼ਬਦ ਰਹ ਗਇਆ ਹੈ। ਮੂਲ-ਪਾਠ ਦਾ ਪਦ-ਛੇਦ ਤਾਂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਨਵੀਨ ਬਿਸ਼ਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ; ਪੁਰਾਣਾ ਢੰਗ ਦੇ ਡੰਡੀਆਂ ਵਾਲਾ ਹੀ ਰਹਣ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਹਾਂ, ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ ਦੇ ਡੰਡੀਆਂ ਵਾਲਾ ਬਿਸ਼ਾਮ ਚਿੰਨ੍ਹ, ਜਿਥੇ ਉਸ ਦੀ ਲੋੜ ਸਮਝੀ ਹੈ, ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਪਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਪਾਠ ਉਠਾਉਣ ਵਿਚ ਸਹੂਲਤ ਪੈਦਾ ਹੋ ਜਾਏ। ਇਸ ਪੱਖ ਤੋਂ ਇਸ ਰਚਨਾ ਦੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਪਾਠ ਰਲਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ; ਬਿਸ਼ਾਮ ਚਿਨ੍ਹ (॥) ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਹਰ ਇਕ ਦੀ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਹੈ।

ਮੂਲ ਪੋਥੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪੈਟਰਨ ਤੇ ਚਲਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਿੰਦੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪੜ੍ਹਨ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਪਾਠ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਬਿੰਦੀ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਲਾਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ; ਜਿਵੇਂ : ਆਵਾਂ (ਆਵਾ), ਨਵਾਂ (ਨਵਾ), ਤਾਈਂ (ਤਾਈ), ਪੀਸਾਂ (ਪੀਸਾ), ਆਖਸਾਹਾਂ (ਆਖਸਾਹਾ), ਕਰਾਹੇਂ (ਕਰਾਹੇ), ਲੈਂਦੋ (ਲੈਦੋ), ਆਦਿ।

ਕੁਝ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ ਇਕ ਤੋਂ ਵਧ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ (ਜਿ/ਜੁ/ਜੋ, ਆਵਹਿ/ਆਵੈ, ਕਉ/ਕੋ, ਹਹੁ/ਹੋ, ਹੋਦਾ/ਹੁੰਦਾ, ਆਦਿ)। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰਹਣ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਯਤਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪਾਠਕ ਪੁਰਾਤਨ ਲਿਖਣ-ਢੰਗ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਣ।

ਮੂਲ-ਪਾਠ ਵਿਚ ਆਈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ-ਜੋੜ ਅਸਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤੇ; ਉਵੇਂ ਹੀ ਰਹਣ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਹਾਂ, ਮੋਟੇ ਮੋਟੇ ਪਾਠਾਂਤਰ ਹੇਠਾਂ, ਫੁਟ-ਨੋਟਾਂ ਵਿਚ, ਦਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਪੰਨਾ ਵੀ ਨਾਲ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਚਾਹਵਾਨ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਢੂੰਡਣ ਲਗਿਆਂ ਔਕੜ ਨ ਆਵੇ। ਮੂਲ ਪੋਥੀ ਨੂੰ ਲੋੜ ਪੈਣ ਉਤੇ ਵੇਖ ਸਕਣ ਦੇ ਖਿਆਲ ਤੋਂ ਉਸ ਦੇ ਪੰਨੇ, ਛਪੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ, ਹਾਸ਼ੀਏ ਵਿਚ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਿਥੋਂ ਉਹ ਪੰਨਾ ਮੂਲ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਥਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਟੇਢੀ ਲਕੀਰ (/) ਨਾਲ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ।

ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਅਸਾਂ ਆਪਣੀ ਵਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੋਟੇ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ, ਵਡੀਆਂ ਬ੍ਰੈਕਟਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਪਤਾ ਲਗੇ ਕਿ ਇਹ ਮੂਲ ਪੋਥੀ ਦਾ ਅੰਗ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਸਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਸੌਖਿਆਂ ਲੱਭ ਸਕਣ ਲਈ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਉਪਰ, ਸਿਖਰ ਤੇ ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦੁਹਰਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਮੂਲ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ੩੦ ਸਾਖੀਆਂ ਸਨ। ਅਸਾਂ ਮੂਲ ਪੋਥੀ ਦੀ ਇਸ ਗਿਣਤੀ ਨੂੰ ਭੰਗ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਜਿਥੇ ਜਿਥੇ ਇਕ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਇਕ ਤੋਂ ਵਧ ਪ੍ਰਸੰਗ ਸਨ, ਉਥੇ ਉਥੇ ਅਧੀਨ ਸਿਰਲੇਖ (subheads) ਬਣਾ ਕੇ ਨਾਲ ਚਲਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ।

ਫੁਟਨੋਟਾਂ ਵਿਚ ਮੂਲ ਪਾਠ ਨਾਲ ਦੂਜੀਆਂ ਪੋਥੀਆਂ ਦੇ ਪਾਠਾਂਤਰ ਅਸਾਂ ਪੁੱਠੇ

ਕੌਮਿਆਂ ਵਿਚ ਦਰਸਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਪੋਥੀ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਸੰਕੇਤਕ ਪਦਾਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸੰਕੇਤਕ ਪਦਾਂ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਅਗਲੇ ਪੰਨੇ ਤੇ ਹੈ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਪਾਠਾਂਤਰ ਪੁੱਠੇ ਕੌਮਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਕਿਉਂਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਪਦ 'ਪਾਠਾਂਤਰ' ਜਾਂ 'ਪਾਠ-ਭੇਦ' ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਫੁਟਨੋਟਾਂ ਵਿਚ ਅਰਥ ਵੀ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਇਹ ਪੁੱਠੇ ਕੌਮਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ। ਫੁਟਨੋਟਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਵਧੇਰੇ ਵਿਸਤਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸੰਪਾਦਨ-ਤਕਨੀਕ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਪਾਠਕ ਵੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸੌਖੇ ਸਮਝ ਲੈਣ।

ਅੰਤ ਵਿਚ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਸਜਨਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਰੋਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਂ ਅਪਰੋਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦਿੱਤੀ। ਮੇਰੇ ਕੁਝ ਮਿਤ੍ਰਾਂ ਨੇ ਪਰੂਫ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਬੜੀ ਸਹਾਇਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਭੀ ਮੇਰੇ ਧੰਨਵਾਦ ਦਾ ਪਾਤ੍ਰ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮੈਂ ਸ਼੍ਰੀ ਜਗਦੀਸ਼ ਰਾਇ ਮੰਗਲਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਟਾਫ਼ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਾਂਤ ਰਿਣੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਛਪਾਈ ਨੂੰ ਘਟ ਤੋਂ ਘਟ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਮੁਕਾ ਦਿੱਤਾ।

ਪਟਿਆਲਾ

੨੫ ਅਕਤੂਬਰ, ੧੯੬੬

ਪਿਆਰ ਸਿੰਘ

ਸੰਕੇਤਾਵਲੀ

ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਵਰਤੇ ਗਏ ਸੰਕੇਤਾਂ ਦਾ ਬਿਓਰਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :

- ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਸ਼ੋਕ ਦੇ ਨਿਜੀ ਪੁਸਤਕਾਲੇ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ੧੭੯੧
ਬਿਕ੍ਰਮੀ (੧੭੩੪ ਈ.) ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਇਕ ਖਰੜਾ ।
- ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ. ਸਿਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਦੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ੫੪੬੨.
- ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ. ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ੧੪੩੦ ਪੰਨਿਆਂ ਵਾਲੀ ਆਮ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਬੀੜ ।
- ਪੰ. ਭਾ. ਛੰ. PUL 4141 ਦੀਆਂ ਡਾ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ 'ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਖਾ
ਤੇ ਛੰਦਾਬੰਦੀ-ਜਪੁ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ' ਵਿਚ ਉੱਧਰਿਤ ਟੁਕਾਂ ।
- ਪੁ. ਜ. ਸਾ. ਡਾ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਸੰਪਾਦਿਤ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ।

ਭੂਮਿਕਾ

੧

(ਪੁਸਤਕ-ਪਰਿਚਯ)

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮੰਡਲ, ਪਟਿਆਲਾ, ਵਲੋਂ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ, ਭਗਤ ਵੱਛਲ, ਦੀਨਾ ਨਾਥ, ਮਨਸਾ ਪੂਰਨ, ਕਾਮਨਾ ਸਿਧ, ਘਟ ਘਟ ਦੇ ਵਾਸੀ, ਸਰਬ ਜੀਆਂ ਦੇ ਰੱਖਕ, ਦੰਭ ਬਿਦਾਰਕ, ਤਿਮਰ ਨਾਸ਼ਕ, ਗਰਬ ਪ੍ਰਹਾਰੀ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਪੰਜਵੀਂ ਸ਼ਤਾਬਦੀ ਸੰਬੰਧੀ ੧੫ ਸਤੰਬਰ ੧੯੬੯ ਨੂੰ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਹੋਈ ਸਰਬ ਹਿੰਦ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ, ਡਾ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ ਨੇ ਸੁਝਾਉ ਦਿੱਤਾ ਕਿ “ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ੧੭੦੧ ਈਸਵੀ ਦੀ ਰਚੀ ਇਕ ਜੀਵਨੀ ਅਤੇ ੧੭੧੧ ਈਸਵੀ ਦਾ ਜਪੁ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਟੀਕਾ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਲੈ ਆਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ”¹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਤਰਾਂ ਦਾ ਲੇਖਕ ਉਸ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਤਾਂ ਹਾਜ਼ਿਰ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਪਿਛੋਂ ਜਦੋਂ ਉਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮੰਡਲ ਦੀ ਉਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਕਤ੍ਰਤਾ ਦੀ ਛਪੀ ਕਾਰਵਾਈ ਪੜ੍ਹੀ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਇਹ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਉਤਸੁਕਤਾ ਜਾਗੀ। ਫਲਸ਼ਰੂਪ, ਡਾ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ ਦੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ੧੭੦੧ ਈਸਵੀ ਦੀ ਲਿਖੀ ਜੀਵਨੀ, ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਿਰ ਹੈ। ਇਹ ਅਸੀਂ, ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇੱਛਾ ਅਨੁਸਾਰ ਲਾਹੌਰੋਂ ਲਿਆ ਕੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਸੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚੋਂ ਲੱਭ ਕੇ ਗੁਰੂ-ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦੀ ਭੇਂਟ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਅਤੇ ਇਸ ਤੁੱਛ ਜੇਹੀ ਸੇਵਾ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜਗਤ ਹੱਥੋਂ ਕਬੂਲ ਪੈਣ ਦੀ ਆਸ ਰਖਦੇ ਹਾਂ।

ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਪੁਸਤਕ ਵਲ ਪੰਜਾਬੀ ਜਗਤ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਲਾਂ ਧਿਆਨ ਦਿਵਾਉਣ ਦਾ ਸਿਹਰਾ ਡਾ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ ਦੇ ਸਿਰ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਲਾਂ ਉੱਲੇਖ ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ੧੯੩੪ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਛਪੀ *A History of Panjabi Literature* ਵਿਚ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ।² ਇਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੂਚਨਾ ‘ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ’

¹ਦੇਖੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਮੰਡਲ, ਪਟਿਆਲਾ, ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਸੰਖੇਪ ਕਾਰਵਾਈ, ਪੰਨਾ ੧੩.

²ਸੰਸਕਰਣ ਪਹਲਾ, ਪੰਨਾ ੫੦.

(*Adi Sakhis*) ਨਾਂ ਹੇਠ ਦਿਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁਝ ਟੂਕਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਚੋਣਾਂ (Panjabi Selections) ਵਾਲੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ PUL 4141 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 'ਜਨਮ ਪਤ੍ਰੀ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ' ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ।

ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਗਲੀ ਪੁਸਤਕ 'ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਖਾ ਤੇ ਛੰਦਾ-ਬੰਦੀ—ਜਪੁ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ', ਜੋ ੧੯੩੭ ਵਿਚ ਛਪੀ, ਇਸ ਪੱਖ ਤੋਂ ਕੁਝ ਵਧੇਰੇ ਉਦਾਰ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਤੋਂ ਇਕ ਅਧੂਰੀ ਟੂਕ ਅਤੇ ਦੋ ਪੂਰੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ; ਨਾਲ ਹੀ, ਇਸ ਦੇ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ, ਆਦਿ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।¹

ਡਾ. ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹੀ ਇਕ ਤੀਜੀ ਰਚਨਾ 'ਪੰਜਾਬੀ ਅਦਬ ਦੀ ਮੁਖਤਸਿਰ ਤਾਰੀਖ' ਹੈ ਜੋ 'ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਖਾ ਅਤੇ ਛੰਦਾ-ਬੰਦੀ—ਜਪੁ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ' ਤੋਂ ਪੰਜ ਸੱਤ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਛਪੀ। ਇਹ ਇਸ ਜਨਮ ਪਤ੍ਰੀ ਜਾਂ 'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' ਵਿਚੋਂ ਲਈਆਂ ਗਈਆਂ ਟੂਕਾਂ ਅਤੇ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਉੱਧਰਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਹਲੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸਮ੍ਰਿਧ ਹੈ। ਫਲਸ਼ਰੂਪ, ਇਸ ਵਿਚ ਚਾਰ ਨਵੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ², ਜੋ ੧੯੪੮ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਛਪੀ ਇਸੇ ਨਾਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਮੁੜ ਦੁਹਰਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ³।

ਡਾ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੁਆਰਾ ਉੱਧਰਿਤ ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਟੂਕਾਂ ਅਤੇ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਵਿਚੋਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ, ਜੋ ੩੦ ਹੈ, ਸਣੇ ਇਸ ਦੇ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਦੇ, ਸਾਡੇ ਬਹੁਤ ਕੰਮ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਇਸ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚੋਂ ਢੂੰਡ ਸਕੇ ਹਾਂ।

ਸੰਬੰਧਿਤ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀਆਂ ਇਸ ਵਕਤ ਪੂਰਣ ਅਤੇ ਅਧੂਰੀਆਂ ਚਾਰ ਕਾਪੀਆਂ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸਿੱਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ⁴। ਇਸ ਦੇ ਪਹਲੇ ਪੰਜ ਪੜ੍ਹੇ ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਕਾਰਣ ਅਪੂਰਣ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਸੰਭਵ ਹੈ, ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਪਤ੍ਰਿਆਂ ਨਾਲ ਗੁਮ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇ, ਉਂਜ ਭਾਵੇਂ ਅਜੇਹਾ ਹੋਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਘਟ ਹੈ, ਕਿਉਂਜੋ ਮਿਤੀ ਆਮ ਤੌਰ ਤੇ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮਿਤੀਹੀਨ ਹੀ ਮੰਨਾਂਗੇ।

ਦੂਸਰੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਮੋਤੀ ਬਾਗ਼, ਪਟਿਆਲਾ, ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਨਿਜੀ

¹ਪੰਨਾ ੫, ੭੮, ੧੬੪, ੨੪੫.

²ਪੰਨਾ ੧੨੭, ੧੩੪.

³ਪੰਨਾ ੨੨੮-੨੩੪.

⁴ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ੫੪੬੨.

ਪੁਸਤਕਾਲੇ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ।¹ ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਇਕ ਪਤਾ ਗੁਮ ਹੈ, ਪਰ ਬਾਕੀ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੂਰਣ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਇਸ ਦੇ ਅੰਤ ਤੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ : “ਸੰਮਤ ੧੭੫੮ ਮਾਹ ਅਸਾੜ ਬਦੀ ੧੩।” ਸਾਡੀ ਹਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦੀ ਆਧਾਰਭੂਤ ਕਾਪੀ ਮੌਤੀ ਬਾਗ ਵਾਲੀ ਇਹੀ ਪੋਥੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਹੱਥ-ਲਿਖਤ PUL 4141 ਦੇ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਡਾਕਟਰ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਅਨੁਸਾਰ “ਸੰਮਤ ੧੭੫੮ ਪੋਹ ਸੁਦੀ ੧, ਵਾਰ ਸੁਕਰਵਾਰ” ਹੈ।² ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਇਹ ਸਾਡੀ ਆਧਾਰਭੂਤ ਕਾਪੀ PUL 4141 ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਛੇ ਕੁ ਮਹੀਨੇ ਪਹਲਾਂ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਅਤੇ ਸਿ. ਰੈ. ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਾਲੀ ਕਾਪੀ ਨੂੰ ਮੂਲ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ, ਨਕਲ ਮੰਨਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਜੋ, ਜੇ ਇਹ ੧੭੫੮ ਬਿ. ਦੀ ਰਚੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਇਹ ਮਿਤੀ ਮੂਲ ਪੋਥੀ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣ ਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦੀ, ਪਰ ਅਜੇਹਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਕਾਰਣ ਇਹ ਮੁਢਲੀ ਰਚਨਾ ਨਹੀਂ, ਪਹਲਾਂ ਤੋਂ ਮੌਜੂਦ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਜਾਂ ਸੰਗ੍ਰਹ ਹੈ।

ਇਕ ਹੋਰ ਫਰਕ, ਲਿਖਾਰੀ ਸੰਬੰਧੀ ਸੂਚਨਾ ਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਇਸ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ, ਪਰ PUL 4141 ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਉਸ ਵਿਚ ਇਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸਿਭੂ (ਜਾਂ ਸੰਭੂ) ਨਾਥ ਬ੍ਰਹਮਣ ਹੱਥੋਂ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਕਾਪੀ ਸ. ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਸ਼ੋਕ ਦੇ ਨਿਜੀ ਪੁਸਤਕਾਲੇ ਵਿਚ ਉਪਲਬਧ ਹੈ। ਇਹ ਵਖ ਵਖ ਸ਼੍ਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਇਕਤ੍ਰ ਕੀਤੀਆਂ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਾਡੀ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀਆਂ ੨੦ ਸਾਖੀਆਂ, ਕ੍ਰਮਾਂਕ ੮ ਤੋਂ ੨੫ ਅਤੇ ੨੬ ਤੋਂ ੩੦, ਵਾਲੀਆਂ ਬਿਲਕੁਲ ਇਸੇ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸਿੱਧ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਪੋਥੀ ਦੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਵੀ ਉਸੇ ਸ਼੍ਰੋਤ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਇਆ ਹੈ। ਅਸ਼ੋਕ ਵਾਲੀ ਕਾਪੀ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਜਾਂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ੧੭੬੧ ਬਿਕ੍ਰਮੀ (੧੭੩੪ ਈਸਵੀ) ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਹੈ। ਪਾਠ-ਭੇਦ ਅੰਕਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਚੋਖੀ ਸਹਾਇਤਾ ਮਿਲੀ ਹੈ।

‘ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ’ ਦੀ ਚੌਥੀ ਪ੍ਰਤਿਲਿਪੀ ਸੈਂਟਰਲ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਦੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ੪੬੫ ਵਿਚ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ। ਸ. ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਸ਼ੋਕ ਦੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਵਾਂਗ ਇਹ ਵੀ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਸ਼੍ਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਲਈਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ

¹ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਫੋਟੋ-ਸਟੈਟ ਕਾਪੀ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਦੇ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਐਫ਼ ਹਿਸਟਾਰੀਕਲ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਵਿਚ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ।

²ਦੇਖੋ ਪੰ.ਭਾ. ਛੰ., ਪੰਨਾ ੫; *A History of Panjabi Literature*, p. 16 (Panjabi Selections).

‘ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ’ ਵਾਲੇ ਲਗਪਗ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਥੋੜੇ ਬਹੁਤ ਪਾਠਾਂਤਰਾਂ ਸਹਿਤ ਆ ਗਏ ਹਨ। ਇਹ ੧੮੧੩ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦੀ ਨਕਲ ਹੈ ਤੇ ਪਾਠ-ਭੇਦਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਅਸਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ।

੨.

(ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ)

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਚਾਰ ਮੁਖ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਮਿਥੀਆਂ ਹਨ : ਪਹਲੀ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਦੂਜੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ, ਤੀਜੀ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਵਾਲੀ, ਅਤੇ ਚੌਥੀ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੌਹਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਜਗਤ ਇਸ ਵਕਤ ਤਕ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਜਾਣੂ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਪਹਲੀ ਇਸੇ ਨਾਂ ਦੀ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਡਾ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਹਥੋਂ ਸੰਪਾਦਿਤ ਹੋ ਕੇ ਪਾਠਕਾਂ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਖੋਜ ਅਨੁਸਾਰ ੫੭ ਸਾਖੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਲੇਖਕ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਚਲ ਸਕਿਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਇਸ ਨੂੰ ਸਤਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪਹਲੇ ਅੱਧ ਦੀ ਰਚਨਾ ਮੰਨਦੇ ਹਨ।¹

ਦੂਜੀ ਅਰਥਾਤ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵੀ ਦੋ ਸੈਂਚੀਆਂ ਵਿਚ ਸੰਪਾਦਿਤ ਹੋ ਕੇ ਛਪ ਚੁਕੀ ਹੈ।² ਇਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਭਤੀਜੇ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ (੧੫੮੧-੧੬੩੯ ਈ), ਸੁਪੁਤ੍ਰ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਹੋਈ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਇਕ ਵਡੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਲ ੫੭੫ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ੨੮੮ ਸਾਡੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਹਨ : ਬਾਕੀਆਂ ਲਈ ਖੋਜ ਜਾਰੀ ਹੈ।

ਤੀਜੀ, ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਕਈ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ (recensions) ਵਿਚ ਛਪੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਚ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਹੈ। ਅਸਲ ਵਿਚ, ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਸੰਸਕਰਣ ਹਾਲੀ ਤਕ ਤਿਆਰ ਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ; ਜੋ ਵੀ ਛਪੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦੂਜੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਦਾ ਰਲਾ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ‘ਵਡੀ’ ਤੇ ‘ਅਸਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ’ ਦੇ ਲੇਬਲਾਂ ਥੱਲੇ ਇਸ ਦੇ ਛਾਪਣ ਵਿਚ ਮਨ ਆਈ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਸੂਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿਉਂਜੋ ਇਸ ਦੀਆਂ ਜਿੱਨੀਆਂ ਵੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਰਲਗੱਡ ਬਹੁਤ ਹੈ। ਅਸਲ ਜਨਮ

¹ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਚੌਥਾ ਸੰਸਕਰਣ, ਪੰਨਾ ਅ।

²ਇਹ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਿਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਦੇ ਸਿੱਖ ਹਿਸਟਰੀ ਰੀਸਰਚ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਵਲੋਂ ਛਪੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸੈਂਚੀਆਂ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ, ਕ੍ਰਮਵਾਰ, ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ/ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਸ਼ੋਕ ਅਤੇ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ/ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਹਨ। ਦੂਜੀ ਸੈਂਚੀ ਹਾਲੀ ਮਾਰਕੀਟ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ।

ਸਾਖੀ ਬਾਰੇ, ਸੱਚ ਪੁਛੋ, ਤਾਂ ਬਿਨਾ ਸੂਝ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਪਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ । ਕੁਝ ਜਾਣਕਾਰੀ ੧੭੧੫ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦੀ ਲਿਖੀ ਇਕ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਇਸ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣਾ ਨੁਸਖਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਵਕਤ ਸ਼੍ਰੀ ਪਿਆਰੇ ਲਾਲ ਕਪੂਰ, ਹੋਜ਼ ਕਾਜ਼ੀ, ਦਿੱਲੀ, ਪਾਸ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ ।¹

ਚੌਥੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਹ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀ ਪਹਲੀ ਵਾਰ ਦਾ ਟੀਕਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਸੰਦਰਭ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀਆਂ ਲਗਪਗ ੨੧੯ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਵਧ ਸਾਖੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਇਹ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਅਤੇ ਜਨਮ ਪਤ੍ਰੀ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ਅਥਵਾ 'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' ਵਾਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਮਿਲਗੋਭਾ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਕੁਝ ਪ੍ਰਸੰਗ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਹਰੇ ਹਨ, ਪਰ ਲਗਦੇ ਉਹ ਕਿਸੇ ਪੁਰਾਣੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਹੀ ਹਨ । ਇਸ ਦੇ ਲੇਖਕ ਬਾਰੇ ਮਤਭੇਦ ਹੈ । ਵੀਹ ਵਿਸ਼ਵੇ, ਇਹ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਜਾਂ ਸ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਕਾਲ ਅਠਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦਾ ਪਹਲਾ ਜਾਂ ਦੂਜਾ ਦਹਾਕਾ ਕਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ।² ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਸੰਸਕਰਣ ਪੱਥਰ ਦੇ ਛਾਪੇ ਦੇ ਅਤੇ ਇਕ ਮੋਟੇ ਟਾਈਪ ਦਾ ਸਾਡੇ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਏ ਹਨ ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਗਿਆਤ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਕ ਹੋਰ ਪਰੰਪਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਜਗਤ ਹਾਲੀ ਜਾਣੂ ਨਹੀਂ । ਹਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਨਿਧਤਾ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਇਸ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਚਲ ਕੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਵਧੇਰੇ ਕਹਾਂਗੇ ।

੩

(ਪ੍ਰਥਮਤਮ ਪਰੰਪਰਾ)

ਉਪਰੋਕਤ ਚਾਰੇ ਜਾਂ ਪੰਜੇ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਚੌਥੇ ਤੱਤ ਸਾਂਝੇ ਰੱਖਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਇੱਨੀ ਕੁ ਵਿਲੱਖਣਤਾ ਜ਼ਰੂਰ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖਰੀ ਹੋਂਦ ਦੇ ਦੇਵੇ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੂੰ ਥੋੜੇ ਜੇਹੇ ਪਰਿਸ਼੍ਰਮ ਅਤੇ ਅਭਿਆਸ ਨਾਲ ਨਿਖੇੜਿਆ ਜਾ ਸਕੇ । ਅਜੇਹਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਇਸ ਕਾਰਣ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤੀਆਂ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਦੇ ਨਕਲ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਲਿਖਤ ਦੀ ਪਾਵਨਤਾ (sanctity) ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ ਰਖਿਆ, ਤੇ ਨ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਲੀ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਕਦੀ ਆਪਾ ਜਣਾਇਆ; ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ, ਰਚਨਾ ਦੀ ਮਿਤੀ ਲਿਖਣ ਤਕ ਸੰਕੋਚ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਵਿਕਾਸ-ਲੜੀ ਨੂੰ ਦਿਖਾ ਸਕਣਾ

¹ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਫੋਟੋ-ਸਟੈਟ ਕਾਪੀ ਹੁਣੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਦੇ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ ਔਫ ਹਿਸਟਾਰੀਕਲ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਨੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

²Piar Singh, *A Critical Survey of Panjabi Prose in the Seventeenth Century*, pp. 120-22.

ਅਤਿ ਕਠਿਨ ਹੈ । ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਜਿਸ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮੁੱਲ ਸੀ, ਉਹ ਸਨ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਚੌਜ ਅਤੇ ਬਚਨ । ਇਹ ਉਹ, ਜਿਥੋਂ ਕਿਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ, ਇਕਤ੍ਰ ਕਰਦੇ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ-ਜੀਵਨੀਆਂ ਵਖ ਵਖ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦਾ ਮਿਲਗੋਭਾ ਹੁੰਦੀਆਂ ਗਈਆਂ । ਇਹੀ ਉਹ ਭਾਵਨਾ ਹੈ ਜੋ 'ਅਮਰ ਕਥਾ' ਵਰਗੀਆਂ ਵਡੇ ਆਕਾਰ ਦੀਆਂ ਗੁਰੂ-ਜੀਵਨੀਆਂ ਇਕਤ੍ਰ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣੀ ।¹

ਖੈਰ, ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ-ਕ੍ਰਮ ਬਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਚੌਖਾ ਮਤ-ਭੇਦ ਹੈ । ਜਦੋਂ ਇਕ ਵਰਗ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਪਹਲੀ ਰਚਨਾ ਮੰਨਣ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਹੈ, ਦੂਜਾ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਥਮਤਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ । ਤੀਸਰਾ ਹੋਰ, ਜੋ ਹੁਣੇ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਮੁਢਲੀ ਰਚਨਾ ਦਸਦਾ ਹੈ । ਸੋ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਹਲੀ ਕਿਸ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਏ ?

ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਪਹਲ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਮਤ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਤੋਂ ਸੁਣ ਕੇ ਪੈੜੇ ਮੱਖੇ ਪਾਸੋਂ ਆਪ ਲਿਖਵਾਈ ।² ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਸ ਮਤ ਦਾ ਆਧਾਰ, ਸਪਸ਼ਟ ਭਾਂਤ, ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਆਈ ਇਹ ਟੁਕ ਹੈ :

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ ॥ਸੰਮਤ ੧੫੮੨॥ ਪੰਦ੍ਰਹ ਸੈ ਬਿਆਸੀਆ॥
ਮਿਤਿ ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ਪੰਚਮੀ ॥ ਪੋਥੀ ਲਿਖਿ ॥ ਪੈੜੇ ਮੱਖੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਕੇ ਖਤਰੀ ॥
ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਲਿਖਵਾਈ ॥ ਪੈੜਾ ਮੱਖਾ ਬਾਲੇ ਸੰਧੂ ਜਟੇਟੇ ਨਾਲਿ ਰਾਇ ਭੋਏ ਦੀ
ਤਲਵੰਡੀ ਆਇਆ ਆਹਾ । ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਨੂੰ ਢੂੰਢਿ ਕੇ ਲਧਾ ਆਹਾ । ਦੁਇ
ਮਹੀਨੇ ਸਤਾਰਹ ਦਿਨ ਲਿਖਦਿਆ ਲਗੇ ਆਹੇ । ਜੋ [ਜੋ] ਹਕੀਕਤ ਆਹੀ ਜਿਥੇ
ਜਿਥੇ ਫਿਰੇ ਆਹੇ ਤਿ[ਥੋ] ਤਿ[ਥੋ] ਦੀ ਹਕੀਕਤ ਸਹਜਿ ਨਾਲਿ ਭਾਈ ਬਾਲੇ
ਲਿਖਵਾਈ ।³

ਪਰੰਤੂ, ਇਹ ਸੂਚਨਾ ਸੰਦਿਗਧ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਹ ਚਿੰਤਾਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ੧੫੮੨ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਹਾਲੀ ਪੰਚ ਭੌਤਿਕ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਸਨ; ਅਤੇ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਕ ਲਹਣਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਸ਼ਰਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਆਏ । ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਬਾਬਾ ਹਿੰਦਾਲ ਦੀ ਵਡਿਆਈ

¹ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀਆਂ ਜੀਵਨੀਆਂ ਦੇ ਕੁਝ ਸੰਗ੍ਰਹ ਇਸ ਨਾਂ ਹੇਠ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਸਭਨਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਸੰਗਲੀਵਤ ਪਰੋਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ।

²ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੋਹਲੀ, ਆਲੋਚਨਾ, 'ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦਾ ਸਥਾਨ', ਪੰਨਾ ੨੨; ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪਟਿਆਲਾ, ਦੁਆਰਾ ਛਪਿਆ ਇਕ ਹੋਰ ਖੋਜ-ਪਤ 'ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ' (੧੯੬੦), ਪੰਨਾ ੪.

³ਦੇਖੋ ੧੭੧੫ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦੀ ਲਿਖੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ (ਪਿਆਰੇ ਲਾਲ ਕਪੂਰ ਵਾਲੀ), ਪੰਨਾ ੧ (ੳ).

ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸਨ ਅਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਨਿਰੰਜਣੀਏ' ਨਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਇਕ ਵਖਰੀ ਸੰਪ੍ਰਦਾਇ ਚਲਾਈ। ਇਹ ਸਭ ਚੀਜ਼ਾਂ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇ ਸਮੇਂ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਨਹੀਂ ਭਰਦੀਆਂ। ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਇਸ ਮਤ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀਆਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹਨ ਅਤੇ ਉਹ ਇਸ ਏਤਰਾਜ਼ ਤੋਂ ਇਹ ਕਹ ਕੇ ਖਹੜਾ ਛੁਡਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਲਾ ਨੁਸਖਾ ਜੋ ਪੈੜੇ ਮੱਖੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ, ਹੁਣ ਅਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ; ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਵਰਤਮਾਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰਲਾਉ ਹਨ, ਬਾਅਦ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ।

ਇਹ ਦਲੀਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਨਿਭਦੀ, ਕਿਉਂਜੋ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਵੀ ਬਾਲੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ—ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਜੋ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਅਤੇ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਸਾਂਝੀਆਂ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਤਿਆ ਰਾਜ ਦੀ ਸਾਖੀ ਜਾਂ ਸੱਜਣ ਠੱਗ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਜਾਂ ਕਉਡਾ ਰਾਕਸ਼ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਅਜੇਹੇ ਸੰਗ੍ਰਹ ਉਪਲਬਧ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਾਲਾ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸਾਖੀਆਂ ਬਾਲੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਈਆਂ ਹਨ।¹ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਅਜੇਹੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਾਲਾ ਪਿਛੋਂ ਘਸੌੜਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਗਇਆ ਹੈ²। ਸੋ, ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਦਾ ਚਰਿਤ੍ਰ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਮਹੱਤ੍ਵ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਘੜਿਆ ਗਇਆ ਅਤੇ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮਾਣਕਤਾ ਦੇਣ ਲਈ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਦਾਖਿਲ ਕਰ ਲਿਆ ਗਇਆ; ਨਵੀਆਂ ਵਿਚ ਤਾਂ ਉਸ ਆਉਣਾ ਹੀ ਸੀ। ਤਾਂ ਵੀ, ਇਸ ਦੀ ੧੭੧੫ ਈਸਵੀ ਵਾਲੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਇਸ ਨੂੰ ਸਹਜੇ ਹੀ ਸਤਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪਹਲੇ ਅੱਧ ਦੀ ਰਚਨਾ ਬਣਾ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।

ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਥਮਤਾ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਮਤ ਅਸੀਂ ਡਾ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ/ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਸ਼ੋਕ ਦੁਆਰਾ ਸੰਪਾਦਿਤ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਵਿਚ ਵਿਦਮਾਨ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ। ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਰਚਨਾ-ਕਾਲ ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਦਿਆਂ ਵਿਦਵਾਨ ਸੰਪਾਦਕ ਹਰਿ ਜੀ ਰਚਿਤ 'ਗੋਸ਼ਟਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਕੀ' ਵਿਚ ਆਈ ਇਸ ਟੁਕ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ :³

¹ਦੇਖੋ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ Panj. B 40, ਇੰਡੀਆ ਆਫਿਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ (ਲੰਡਨ)। (ਇਸ ਦੀ ਇਕ ਫੋਟੋ-ਸਟੈਟ ਕਾਪੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ) ; ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਿਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ; ਪੰਜਾਬ ਆਰਕਾਈਵਜ਼ ਪਟਿਆਲਾ; ਬਾਰਿੰਗ ਕ੍ਰਿਸਚੀਅਨ ਕਾਲਿਜ, ਬਟਾਲਾ।

²ਦੇਖੋ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ੧੬੪, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪਟਿਆਲਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਧਾਰਣ ਵਾਲੀ (ਚਲਾਣੇ ਦੀ) ਸਾਖੀ ਵਿਚ, ਜੋ ਇਸ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਇਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚੀਜ਼ ਹੈ, ਬਾਲਾ ਲੈ ਆਂਦਾ ਗਇਆ ਹੈ।

³ਭੂਮਿਕਾ, ਪੰਨਾ VII.

ਅਰ ਸਭਨਾ ਗੁਰਾਂ ਕੀਆਂ ਗੋਸਟੀ ਸਭਨਾਂ ਭਗਤਾਂ ਕੀਆਂ ਗੋਸਟੀ ਗੁਰੂ [ਸਾਹਿਬ]
ਸਲਾਮਤੀ ਹੋਦੇ ਹੀ ਹੋਈਆਂ ਥੀ...ਕਬੀਰ ਗੁਸਾਈ ਕੀਆਂ ਗੋਸਟਾਂ ਭਈ ਥੀਆਂ
ਤਿਸ ਥੀ ਪੀਛੇ ਅਉਰ ਸਭ ਗੋਸਟਿ ਹੋਈਆਂ ।

“ਗੁਰੂ [ਸਾਹਿਬ]” ਤੋਂ ਭਾਵ ਉਹ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੇ ਪਿਤਾ ਸ੍ਰੀ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਤੋਂ
ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ੧੫ ਅਪ੍ਰੈਲ ੧੬੧੯ ਨੂੰ ਹੋਇਆ । ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਉਪਰੋਕਤ
ਜਨਮ ਸਾਖੀ ੧੬੧੯ ਈਸਵੀ ਤੋਂ ਪਹਲਾਂ ਲਿਖੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਸੀ; ਨ ਕੇਵਲ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਹੀ
ਸਗੋਂ ਹੋਰਨਾਂ ਗੁਰੂਆਂ ਅਤੇ ਭਗਤਾਂ ਦੀਆਂ ਗੋਸਟੀਆਂ ਵੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ ।

ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਦੇ ਵੰਸ਼ ਵਾਲੀ ਗੁਰ-ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ “ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ”
ਤੋਂ ਭਾਵ ਪ੍ਰਿਥੀ ਚੰਦ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਹ ਵੀ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰ ਦਿੱਤੀ
ਟੂਕ ਤੋਂ ਇਹੀ ਭਾਵ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਉਪਰੋਕਤ ਟੂਕ ਇੰਨੀ ਕੁ ਹੀ ਨਹੀਂ । ਇਸ
ਦੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਅੰਸ਼ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਾਕਟਰ ਸਾਹਿਬ ਅੱਖੋਂ ਓਹਲੇ ਕਰ ਗਏ ਹਨ ।
ਸੰਪੂਰਣ ਟੂਕ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :

ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਐਸਾ ਸੁਭਾਉ ਭਇਆ ਥਾ ਜੋ ਆਠੋ ਪਹਰਿ ਗੁਰਾ ਅਰੁ
ਭਗਤਾ ਕੇ ਚਲਾਣੇ ਹੀ ਕੀਆ ਬਾਤਾ ਕੀਜੀਅਹਿ ॥ ਅਰੁ ਗਿਆਨੁ ਕਥਾ ਭਾਗਵਤੁ
ਅਰੁ ਭਾਰਥੁ ਕੀ ਕਥਾ ਸਭ ਮੁਖੁ ਕਰਿ [ਕਰਿ] ਕੀਜੀਅਹਿ ॥ ਅਰਿ ਗੀਤਾ ਸਾਰੀ
ਕਾ ਅਰਥੁ ਮੁਖ ਹੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਕਹੀਐ ॥ ਖਰੇ ਹੀ ਆਨੰਦਮਾਨੁ ਰਹੀਐ ॥ ਅਰੁ
ਗੋਸਟੀ ਪੜੀਅਹਿ ਅਰੁ ਸਾਬੇ ਹੀ ਸਵਾਰੀਅਹਿ ॥ ਅਰ ਸਭਨਾ ਗੁਰਾ ਕੀ ਗੋਸਟੀ ਅਰੁ
ਸਭਨਾ ਭਗਤਾ ਕੀਆ ਗੋਸਟੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਸਲਾਮਤਿ ਹੋਂਦੇ ਹੀ ਹੋਈਆਂ ਥੀਆਂ
ਅਰੁ ਨੰਗਲੁ ਸਹਰੁ ਸਾਡੇ ਧਉਲੇ ਵਿਚਿ ਚਉਬਾਰੇ ਉਪਰਿ ਗੋਸਟੀ
ਦਾ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ ਥਾ ॥ ਤਬ ਆਦਿ ਹੀ ਕੰਬੀਰੁ ਗੋਸਾਈ ਕੀਆ ਗੋਸਟਾ
ਭਈ ਥੀਆ ॥ ਤਿਸ ਥੀ ਪੀਛੇ ਅਉਰੁ ਸਭੁ ਗੋਸਟੀ ਹੋਈਆਂ । ਬਾਣੀ ਕਾ ਅਰਥ
ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਵਚਨਿ ਕਰਿ ਕਰਿ ਹੋਇਆ ॥ ਜੋ ਕਛੁ ਵੇਦੁ ਪੁਰਾਣੁ ਕੀ
ਬਾਤਿ ਥੀ ਸੋ ਸਭੁ ਬਾਣੀ ਕੇ ਅਰਥਿ ਮਹਿ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਿ ਦਿਖਲਾਈ ॥ ਅਰੁ ਸਭਨਾ
ਗੁਰਾ ਕੇ ਅਰੁ ਸਭਨਾ ਭਗਤਾ ਕੇ ਸਬਦ ਜਿਤੁ ਜਿਤੁ ਪਰਥਾਇ ਭਏ ਥੇ ਸੋ ਸਭੁ ਕਹਿ
ਸਮਝਾਇ ॥ ਅਰੁ ਪਿਛਲੇ ਭਗਤਾ ਕੇ ਜਨਮ ਪਰਗਟਿ ਕੀਏ ॥¹

ਇਹ ਟੂਕ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੇ ਸਾਹਿਤਕ ਯਤਨਾਂ ਦਾ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਵੇਰਵਾ
ਦੇਂਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਮੋਟੇ ਟਾਈਪ ਵਿਚ ਦਿਖਾਏ ਸ਼ਬਦ ਸਾਡੇ ਲਈ ਵਧੇਰੇ ਮਹੱਤ੍ਵ-
ਪੂਰਣ ਹਨ । ਇਹ ਕੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ? ਇਥੇ ਸ਼ਬਦ “ਗੋਸਟੀ ਪੜੀਅਹਿ ਅਰੁ ਸਾਬੇ
ਹੀ ਸਵਾਰੀਅਹਿ” ਵਰਤੇ ਗਏ ਹਨ । ਜਿਥੇ ਭਾਗਵਤੁ ਅਰੁ ਭਾਰਥੁ ਅਰ ਗੀਤਾ ਦੀ ਕਥਾ
“ਮੁਖਿ ਕਰਿ ਕਰਿ” ਹੁੰਦੀ ਦੱਸੀ ਹੈ, ਉਥੇ ਗੋਸਟੀਆਂ ਦੇ ਪੜ੍ਹੇ ਅਤੇ ਸਾਬ ਹੀ ਸੰਵਾਰੇ ਜਾਣ

¹ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ੩੫੧੦ (ਸਿੱਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ), ਪੰਨਾ ੩੪੯ (ੳ).

ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਹੈ। ਪੜ੍ਹੀ ਉਹ ਚੀਜ਼ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਅੱਗੇ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੋਵੇ; “ਸੰਵਾਰਨ” ਪਦ ਸਪਸ਼ਟ ਭਾਂਤ ਸੰਪਾਦਨ ਕੀਆ ਵਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਅੱਗੇ ਹੀ ਮੌਜੂਦ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਇਕਤ੍ਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਸੰਵਾਰਨ ਦੀ ਕੀਆ ਦਾ ਇਹਸਾਸ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ।

ਦੂਜੇ, ਇਹ ਟੂਕ ਸਪਸ਼ਟ ਭਾਂਤ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ “ਤਬ ਆਦਿ ਹੀ ਕਬੀਰ ਗੋਸਾਈ ਕੀਆਂ ਗੋਸਟਾਂ ਭਈਆਂ॥ ਤਿਸ ਥੀ ਪਿਛੇ ਅਉਰੁ ਸਭੁ ਗੋਸਟੀ ਹੋਈਆਂ”। ਜੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਅਤੇ ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਪਾਸ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਿਯ ਗੁਰੂਆਂ ਦੀਆਂ ਗੋਸਟੀਆਂ ਨ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਪਹਲਾਂ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀਆਂ ਗੋਸਟਾਂ ਨ ਆਰੰਭਦੇ। ਉਹ ਸਗੋਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀਆਂ ਗੋਸਟਾਂ ਰਚਣ ਦਾ ਬੀੜਾ ਚੁਕਦੇ। ਕੇਵਲ ਇਸ ਇਕ ਗੱਲ ਵਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਨ ਕੁਝ ਗੋਸਟੀਆਂ ਦੇ, ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੇ ਇਸ ਖੇਤ੍ਰ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਪਹਲਾਂ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣ ਦੀ ਟੋਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਖੈਰ, ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਚਲ ਕੇ ਫਿਰ ਚਰਚਾ ਕਰਾਂਗੇ।

ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ “ਗੰਗਾ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ” ਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪਿਛੇ ਇਸ ਮਤਲਬ ਦੀ ਇਕ ਟੂਕ ਆਈ ਹੈ ਕਿ “ਇਹ ਸਾਖੀ ਅਕਬਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕਰਿ ਸੁਨਾਈ ਥੀ, ਜਬ ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਲਾਹੌਰ ਆਇ ਮਿਲਿਆ ਥਾ, ਅਕਬਰ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਕਉ”।¹ ਇਹ ਘਟਨਾ ਕਦੋਂ ਕੁ ਵਾਪਰੀ? ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਉਦੋਂ ਜਦੋਂ ਅਕਬਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਹੈਡ ਕੁਆਰਟਰ ਲਾਹੌਰ ਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ; ਅਰਥਾਤ ੧੫੮੪ ਅਤੇ ੧੫੯੮ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ²।

ਹੁਣ ੧੫੯੮ ਵਿਚ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਆਯੂ ਕੇਵਲ ੧੭ ਸਾਲ ਬਣਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਜੋ ਡਾ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਖੋਜ ਅਨੁਸਾਰ ਸ੍ਰੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦਾ ਜਨਮ ੧੫੮੧ ਈ. ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਸੰਭਵ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਸਤਾਰਾਂ ਸਾਲ ਦੇ ਬਾਲਕ ਨੇ ਉਦੋਂ ਤਕ ਗੋਸਟੀਆਂ ਰਚ ਲਈਆਂ ਹੋਣ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਅਕਬਰ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਕਿਸੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਸੁਣਾਈ ਵੀ ਗਈ ਹੋਵੇ। ਮੰਨਣਾ ਪਏਗਾ ਕਿ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੇ ਇਸ ਖੇਤ੍ਰ ਵਿਚ ਪੈਰ ਪਾਣ ਤੋਂ ਪਹਲਾਂ ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਗੋਸਟਾਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆ ਚੁਕੀਆਂ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਨੇ ਵਰਤਿਆ, ਸੰਵਾਰਿਆ, ਵਧਾਇਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਮਹਾਨ ਰਚਨਾ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਕੀਆ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਤਕ ਚਲਦੀ ਰਹੀ; ੧੬੧੯ ਤੇ ਸਮਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਕਾਰਣ ਇਹ ਕਿ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਿਤ ਗੋਸਟੀਆਂ ਮੌਜੂਦ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੇ ਸੁਪ੍ਰਤ੍ਰ ਹਰਿ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ‘ਮਹਲਾ ੮’ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ³। ਸੋ, ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀਆਂ ਗੋਸਟਾਂ ਢੇਰ

¹ਦੂਜੀ ਸੈਂਚੀ, ਪੰਨਾ ੧੩੭.

²V. A. Smith, *Akbar the Great Mughal*, pp. 456-58.

³ਦੇਖੋ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ੨੩੦੬, ਸਿਖ ਹਿਸਟਰੀ ਰਿਸਰਚ ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ, ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ।

ਚਿਰ ਪਿਛੋਂ ਸਤਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਧ ਤਕ—ਸਗੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਪਿਛੋਂ—ਲਿਖੀਂਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ।

ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਆਈ ਇਕ ਟੂਕ ਤੋਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਟੂਕ ਵਲ ਡਾ. ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਸੰਕੇਤ ਕੀਤਾ ਹੈ¹। ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਕੱਢਣ ਵਿਚ ਉਹ ਫਿਰ ਉਕਾਈ ਖਾ ਗਏ ਹਨ। ਟੂਕ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :

...ਤਿਸ ਸਮੇਂ ਸਿਖਾਂ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਜੋ ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਦੀ ਮਿਰਜ਼ਾਦਾ ਕੋਈ ਹੋਈ ਨਾਹੀ ਮਤਿ ਪੰਜਾ ਮੇਲ ਵਾਲੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਅਜੁਗਤਾਂ ਪਾਇ ਕੇ ਸਿਖਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮਾਇ ਦੇਂਦੇ ਹੋਵਨਿ ਤਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੂੰ ਬਚਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਤੁਸਾਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਇਕ ਵਾਰ ਕਰਨੀ...

ਡਾਕਟਰ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਤੋਂ ਭਾਵ “ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਦੀਆਂ ਲਿਖੀਆਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਗੋਸ਼ਟਾਂ” ਲਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸੂਚਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰਮਾਣਕਤਾ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਹੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣਾ ਪਵੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਟੂਕ ਵਿਚ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੂੰ ਵਾਰ ਰਚਨਾ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਜੀ ਹਨ, ਅਤੇ ਤਾੜਨਾ ਪੰਜ ਮੇਲ ਵਾਲਿਆਂ ਹੱਥੋਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਿਥੀਚੰਦ ਦੇ ਵੰਸ਼ਜ ਵੀ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ, ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ “ਅਜੁਗਤਾਂ ਪਾਏ” ਜਾਣ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤਕ ਮਿਹਰਬਾਨ ਨੇ ਉਦੋਂ ਇਸ ਪਾਸੇ ਪੈਰ ਪਾਇਆ ਹੀ ਸੀ ਕਿਉਂਜੋ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਸਮੇਂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਆਯੂ ਹਾਲੀ ਮਸਾਂ ੨੫ ਕੁ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਦੀ ਹੋਈ ਸੀ।

ਤਾਂ ਫਿਰ, ਉਹ ਕਿਹੜੀਆਂ ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਗੜਨ ਦਾ ਡਰ ਸੀ, ਜਾਂ ਜੋ, ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨਾਲੋਂ ਪਹਲੇਰੀਆਂ ਸਨ ? ਇਹ ਚੀਜ਼ ਸਾਨੂੰ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਲੀ ਅਤੇ ਇਕ ਦੂਸਰੀ ਉਸ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਪਿਛੋਂ ਦੀ, ਭਾਵ ‘ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ’ ਵਾਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਤੇ ਲੈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

੪.

(ਪੁਰਾਤਨ ਜਾਂ ਵਲਾਇਤ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ)

ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਜਿਸ ਦਾ ਇਹ ਨਾਂ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਚਲਾਇਆ ਅਤੇ ਜੋ ਹੁਣ ਲਗਪਗ ਪੱਕਾ ਹੋ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਕਈ ਨਾਵਾਂ ਹੇਠ ਚਿਤਾਰੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪਹਲਾ ਨਾਂ ਵਲਾਇਤ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਜੋ ਇਹ ਪਹਲੀ ਵਾਰੀ ਮਾਰਚ ੧੮੮੫ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਲੈਫਟੀਨੈਂਟ ਗਵਰਨਰ, ਸਰ ਚਾਰਲਸ ਐਚੀਸਨ, ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਇੰਡੀਆ ਆਫਿਸ, ਲੰਡਨ, ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ

¹ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਪੰਨਾ ੬.

ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੀ। ਇਸ ਨੂੰ ਕੋਲਬ੍ਰੂਕ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਜੋ ਇਹ ਮਿਸਟਰ ਐਚ.ਟੀ. ਕੋਲਬ੍ਰੂਕ (H. T. Colebrooke, 1765-1837) ਦੁਆਰਾ ਇਥੋਂ ਲੰਡਨ ਪਹੁੰਚੀ। ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਤੀਸਰਾ ਨਾਂ ਡੇਹਰਾਦੂਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਜੋ ਇਸ ਦੀਆਂ ਪਹਲੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਡੇਹਰਾਦੂਨ ਦੇ ਸਰਵੇ ਐਫ ਇੰਡੀਆ ਵਿਭਾਗ ਵਿਚ ਫੋਟੋ-ਜ਼ਿਕੋਗ੍ਰਾਫੀ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਤਵੰਤੇ ਸਜਨਾਂ ਵਿਚ ਵੰਡੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਚੌਥਾ ਨਾਂ ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਹੈ, ਇਸ ਕਾਰਣ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਇਕ ਦੁਰਲੱਭ ਨੁਸਖਾ ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ, ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੀਯੁਤ ਮੈਕਸ ਆਰਥਰ ਮੈਕਾਲਿਫ ਦੀ ਨਿਗਰਾਨੀ ਹੇਠ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਓਰੀਐਂਟਲ ਕਾਲਜ, ਲਾਹੌਰ, ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਨਵੰਬਰ, ੧੮੮੫ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਇਆ। ਇਹੀ ਗੱਲ ਇਸ ਨੂੰ 'ਮੈਕਾਲਿਫ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ' ਦਾ ਨਾਂ ਦੇਣ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰ ਬਣੀ। ਮੈਕਾਲਿਫ ਵਾਲਾ ਇਹ ਨੁਸਖਾ ਇਸ ਵਕਤ ਕੇਵਲ ਪੱਥਰ ਦੇ ਛਾਪੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ; ਮੂਲ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਪਿੰਡੋਜ਼ੋਰੀ ਬਣੇ ਭਤੀਜੇ ਨੇ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਾਰਿਸਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦਿਆਂ, ਸਣੇ ਹੋਰਨਾਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੇ, ਰਾਵੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਹ ਦਿੱਤੀ।¹ ਇੰਜ ਇਹ ਦੁਰਲੱਭ ਨੁਸਖਾ ਸਦਾ ਲਈ ਹੱਥੋਂ ਨਿਕਲ ਗਇਆ।

ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਕੋਈ ਬਹੁਤੇ ਨੁਸਖੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੇ। ਜਿੰਨੇ ਕੁ ਮਿਲਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਅੱਡ ਅੱਡ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਇਸ ਦੇ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਵਿਗਸਣ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਾਖਾਵਾਂ ਵਿਚ ਅੰਤਰ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਘਟ ਵਧ, ਜਾਂ ਫਿਰ, ਮੂਲ-ਪਾਠਾਂ ਦੇ ਭਿੰਨ ਹੋਣ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹੋਰ ਫਰਕ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਅੰਤ ਤੇ ਸਾਖੀਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਮਾਪਤੀ ਪਦਾਂ,

¹ਇਹ ਸੂਚਨਾ ਸਾਨੂੰ ਸ. ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਸ਼ੋਕ ਪਾਸੋਂ ਮਿਲੀ ਹੈ। ਸਾਡੀ ਇਕ ਚਿੱਠੀ 'ਤੇ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ : "ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ (ਮੋਢੀ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਲਹਰ) ਦੇ ਘਰ ਸੰਤਾਨ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ੧੯੨੩ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਿਧਵਾ ਪਰਮੇਸਰੀ ਦੇਵੀ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਲਾਹੌਰ ਹੋਇਆ, ਤਾਂ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦਾ ਘਰ ਇਕ ਚਲਾਕ ਸੁਨਿਆਰੇ ਸਿਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭਤੀਜਾ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਕੇ, ਸਾਂਭ ਲਿਆ। ਫੇਰ ਕਿਸੇ ਘੁਣਤਰੀ ਨੇ ਅਸਲ ਪਾਜ਼ ਉਘੇੜਨ ਲਈ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਉਹ ਸੁਨਿਆਰਾ ਸਿਖ ਅਜੇਹਾ ਚਲਾਕ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਉਸ ਫਰਜ਼ੀ ਗਵਾਹ ਭੁਗਤਾ ਕੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧੜੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਏਤਰਾਜ਼ ਰੱਦ ਕਰਾ ਦਿੱਤੇ ਤੇ ਕੇਸ ਜਿੱਤ ਲਿਆ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਜਦ ਇਹ ਕੇਸ ਲਾਹੌਰ ਅਦਾਲਤ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਸੁਨਿਆਰੇ ਸਿਖ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਸਮੇਤ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਰੇ ਕਾਗਜ਼ਾਤ ਦੇ, ਭੇਤ ਖੁਲ੍ਹਣ ਦੇ ਡਰ ਤੋਂ ਗੱਡਾ ਭਰ ਕੇ ਦਰਿਆ ਰਾਵੀ ਵਿਚ ਰੋੜ੍ਹ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਾਰੀ ਵਾਕਫ਼ੀਅਤ ਮੈਨੂੰ ਸੰਨ ੧੯੪੩-੪੪ ਵਿਚ, ਜਦ ਮੈਂ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਬਾਰੇ ਲਾਹੌਰ ਖੋਜ ਕਰ ਰਹਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਸੁਨਿਆਰੇ ਸਿਖ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ ਖੁਦ ਦੱਸੀ ਸੀ ਤੇ ਡਰਦੇ ਮਾਰਿਆਂ ਇਕ ਦੋ ਕਾਗਜ਼ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਮਸਾਂ ਮਸਾਂ ਦਿਖਾਏ ਸਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸਿਖ ਕਿਥੇ ਗਇਆ?—ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਉਹ ਭਾਈ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਦਾ ਭਤੀਜਾ ਹਰਗਿਜ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਜਾਤਿ ਦਾ ਚੰਧੜ ਜਟ ਸੀ, ਸੁਨਿਆਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।"

‘ਨਾਉਂ’ ਧਰੀਕ ਸਿਖ ਹੋਆ’, ‘ਪਹਲੀ ਧਰਮਸਾਲ ਉਥੇ ਬੱਧੀ’, ਜਾਂ ‘ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕੀ ਫਤਹ ਹੋਈ’, ‘ਤੇਰਾ ਪਰਾਨਾ’, ਆਦਿ ਵਿਚ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ।

ਇਸ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ੧੯੪ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਉਤੇ ਇਸ ਦੇ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਅੰਕਿਤ ਨਹੀਂ। ਹੋਰਨਾਂ ਗਿਆਤ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੋਲਬ੍ਰੂਕ ਵਾਲਾ ਨੁਸਖਾ ਹਾਫ਼ਿਜ਼ਾਬਾਦ ਅਤੇ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਿਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਵਾਲੇ ਨੁਸਖੇ¹ ਨਾਲੋਂ ਪੁਰਾਣਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇਰੇ ਦੋਹਾਂ ਨੁਸਖਿਆਂ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸੰਗ ਘਟ ਹਨ; ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਮੂਲ ਪਾਠ ਵੀ ਸੰਖਿਪਤ ਹਨ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜਿਆਂ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵਧਾਏ ਗਏ। ਕੋਲਬ੍ਰੂਕ ਵਾਲੀ ਸ਼ਾਖਾ ਦੀ ਇੱਕੋ ਇਕ ਕਾਪੀ ਜੋ ਸਾਡੇ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਈ ਹੈ, ਪ੍ਰੋ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ, ਪਟਿਆਲਾ, ਦੇ ਨਿਜੀ ਪੁਸਤਕਾਲੇ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੈ। ਸਿਵਾਇ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਪਾਠ-ਭੇਦਾਂ ਦੇ, ਇਸ ਦਾ ਮੂਲ ਪਾਠ ਕੋਲਬ੍ਰੂਕ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨਾਲ ਰਲਦਾ ਹੈ; ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਦੋਹਾਂ ਦੀ ਜੁਗਾਵਲੀ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਕਲਿਜੁਗ ਦੇ ੪੭੩੫ ਵਰ੍ਹੇ ਬੀਤਣ ਦਾ ਉੱਲੇਖ ਹੈ। ਇਹ ਸੂਚਨਾ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਇੰਜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰੋ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਕੋਲਬ੍ਰੂਕ ਵਾਲਾ ਖਰੜਾ ਕਿਸੇ ਸਾਂਝੇ ਸ੍ਰੋਤ ਤੋਂ ਆਏ ਹਨ।

ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਕਲਿਜੁਗ ਦੀ ਆਯੂ ਬਾਰੇ ਆਏ ਸੰਕੇਤ ਤੋਂ ਇਸ ਦੇ ਰਚੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸਮਾਂ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹਿਸਾਬ ਲਗਾਇਆਂ ਇਹ ੧੬੩੫ ਈਸਵੀ ਬਣਦਾ ਹੈ।² ਪਰ ਇਹ ਇਸ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਕਾਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਕੇਵਲ ਉਤਾਰਾ ਕਰਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ। ਜੇ ਇਹ ਰਚਨਾ-ਕਾਲ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੂਲ ਪੋਥੀ ਦਾ ਅਨਿਖੜ ਅੰਗ ਹੁੰਦਾ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਉਤਾਰੇ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਤਿਲਿਪੀਆਂ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ; ਪਰ ਇੰਜ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਕਿਉਂਜੋ ਇਸ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀਆਂ ਮਿਲੀਆਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਹਾਫ਼ਿਜ਼ਾਬਾਦ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਜੋ ਛਪੀ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚੋਂ ਇਹ ਹਿੱਸਾ (ਜੁਗਾਵਲੀ ਵਾਲਾ) ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਅਸਲ ਪੁਸਤਕ ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਵੀ, ਇਸ ਦਾ ਉੱਲੇਖ ਨ ਤਾਂ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਿਜ ਵਾਲੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਨ ਸੈਂਟਰਲ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਾਲੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ੨੯੧੩ ਵਿਚ। ਇਸ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਵੀ ਇੱਕੀਆਂ ਦੁੱਕੀਆਂ ਪ੍ਰਤਿਲਿਪੀਆਂ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਹਨ, ਇਸ ਸੰਕੇਤ ਤੋਂ ਸੱਖਣੀਆਂ ਹਨ। ਸੋ, ਸਿੱਟਾ ਇਹੀ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਲਬ੍ਰੂਕ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ੧੬੩੫

¹ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ੨੩੧੦.

²ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਚੌਥਾ ਸੰਸਕਰਣ, ਪੰਨਾ ੧੧੬-੧੭.

ਈਸਵੀ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਕਿ ਇਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਇਸ ਤੋਂ ਕਿਤੇ ਪਹਲਾਂ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ ।

ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਡਾ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਪੁਰਾਤਨ ਸਿੱਧ ਹੋਣ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਕੁ ਔਕੜਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲ ਵੀ ਸੰਕੇਤ ਕਰ ਲਿਆ ਜਾਏ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਇਸ ਦੇ ਅੰਤ ਤੇ ਆਇਆ ਵਾਕ “ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹ ਹੋਈ” ਹੈ । ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਵਾਕ ਇਸ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਲ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।¹ ਪਰੰਤੂ, ਇਹ ਪਾਠ ਸੈਂਟਰਲ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਾਲੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ੨੯੧੩ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਪ੍ਰੋ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਵਾਲੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਹੈ । ਸੋ, ਇਹ ਪਿਛੋਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਕਲ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਪਾਇਆ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਮੂਲ ਪੋਥੀ ਦਾ ਅੰਗ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਨਾਲ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਉਪਰੋਕਤ ਸੰਕੇ ਦੀ ਨਿਵਿਤੀ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਪੁਰਾਤਨ ਹੋਣ ਲਈ ਰਾਹ ਸਾਫ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ।

ਹੁਣ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਖਿਰ ਇਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ ਕੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੋਈ ? ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਸੋਲਾਂ ਆਨੇ ਠੀਕ ਦੇਣਾ ਤਾਂ ਕਠਿਨ ਹੈ, ਪਰ ਜੋ ਕੁਝ ਇਸ ਦੇ ਦੂਜੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਪਿਛੋਂ ਇਕੱਲੀ ਦੁਕੱਲੀ ਗੋਸ਼ਟੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈਆਂ ਅਤੇ ਇਹ ਚੌਖਾ ਚਿਰ ਇਸੇ ਭਾਂਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਅਨੁਯਾਈਆਂ ਵਿਚ ਚਲਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਇਧਰੋਂ ਉਧਰੋਂ ਆ ਕੇ ਜੁੜਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ । ਫਿਰ ਉਤਸਾਹੀ ਸਜਨਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਗ੍ਰਹ ਕਰਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ । ਕਿਸੇ ਹੱਥ ਕੋਈ ਖਰੜਾ ਆ ਗਿਆ, ਕਿਸੇ ਹੱਥ ਕੋਈ । ਬਹੁਤੀ ਵਾਰੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਖਰੜਿਆਂ ਵਿਚ ਸਮੇਂ ਦੇ ਲੰਘਣ ਨਾਲ ਚੌਖੇ ਅੰਤਰ ਵੀ ਆ ਚੁਕੇ ਹੁੰਦੇ; ਅਤੇ, ਨਾਲ ਹੀ, ਸੰਗ੍ਰਹ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਸਿਤਮ-ਜ਼ਰੀਫੀ ਆਪਣਾ ਰੰਗ ਲਿਆਉਂਦੀ । ਹਰ ਕੋਈ ਆਪਣੀ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦਖਲ-ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਦਾ । ਇਹੀ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਵਖ ਵਖ ਸੰਗ੍ਰਹਾਂ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵੇਰਵੇ, ਆਕਾਰ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਚੌਖਾ ਅੰਤਰ ਰਖਦੀਆਂ ਹਨ । ਤਾਂ ਵੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਿਸੇ ਇਕੋ ਸ਼੍ਰੋਤ ਤੋਂ ਆਇਆ ਹੋਣਾ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਉਘੜ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਜੇ ਕੋਈ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਢਲੇ ਰੂਪਾਂ ਨੂੰ ਲੋੜਨਾ ਚਾਹੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਛੇਤੀ ਹੀ, ਪਰਿਸ਼੍ਰਮ ਅਤੇ ਸੂਝ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਪਾ ਲਏਗਾ ।

ਆਪਣੇ ਇਸ ਨੁਕਤੇ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦੇ ਕ੍ਰਮਿਕ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਅਸੀਂ ‘ਸਜਣ ਠਗ ਨਿਸਤਾਰਾ’ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸਾਂਝੀ ਸਾਖੀ ਦਾ

¹ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਪੰਨਾ ੮ ਅਤੇ ੧੧੫.

ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਲਾ ਪਾਠ, 'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' ਵਾਲਾ ਪਾਠ, ਅਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਲਾ ਪਾਠ ਬਾਵਜੂਦ ਆਪਣੇ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਜੋ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਸਾਹਿਤਕ ਰੰਗਣ ਦੇਣ ਲਈ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਉਂਦਾ ਰਹਿਆ, ਕਿਸੇ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਆਇਆ ਦਿਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਪਾਠਕ ਇਸ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਰੂਪ ਦੇਖਣਾ ਲੋੜਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਇੰਡੀਆ ਆਫਿਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ (ਲੰਡਨ) ਦੀ ਉਪਰ ਕਥਿਤ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ, Panj B 40, ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।¹ ਇਸ ਵਿਚ ਠੱਗ ਦਾ ਨਾਂ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ; ਉਸ ਨੂੰ "ਭੋਲਾ ਚੋਰ" ਕਹ ਕੇ ਯਾਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੀ ਘਟਨਾ ਉਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਪਰਥਾਇ ਵਰਤਿਆ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਉਹੀ "ਉਜਲ ਕੈਹਾ ਚਿਲਕਣਾ ਘੱਟਿਮ ਕਾਲੜੀ ਮਸੁ" ਵਾਲਾ ਹੈ। ਸੋ, "ਭੋਲੇ ਚੋਰ" ਨੂੰ ਸੱਜਣ ਠੱਗ ਵਾਲਾ ਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਜੁੜਿਆ ਅਤੇ ਇਹ, ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ, ਰਾਗ ਸੂਹੀ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਆਏ ਪਦ "ਸਜਣ ਸੇਈ ਨਾਲਿ ਮੈਂ ਚਲਦਿਆਂ ਨਾਲ ਚਲਨਿ" ਤੋਂ ਸੁਝਾਉ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਕਲਪਿਤ ਕਰ ਲਿਆ ਗਇਆ ਹੈ। ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਣ ਸੰਬੰਧੀ ਇਹ ਤਜਰਬਾ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸਾਖੀ ਨਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਹੋਰਨਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਇਸ ਕ੍ਰਿਆ ਵਿਚ ਸਿਰਫ਼ ਸਹਿਤ ਜੁਟੇ ਰਹੀਏ, ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ, ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ, ਮੁਢਲੇ ਰੂਪ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਪਵਾਂਗੇ।

ਪ

(ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ)

ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਵਿਕਾਸ-ਕ੍ਰਿਆ ਦਾ ਇਹ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਸਾਨੂੰ ਹਥਲੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਬਣਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਉਪਲਬਧੀ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਅਸੀਂ ਉਪਰ ਖੰਡ ੧ ਵਿਚ ਦੇ ਆਏ ਹਾਂ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ 'ਜਨਮ ਪਤ੍ਰੀ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੀ' ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਡਾ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' (*Adi Sakhis*) ਦੀ ਸੰਗਿਆ ਅਧੀਨ ਪ੍ਰਵਿਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਆਰੰਭ ਵਿਚ ਆਈ ਇਸ ਟੁਕ—

ਬਾਬੇ ਕੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਆਦਿ ਤੇ ਲੈ ਕਰਿ ਚਲੀਆਂ

ਤੋਂ ਭੁਲੇਖਾ ਲਗਾ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਸੇ ਕਾਹਲ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਨਾਂ ਇਹੀ ਤਜਵੀਜ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਵੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮੁਢਲੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਈਆਂ ਹੋਣ। ਖੈਰ, ਇਹ ਨਾਂ ਕਿਸੇ ਤਰਕ ਅਨੁਸਾਰ ਬਣਦਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ; ਪਰ ਇਹ ਇਸ ਦੇ ਅਸਲੀ ਨਾਂ 'ਜਨਮ ਪਤ੍ਰੀ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੀ' ਨਾਲੋਂ ਲਿਖਣ ਪੜ੍ਹਨ ਵਿਚ ਸੌਖਾ ਹੈ। ਦੂਜੇ, ਜਨਮ ਪਤ੍ਰੀ

¹ਪੰਨਾ ੪੧ (ੳ)—੪੪ (ੳ).

ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੀ' ਨਾਂ ਬੜਾ ਆਮ ਹੈ ਤੇ ਬਾਲਾ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਣ ਵਿਖੇਪਤਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ, 'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' ਵਾਲਾ ਨਾਂ ਇਸ ਵਕਤ ਤਕ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਚਲ ਚੁਕਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਹੁਣ ਤਕ ਕੁਝ ਸਾਹਿਤ ਵੀ ਜੁੜ ਚੁਕਾ ਹੈ। ਸੋ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਯਾਦ ਕਰਨਾ ਉਚਿਤ ਸਮਝਿਆ ਹੈ।

ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਅੰਕਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਕੁਲ ੩੦ ਸਾਖੀਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਾਸਤਵਿਕ ਗਿਣਤੀ ਇਸ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਵਧ ਹੈ, ਕਿਉਂਜੋ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਇਕ ਅੰਕ ਨਾਲ ਇਕ ਤੋਂ ਵਧ ਸਾਖੀਆਂ ਜੁੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੁੜੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜ ਕੇ ਗਿਣੀਏ, ਤਾਂ ਇਸ ਦੀਆਂ ਕੁਲ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ੫੦ ਕੁ ਦੇ ਕਰੀਬ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।¹ ਪਹਲੀ ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਜਾਣ ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਨਵਾਂ ਪੰਥ ਚਲਾਉਣ ਦਾ ਵਰਦਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕੇ ਆਉਣ ਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ 'ਵੇਈਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼' ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਦਾ ਹੀ ਦੁਹਰਾਇਆ ਹੋਇਆ ਰੂਪ ਹੈ। ਮਜ਼ੇਦਾਰ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਜਨਮ ਪਤ੍ਰੀ ਵਿਚ 'ਵੇਈਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼' ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਵੀ ਲਗਪਗ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲਿਖਤ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਲਈ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਸ਼੍ਰੋਤ ਦੀ ਰਿਣੀ ਹੈ; ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਪਹਲੀ ਸਾਖੀ ਆ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਹਿੰਦੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਹੋਰ ਵੀ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਉਘੜ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਦੂਜੀਆਂ ਦੋ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ, ਭਾਵ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਅਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਅਜੇਹੇ ਇਕ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਅਸੀਂ ਇਸ ਤੱਤ ਤੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹਾਂ ਕਿ ਇਸ ਦੀਆਂ ਅਠਾਰਾਂ ਸਾਖੀਆਂ (ਨੰਬਰ ੨, ੩, ੪, ੫, ੬, ੭, ੮, ੧੦, ੧੧, ੧੨, ੧੪, ੧੬, ੧੭, ੧੮, ੧੯, ੨੦, ੨੧ ਅਤੇ ੨੩) ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਆਈਆਂ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ, ਪਾਠ ਵਿਚ ਆਏ ਅੰਤਰ ਅਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਦੀ ਵਿਖੇਪਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ, ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ, ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਆਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦੀ ਵਿਚਲੀ ਕੜੀ ਬਣਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਨ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਲਿਖਤ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਫਰਕ ਪਾ ਗਈ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਫਰਕ ਬੜਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਹ ਫਰਕ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਆਏ ਪਦ, 'ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ' ਦੀ ਥਾਂ ਇਸ ਜਨਮ ਪਤ੍ਰੀ ਵਿਚ 'ਸ੍ਰੀ ਸਤ ਜਨਕ ਭਗਤ ਨਿਰੰਕਾਰ' ਲਿਖੇ ਹੋਣ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਪਿਛੋਂ ਜਾ ਕੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਰਾਜਾ ਜਨਕ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਵਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਖੀ, ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ,

¹ਦੇਖੋ ਵਿਸ਼ੇ-ਸੂਚੀ (ਪੰਨਾ iii-iv).

ਭੱਟਾਂ ਦੇ ਸਵੱਯੇ ਵਿਚ ਆਏ ਕਾਵਿ-ਅਲੰਕਾਰ “ਤੂੰ ਤਾਂ ਰਾਜ ਜਨਕ ਅਵਤਾਰ” ਤੋਂ ਚਲ ਪਈ ਲਗਦੀ ਹੈ।¹ ਇਥੇ ਉਸ ਰਵਾਇਤ ਦੇ ਸਾਖੀਕਾਰਾਂ ਵਲੋਂ ਪਹਲੀ ਵਾਰੀ ਸ਼੍ਰੀਕਾਰ ਕਰ ਲਏ ਜਾਣ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਖੈਰ, ਹੋਰ ਉਦਾਹਰਣ ਵੀ ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਲਏ ‘ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ’ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਆਡੰਬਰ ਭਰੇ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਸੱਤ ਸਾਖੀਆਂ (ਨੰਬਰ ੧੩, ੧੫, ੨੨, ੨੫, ੨੬, ੨੭ ਅਤੇ ੨੯) ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨਾਲ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ; ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਸਾਂਝ ਇੱਠੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੱਕ ਪੈਣ ਲਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਥੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਨ ਲਿਖ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਣ। ਜੇ ਇਹ ਠੀਕ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਇਹ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ, ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਲੀ ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ, ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹ ਬਣ ਕੇ ਰਹ ਜਾਏਗੀ। ਪਰੰਤੂ, ‘ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ’ ਵਿਚਲੇ ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਆਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਤੋਂ ਇੱਠੇ ਕੁ ਭਿੰਨ ਅਤੇ ਸੰਖਿਪਤ ਹਨ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਹਲਾ ਰੂਪ (version) ਮੰਨਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਉਤੇ ਪਿਛੋਂ ਜਾ ਕੇ ਸੋਢੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਲੋਂ ਬੜੀ ਆਡੰਬਰ ਭਰੀ ਉਸਾਰੀ ਹੋਈ।

ਉਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ੧੮+੭ ਸਾਖੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਬਾਕੀ ਪੰਜ ਸਾਖੀਆਂ (ਨੰਬਰ ੧, ੯, ੨੪, ੨੮ ਅਤੇ ੩੦) ਵਿਚੋਂ ਪਹਲੀ (ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਗਇਆ) ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।² ਪਰ ਇਸ ਦਾ ਪਾਠ ਇੰਨਾ ਭਿੰਨ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰਾ ਮੰਨਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਖੀ ਹੋਰਨਾਂ ਸੰਗ੍ਰਹਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਾਠ ਸਾਡੇ ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹ (ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ) ਵਾਲੇ ਪਾਠ ਨਾਲ ਰਲਦਾ ਹੈ।³ ਸੋ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਿਚ ਆਏ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਾ ਕੋਈ ਪੁਰਾਣਾ ਰੂਪ ਹੈ।

ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੯ (ਤ੍ਰਿਆ ਰਾਜ) ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ, ਸ਼ਾਇਦ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀਆਂ ਹਾਲੀ ਤਕ ਨ ਮਿਲੀਆਂ ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਵਿਚ ਹੋਵੇ। ਉਂਜ, ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨਾਲੋਂ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨਾਲ ਵਧੇਰੇ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਹੈ; ਸ਼ਾਇਦ ਉਥੋਂ ਆਈ ਹੋਵੇ, ਜਾਂ ਉਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਕਰਤਾ ਨੇ ਇਥੋਂ ਲੈ ਲਈ ਹੋਵੇ। ਇਸ

¹ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਦੇਖੋ ਇਸੇ ਲੇਖਕ ਦਾ ‘ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਅਤੇ ਅਵਦਾਨ ਪਰੰਪਰਾ’ ਨਾਂ ਦਾ ਖੋਜ-ਪਤ੍ਰ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਵਲੋਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲਾ ਜਨਮ ਉਤਸਵ ਸਮੇਂ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਵਿਚ ਇਸੇ ਸਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਗੋਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੇ ਜਾਣ ਲਈ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

²ਸ਼੍ਰੋਮੰਤੀ ਪਹਲੀ, ਪੰਨਾ ੪੮੫-੮੮.

³ਦੇਖੋ ਅੱਗੇ, ਮੂਲ-ਪਾਠ, ਪੰਨਾ ੧, ਫੁਟਨੋਟ ੧; ਹੋਰ ਦੇਖੋ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਦੇ ਨਿਜੀ ਪੁਸਤਕਾਲੇ ਵਿਚ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ੧੮੦੪ ਬਿ. ਦੀ ਲਿਖੀ ਇਕ ਸਚਿਤ੍ਰ ਜਨਮ ਸਾਖੀ।

ਵਿਚ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਦਾ ਉੱਲੇਖ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਇਕ ਦੂਸਰਾ ਆਦਮੀ ਨਾਲ ਹੋਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਮੌਜੂਦ ਹੈ। ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੨੪ (ਮੂਲੇ ਵਾਲੀ), ਫਿਰ, ਨ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਿਚ ਹੈ, ਨ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ। ਇਹ ਭੀ ਸ਼ਾਇਦ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀਆਂ ਗੁਮ ਹੋਈਆਂ ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਅੰਗ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਸੰਗ੍ਰਹ ਦੀ ਅਠਾਈਵੀਂ ਸਾਖੀ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਦੋ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹ ਹੈ, ਇਕ 'ਸੋ ਦਰੁ' ਦੀ ਸਿਫਤ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ ਦੂਜੀ 'ਉਦਿਆਨ ਵਿਚ ਗੰਗਾ ਆਣੀ' ਬਾਰੇ। ਇਹੀ ਸਾਖੀ ਹੈ ਜੋ 'ਅਕਬਰ ਨੇ ਸੁਣੀ' ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਖੀ ਦੋ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਵੰਡ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਕ ਪਹਲੀ ਸੈਂਚੀ ਵਿਚ ਹੈ ਤੇ 'ਸੋ ਦਰੁ ਤੇਰਾ ਕਹਿਆ ਸੋ ਘਰ ਕਹਿਆ' ਵਾਲੀ ਪਉੜੀ ਦਾ ਪਰਮਾਰਥ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।¹ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਉਸ ਨਾਲੋਂ ਬਹੁਤ ਭਿੰਨ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜਾਂ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅਨੁਯਾਈ ਦੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਦਾ ਫਲ ਦਿਸਦੀ ਹੈ। ਦੂਜੀ ਸਾਖੀ, 'ਉਦਿਆਨ ਵਿਚ ਗੰਗਾ ਆਣੀ', ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਦੂਜੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪਿਛੇ ਇਹ ਟੂਕ ਆਈ ਹੈ।²

ਏਹ ਸਾਖੀ ਅਕਬਰ ਪਾਤਿਸਾਹ ਕਰਿ ਸੁਨਾਈ ਥੀ ਜਬ ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਲਾਹੌਰ ਆਇ ਮਿਲਿਆ ਥਾ ਅਕਬਰ ਪਾਤਿਸਾਹ ਕਉ।³

ਹੁਣ, ਇਹ ਟੂਕ 'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' ਵਿਚ ਇਸੇ ਪਰਥਾਇ ਆਈ ਟੂਕ ਨਾਲੋਂ ਕੁਝ ਭਿੰਨ ਹੈ। 'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਇੱਠੀ ਕੁ ਟੂਕ ਦਿੱਤੀ ਹੈ : "ਇਹ ਸਾਖੀ ਅਕਬਰ ਪਾਤਸਾਹ ਸੁਣੀ ਥੀ"।⁴ ਦੋਹਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀਆਂ ਟੂਕਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਵਧੇਰੇ ਵੇਰਵੇ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਅਰਥਾਤ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਪਿਛਲੇਰੀ ਕਿਰਤ ਹੈ। ਇਥੇ ਸਾਖੀਕਾਰ ਅੱਗੇ ਆਈ ਸੂਚਨਾ ਨਾਲੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸੂਚਨਾ ਆਪਣੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਤੋਂ ਦੇ ਰਹਿਆ ਹੈ। ਜੇ ਪਹਲੀ ਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਦੇ ਲਾਹੌਰ ਜਾ ਕੇ ਆਪ ਸਾਖੀ ਸੁਣਾਉਣ ਦਾ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਇਸ ਨੂੰ ਲਿਖ ਦੇਂਦਾ। ਦੂਜੇ, ਸਾਖੀ ਜੋ ਅਕਬਰ ਨੇ ਸੁਣੀ, 'ਸੋ ਦਰੁ' ਦੀ ਸਿਫਤ ਵਾਲੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਨਿਪਟ 'ਗੰਗਾ ਆਣੀ' ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਕਬਰ ਤੇ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ? ਇਸ ਪੱਖ ਤੋਂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਦਾ ਸੰਪਾਦਕ ਉਕਾਈ ਖਾ ਗਇਆ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅੱਡ ਅੱਡ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਇਹ ਟੂਕ ਜਿਥੇ ਠੀਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਾਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ, ਨ ਗਈ। ਇਹ ਸਗੋਂ 'ਗੰਗਾ ਆਣੀ' ਵਾਲੀ ਮੁਅਜਿਜ਼ਾ-ਨੁਮਾ ਸਾਖੀ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਈ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਇਸ ਗੱਲ ਵਲ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਸੰਪਾਦਕ 'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਸਾਮਗ੍ਰੀ

¹ਪੰਨਾ ੧੯੮-੨੦੦.

²ਪੰਨਾ ੧੨੫-੧੩੭.

³ਸੈਂਚੀ ਦੂਜੀ, ਪੰਨਾ ੧੩੭.

⁴ਦੋਖੋ ਮੂਲ ਪਾਠ, ਪੰਨਾ ੯੦.

ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰ ਰਹਿਆ ਹੈ । ਇਹ ਮੂਲ ਸ਼੍ਰੋਤ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਸ਼ੰਕੇ ਦੇ ਉਜਾਗਰ ਕਰਦੀ ਹੈ । ਪਰੰਤੂ, ਅਸੀਂ ਇਸ ਉਤੇ ਚਰਚਾ ਅੱਗੇ ਚਲ ਕੇ ਠੀਕ ਥਾਂ ਸਿਰ ਕਰਾਂਗੇ ।

ਅੰਤਲੀ ਸਾਖੀ (ਨੰਬਰ ੩੦, ਓੜਕ ਦੀ) ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਾਬੇ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਦਾ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਹੈ, ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਨਹੀਂ ਖਾਂਦੀ, ਨ ਹੀ ਇਹ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਵਾਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਆਈ ਲਗਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਜੋ ਇਸ ਵਿਚ ਭਾਈ ਬਾਲੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਦੂਜੇ, ਮਰਦਾਨਾ ਹਾਲੀ ਜੀਉਂਦਾ ਹੈ¹ ਜਦੋਂ ਕਿ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪਹਲਾਂ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਹਲੀ ਉਦਾਸੀ ਸਮੇਂ, ਖੁਰਮਾ ਸ਼ਹਰ ਵਿਚ ਮਰਦਾ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ । ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਛਪੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਬਾਬੇ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਸਾਖੀ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦੀ, ਕਿਉਂਜੋ ਇਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੋਸ਼ਟਾਂ ਸਾਡੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀਆਂ, ਛਿਆਂ ਸੰਗ੍ਰਹਾਂ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਤਿੰਨ ‘ਸਚ ਖੰਡ ਪੋਥੀ’, ‘ਹਰਿ ਜੀ ਪੋਥੀ’ ਤੇ ‘ਚਤ੍ਰਭੋਜ ਪੋਥੀ’ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਹਨ । ਤਾਂ ਫਿਰ, ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਸ ਸ਼੍ਰੋਤ ਤੋਂ ਆਇਆ ਮੰਨਿਆ ਜਾਏ ? ਮਿਹਰਬਾਨ ਤੋਂ ਜਾਂ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਤੋਂ ? ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ, ਕੀ ‘ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ’ ਵਾਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਕੋਈ ਸੁਤੰਤਰ ਪਰੰਪਰਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਇਹ ਕੇਵਲ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦਾ ਇਕ ਸੰਖਿਪਤ ਰੂਪ ਹੈ ? ਇਹ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਇਸ ਲਈ ਉਠਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਪਾਠ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਅਜੇਹਾ ਸ਼ੱਕ ਪੈਣ ਦੀ ਬੜੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ । ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਖੋਜ, ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ, ਉਸ ਪੜਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਥੇ ਮਿਲੀ ਨਿੱਕੀ ਜੇਹੀ ਸੇਧ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੰਜ਼ਿਲ ਤੇ ਅਪੜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ । ਆਓ, ਹੁਣ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਲੱਭੀਏ ।

੬

(ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ ਤੇ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ)

ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ-ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ‘ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ’ ਦਾ ਸਥਾਨ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਸਾਖੀ ਬੜੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ । ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਕੋਲਬ੍ਰੁਕ ਵਾਲੀ ਸ਼ਾਖਾ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਖੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਆਈ ਹੈ :

ਤਦਹੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਸਰੀਹ ਤਲੈ ਜਾਇ ਬੈਠਾ ॥ ਸਰੀਹੁ ਸੁਕਾ ਖੜਾ ਥਾ ॥
ਸੋ ਹਰਿਆ ਹੋਆ ॥ ਪਾਤ ਫੁਲ ਪਾਏ ॥ ਤਬ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਪੈਰੀ ਪਇਆ ॥
ਤਬ ਮਾਤਾ ਜੀ ਬੈਰਾਗੁ ਲਗੀ ਕਰਣਿ ॥ ਤਿਤੁ ਮਹਲਿ ਸਬਦੁ ਹੋਇਆ ॥
ਭਾਈ ਬੰਧੁ ਪਰਵਾਰੁ ਸਭ ਲਗੇ ਰੋਵਣਿ ॥ ਤਦਹੁ ਰਾਗ ਵਡਹੰਸੁ ਵਿਚ ਸਬਦੁ
ਹੋਇਆ ॥ ਮ: ੧॥ ਧੰਨ ਸਿਰੰਦਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਜਿਨਿ ਜਗੁ ਧੰਧੈ ਲਾਇਆ ॥ ...
ਜੋ ਰੋਵੈ ਲਾਇ ਪਿਆਰੋ ॥ ਤਬ ਸੰਗਤਿ ਲਗੀ ਸਬਦੁ ਗਾਵਣ

¹ਦੇਖੋ ਇਸੇ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਪੰਨਾ ੧੦੦ । ਇਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਭਾਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਾਖੀ ਦੇ ਲਭੇ ਕੁਝ ਰੂਪਾਂ ਵਿਚ ਮਰਦਾਨੇ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਅਲਾਹਣੀਆ ॥ ਤਬ ਬਾਬਾ ਬਿਸਮਾਦ ਦੇ ਘਰ ਆਇਆ ॥ ਤਿਤੁ ਮਹਲੁ ਹੁਕਮੁ
ਹੋਇਆ ਰਾਗ ਤੁਖਾਰੀ ਕੀਤਾ ॥ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ਬਾਰਾ ਮਾਹ ॥ ਰਾਤਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ
ਵੇਲਾ ਹੋਆ ॥ ਚਲਾਣੇ ਕੈ ਵਖਤਿ ॥ ਤਿਤੁ ਮਹਲਿ ਜੋ ਸਬਦੁ ਹੋਆ ਸੋ ਪੋਥੀ ਜੁਬਾ
ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੋਗ ਮਿਲੀ ॥ ਤਦਹੁ ਪੁਤ੍ਰਾ ਆਖਿਆ ਅਸਾਡਾ ਕਿਆ ਹਵਾਲ ਹੋਵੈਗਾ ॥
ਤਬ ਗੁਰੂ ਬੋਲਿਆ ਬਚਨੁ ਆਖਿਆ ॥ ਜੋ ਬੇਟਾ ਗੁਰੂ ਕਿਆ ਕੁਤਿਆ ਨੂੰ ਭੀ ਕਮੀ
ਨਾਹੀ ॥ ਰੋਟੀਆ ਕਪੜੇ ਬਹੁਤੁ ਹੋਵਨਿਗੇ ॥ ਅਤੈ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਜਪਹੁਗੈ ਤਾ ਜਨਮ
ਸਵਰੇਗਾ ॥ ਤਬ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਨਾਉਧਰੀਕ ਲਗੇ ਆਖਣ ॥ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲਗੇ
ਆਖਣਿ ਅਸੀ ਦਬਹਗੇ ॥ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਲਗੇ ਆਖਣਿ ਜੋ ਅਸੀਂ ਜਲਾਹਗੈ ॥ ਤਬ
ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜੋ ਤੁਸੀ ਦੁਹਾ ਵਲੀ ਫੁਲ ਰਖਹੁ ॥ ਦਾਹਣੀ ਵਲਿ ਹਿੰਦੂਆ ਕੇ
ਰਖਹੁ ॥ ਅਤੈ ਬਾਵੀ ਵਲਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾ ਕੇ ਰਖਹੁ ॥ ਜਿਸ ਦੇ ਭਲਕੇ ਹਰੇ
ਰਹਿਨਿਗੇ ॥ ਜੇ ਹਿੰਦੂਆ ਕੇ ਹਰੇ ਰਹਨਿਗੇ ਤਾਂ ਜਾਲਹਿਗੈ ਅਤੇ ਜੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾ ਕੇ
ਹਰੇ ਰਹਨਿਗੈ ਤਾ ਦਬਹਿਗੈ ॥ ਤਬ ਬਾਬੈ ਸੰਗਤਿ ਨੂੰ ਹੁਕਮੁ ਕੀਤਾ ॥ ਕੀਰਤਨ
ਪੜਹੁ ॥ ਤਬ ਸੰਗਤਿ ਲਗੀ ਕੀਰਤਨੁ ਪੜਣਿ ॥ ੧ ॥ ਰਾਗ ਗਉੜੀ ਪੂਰਬੀ
ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਜੈ ਘਰ ਕੀਰਤਿ ਆਖੀਐ ... ਧਨਾਸਰੀ ਰਾਗ ਹੋਯਾ ॥ ਆਰਤੀ
ਗਾਵੀ ॥ ਤਿਤ ਮਹਲਿ ਕੀਰਤਨ ਹੋਆ ॥ ਸਬਦ ॥ ਤਬ ਸਲੋਕ ਪੜਿਆ ॥ ਪਉਣ
ਗੁਰੂ ਪਾਣੀ ਪਿਤਾ...ਜਬ ਸਲੋਕ ਪੜਿਆ ਤਬ ਬਾਬੈ ਚਾਦਰ ਉਪਰਿ ਲੈ ਕਰਿ
ਸੁਤਾ ॥ ਸੰਗਤ ਮਥਾ ਟੇਕਿਆ ॥ ਜਬ ਚਾਦਰ ਉਠਾਵਨਿ ਤਾ ਕੁਛੁ ਨਾਹੀ ॥ ਤਦਹੁ
ਫੁਲ ਦੁਹਾ ਕੇ ਹਰੇ ਰਹੈ ॥ ਹਿੰਦੂ ਆਪਣੇ ਲੈ ਗਏ ॥ ਅਤੈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਪਣੇ
ਲੈ ਗਏ ॥ ਸਰਬਤਿ ਸੰਗਤਿ ਪੈਰੀ ਪਈ ॥ ਬੋਲਹੁ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ॥੧॥ ਸੰਮਤ ੧੫੯੫
ਮਿਤੀ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ॥ ੧੦ ॥ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੀ ਸਮਾਣੈ ਕਰਤਾਰਿਪੁਰਿ ॥¹

ਹੁਣ, ਜ਼ਰਾ ਇਸ ਸਾਖੀ ਦੇ 'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' ਵਾਲੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਵਾਚੋ ।² ਜਾਂ ਫਿਰ, ਇਸੇ
ਸ਼ਾਖਾ ਦੇ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਆਏ ਇਸ ਦੇ ਰੂਪ ਨੂੰ ਦੇਖੋ । ਇਸ ਦਾ ਇਕ
ਪਾਠ ਹੀ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਸ਼ੰਕੇ ਦੇ ਸਿੱਧ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਲੇ
ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਾ ਹੀ ਪਰਿਵਰਧਿਤ ਰੂਪ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਮੂਲ ਢਾਂਚਾ ਉਹੀ ਹੈ, ਪਰ
ਕੁਝ ਹੋਰ ਗੱਲਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਈਆਂ ਹਨ । ਉਂਜ, ਇਹ ਵੀ ਕਿਸੇ ਵਡੇਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਦਾ
ਅਧੂਰਾ ਜੇਹਾ ਰੂਪ ਹੈ ; ਜਾਂ ਫਿਰ, ਇਹ ਉਦੋਂ ਦਾ ਪਾਠ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਸਾਖੀ ਹਾਲੀ
ਪੂਰਣ ਭਾਂਤ ਵਿਕਸਿਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਈ । ਇਸ ਦਾ ਪੂਰਣ ਭਾਂਤ ਵਿਕਸਿਤ ਰੂਪ ਦੇਖਣਾ
ਚਾਹੋ, ਤਾਂ ਦੇਖੋ ਇੰਡੀਆ ਆਫਿਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਲੰਡਨ, ਦੀ ੧੭੯੦ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦੀ ਹੱਥ-

¹ਕੋਲਬ੍ਰਕ ਵਾਲੀ ਫੋਟੋ-ਜ਼ਿਕੋਗ੍ਰਾਫ ਕਾਪੀ, ਪੰਨਾ ੪੩੭-੬੧.

²ਦੇਖੋ ਅੱਗੇ, ਮੂਲ-ਪਾਠ, ਪੰਨਾ ੯੮-੧੦੧.

ਲਿਖਤ Panj B 40. ਜਾਂ ਫਿਰ, ਸੈਂਟਰਲ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਦੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ੪੯੫ ਜੋ ੧੮੧੩ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦੀ ਨਕਲ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਿਚ ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਖੀ ਦਾ ਰੂਪ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਇਆ ਹੈ :

ਸਾਖੀ ਹੋਰ ਚਲੀ ॥ ਚਲਤੁ ਸਮਾਵਣੇ ਕਾ ਪਹਲੇ ਮਹਲੇ ਕਾ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਅਗੈ ਪਿਪਲ ਸੀ ॥ ਤਿਸ ਪਿਪਲ ਦੇ ਹੇਠਿ ਬਾਬੇ ਦੀ ਮੰਜੀ ਵਿਛੀਦੀ ਸੀ ॥ ਮੰਜੀ ਉਪਰਿ ਬੈਠ ਰਹੰਦਾ ਛਾਵੈ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਘਰਿ ਟਹਲੀਆ ਸੀ ॥ ਤਿਸ ਦਾ ਨਾਉ ਕਮਲਾ ਕਮਲਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਸਦਦਾ ਸਾ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੋਲਿਆ ਬਚਾ ਕਮਲਿਆ ਬੇਲੇ ਜਾਹਿ ਕੇ ਘਾਹੁ ਲੈ ਆਉ ॥ ਘੋੜੀਆ ਮਹੀ ਭੁਖੀਆ ਅਸਨਿ ॥ ਕਮਲੇ ਦਾਤ੍ਰੀ ਲਈ ਲੈ ਕੇ ਬੇਲੇ ਗਇਆ ॥ ਜਾ ਕਮਲਾ ਦੇਖੈ ਤਾ ਜੋਗੀਸਰ ਦੇ ਸਰੂਪ ਜਣੇ ਤੈ ਬੈਠੇ ਹੈਨਿ ॥ ਕਮਲਾ ਉਨੀ ਜੋਗੀਸਰੀ ਸਦਿਆ ॥ ਕਮਲਾ ਗਇਆ ॥ ਓਇ ਜੋਗੀਸਰ ਬੋਲੇ ਏਤੁ ਗਾਵ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਹੈ ॥ ਕਮਲਾ ਬੋਲਿਆ ਜੋ ਇਤੁ ਗਾਵ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਹੈ ॥ ਉਨਿ ਬਿਭੂਤਿ ਕੀ ਚੁਟਕੀ ਕਢੀ ਏਹੁ ਬਾਬੇ ਜੋਗ ਸਨੇਹਾ ਲੈ ਜਾਇ ॥.....

ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਜੋਗੀਸਰ ਕਮਲੇ ਹਥੋਂ ਦਾਤ੍ਰੀ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਦੋ ਪੂਲੇ ਘਾਹ ਦੇ ਕਟ ਕੇ ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਬਖੋਰ ਦੇਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਵੇਖਦਿਆਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਵਡਾ ਢੇਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਕਮਲਾ ਘਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਭਿਬੂਤ ਦੀ ਚੁਟਕੀ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਭਿਬੂਤ ਦੀ ਚੁਟਕੀ ਪਾ ਕੇ ਬਾਬਾ ਅੰਤਿਮ ਸੱਦੇ ਦੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਸਮਝ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੇ ਕਮਲੇ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਿਕਟੀ ਸੇਵਕ ਸਾਧਾਰਣ ਨੂੰ ਸੱਦ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਆਖਦਾ ਹੈ। ਸਾਧਾਰਣ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਾਬਾ ਉਸ ਪਾਸੋਂ ਤੇੜ ਦੀਆਂ ਚਾਦਰਾਂ ਧੁਆਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸੌਣ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਲਿੰਬਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਬਾਬਾ ਉਸ ਨੂੰ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸਾਮਗ੍ਰੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਨ ਲਈ ਆਖਦਾ ਹੈ। ਅਗਲਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ :

ਤਾ ਚੋਣੀ ਸੁਣਿਆ ਤਪਾ ਜੀ ਚਲਦਾ ਹੈ ॥ ਮਾਤਾ ਚੋਣੀ ਸਧਾਰਣੁ ਸਦਿਆ ॥ ਮਾਤਾ ਬੋਲੀ ਸਧਾਰਣਾ ਤਪਾ ਕਿਆ ਆਖਦਾ ਹੈ ॥ ਸਧਾਰਣ ਬੋਲਿਆ ਮਾਤਾ ਜੀ ਤਪਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ॥ ਵਡੈ ਚਲਾਣੇ ॥ ਮਾਤਾ ਬੋਲੀ ਕਿਉਕਰਿ ਚਲੀਦਾ ਹੈ ॥ ਮੈਨੂੰ ਤਪੇ ਆਖਿਆ ਹੈ ਸਰਾਧਿ ਹੈਨਿ ॥ ਮੈ ਦਾਲਿ ਵੜਿਆ ਨੂੰ ਕਹਿ ਛਡਿਆ ਸਰਾਧ ਨਉ ਦਾ ਕਰਹ ॥ ਫਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ਸਧਾਰਣਾ ਮਾਉ ਕਿਆ ਆਖਦੀ ਹਈ ॥ ਜੀ ਆਖਦੀ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਸਰਾਧੈ ਦੀ ਸਮਿਘਰੀ ਕਰਾਈ ਹੈਸੁ ਤਪਾ ਕਿਉ ਚਲਦਾ ਹੈ ॥ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ਸਧਾਰਣਾ ਤੇਰੀ ਮਾਉ ਸਚਿਆਰ ਹੈ ॥ ਅਸੀਂ ਦਿਨ ਪੰਦਰਹ ਹੋਰ ਭੀ ਰਹੈ ॥ ਸਧਾਰਣੁ ਬੋਲਿਆ ਭਲਾ ਹੋਵੈ ਜੀ ਰਹੀਐ ॥ ਫੇਰਿ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ਸਧਾਰਣੇ ਨੂੰ ਵਿਦਿਆ ਹੋਹੁ ॥... ..

ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ, ਬਾਬਾ ਅੱਠੀ ਦਿਨੀਂ ਸਾਧਾਰਣ ਦੇ ਘਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਇਸ ਮੰਗ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ “ਮੇਰਾ ਕੁੜਮ ਆਗਰੇ

ਬਧਾ ਹੋਆ ਹੈ ਛੁਟੈ । ਅੱਗੋਂ ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਆਉਂਦਾ ਹੈ :

ਫੇਰਿ ਘਰਿ ਗਇਆ ਪਿਛੋ ਸਧਾਰਣੁ ਦਹੀ ਦੁਧੁ ਲੈ ਕਰਿ ਆਇਆ ॥ ਸਰਾਧਾ ਦੇ ਦਿਨ ਬ੍ਰਹਮਣਿ ਜਿਵਾਲੇ ਸਰਾਧੁ ਹੋਆ ॥ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ਸਧਾਰਣਾ ਮੇਰਾ ਘਰੁ ਲਿੰਬ ਹਛਾ ॥ ਸਧਾਰਣ ਬੋਲਿਆ ਭਲਾ ਹੋਵੈ ਜੀ ॥ ਸਧਾਰਣ ਘਰਿ ਲਿੰਬ ਕੈ ਆਇ ਪੈਰੀ ਪਇਆ ॥ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ... ਬਚਾ ਸਧਾਰਣਾ ਜਾਇ ਕੈ ਚਉਧਰੀਆ ਮੁਕਦਮਾ ਨੂੰ ਸਦਿ ਲੈ ਆਉ ... ॥ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ਅਸਾ ਨੂੰ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਹੁਕਮ ਹੈ ਅਸਾ ਪਰਮੇਸਰ ਤੇ ਦਿਨ ਪੰਦਰਹ ਮੰਗਿ ਲਏ ਸੇ ਤਾ ਅਸੀ ਰਹੈ ਸੇ ॥ ਤੁਸੀ ਲਕੜੀਆ ਹੁਣਿ ਬੇਲੇ ਪਾਵਹੁ ॥ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਹੁਕਮੁ ਦਰਗਾਹ ਦਾ ਹੈ ॥... ਚਉਧਰੀ ਲਕੜੀਆ ਬੇਲੇ ਲੈ ਚਲੈ ॥ ... ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ਜਾ ਮੈਨੂੰ ਓਥੇ ਲੈ ਜਾਹੁਗੇ ਤਾ ਮੇਰੇ ਉਪਰਿ ਚਾਰਿ ਪਾਹਰੂ ਬਹਾਲਣੇ ॥ ਚਉਹੀ ਕੁੰਡੀ ਹਥੀਆਰਾ ਨਾਲਿ ॥ ਬਹਾਲਣੇ ॥ ਡਰਣਾ ਨਾਹੀ ॥ ਬਾਬਾ ਗੁਰੂ ਲੇਟਿਆ ਏਹ ਗਲ ਕਰਿ ਕੇ ਸਮਾਇ ਗਇਆ ॥ ਬਾਬੇ ਦੇ ਪੁਤ ਸਿਕਾਰ ਗਏ ਸੇ ਉਨਾ ਬਾਹਰਿ ਸੁਣਿਆ ਤਪਾ ਨਾਨਕ ਸਮਾਣਾ ॥ ਉਥੋਂ ਉਨਾ ਘੋੜੀਆ ਦਉੜਾਇ ਕੇ ਆਏ ਗਏ । ਜਾ ਵੇਖਨਿ ਤਾ ਬਾਬਾ ਸਮਾਣਾ ਹੈ । ਉਨੀ ਦੋਹੀ ਦਿਤੀ ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਦੋਹੀ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਦੀ ਦੋਹੀ ਦਿਤੀ ਇਕਿ ਚਾਰ ਘੜੀਆ ਗਲਿ ਕਰਿ ਸਮਾਉ ॥ ਬਾਬਾ ਗੁਰੂ ਉਠਿ ਬੈਠਾ ਬੋਲਿਆ ਆਖਹੁ ਕਿਆ ਆਖਦੇ ਹਹੁ ॥ ਤੁਸਾ ਚਾਰ ਘੜੀਆਂ ਮੰਗੀਆਂ ... ॥ ਜੇ ਚਾਰ ਜੁਗੁ ਮੰਗਦੇ ਤਾ ਚਾਰਿ ਜੁਗੁ ਰਹਦਾ ॥ ਆਖਹੁ ਕਿਆ ਆਖਦੇ ਹਹੁ ॥ ਸਿਰੀ ਚੰਦ ਬੋਲਿਆ ਤੁਧਿ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਦਿਤੀ ਨਿਵਾਦੀਐ ਖਤ੍ਰੀ ਨੂੰ ॥ ਅਸਾਡਾ ਕਵਣੁ ਹਵਾਲੁ ॥ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ਮੈ ਨਾਹੀ ਦਿਤੀ ਉਸ ਦੇ ਮਸਤਕ ਲਿਖੀ ਸੀ ॥ ... ਗੁਰੂ ਪੀਰਾ ਦੇ ਕੁਤੇ ਖਾਦੇ ਹੈਨਿ ਤੁਸੀ ਤਾ ਮੇਰੇ ਪੁਤੁ ਹਹੁ ॥ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ਮੈ ਪਿਛੈ ਕਰਮ ਧਰਮ ਨਾਹੀ ਕਰਨੇ ॥ ਫਿਰਿ ਚਉਧਰੀ ਬੇਲੇ ਜੀਉ ਜਗਤਿ ਰਹਸੀਓ ਨਾਹੀ ਨਿੰਦਾ ਹੋਸੀ ॥ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ਤੁਸਾਡੀ ਖੁਸੀ ਸੋ ਕਰਣਾ ॥ ਰੋਵਣਾ ਨਾਹੀ ॥ ਇਤਨੀਆ ਗਲਾ ਆਖ ਕੇ ਬਾਬਾ ਸਮਾਣਾ... ਸਧਾਰਣ ਪਗ ਪਿਛਵਾੜੇ ਧਰਤੀ ਨਾਲਿ ਆਇ ਮਾਰੀ ॥.....

ਇਸ ਪਿਛੋਂ ਸਾਧਾਰਣ ਦੀ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਲਾ ਹੀ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਵਿਚ ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਟੋਪੀ ਲਾਹ ਕੇ ਮਾਰਨ ਦਾ ਹਾਲ ਨਹੀਂ । ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਇਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਾਧੂ ਹੈ :

ਜਾ ਆਧੀ ਰਾਤਿ ਹੋਈ ਤਾ ਵਾਜੇ ਅਤੇ ਸੁਗੰਧਤਾ ਬਹੁਤੁ ਹੋਈ ॥ ਆਖੀਐ ਕਸਤੂਰੀ ਅਗਰੁ ਇਤੇ ਬਾਇ ਰਖਿਆ ਹੈ ॥ ... ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਚਉਕੜੀ ਮਾਰਿ ਉਠਿ ਬੈਠਾ ॥ ਹਥਿ ਜੋੜਿ ਕੈ ਪੈਧੀ ਕਪੜੀ ਮਥੈ ਲਾਲੁ ਟਿਕਾ ਤੇਜੁ ਪੁੰਜ ਵਿਚਿ ਉਠਿ ਬੈਠਾ ॥ ਉਇ ਚਾਰ ਪਾਹਰੂ ਹਥਿ ਜੋੜ ਕੇ ਪੈਰੀ ਪਏ ... ਵਾਉ ਚਲੀ ॥...

ਬਾਬੇ ਦੀ ਦਾਹੜੀ ਦੇ ਵਾਲ ਲਫਰ ਲਫਰ ਕਰਨ ਲਗੇ ॥ ਚਹੁ ਘੜੀਆਂ ਤੀਕ ਬਾਬਾ ਗੁਰੂ ਬੈਠਾ ਰਹਿਆ ॥ ਬਜੰਤ੍ਰ ਅਤੇ ਸੁਗੰਧਤਾ ਹੋਈ ॥ ਫਿਰਿ ਹਸਵਾਰੁ ਹੋਇ ਕੈ ਦਰਗਾਹ ਅਸਥਲ ਜਾਇ ਬੈਠਾ ... ਕਿਨੈ ਨ ਜਾਤੋ ਛਲ ਗਇਆ ... ਫਿਰਿ ਚਉਥੇ ਚਲੈ ॥ ਮਾਤਾ ਚੋਣੀ ਬੋਲੀ ਬੇਟਾ ਸਧਾਰਣਾ ਇਕੁ ਤਪੇ ਦਾ ਦੰਦ ਰਖੀ ਹਉ ਤਵੀਤ ਕਰਿ ਕੇ ਗਲਿ ਪਾਈ ... ਜਾਇ ਕੈ ਸਿਵਾ ਦੁਧੇ ਨਾਲਿ ਤ੍ਰਉਕਨ ॥ ਜਾ ਵੇਖਨ ਚਿਖਾ ਵਿਚਿ ਫੁਲ ਹਸਤੀ ਕਿਹੁ ਨਾਹੀ ... ਸਭ ਪਛੋਤਾਵਣ ਲਗੈ ਕਿਨੈ ਨ ਜਾਤੋ ਛਲਿ ਗਇਆ ॥ ਸੰਮਤੁ ੧੫੯੫ ॥ ਵਿਰਖੇ ਮਾਹੋ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ॥ ੧੦ ॥ ਦਸਮੀ ਕੇ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਮਾਣਾ ॥¹

ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਅਤੇ ਉਪਰ ਦਿੱਤੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਤੁਲਨਾਤਮਕ ਅਧਿਐਨ ਤੋਂ ਜੋ ਅੰਤਰ ਉਘੜ ਕੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਅੰਕਿਤ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ :

(੧) 'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਦੋ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹ ਹੈ : ਲਹਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ, ਅਤੇ ਬਾਬੇ ਦਾ ਚਲਾਣਾ;

(੨) ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਚਲਾਣੇ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਆਏ 'ਸਰੀਹ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਪਿਪਲ' ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਹੈ ;

(੩) ਇਸ ਸਾਖੀ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿਚ ਇਕ ਨਵੀਂ ਘਟਨਾ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ: ਕਮਲੇ ਦਾ ਘਾਹ ਲੈਣ ਜਾਣਾ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਤਿੰਨ ਜੋਗੀਸਰਾਂ ਹੱਥੋਂ ਭੇਦ ਭਰੇ ਢੰਗਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਦਾ ਸਨੇਹਾ ਲੈ ਆਉਣਾ। ਇਹ ਪਿਛਲੀ ਘਟਨਾ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ 'ਬਹਾਵਦੀ ਦਾ ਚਲਾਣਾ' ਨਾਂ ਦੀ ਸਾਖੀ ਦਾ ਹੀ ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਹੈ।²

(੪) ਕਮਲੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਹੋਰ ਪਾਤਰ ਸਾਧਾਰਣ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਬੜਾ ਗੁੰਝਲਮਈ ਹੈ। 'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' ਵਿਚ ਉਸ ਨੂੰ ਕਦੀ 'ਭਾਗੀਰਥ' ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਇਆ ਹੈ, ਕਦੀ 'ਸਾਧਾਰਣ' ਦਾ। ਕੀ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਨਾਂ ਇੱਕੋ ਵਿਅਕਤੀ ਦੇ ਸਨ ? ਫਿਰ ਇਸ 'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' ਵਿਚ ਰਾਜਾ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਦੀ ਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਭਾਗੀਰਥ ਨੂੰ ਜਾਤ ਦਾ ਅਣਦ ਖਤ੍ਰੀ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਸਾਧਾਰਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੋਰ ਕਿਸੇ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਤੇ ਇਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦਾ ਬਹੁਤ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਸਿੱਖ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ ! ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਆਪਣੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਨਾਲ ਆਗਰੇ ਵਿਚ ਬੱਧਾ ਉਸ ਦਾ ਕੁੜਮ ਛੁਡਾ ਦੇਂਦਾ ਹੈ।

(੫) ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਮਾਤਾ ਚੋਣੀ ਦੀ ਸਾਧਾਰਣ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਬੇਨਤੀ ਨੂੰ ਮੰਨ ਕੇ

¹ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ੪੯੫, ਸੈਂਟਰਲ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਪੰਨਾ ੨੭੧ (ੳ)-੨੮੧ (ਅ)।

² ਪੰਨਾ ੪੩੭-੬੧.

ਆਪਣੇ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ ਪਿਤਾ ਦੇ ਸ਼੍ਰਾਧ ਤਕ, ਜੋ ਨਉਮੀ ਦਾ ਹੈ, ਮੁਲਤਵੀ ਕਰ ਦੇਂਦਾ ਹੈ। ਪਿਛੋਂ ਉਹ ਦਸਵੀਂ ਨੂੰ ਸਮਾਉਂਦਾ ਹੈ।

(੬) ਸਾਧਾਰਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਮਰਦਾਨਾ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੱਠਾਂ ਦਿਨਾਂ ਪਿਛੋਂ ਬਾਬੇ ਪਾਸ ਸੱਦੇ ਜਾਣ ਦਾ ਇਕਰਾਰ ਲੈ ਕੇ ਆਪਣੇ ਘਰ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।¹

(੭) 'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' ਵਿਚ ਬਾਬੇ ਦੇ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਮਿਤੀ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨਾਲੋਂ ਫਰਕ ਪਾ ਗਈ ਹੈ। ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਇਹ ਸੰਮਤ ਪੰਦ੍ਰਹ ਸੈ ਪਚਾਣਵੈ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦ ਸੀ, ਪਰ 'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' ਵਿਚ ਸੰਮਤ ਪੰਦ੍ਰਹ ਸੈ ਪਚਾਣਵੈ ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਉਪਰ ਦਿੱਤੀ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਇਹ ੧੫੯੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦ ਹੀ ਹੈ।

ਇਹ ਪਿਛਲਾ ਅੰਤਰ ਕਿਉਂ ਪਇਆ, ਕਿਵੇਂ ਪਇਆ ਤੇ ਕਦੋਂ ਪਇਆ ? ਆਓ, ਇਸ ਦੀ ਭਾਲ ਕਰੀਏ। ਇਸ ਯਤਨ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਲਾਂ ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਉਪਲਬਧ ਨੁਸਖਿਆਂ ਤੇ ਝਾਤੀ ਮਾਰਾਂਗੇ।

ਇਸ ਸ਼ਾਖਾ ਦੇ ਸਿਖਰ ਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਾਲਾ ਨੁਸਖਾ ਹੈ—ਉਹੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸਾਂ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਲੇਖਕ ਨੇ ਬਾਬੇ ਦੇ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਤਿਥ '੧੫੯੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਲਿਖ ਕੇ ਫਿਰ ਸੁਦੀ ਪਦ ਨੂੰ ਕੱਟ ਕੇ ਵਦੀ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਅਤੇ ਸੁਧਾਈ ਦਾ ਪਦ ਹੇਠਾਂ ਕਰਕੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।² ਡਾ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ ਦੁਆਰਾ ਉੱਧਰਿਤ PUL 4141 ਵਾਲੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਵੀ ਮਿਤੀ '੧੫੯੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਹੈ।³ ਸ. ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਸ਼ੋਕ ਵਾਲੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਇਹ ਫਿਰ '੧੫੯੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਹੈ।⁴ ਉਪਰ ਲਿਖੀ ਟੂਕ ਵਾਲੀ ਸੈਂਟਰਲ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਪਟਿਆਲਾ ਦੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ੪੯੫ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹੀ ਤਿਥ '੧੫੯੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।⁵ ਸਿੱਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ੫੪੬੨ ਵਿਚ ਪਾਠ ਜ਼ਰੂਰ '੧੫੯੫ ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦' ਹੈ⁶, ਪਰ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਖਰੜਾ ਸੁਧਾਈ—ਜਿਸ ਦਾ ਉੱਲੇਖ ਅਸੀਂ ਹੁਣੇ ਕਰਾਂਗੇ—ਪਿਛੋਂ ਦੀ ਕਿਸੇ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਹੋਵੇ, ਕਿਉਂਜੋ ਇਹ ਸਾਖੀ ਹੋਰਨਾਂ ਸੰਗ੍ਰਹਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਉਪਲਬਧ ਹੈ, ਅਤੇ ਉਥੋਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਨ ਵੀ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਭਿੰਨ ਨਹੀਂ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਇੰਡੀਆ ਆਰਕਾਈਵ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਲੰਡਨ, ਦੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ Panj B 40 ਵਿਚ ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਤਿਥ '੧੫੯੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਹੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ।⁷ ਪੰਜਾਬੀ

¹ਇਸੇ ਸਾਖੀ ਦੇ ਅਜੇਹੇ ਪਾਠ ਵੇਖੇ ਗਏ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਰਦਾਨੇ ਦਾ ਉੱਲੇਖ ਨਹੀਂ ਹੈ।

²ਦੋਖੇ ਮੂਲ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ, ਪੰਨਾ ੩੦੮ (ੳ)।

ਪੰਨਾ ੧੬੮.

⁴ਪੰਨਾ ੧੭੬ (ੳ)।

³ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਖਾ ਤੇ ਛੰਦਾਬੰਦੀ—ਜਪੁ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ,

⁵ਪੰਨਾ ੨੮੧ (ੳ)।

⁶ਸਾਖੀ ਨੰ. ੩੦.

⁷ਪੰਨਾ ੨੩੧ (ਅ)।

ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਡਮੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਦੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ੪੭੯ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ '੧੫੯੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਹੈ।¹ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਲਈਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਅਦਭੁਤ ਸੰਗ੍ਰਹ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਬਿਨਾ ਕਿਸੇ ਸ਼ੰਕੇ ਦੇ ਪੁਰਾਣੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀਆਂ ਮੰਨੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੋਰ ਵੀ ਅਜੇਹੀਆਂ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਲੱਭੀਆਂ ਜਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਇਹੀ ਸਾਧਾਰਣ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ 'ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਦੀ ਤਿਥ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੋਵੇ। ਖੈਰ, ਸਾਡੇ ਮਤਲਬ ਲਈ ਇੰਨੀਆਂ ਕੁ ਹੀ ਬਹੁਤੇਰੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੱਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਂ ਵਿਚ ਤਿਥ 'ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਹੈ; ਇਕ ਵਿਚ 'ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਲਿਖ ਕੇ 'ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦' ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ; ਅਤੇ ਸੱਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਇਕ 'ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦' ਨਾਲ ਦੇਖੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਚੀਜ਼ ਕੀ ਦਸਦੀ ਹੈ? ਇਹੀ ਕਿ ਮੂਲ ਵਿਚ ਤਾਰੀਖ '੧੫੯੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਸੀ, ਜੋ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਇਸ ਸ਼ਾਖਾ ਵਿਚ ਪੁਰਾਣੇ ਸੋਮਿਆਂ ਤੋਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਖੀ ਲਈ ਗਈ, ਅਭੋਲ ਨਕਲ ਹੁੰਦੀ ਆਈ, ਪਰ ਪਿਛੋਂ ਕਿਸੇ "ਬਾਦੀ" ਕਹ ਲਓ ਜਾਂ "ਖੋਜੀ" ਕਹ ਲਓ, ਨੇ ਸਾਖੀ ਵਿਚਲੇ ਵੇਰਵੇ ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਤਾਰੀਖ ਦੇ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਫਿਰ 'ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦' ਵਾਲੀ ਤਾਰੀਖ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਪੱਕੀ ਹੋ ਗਈ।

ਵਾਸਤਵਿਕ ਤਾਰੀਖ ਕੀ ਸੀ? ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ, ੧੫੯੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦। ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਨੁਸਖਿਆਂ ਤੋਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੰਮਤ ਦਾ ਫਰਕ ਬੇਸ਼ਕ ਪੈ ਜਾਏ, ਤਿਥ ਦਾ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ; ਇਹ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ 'ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਠੀਕ ਵੀ ਇਹੀ ਲਗਦੀ ਹੈ। ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ-ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਹੋਰ ਹੋਰ ਘਟਨਾਵਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸਾਂ ਉਪਰ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਮੂਲ ਸਾਖੀ ਨਾਲ ਜੁੜਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਬਦਲਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਜ਼ੁਮਰੇ ਦੀਆਂ ਹਨ ਉਪਰਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ (ਕਮਲਾ, ਜੋਗੀਸਰ, ਸਾਧਾਰਣ, ਆਦਿ) ਜੋ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਲੀ ਮੁਢਲੀ ਸ਼ਾਖਾ ਨਾਲ ਜੁੜਦੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਦਾ ਸਬੂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਹੀ ਸਾਖੀ ਵਖ ਵਖ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਵਖ ਵਖ ਪਾਠ-ਭੇਦਾਂ ਸਹਿਤ ਮਿਲਦੀ ਹੈ; ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਮਰਦਾਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ; ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਭਾਗੀਰਥ ਤੇ ਸਾਧਾਰਣ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਖਲਤ-ਮਲਤ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਕਿਸੇ ਵਿਚ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਵਿਅਕਤੀ ਇਕ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਚਿਖਾ ਤੋਂ ਉਠ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਲਗਾਉਂਦਾ ਤੇ ਵਾਯੂ-ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਅਦਭੁਤ ਸੁਗੰਧੀ ਬਖੇਰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਹੀ ਇਸ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਸਾਧਾਰਣ ਆਣ ਘੁਸੜਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਧਾਰਣ ਰਾਹੀਂ ਮਾਤਾ ਚੋਣੀ ਬਾਬੇ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸ਼੍ਰਾਧ ਕਰ ਕੇ ਸਮਾਉਣ

¹ਪੰਨਾ ੩੧੮ (ਅ)।

ਲਈ ਕਹੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ੯ ਵਦੀ ਦਾ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਬਾਬੇ ਦੇ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਅਵੱਸ 'ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਤੋਂ 'ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦' ਤੇ ਲਿਆਉਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਉਂਜੋ ਸ਼੍ਰਾਧ ਅਸੂ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਾਖੀ ਘੜਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸ਼੍ਰਾਧ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਘੜ ਕੇ ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਮੂਲ ਤਾਰੀਖ ਬਦਲਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨ ਰਹਿਆ, ਅਤੇ ਉਹ ਨਵੀਂ ਘੜੀ ਸਾਖੀ ਨਾਲ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਚਲੀ ਆਈ। ਐਪਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਉਕਾਈ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਜਨਮ ਸਾਖੀ-ਵਿਕਾਸ ਦੀਆਂ ਕਈ ਸਮਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਖੋਲ੍ਹਣ ਦੀ ਕੁੰਜੀ ਮਿਲ ਗਈ। ਇਹ ਕੇਵਲ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵਧੇਰੇ ਘੁਣਤਰੀ ਨੂੰ ਬਾਬੇ ਦੇ ਨਉਮੀ ਦਾ ਸ਼੍ਰਾਧ ਕਰਕੇ ਦਸਵੀਂ ਨੂੰ ਸਮਾਉਣ ਅਤੇ ਫਿਰ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਪਿੱਛੇ 'ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਲਿਖੀ ਜਾਣ ਦੀ ਮੂਰਖਤਾ ਦਾ ਖਿਆਲ ਆਇਆ। ਬਸ ਫਿਰ, 'ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਦੀ ਥਾਂ 'ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦' ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਪਿਛੋਂ ਇਹ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਚਲ ਨਿਕਲੀ।

ਇਹ ਹੈ ਉਹ ਹਕੀਕਤ ਜੋ ਇਹ ਸਾਖੀ ਗਲਾ ਫਾੜ ਫਾੜ ਕੇ ਕਹ ਰਹੀ ਹੈ। ਮਜ਼ੇ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਤੇ ਕਿਤੇ ਲਿਖਾਰੀ ਤਿਥ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਦਲ ਜਾਣ ਤੋਂ ਚੇਤਨ ਵੀ ਸਨ। ਸੈਂਟਰਲ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਦੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ੪੯੫ ਵਿਚ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਲੀ ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਸਾਖੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਤਿਥ '੧੫੯੫ ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦' ਹੈ,¹ ਅਤੇ ਸਾਧਾਰਣ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਵੀ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਤਿਥ '੧੫੯੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਹੈ²। ਇਹ ਲੇਖਕ ਨੇ ਮੂਲ ਸ਼੍ਰੋਤ ਤੋਂ ਨਕਲ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਨਹੀਂ ਬਦਲੀ। ਪਰੰਤੂ, ਉਹ ਤਾਰੀਖ ਵਿਚ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਫਰਕ ਪੈ ਜਾਣ ਤੋਂ ਚੇਤਨ ਹੈ, ਕਿਉਂਜੋ ਇਸੇ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਦੋ ਵਾਰ ਇਸ ਮਤਲਬ ਦੀਆਂ ਟੁਕਾਂ ਆਈਆਂ ਹਨ ਕਿ "ਅਸੀਂ ਦਿਨ ਪੰਦਰਹ ਹੋਰ ਭੀ ਰਹੈ" ਅਤੇ "ਅਸਾਂ ਪਰਮੇਸਰ ਤੇ ਦਿਨ ਪਦਰਾਂ ਮੰਗ ਲਏ ਸੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਰਹੇ ਸੇ"।³ ਲੇਖਕ ਦੇ ਮਨ ਦੀ ਦੁਬਿਧਾ ਦਾ ਪਤਾ ਸਾਫ਼ ਪਇਆ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਸ਼੍ਰੋਤ ਵਿਚੋਂ ਉਹ ਸਾਖੀ ਨਕਲ ਕਰ ਰਹਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਤਿਥ ਸੰਮਤ ੧੫੯੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦ ਹੈ। ਸਾਖੀ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸ਼੍ਰਾਧ ਕਰਨ ਲਈ ਨਉਮੀ ਤਕ ਅਟਕਾਉਂਦੀ ਹੈ; ਉਸ ਪਿਛੋਂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਅਟਕਣ ਦਾ ਕੋਈ ਮਨੋਰਥ ਦਿਸ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਪਰ, ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਠੀਕ ਤਿਥ ਜੋ ਪੁਰਾਣੇ ਸ਼੍ਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਲੇਖਕ ਤਕ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ, ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੂੰ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦ ਤਕ ਲੈ ਜਾਣ ਤੇ ਮਜਬੂਰ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੋ, ਉਹ ਮੌਤੀ ਬਾਗ ਵਾਲੇ 'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' ਦੇ ਇਸ ਖਰੜੇ ਵਾਂਗ 'ਸੁਦੀ' ਨੂੰ 'ਵਦੀ' ਵਿਚ ਬਦਲ ਕੇ ਨਹੀਂ, ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਹੋਰ ਮੰਗ ਲੈਣ ਦੀ

¹ਪੰਨਾ ੨੨੨ (ੳ)।

²ਪੰਨਾ ੨੮੧ (ੳ)।

³ਪੰਨਾ ੨੭੭ (ਅ)।

ਸਾਖੀ ਦੇ ਕੇ ਪੂਰਿਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਮੂਲ ਲਿਖਤ ਪ੍ਰਤਿ ਉਸ ਦੀ ਸਹਿਰਦਤਾ ਦੀ ਦਾਦ ਦੇਣੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਅਸਲੀ ਤਿਥ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਦਲਦਾ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਉਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਕਾਇਮ ਰਖਦਾ ਹੈ । ਬਾਬੇ ਹੱਥੀਂ ਸ਼੍ਰਾਧ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਬਾਬੇ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਵਾਲੀ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਕਿਸੇ ਲੰਮੀ ਵਿਆਖਿਆ ਦਾ ਮੁਥਾਜ ਨਹੀਂ । ਬਾਬੇ ਦੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਹੇਠ ਟੁਟ ਚੁਕੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਕੀਮਤਾਂ ਨੂੰ ਮੁੜ ਬਹਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਇਹ ਇਕ ਤਰਲਾ ਸੀ । ਸਿੱਖ ਜੰਝੂ, ਭਦਨ, ਹੋਮ, ਆਦਿ ਨਾਲ ਸ਼੍ਰਾਧਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਤਿਆਗ ਚੁਕੇ ਸਨ । ਬ੍ਰਹਮਣਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਭਾਉਂਦੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਨਾਤਨੀ ਸੰਸਕਾਰਾਂ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸਿਵਾਇ ਇਸ ਦੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹੀ ਕਰਮ-ਧਰਮ ਕਰਦੇ ਦਿਖਾਇਆ ਜਾਂਦਾ । ਸਾਡੇ ਮੁਢਲੇ ਸਾਖੀਕਾਰ ਬਹੁਤ ਕਰਕੇ ਸਨ ਵੀ ਬ੍ਰਹਮਣ । ਸੋ, ਇਹ ਸਾਖੀ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ ਤੇ ਲਿਆਂਦੀ ਵੀ ਚਲਾਣੇ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਗਈ, ਤਾਂ ਜੋ ਸ਼੍ਰਾਧਾਂ ਦੇ ਮਹੱਤ੍ਵ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹ ਕੇ ਦ੍ਰਿੜ ਕਰਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸ਼੍ਰਾਧ ਕਰਨ ਲਈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਵੀ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਲਈ ਰੁਕਣਾ ਪਇਆ ਸੀ ।

੭.

(‘ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ’ ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਪਰੰਪਰਾ)

ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ-ਕ੍ਰਮ ਬਾਰੇ ਇਸ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਖੰਡ ੫ ਵਿਚ ਉਠਾਏ ਗਏ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਿ ਕੀ ‘ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ’ ਵਾਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਕੋਈ ਸੁਤੰਤਰ ਪਰੰਪਰਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਕੇਵਲ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਇਕ ਸੰਖਿਪਤ ਰੂਪ, ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਦੁਹਰਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ । ਇਸ ਦੇ ਪਹਲੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਉੱਤਰ ਅਸੀਂ ਉਪਰ ਦੇ ਆਏ ਹਾਂ । ਸਾਡੀ ਖੋਜ ਦਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ‘ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ’ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਕੋਈ ਅਸਲੋਂ ਸੁਤੰਤਰ ਪਰੰਪਰਾ ਨਹੀਂ; ਇਹ ਸਗੋਂ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਚੀਜ਼ ਹੈ । ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ ਦੂਜੇ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਣਾ ਹਾਲੀ ਰਹੰਦਾ ਹੈ—ਇਸ ਹਿੱਸੇ ਦਾ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਖਿਪਤ ਰੂਪ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ? ਆਓ, ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਤੇ ਹੁਣ ਵਿਚਾਰ ਕਰੀਏ । ਇਸ ਮਨੋਰਥ ਲਈ ਅਸੀਂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਵਾਲੀ ਉਪਰੋਕਤ ਸਾਖੀ ਦੀ ਹੀ ਮੁੜ ਸਹਾਇਤਾ ਲਵਾਂਗੇ ।

ਇਹ ਸਾਖੀ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਪਰ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ, ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਨਿਸ਼ਚੇ ਨਾਲ, ਹਾਲੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਜੋ ਉਸ ਦੀ ਚਲਾਣੇ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਵਾਲਾ ਹਿੱਸਾ ਸਾਡੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ । ਸੋ, ਸ਼ੰਕਾ ਬਣੀ ਰਹੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਸਾਖੀ ਕਿਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਲੁਪਤ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸਾਖੀ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ?

ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਸਾਡਾ ਉੱਤਰ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ : “ਇਹ ਸਾਖੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਖਿਪਤ ਰੂਪ ਹੈ।” ਜੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਬਝਦਾ ਤਾਂ ਆਓ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਸਾਖੀ ਦਾ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਾਈਏ। ਇਹ ਸਾਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਆਰਕਾਈਵਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ, ਦੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ੩੪੨ ਵਿਚ ਵਖਰੇ ਪਰੋਤੇ ਪਤ੍ਰਿਆਂ ਤੇ ਮਿਲੀ ਹੈ।¹ ਇੰਜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬ ਆਰਕਾਈਵਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ, ਵਾਲੀ ਉਪਰ-ਕਥਿਤ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰੀ ਕਿਸੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਲਈ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਇਹ ਉਥੇ ਜੁੜ ਨ ਸਕੇ ਤੇ ਸਾਡੇ ਕਿਸੇ ਸੋਚਵਾਨ ਪਾਠਕ ਨੇ ਸੰਭਾਲਣ ਦੇ ਖਿਆਲ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੱਧੀ ਹੋਈ ਜਿਲਦ ਵਿਚ ਪਿਛੋਂ ਟਾਂਕ ਦਿੱਤਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਤ੍ਰਿਆਂ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਾਲੀ ਅੰਕ ਤਕ ਨਹੀਂ ਲਗੇ, ਬਾਬੇ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਸੰਬੰਧੀ, ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀਆਂ ਹੋਰਨਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਾਂਗ, ਇਕੋ ਵਿਸ਼ੇ ਤੇ ਤਿੰਨ ਸਾਖੀਆਂ ਹਨ। ਪਹਲੀ ਵਿਚ ਸਾਧਾਰਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਨੂੰ ਅੰਤ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਾਇਆ; ਕੇਵਲ ਸਾਧਾਰਣ ਹੱਥੋਂ ਘਰ ਲਿੰਬਾ ਕੇ, ਬਾਬੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਲਈ ਹੈ। ਅਗਲਾ ਸਾਰਾ ਵੇਰਵਾ, ਬਾਬੇ ਦਾ ਸ਼੍ਰਾਧ ਕਰਨਾ, ਆਦਿ ਅਗਲੇਰੀ ਸਾਖੀ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾਇਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਸਮਾਉਣ ਲਗਿਆਂ ਝਗੜੇ ਦਾ ਉਠਣਾ ਆਦਿ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਗਇਆ ਹੈ।

ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਾਧਾਰਣ ਵਾਲੀ ਇਹ ਸਾਖੀ ਜੋ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਉਸ ਵਕਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ ਮਿਲੀ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਿਲ ਕਰ ਲਈ। ਇਹ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਕਿਰਤ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਜੋ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਅਤੇ ਸ਼ਬਦ-ਵਿਧਾਨ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀਆਂ ਸਾਡੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਰਲਦਾ। ਹਾਂ, ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਦਿੱਤੀ ਦੂਜੀ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਸਾਖੀ ਦਾ ਰਲਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਠੀਕ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਕਾਰਣ ਉਸ ਦੀ ਕਿਰਤ ਹਨ। ਜੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਨਿਤਾਰਾ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਾਲੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲਈਆਂ ਹੇਠਲੀਆਂ ਟੁਕਾਂ ਦੇਖੋ :

(ੳ) ਗੋਸਟਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਕੇ ਚਲਾਣੇ ਕੀ ਚਲੀ ॥ ਉੜਕਿ ਕੀ ॥ ਤਬ ਐਸੀ ਆਗਿਆ ਸ੍ਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਕੀ ਭਈ ॥ ਜੇ ਏਕ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਧਰਮਸਾਲਾ ਬੀਚ ਬੈਠਾ ਥਾ ॥ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੇ ਜੀਅ ਸੀ ॥ ਜੇ ਅਬ ਹੋਇ ਤਉ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕੇ ਚਰਨ ਕਮਲਾ ਪਹਿ ਜਾਈਐ ਸਚੇ ਖੰਡ ॥

¹ਪੰਜਾਬ ਆਰਕਾਈਵਜ਼ ਦੀ ਇਹ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਵਖ ਵਖ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹ ਹੈ ਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਲਾਂ ਬਾਲੇ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਸਾਖੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਪਰੋਕਤ ਪਤ੍ਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਾਖੀ ਦੇ ਅੰਤ ਤੇ ਲਾਇਆ ਗਇਆ, ਤਾਂ ਜੋ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਚਲਾਣੇ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋ ਜਾਏ।

ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਅੰਤਰਿ ਜਾਮੀ ॥ ਘਟਿ ਘਟਿ ਜੀਆ ਕੇ ਜਾਨਣਹਾਰੇ ॥ ਭਗਤ
 ਵਛਲੁ ਭਗਤਾ ਕਾ ਅਧੀਨੁ ॥ ਭਗਤ ਕਾ ਮਨ ਰਖਣਹਾਰਾ ॥ ਭਗਤਾ ਕਾ ਕਹਿਆ
 ਮੰਨਣਹਾਰਾ ॥ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਸਚਿਖੰਡ ਮਹਿ ਸਭਾ ਲਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ ॥ ਸਮਸਤਿ
 ਭਗਤ ਨਿਕਟਿ ਹਥਿ ਜੋੜਿ ਠਾਢੇ ਹੈ ॥ ਅਰੁ ਇਤਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਮਨਿ
 ਵਰਤਣੇ ਸਾਥਿ ਬੋਲਿ ਉਠਿਆ ਨਾਨਕ ਮੇਰਾ ਵਡਾ ਭਗਤ ਹੈ ॥ ਸੋ ਤਿਸ ਕੇ ਜੀ
 ਇਉਂ ਕਰਿ ਕਰਿ ਉਪਜੀ ਹੈ ॥ ਤਬ ਜਿਤਨੇ ਭਗਤੁ ਥੇ ਤਿਨਹੁ ਸਾਰਿਅਹੁ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ
 ਜੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜਿਥੇ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਨਾਨਕ ਜਿ ਹੈ ਤੇਰਾ
 ਪ੍ਰੇਮੀ ਭਗਤੁ ਹੈ ॥ ਜਿਉਂ ਨਾਨਕ ਕੇ ਜੀਅ ਬਸੀ ਹੈ ਜੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ
 ਕਰਿ ਤਿਵ ਹੀ ਕਰੀਐ ਜੀ ॥ ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਸੇਵਕਾ ਕੇ ਆਗਿਆ
 ਕਰੀ ॥ ਜੋ ਤੁਮ ਜਾਹੁ ਨਾਨਕ ਭਗਤੁ ਕਉ ਮੇਰੇ ਪਾਸ ਲੇ ਆਵਹੁ ॥ ਤਬ ਸ੍ਰੀ
 ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕੀ ਆਗਿਆ ਪਾਇ ਕਰ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕੇ ਸੇਵਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ
 ਪਾਸ ਆਏ ਠਾਢੇ ਭਏ ॥...ਤਬ ਉਹ ਸੇਵਕ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ
 ਜੀ ਕਉ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇ ਧਾਮ ਲੇ ਗਏ ॥ ਅਰੁ ਸੇਵਕਹੁ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ॥ ਜੇ
 ਜੀ ਨਾਨਕ ਤੇਰਾ ਭਗਤਿ ਤੇਰੀ ਆਗਿਆ ਸਾਥ ਆਇਆ ਹੈ ॥ ਤਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ
 ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਉ ਲੰਬੇ ਹੋਏ ਕਰਿ ਡੰਡਉਤ ਕਰਤਾ ਕਰਤਾ ਨਮਸਕਾਰ ਪ੍ਰਣਾਮ
 ਕਰਤਾ ਕਰਤਾ ਜਾਇ ਨਿਕਟਿ ਭਇਆ ॥...ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਆਗਿਆ
 ਸਾਥਿ ਫੇਰਿ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਆਏ ॥ ਤਬ ਆਇ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦਿ ਜੀ ਸਾਥਿ ਜੀਅ
 ਕੀਆ ਬਾਤਾ ਕਰੀ ॥ ਜੇ ਪੁਰਖਾ ਅੰਗਦਾ ਅਸਾ ਨੋ ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਜੀ ਹਜ਼ੂਰ
 ਬੁਲਾਵਣੇ ਕੀ ਆਗਿਆ ਕਰੀ ਹੈ...ਤਬ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਕਾ ਆਤਮਾ ਉਦਾਸੁ
 ਹੋਇ ਗਇਆ ॥...ਇਤਨੀਆ ਦ੍ਰਿੜਾਇ ਕਰਿ ਅਰ ਸਬਦਿ ਕੀ ਸੁਰਤਿ ਦੇ ਕਰਿ
 ਅਰੁ ਅਜਮਤਿ ਆਪਣੀ ਦੇ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਕਉ
 ਵਿਦਿਆ ਕੀਆ ॥...ਤਬ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦਿ ਜੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੇ ਚਲਾਣੇ ਤੇ ਕਿਤਨੇ
 ਕੁ ਦਿਨੁ ਆਗੇ ਹੀ ਵਿਦਿਆ ਹੋਇ ਕਰਿ ਆਇਆ ॥ ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ॥
 ਸਾਖੀ ਹੋਰ ਚਲੀ ॥

(ਅ) ਤਬ ਜਿਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਾ ਸੁਭਾਉ ਥਾ ਕਰਤਾਰਪੁਰਿ ਰਹਣੇ ਕਾ ਤਿਉ
 ਹੀ ਰਹੇ ॥ ਕੀਰਤਨ ਕੇ ਸਮੇ ਕੀਰਤਨਿ ਹੋਏ...ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਾ
 ਜਸੁ ਹੋਤਾ ਹੀ ਰਹੇ ॥ ਸੰਗਤੀ ਆਵਣ ਲੰਗਰ ਚਲੇ ॥ ...ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ
 ਜੀ ਕਾ ਜੀਉ ॥ ਉਤ ਹੀ ਠਉੜ ਜਿ ਕਬਿ ਉਹ ਸਮਾ ਆਵੈਗਾ ॥ ਜਿਤਿ ਸ੍ਰੀ
 ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕੇ ਚਰਨਿ ਕਮਲ ਦੇਖੀਅਹਿਗੇ ॥ ਤਬ ਅਸੂ ਵਦੀ ਸਤਵੀ ਕੇ
 ਦਿਨੁ ਹੋਤਾ ਹੈ ॥ ਆਨੰਦ ਸੋਹਲੇ ਗਾਵਤੇ ਹੈ ॥ ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਕਾ ਜਸੁ ਉਚਾਰ
 ਹੋਤਾ ਹੈ ॥ ...ਤਬ ਧਿਆਨ ਖੋਲ ਕਰਿ ਸੇਵਕਾ ਨੋ ਕਹਿਆ ਪੁਰਖਹੁ ਆਜੁ ਅਸਾ

ਸਮਾਵਣੇ ਕਾ ਖਿਆਲ ਹੈ ਤੁਸੀ ਜਾਇ ਕਰਿ ਚਉਕਾ ਦੇਹੁ ॥ ਕੁਸਾ ਉਤੇ ਘਤਹੁ ਸਭ
 ਸਮਗ੍ਰੀ ਸਮਾਵਣੇ ਕੀ ਤਿਆਰ ਕਰਹੁ ॥ ...ਤਬ ਲਖਮੀ ਦਾਸੁ ਅਤੇ ਸਿਰੀ ਚੰਦ
 ਨੂੰ ਆਦਮੀ ਬੁਲਾਵਣੇ ਤਾਈ ਗਇਆ ॥ ਜਿ ਤੁਸੀ ਸਦੀਦੇ ਹਹੁ ॥ ਤਬ ਲਖਮੀ
 ਦਾਸੁ ਸਿਰੀਚੰਦ ਨੂੰ ਆਦਮੀ ਬੁਲਾਵਣੇ ਤਾਈ ਗਇਆ ॥ .. ਤਬ ਲਖਮੀ ਦਾਸੁ
 ਸਿਰੀ ਚੰਦੁ ਆਵਣ ਦੀ ਢਿਲੁ ਕੀਤੀ ॥ ...ਤਬ ਸੁਭਾਇ ਕਰਿ ਕਰਿ ਮਾਤਾ ਚੋਣੀ
 ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸਦਿਉ ਚਲੀ ॥ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇਖੇ
 ਤਾ ਮਹਾ ਦੀ ਦਾਲ ਨਾਲ ਹਥਿ ਲਵੇੜੇ ਹੋਏ ਹੈਨਿ ॥ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ
 ਕਹਿਆ ਜੇ ਕਿਉ ਚੋਣੀਏ ॥ ਕਾਈ ਗਲ ਕਹਦੀ ਹੈ ॥ ਹਥ ਕਾਇਤੁ ਲਵੇੜੇ ਨੀ ॥
 ...ਤਬ ਮਾਤਾ ਚੋਣੀ ਕਹਿਆ ਜੋ ਜੀ ਭਲਕੇ ਸਰਾਧ ਹੈ ਜੀ ਤੇਰੇ ਪਿਤਾ ਦੀ ਥਿਤ ਹੈ ॥
 ਜੀ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਤਾ ਸਰਾਧ ਕਰਿ ਚਲੀਐ ॥ ...ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ
 ਕਹਿਆ ॥ ਜੇ ਭਲਾ ਹੋਵੈ ॥ ਚੋਣੀਏ ਸਰਾਧੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਅਸਟਮੀ ਦਾ ਦਿਨੁ
 ਅਰੁ ਨਉਮੀ ਦਾ ਦਿਨੁ ਰਹ ਕਰਿ ਦਸਮੀ ਕੇ ਦਿਨੁ ਸਮਾਵਹਿਗੇ ॥ ...ਤਬ ਮਾਤਾ
 ਘੁਮੀ ਪੈਰੀ ਬਾਬੇ ਦੇ ਆਇ ਪਈ ॥ ਸਮਗ੍ਰੀ ਲੈ ਕੇ ਸਰਾਧ ਕੀ ॥ ...ਇਸ ਗਲ
 ਦਾ ਗੁਲਗੁਲਾ ਸਭਨਾ ਲੋਕਾਂ ਮਹਿ ਹੋਇ ਗਇਆ ॥ ਜੋ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ
 ਸਮਾਵਦਾ ਹੈ ॥ ...ਜੇ ਕੋਈ ਪੰਚ ਮਹਾਜਨੁ ਸਾ ॥ ਸੁ ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਦੇਖਿ ਵਿਦਿਆ
 ਹੋਦੇ ਜਾਹਿ ॥ ...ਬਾਰਹ ਪੰਥ ਜੋਗੀਆ ਕੇ ਆਏ ਦਸੁ ਨਾਮੁ ਸਨਿਆਸੀਆ ਕੇ
 ਆਏ ਨਉ ਨਾਥ ਚਉਰਾਸੀ ਸਿਧ ਛੇ ਜਤੀ ਸੰਤ ਭਗਤਿ ਗੁਪਤੁ ਪ੍ਰਗਟੁ ਸਗਲੇ
 ਆਏ ॥ ਸਾਦਕ ਸਾਬਰਿ ਸੇਖ ਗਉਸ ਕੁਤਬ ਪੀਰ ਪੈਕੰਬਰ ਅਉਲੀਏ ਅੰਬੀਏ
 ਮਸਾਇਕ ਮਲਾਇਕੁ ਚਾਰ ਪੀਰੁ ਚਉਦਹ ਖਨਿਵਾਦੇ ਆਏ ॥ ਤਬ ਕੀਰਤੀਆ
 ਕਉ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਗਿਆ ਕਰੀ ਜੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਹੁ ਅਰੁ ਪੰਡਿਤਾ
 ਕਉ ਹੁਕਮੁ ਹੋਆ ਜੇ ਵੇਦ ਪੜਹੁ ॥ ...ਤਬ ਲਖਮੀ ਦਾਸੁ ਅਤੇ ਸਿਰੀ ਚੰਦੁ ਹਥ
 ਜੋੜਿ ਕਰਿ ਬੇਨਤੀ ਕਰੀ ॥ ...ਅਸਾ ਨੋ ਤੁਧੁ ਮਿਹਰੁ ਨ ਕੀਤੀਆ ॥ ਵਡਿਆਈ
 ਤੁਧ ਲਹਣੇ ਨੂੰ ਦਿਤੀ ॥ ...ਬਚਾ ਤੁਸਾ ਨੂੰ ਰੋਟੀ ਕਪੜਾ ਬਹੁਤ ਹੋਗੁ ॥
 ...ਗੁਰ ਪੀਰਾਂ ਦੇ ਕੁਤੇ ਮੰਨੀਦੇ ਹੈਨਿ ॥ ਤੁਸੀ ਤਾ ਗੁਰੂ ਕੇ ਪੁਤ੍ਰੁ ਹੋ ...ਤਾ ਤੋੜੀ
 ਸ੍ਰੀ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਮੁਰਲੀ ਮਨੋਹਰੁ ਗਰੁੜਧੁਜ ਸਿਆਮੁ ਸੁੰਦਰ ਪੀਤੰਬਰ ਧਾਰੇ ਭਗਤ
 ਵਛਲੁ ਪਤਿਤ ਪਾਵਨ ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਾਸੀ ਕਰਣਕਾਰਣ ਸਮਰਥ ਪ੍ਰਭ ਜੀ ਗਰੁੜ
 [ਚੜੇ] ਆਏ ਵਿਦਮਾਨੁ ਦਰਸਨੁ ਦੀਆ ॥ ਜੋ ਧੰਨ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਵਡਾ ਭਗਤੁ
 ਹੈ ॥ ਜਿਸ ਕਉ ਮਾਤ ਲੋਕੁ ਠਾਕੁਰ ਜੀ ਆਪਿ ਲੈਣਿ ਗਏ ਹੈਨਿ ॥ ...ਤਬ ਗੁਰੂ
 ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਉਪਰਿ ਕਹਾਹਿ ਪੜ ਗਈ ॥ ਜਿਤਨਾ ਮਹਾਜਨੁ ਲੋਕੁ ਗੋਬਿੰਦ
 ਲੋਕ ਸੇਵਕੁ ਥੇ ਲਾਗੇ ਸੰਸਾਰ ਕੇ ਕਰਮ ਧਰਮ ਕਰਣੇ ॥ ...ਜਬਿ ਜਾਇ ਦੇਖਹਿ

ਤਬ ਚਿਖਾ ਉਪਰਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ॥ ਦੁਹਾ ਥੋਕਾ ਕਾ ਝਗੜਾ ਚੁਕ ਗਇਆ ...ਗੁਰੂ
ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸਣਿ ਦੇਹੀ ਬੈਕੁੰਠ ਕਉ ਸਚਿਖੰਡ ਸਿਧਾਰੇ ॥ ਬੋਲਹੁ ਭਾਈ
ਵਾਹਗੁਰੂ ਜੀ ॥ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਜੀ ਸੰਪੂਰਨ ਹੋਈ ॥ ਭੁਲ ਚੁਕ ਬਖਸ਼ਨੀ ਗੁਰੂ ਜੀ
ਚਿਤ ਆਵੈ ॥

ਦੇਖ ਲਓ, ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਰੰਗਤ । ਉਹੀ ਸੈਲੀ, ਉਹੀ ਸ਼ਬਦ-ਵਿਧਾਨ, ਉਹੀ ਵੇਦ-ਪੁਰਾਣ
ਦੀ ਪੂਜਾ ਵਾਲਾ ਸਨਾਤਨੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ; ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਫੈਲਾਉ ਅਤੇ ਉਹੀ ਤਕਨੀਕ ।
ਕੀ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਰਹ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰਲੇ ਦੋਵੇਂ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਉਸੇ ਲੇਖਕ ਦੀ ਕਲਮ ਤੋਂ
ਹਨ ? ਜੇ ਹਾਲੀ ਵੀ ਮਨ ਨਹੀਂ ਪਤੀਜਦਾ ਤਾਂ ਦੇਖੋ ਉਪਰਲੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਆਇਆ ਪਦ
ਮਾਤਾ ਘੁਮੀ । ਕਹਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਨਾਂ ਕੇਵਲ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ
ਵਿਚ ਹੀ ਆਇਆ ਹੈ, ਹੋਰਨਾਂ ਵਿਚ ਸਿਵਾਇ 'ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' (ਕਵਿਤਾ) ਦੇ ਜੋ ਪਿਛਲੇਰੀ
ਕਿਰਤ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਆਇਆ । ਸਾਰੀ ਘੁੰਡੀ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹਣ ਲਈ ਇਹ ਸੰਕੇਤ ਬੜਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ
ਹੈ । ਤਾਂ ਫਿਰ, ਬਾਬੇ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਦਾ ਉਪਰੋਕਤ ਬ੍ਰਿਤਾਂਤ ਮਿਹਰਬਾਨ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ,
ਸਾਧਾਰਣ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਨਹੀਂ । ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਨੂੰ ਕੋਈ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਪੁਰਾਣੀ ਪਰੰਪਰਾ
ਮੰਨਣਾ ਹੋਵੇਗਾ ।

ਸਾਡੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨਾਲ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ-ਕ੍ਰਮ ਬਾਰੇ ਸਾਡੀ ਉਲਝਣ
ਹੱਲ ਹੋ ਗਈ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਜੋ ਕ੍ਰਮ ਸਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਉਘੜ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਉਹ
ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ→'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ'→ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਹੈ । ਇਸ ਨਾਲ
ਇਹ ਭੀ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਲੇਖਕ ਪਹਲੀਆਂ
ਮੌਜੂਦ ਸਾਖੀਆਂ ਉਤੇ ਆਪਣੀ ਉਸਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ । ਉਹ ਜਾਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਵਧਾ ਚੜ੍ਹਾ
ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਨਾਲ ਟਾਂਕ ਕੇ (ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸ ਸਾਧਾਰਣ
ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ) ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦਾ ਅੰਗ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ।

੮.

(ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦਾ ਵਿਕਾਸ-ਕ੍ਰਮ)

ਇਸ ਭੂਮਿਕਾ ਦੇ ਖੰਡ ੩ ਵਿਚ ਸੰਕੇਤਿਤ ਵਿਕਾਸ-ਕ੍ਰਮ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ
ਹੋਰ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਦਾ ਉੱਲੇਖ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ । ਉਹ ਹਨ: ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਵਾਲੀ ਅਤੇ
ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਪਰੰਪਰਾ । ਪਹਲੀ ਦੇ ਚੋਖੀ ਪਿਛਲੀ ਕਿਰਤ ਹੋਣ
ਬਾਰੇ ਆਪਣਾ ਮਤ ਅਸੀਂ ਉਪਰ ਦੇ ਆਏ ਹਾਂ । ਇਸ ਵਕਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਬਾਲਾ ਜਨਮ
ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਇਸ ਦੇ ੧੬੪੦ ਈ. ਤੋਂ ਪਹਲਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਣ ਬਾਰੇ
ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਬੱਝਦਾ । ਇਸ ਦੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸੰਗ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਪਰੰਪਰਾ ਵਾਲੇ

ਹਨ ਤੇ ਕੁਝ ਅਸਲੋਂ ਨਵੇਂ। ਲਿਖਣ-ਢੰਗ ਵੀ ਇਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਣ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਕਹਣ ਵਿਚ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਹ ਇਕ ਸੁਤੰਤਰ ਅਤੇ ਬੜੀ ਪ੍ਰਬਲ ਪਰੰਪਰਾ ਹੈ—ਐਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਦੂਜੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਪਰੰਪਰਾਵਾਂ ਨੂੰ ਚੋਖਾ ਚਿਰ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢੀ ਰਖਿਆ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਭੇਦ ਇਸ ਦੀ ਸੌਖੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਲਭਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਲੋਕ-ਪ੍ਰਿਯਤਾ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣੀ।

ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ-ਕ੍ਰਮ ਦੇ ਕਿਸੇ ਉੱਲੇਖ ਵਿਚ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨੇ ਅਵੱਸ਼ ਅੰਤ ਤੇ ਆਉਣਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਜੋ ਇਹ ਅਠਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਪਹਲੇ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਦਹਾਕੇ ਦੀ ਕਿਰਤ ਹੈ।¹ ਸੋ ਇਹ ਕੋਈ ਵਡੀ ਸਮਸਿਆ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਅਤੇ ਹੈ ਵੀ ਇਹ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਅਤੇ, ਅੰਸ਼ ਮਾਤ੍ਰ, ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦਾ ਸੰਗ੍ਰਹ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਵੇਂ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵੀ ਦੇਖੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੰਭਵ ਹੈ ਉਹ ਕਿਸੇ ਪੁਰਾਣੀ ਪਰੰਪਰਾ (ਪੁਰਾਤਨ ਜਾਂ 'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' ਵਾਲੀ) ਦਾ ਅੰਗ ਹੋਣ ਜੋ ਪਹਲਾਂ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਨ ਆ ਸਕੇ।

ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੇ ਲੇਖਕ ਬਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਮਤਭੇਦ ਹੈ। ਪਰੰਪਰਾ ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਜੋੜਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਲਗਦੀ ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਸ਼ਿਸ਼ ਦੀ ਕਿਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕੁਝ ਹੋਰ ਸੰਗ੍ਰਹਾਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਪਰੰਪਰਾ ਨੂੰ ਉਘਾੜਨ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਵੀ, ਸਿੱਖ ਜਗਤ ਵਿਚ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਸੁਤੰਤਰ ਪਰੰਪਰਾ ਮੰਨਿਆ ਗਇਆ ਹੈ।

੯

(‘ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ’ ਦਾ ਰਚਨਾ-ਕਾਲ)

ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਵਿਕਾਸ-ਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ‘ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ’ ਦਾ ਸਥਾਨ ਅਸਾਂ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਤੇ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਪਰ ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰਚਨਾ-ਕਾਲ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਪੱਕੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ? ਆਓ, ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਲੱਭੀਏ। ਇਸ ਪ੍ਰਯਤਨ ਵਿਚ ‘ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ’ ਦੀ ਚਲਾਣੇ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਫਿਰ ਸਾਡੀ ਮਦਦ ਕਰਦੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਵੇਂ? ਲਓ ਸੁਣੋ। ਅਸੀਂ ਵੇਖ ਚੁਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਸਾਖੀ ਦੇ ਘੜਨ ਵਾਲੇ ਨੇ ਬਾਬੇ ਦੇ ਹੱਥੀਂ ਪਿਤਾ ਦਾ ਸ਼੍ਰਾਧ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਬਾਬੇ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਤਿਥ ਨੂੰ ‘ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦’ ਤੋਂ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਪਹਲਾਂ ‘ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦’ ਤੇ ਲੈ ਆਂਦਾ ਅਤੇ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ

¹Piar Singh, *A Critical Survey of Seventeenth Century Panjabi Prose*, pp. 120-22.

ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ 'ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦' ਚਲ ਪਈ। ਇਹ ਕਦੋਂ ਕੁ ਹੋਇਆ ? ਫਿਰ, ਕਿਧਰੇ ਤਾਂ ਇਹ ਤਾਰੀਖ ਸੰਮਤ ੧੫੯੫ ਨਾਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਕਿਧਰੇ ਸੰਮਤ ੧੫੯੬ ਨਾਲ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸ ਸੰਮਤ ਨੂੰ ਠੀਕ ਮੰਨੀਏ ? 'ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਦੀ ਥਾਂ 'ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦' ਦੇ ਚਲ ਪੈਣ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝ ਆ ਗਈ, ਪਰ ਇਹ ਨਵੀਂ ਗੁੰਝਲ ਕੀ ਹੋਈ ? ਇਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਜਾਏ ? ਹਾਂ, ਇਹ ਨਵੀਂ ਅੜਾਉਣੀ ਕਿਵੇਂ ਹੱਲ ਹੋਵੇ ?

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦੇ 'ਚਲਿਤ੍ਰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਵਣੇ ਕੇ' ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਾਂਤ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਲਈ ਇਕ ਵੱਡਾ ਸ਼੍ਰੋਤ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੀ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਪਰ ਦੇਖ ਚੁਕੇ ਹਾਂ, ਕੋਲਬ੍ਰਕ ਜਾਂ ਵਲਾਇਤ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਖਾ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਨੁਸਖੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਪਰ ਜੋ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਿਲਦੀਆਂ ਤਿਥਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :

ਹੱਥ-ਲਿਖਤ	ਜਨਮ-ਤਿਥ (ਬਿਕ੍ਰਮੀ)	ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਤਿਥ (ਬਿਕ੍ਰਮੀ)
੧. ਕੋਲਬ੍ਰਕ ਵਾਲੀ	੧੫੨੬ ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ੩	੧੫੯੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦
੨. ਪ੍ਰੋ. ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ	੧੫੨੬ ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ੩	੧੫੯੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦ (ਪਤ੍ਰੇ ਗੁਮ ਸਨ)
੩. ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ ਵਾਲੀ	੧੫੨੬ ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ੩	੧੫੯੬ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦
੪. ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਿਜ ਵਾਲੀ	੧੫੩੬ ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ੩	
੫. ਨੰਬਰ ੬੫੩੫ (ਸਿਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ)	੧੬੨੬ ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ੩	੧੫੯੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦
੬. ਨੰਬਰ ੨੯੧੩ (ਸੈਂਟਰਲ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਪਟਿਆਲਾ)	੧੫੨੬ ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ੩	੧੫੯੬ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦

ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀਆਂ ਉਪਰੋਕਤ ਛੇ ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਨੰਬਰ ੪, ਅਥਵਾ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਿਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੀ ਦੀ ਜਨਮ-ਤਿਥ, ਸਪਸ਼ਟ ਭਾਂਤ ਨਕਲ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਹੋਈ ਭੁੱਲ ਹੈ। ਸਾਫ਼ ਪਇਆ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ੧੫੨੬ ਦੀ ਥਾਂ ੧੫੩੬ ਲਿਖਿਆ ਗਇਆ ਹੈ। ਸੋ, ਇਸ ਨੂੰ ਵੀ ੧੫੨੬ ਹੀ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਹਿਸਾਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੁਸਖਿਆਂ ਦੀ ਜਨਮ-ਤਿਥ ਰਲਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪਰ, ਇਸ ਵਿਚ ਇਕ ਅੜਾਉਣੀ ਹੋਰ ਆ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਸੈਂਟਰਲ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ ਵਾਲੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ੨੯੧੩ ਵਿਚ ਇਹ ਤਿਥਾਂ ਪਹਲੀਆਂ

ਨੂੰ ਭੰਨ ਕੇ ਬਣਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ ।¹ ਇਸ ਇਕ ਭੇਦ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰ-ਅੰਦਾਜ਼ ਕਰਨਾ ਭੁੱਲ ਹੋਵੇਗੀ । ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਵੇਖਿਆਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਪਹਲਾਂ ਜਨਮ-ਤਿਥ '੧੫੨੫ ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ੩' ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਸੀ ਜੋ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨੇ, ਪਾਂਜੇ ਨੂੰ ਛੀਕਾ ਬਣਾ ਕੇ, '੧੫੨੬ ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ੩' ਕਰ ਦਿੱਤੀ । ਇਹ ਸੁਧਾਈ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਹੱਥ ਦੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿਆਹੀ ਨਾਲ ਹੋਈ ਹੋਈ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਵਿਚ ਬਾਬੇ ਦੇ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਤਿਥ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ '੧੫੯੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਸੀ । ਇਹ ਵੀ ਪਿੱਛੋਂ ਭੰਨ ਤੋੜ ਕੇ ਪਾਂਜੇ ਦਾ ਛੀਕਾ ਬਣਾ ਕੇ '੧੫੯੬ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਪਹਲੀ ਵਾਂਗ ਇਹ ਵੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਕਲਮ ਦੀ ਅਤੇ ਵਖਰੀ ਸਿਆਹੀ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ।

ਤਾਂ ਤੇ, ਸਿੱਧ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਨਕਲ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਤਿਥਾਂ ਕ੍ਰਮਵਾਰ '੧੫੨੫ ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ੩' ਅਤੇ '੧੫੯੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਸਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਪਿਛੋਂ ਹੋਈ । ਪਰ ਕਿਉਂ ? ਇਸ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਉੱਤਰ ਲੱਭਣਾ ਔਖਾ ਨਹੀਂ । ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਬਾਬੇ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਤਿਥ ਠੀਕ '੧੫੯੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਸੀ, ਪਰ ਇਸੇ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਸਾਖੀ ਤੋਂ ਐਨ ਪਿਛੋਂ ਸੱਜੇ ਹੱਥ ਵਾਲੇ ਪੰਨੇ ਤੇ 'ਚਲਿਤ੍ਰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਵਣੇ ਕੇ' ਦਿੱਤੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼੍ਰੋਤ ਤੋਂ—ਸ਼ਾਇਦ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥ ਦੀ ਕਿਸੇ ਬੀੜ ਤੋਂ—ਆਏ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਤਿਥ '੧੫੯੬ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਹੈ । ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀਆਂ ਤਿਥਾਂ ਵਿਚ ਦਖਲ-ਅੰਦਾਜ਼ੀ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਇਹ ਲਿਖਤ ਹੈ । ਕਿਸੇ ਪਾਠਕ ਨੇ ਇਸ '੧੫੯੬ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਵਾਲੀ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਇਸ ਤੋਂ ਛੇਤੀ ਪਹਲਾਂ '੧੫੯੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਵਾਲੀ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਗਲਤ ਸਮਝਦਿਆਂ ਇਸ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਪਿਛੋਂ ਜਨਮ-ਤਿਥ ਨੂੰ ਵੀ ਦੂਜੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਨਾਲ ਇਕਸਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ੧੫੨੫ ਦੀ ਥਾਂ ਸੰਮਤ ੧੫੨੬ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਗਿਆਨ ਕਾਰਣ ਪੁਰਾਣੀ ਲਿਖੀ ਇਕ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਭੰਨ ਤੋੜ ਦਿੱਤਾ । ਤਾਂ ਤੇ, ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਪੁਰਾਣੇ ਸ਼੍ਰੋਤਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਮਿਤੀਆਂ ਕ੍ਰਮਵਾਰ '੧੫੨੫ ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ੩' ਅਤੇ '੧੫੯੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਸਨ ।

ਹੋਰ ਲਓ । ਭੁੱਲਾ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਬਾਵਾ ਸਰੂਪ ਦਾਸ ਦਾ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਰਚਿਆ ਇਕ ਗ੍ਰੰਥ, 'ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼', ਸਾਡੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੈ । ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵਿਸਤਾਰ ਸਹਿਤ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਦੇ ਨੌਂ ਗੁਰੂਆਂ ਦਾ ਸੰਖਿਪਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਹ ਪੁਸਤਕ ੧੭੭੬ ਈ. ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਸ ਕਾਰਣ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ

¹ਦੇਖੋ ਪੰਨਾ ੩ (ੳ) ਅਤੇ ੨੭੬ (ੳ) ।

ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਪੁਰਾਣੇ ਸ਼੍ਰੋਤਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਜਨਮ-ਤਿਥ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਤਿਥ ਸਾਧਾਰਣ ਇਬਾਰਤ ਵਿਚ। ਦੋਵੇਂ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ :

(ੳ) ਸੰਮਤ ਬਿਕ੍ਰਮ ਨਿਪਤਿ ਕੋ। ਪਦ੍ਹ ਸਹਸ ਪਚੀਸ।

ਬੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ਬਿਤ ਤੀਨ ਕੋ। ਧਰਿਓ ਸੰਤ ਬਪੁ ਈਸ।¹

(ਅ) ਸੰਮਤ ੧੫੬੬ ॥ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦ ॥ ਸ੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਮਾਣੇ ॥²

ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਪਹਲੀ ਤਿਥ ਜੋ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਬੱਧੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਹੈ, ਪਰ ਦੂਜੀ ਜੋ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਬਦਲੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਰਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ, ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਸ੍ਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਆਯੂ ੭੧ ਵਰ੍ਹੇ, ੫ ਮਹੀਨੇ, ੭ ਦਿਨ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰ-ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਵਿਚ ਅਤੇ ਨ ਹੀ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਥਾਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਆਯੂ ੭੧ ਵਰ੍ਹੇ, ੫ ਮਹੀਨੇ, ੭ ਦਿਨ ਲਿਖੀ ਹੈ। ਸਭ ਥਾਂ ੭੦ ਵਰ੍ਹੇ, ੫ ਮਹੀਨੇ ੭ ਦਿਨ ਮੰਨੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਾਂ ਫਿਰ ੬੬ ਵਰ੍ਹੇ, ੧੦ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ੧੦ ਦਿਨ³। ਇਹ ਪਿਛਲੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕੱਢੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜੋ ਬਾਬੇ ਦੇ ਜਨਮ ਨੂੰ ਕਤਕ ਸੁਦੀ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਤੇ ਖਿੱਚ ਖੜਦੇ ਹਨ। ਸੋ, ਭੁੱਲ ਨੂੰ ਸੋਧ ਲੈਣ ਪਿਛੋਂ 'ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਤਿਥ '੧੫੬੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਹੋ ਨਿਬੜਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਨਮ-ਤਿਥ '੧੫੨੫ ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ੩'।

ਜ਼ਿਲਾ ਫ਼ੀਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਸਹਾਇ ਦੇ ਸੌਢੀ ਪਰਿਵਾਰ ਪਾਸ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਪੋਥੀ ਪਈ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗੇ ਵਖਰੇ ਪਤ੍ਰਿਆਂ ਤੇ ਕੁਝ ਯਾਦ-ਦਾਸ਼ਤਾਂ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਇਹ ਹੈ:

‘੧੫੬੫ ਅਸੂ ਦੀ [ਸੁਦੀ ਕਿ ਵਦੀ ?] ੧ [੭ ?] ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਪਾਤਸਾਹੀ ਬੈਠਾ ॥

੧੬੦੬ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੪ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਸਮਾਣਾ।

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇ ਸੇਵਕ ੧ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ੧ ਸੀਹਾ ਉਪਲ

੧ ਸਰਵਣ ਖਤ੍ਰੀ...।’⁴

ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ੧੫੬੫ ਵਿਚ ਸਮਾਏ, ਕਿਉਂਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਕੁਝ ਚਿਰ ਪਹਲਾਂ ਲਹਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੱਦੀ ਦੇ ਕੇ ਤੌਰ ਦਿੱਤਾ ਗਇਆ ਸੀ, ਤੇ ਗੱਦੀ ਦਾ ਸੰਮਤ ਉਪਰੋਕਤ ਟੂਕ ਅਨੁਸਾਰ ੧੫੬੫ ਬਿ. ਹੈ।

¹ਹੁੱਥ-ਲਿਖਤ ੧੭੬, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪਟਿਆਲਾ, ਪੰਨਾ ੨ (ੳ)। ²ਉਹੀ ਰਚਨਾ, ਪੰਨਾ ੧੭੨ (ੳ)।

³ਦੇਖੋ ਅੱਗੇ, ਪੰਨਾ xLiv.

4. ਇਹ ਸੂਚਨਾ ਸਾਨੂੰ ਗਿਆਨੀ ਗੁਰਦਿੱਤ ਸਿੰਘ (ਪਟਿਆਲਾ) ਪਾਸੋਂ ਮਿਲੀ ਹੈ ਜੋ ਆਦਿ ਬੀੜਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਖੋਜ ਵਿਚ ਜੁਟੇ ਹੋਏ ਹਨ।

ਹਰਿ ਜੀ ਰਚਿਤ 'ਗੋਸ਼ਟਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਕੀ' ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਜੀ ਦੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ੧੩ ਵਰ੍ਹੇ, ੫ ਮਹੀਨੇ, ੨੬ ਦਿਨ ਲਿਖੀ ਹੈ¹ ਜੋ ੭ ਅਸੂ, ੧੫੯੫ ਤੋਂ ਚੇਤ ਸੁਦੀ ੮, ੧੬੦੬ ਤਕ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਹੋਰ ਫੇਰ ਨੂੰ ਛਡਦਿਆਂ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ; ੧੫੯੬ ਤੋਂ ਗਿਣਿਆਂ ਇਹ ਇਕ ਸਾਲ ਘਟ ਰਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਸੋ ਬਾਬੇ ਦੇ ਸਮਾਉਣ ਦਾ ਸੰਮਤ, ਸੁਦੀ ਤੇ ਵਦੀ ਦੇ ਝਗੜੇ ਨੂੰ ਛਡਦਿਆਂ, ੧੫੯੫ ਹੈ, ੧੫੯੬ ਨਹੀਂ। ਸਾਲ ੧੫੯੫ ਦੇ ਹੋਣ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਇਸੇ ਰਚਨਾ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਤਿਥ, '੧੫੯੫, ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦', ਤੋਂ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।² ਸਾਧਾਰਣ ਵਾਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀਆਂ ਸੱਤ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਇਸ ਤਾਰੀਖ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਪਿੱਛੇ ਦਰਸਾ ਆਏ ਹਾਂ।³ ਸੋ, ਇਹ ਗੱਲ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਸਿੱਧ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਦਾ ਸੰਮਤ ੧੫੯੫ ਹੈ, ੧੫੯੬ ਨਹੀਂ। ਅਤੇ ਗੁਰ-ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੀ ਆਯੂ ੭੦ ਵਰ੍ਹੇ, ੫ ਮਹੀਨੇ, ੭ ਦਿਨ ਮੰਨਦਿਆਂ, ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਜਨਮ-ਤਿਥ ਸੰਮਤ ੧੫੨੫ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ੧੫੨੬ ਨਹੀਂ।

ਪਿਛੇ ਜੇਹੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਖੋਜੀ ਭਾ. ਰਣਧੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ 'ਆਲੋਚਨਾ' ਵਿਚ ਲਿਖੇ ਆਪਣੇ ਇਕ ਲੇਖ⁴ ਵਿਚ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਗੁੱਥੀ ਇਹ ਕਹ ਕੇ ਸੁਲਝਾਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ੧੫੨੫ ਅਤੇ ੧੫੯੫ ਸੰਮਤ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦਵਾਨ ਤਿਥ ਅੰਕਿਤ ਕਰਨ ਲਈ 'ਗਤ' ਪੱਧਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ੧੫੨੬ ਤੇ ੧੫੯੬ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ 'ਵਰਤਮਾਨ' ਪੱਧਤੀ ਦਾ। 'ਗਤ' ਪੱਧਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਲਿਖਿਆ ਸੰਮਤ ਬੀਤ ਚੁਕੇ ਸਾਲਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੂਪਿਤ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ੧੫੯੫ ਸਾਲ ਬੀਤ ਚੁਕੇ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਗੋਂ ਉਸ ਉਪਰ ਇੱਠੇ ਮਹੀਨੇ, ਦਿਨ, ਆਦਿ ਹੋਏ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, 'ਵਰਤਮਾਨ' ਪੱਧਤੀ ਵਾਲੇ ਇਹ ਸੂਚਿਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਹ ਘਟਨਾ ਚਲ ਰਹੇ ਸਾਲ ਦੀ ਫਲਾਣੀ ਤਾਰੀਖ ਅਤੇ ਫਲਾਣੇ ਦਿਨ ਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਗੱਲ ਇਉਂ ਹੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਮਿਤੀਆਂ ਦਾ ਅੰਤਰ ਮਿਟ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਅਤੇ :

੧੫੯੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦ (ਗਤ)

੧੫੯੬ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦ (ਵਰਤਮਾਨ)

ਇਕੋ ਕੁਝ ਹੋ ਨਿਬੜਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰੰਤੂ, ਉਪਰਲੇ ਅੰਤਰ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਇਹ ਕੋਈ ਨਿਸ਼ਚੇ-ਜਨਕ ਦਲੀਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਜੋ ਸਾਡੇ ਵਿਦਵਾਨ ਆਪਣੇ ਪੰਚਾਂਗਾਂ ਵਿਚ ਸਦਾ 'ਗਤ' ਸੰਮਤ ਲਿਖਦੇ ਆਏ ਹਨ, 'ਵਰਤਮਾਨ ਨਹੀਂ'। ਹਾਂ, ਇਹ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ

¹ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ੩੫੧੦-੧੨ (ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ.), ਪੰਨਾ ੫ (ੳ)। ²ਉਹੀ, ਪੰਨਾ ੩ (ੳ)। ³ਦੇਖੋ ਪਿਛੇ, ਪੰਨਾ xxxi ਤੇ ਅਗਲਾ। ⁴'ਗੁਰਪੁਰਬ ਨਿਰਣਾ', ਅਪ੍ਰੈਲ-ਜੂਨ, ੧੯੬੮ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ ੨੦-੨੩।

ਲੇਖਕ ਨੂੰ 'ਵਰਤਮਾਨ' ਸੰਮਤ ਦੇ 'ਗਤ' ਹੋਣ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਲਗਾ ਹੋਵੇ ਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਨਮ ਸਾਲ ੧੫੨੫ ਤੋਂ ੧੫੨੬ ਤੇ ਬਦਲ ਗਇਆ ਹੋਵੇ । ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ—ਵਦੀ ਤੇ ਸੁਦੀ ਦੇ ਝਗੜੇ ਵਿਚ ਨ ਪੈਂਦਿਆਂ—ਬਾਬੇ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਮਿਤੀ ੧੫੬੫ ਹੈ ਅਤੇ ਜਨਮ ਲੈਣ ਦੀ (ਜੇ ਉਮਰ ੭੦ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਮੰਨਣੀ ਹੋਵੇ)—੧੫੨੫ । ਦੂਜੇ ਬੰਨੇ, ਜੇ ਉਮਰ ੬੬ ਵਰ੍ਹੇ ਤੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਮੰਨਣੀ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਜਨਮ-ਤਿਥ ੧੫੨੬ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ, ਪਰੰਤੂ ਚਲਾਣੇ ਦਾ ਸੰਮਤ ਹਰ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ੧੫੬੫ ਰਹੇਗਾ । ਸਾਡੀ ਜਾਚੇ ਪਹਲੀ—੧੫੨੫ ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ੩ ਵਾਲੀ—ਮਿਤੀ ਵਧੇਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣਕ ਹੈ । ਸੋ, ਬਾਬੇ ਦੀਆਂ ਜਨਮ ਤੇ ਸਮਾਉਣ ਦੀਆਂ ਠੀਕ ਤਿਥਾਂ '੧੫੨੫ ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ੩' ਅਤੇ '੧੫੬੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਹਨ ।

੧੦

('ਵਦੀ' ਤੇ 'ਸੁਦੀ' ਦੀ ਗੁੰਝਲ)

ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਜਨਮ-ਤਿਥ ਦੇ ਸੁਦੀ ਤੋਂ ਵਦੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਪਿਛੇ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਸਾਖੀ ਦਾ ਉੱਲੇਖ ਅਸੀਂ ਉਪਰ ਖੰਡ ੬ ਵਿਚ ਕਰ ਆਏ ਹਾਂ ਤੇ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਠੀਕ ਤਿਥ '੧੫੬੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਹੀ ਸੀ । ਕੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਸ਼੍ਰੋਤ ਤੋਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ?

ਪ੍ਰਾਪਤ ਗੁਰ-ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀਆਂ ਜਨਮ ਅਤੇ ਸਮਾਉਣ ਤਿਥਾਂ ਤਾਂ ਭਿੰਨ ਭਿੰਨ ਵੇਖਣ ਵਿਚ ਆਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਆਯੂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪਿਛੇ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ, ਬਹੁਤੀਆਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ੭੦ ਵਰ੍ਹੇ, ੫ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ੭ ਦਿਨ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਾਂ ਫਿਰ ੬੬ ਵਰ੍ਹੇ, ੧੦ ਮਹੀਨੇ ਤੇ ੧੦ ਦਿਨ । ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ, ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ (ਛਿੱਬਰ?) ਰਚਿਤ ਗੁਰ-ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਜਨਮ-ਤਿਥ '੧੫੨੬ ਕਤਕ ਸੁਦੀ ੧੫' ਹੈ ਤੇ ਸਮਾਉਣ ਤਿਥ '੧੫੬੬ ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦' । ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਆਯੂ 'ਸੱਤਰ ਵਰ੍ਹੇ, ਪੰਜ ਮਹੀਨੇ, ਸੱਤ ਦਿਨ' ਲਿਖੀ ਹੈ ।¹ ਇੱਥੀ ਆਯੂ '੧੫੨੬ ਕਤਕ ਪੂਰਨਿਮਾ' ਤੋਂ ਗਿਣ ਕੇ '੧੫੬੬ ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦' ਤਕ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ ; ਕੇਵਲ '੧੫੨੬ ਵੈਸਾਖ ਸੁਦੀ ੩' ਤੋਂ '੧੫੬੬ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਤਕ ਗਿਣਿਆਂ ਬਣਦੀ ਹੈ ; ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ ਇਹ '੧੫੬੬ ਵਦੀ ੧੦' ਤਕ ਗਿਣਿਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ, ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨ ਘੱਟ ਰਹ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ।

ਕਵੀ ਸੌਂਧਾ ਰਚਿਤ ਗੁਰ-ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਆਯੂ ਫਿਰ ੭੦ ਵਰ੍ਹੇ, ੫ ਮਹੀਨੇ, ੭ ਦਿਨ ਹੈ, ਪਰ ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਤਿਥ '੧੫੬੬ ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦' ਹੈ ਜੋ ਯਕੀਨਨ ਭੁੱਲ ਹੈ ।² ਇੱਥੀ ਆਯੂ ਕੇਵਲ '੧੫੬੬ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਹੀ ਪੂਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ । ਗੁਰ-ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ

¹ਗੁਰ-ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ, ਸਿਖ ਹਿਸਟਰੀ ਸੋਸਾਇਟੀ, ਪੰਨਾ ੩, ੧੩, ੬੬, ੯੦, ੧੨੫.

²ਉਹੀ, ਪੰਨਾ ੧੩.

ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ ਅਜੋੜ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੋ, ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਠੀਕ ਤਿਥ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ 'ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਹੈ; ਇਸ ਨੂੰ ਚਾਹੇ ਸੰਮਤ ੧੫੯੫ ਨਾਲ ਜੋੜ ਲਓ ਤੇ ਚਾਹੇ ੧੫੯੬ ਨਾਲ। ਇਹੀ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ ਤੇ ਇਸੇ ਦੀ ਪ੍ਰੋੜਤਾ ਸਾਧਾਰਣ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਦੇ ਸਾਡੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ, ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਗਵਾਹੀ, ਅਤੇ ਗੁਰ-ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਹੁਣ, ਬਾਬੇ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਤਿਥ ਦਾ, ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਇਕ ਹੋਰ ਸ੍ਰੋਤ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ 'ਚਲਿਤ੍ਰ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਵਣੇ ਕੇ' ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤ ਸਮਾਉਣ ਦੀ ਤਿਥ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :

੧. ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਵਾਲੀ ਸੰਮਤ ੧੬੬੧
ਵਾਲੀ ਬੀੜ। ¹	੧੫੯੬, ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦
੨. ਬੂੜੇ ਸੰਧੂ ਵਾਲੀ ਸੰਮਤ ੧੬੬੨
ਵਾਲੀ ਬੀੜ। ²	੧੫੯੬, ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦
੩. ਸਿਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ,
ਵਿਚ ਪਈ ੧੬੬੭ ਵਾਲੀ ਬੀੜ।	੧੫੯੬, ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦
੪. ਭਾਈ ਹਰਿਦਾਸ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ੧੭੩੨
ਵਿਚ ਨਕਲ ਹੋਈ ਬੀੜ।	੧੫੯੬, ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦
੫. ਤਹਸੀਲ ਫਾਲੀਆ ਵਾਲੀ ਬੀੜ। ³	੧੫੯੬, ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦
੬. ੧੮੨੬ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦੀ ਨਕਲ ਕੀਤੀ
ਇਕ ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜ। ⁴	੧੫੯੬, ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦
੭. ਬੁਰਹਾਨਪੁਰ ਵਿਚ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਇਕ
ਪੁਰਾਤਨ ਬੀੜ। ⁵	੧੫੯੬, ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦

ਜਿੱਠੀਆਂ ਚਾਹੋ ਬੀੜਾਂ ਦੇਖ ਲਓ, ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਤਿਥ ਸਭ ਥਾਂ '੧੫੯੬ ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦' ਮਿਲੇਗੀ। ਇਹ ਇਸ ਕਾਰਣ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮੂਲ ਬੀੜ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਨ ਦਾ ਮਾਨ ਇਸੇ ਤਿਥ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ; ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਬੀੜਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਕਲ ਹੁੰਦੀ ਚਲੀ ਗਈ। ਖੈਰ, ਸਾਡੇ ਲਈ ਇਹ ਤਿਥ ਬੜੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਹੈ, ਕਿਉਂਜੋ ਇਹ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਚਲਾਣੇ ਦੀ ਤਿਥ ਦੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਚੜ੍ਹਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਇਹ 'ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਤੋਂ ਬਦਲ ਕੇ 'ਅਸੂ ਵਦੀ ੧੦'

¹ਜੋਧ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਭਾਈ, ਕਰਤਾਰਪੁਰੀ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਪੰਨਾ ੪੫.

²⁻⁵ਜੀ.ਬੀ. ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬੀੜਾਂ, ਪੰਨਾ ੧੧੦, ੧੪੫, ੨੯੩, ੩੨੯.

ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ। ਤਿਥ ਦੇ ਬਦਲਣ ਦਾ ਕਾਰਣ ਅਸੀਂ ਉਪਰ ਦੱਸ ਆਏ ਹਾਂ। ਜੇ ਉਸ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣ ਦੀ ਲੋੜ ਸਮਝੀ ਜਾਏ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਕਹ ਦਿਆਂਗੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਹੱਥੀਂ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦਾ ਨਉਮੀ ਦਾ ਸ਼ਾਧ ਕਰਾ ਕੇ ਦਸਮੀ ਦਾ ਚਲਾਣਾ ਦਿਖਾਣ ਵਾਲੀ 'ਓੜਕ ਦੀ ਸਾਖੀ' ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰ ਬਣੀ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਸਲੀ ਸੰਮਤ ਪਹਲੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਥਾਂ '੧੫੯੫ ਅਸੂ ਸੁਦੀ ੧੦' ਹੀ ਸੀ।

ਉਪਰੋਕਤ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਦੇ ਸਿੱਟੇ ਬੜੇ ਦੂਰ-ਰਸ ਹਨ। ਇਹ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਧਾਰਣ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਜੀ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਤੋਂ ਪਹਲਾਂ ਰਚੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਸੀ—ਨ ਸਿਰਫ਼ ਰਚੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾ ਕੇ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਲੀ ਠੀਕ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਵੀ ਭੁਲਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ—ਪਰੋਖ ਰੂਪ ਵਿਚ, ਇਸ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀਆਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਜੀ ਤੋਂ ਪਹਲਾਂ ਰਚੇ ਜਾਣ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਵਡੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਜੇ ਇਹ ਕ੍ਰਿਆ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ, ਨਹੀਂ ਨਹੀਂ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਹੀ ਚਲ ਪਈ ਹੋਵੇ। ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਲਿਖੇ ਜਾਣ ਦੀ ਰਵਾਇਤ ਪਿੱਛੇ ਆਖਿਰ ਕੋਈ ਸਚਾਈ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਨਾ? ਇਹ ਉੱਕਾ ਨਿਰਮੂਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਪਹਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਸਾਡੇ ਤਕ ਆਪਣੀ ਅਸਲ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਨ ਵੀ ਪਹੁੰਚੀ ਹੋਵੇ। ਉਸ ਦੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜੁਨ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਹਲਾਂ ਰਚੇ ਜਾਣ ਦੀ ਟੋਹ ਜ਼ਰੂਰ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਹਿੱਸੇ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਤੇ 'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਦਮਾਨ ਹੋਇਆ ਵੇਖ ਸਕਦੇ ਹਾਂ।

੧੧

(‘ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ’ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ)

ਉਪਰੋਕਤ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ‘ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ’ ਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੁਆਰਾ ਸੂਚਿਤ ਬਾਬੇ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਦਾ ਪਰਸਪਰ ਅਧਿਐਨ ਕਰ ਲੈਣਾ ਵੀ ਉਚਿਤ ਹੋਵੇਗਾ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਲਾਣੇ ਪਿਛੋਂ ਛੇਤੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਬੀਜ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਣ ਦਾ ਸਾਧਨ ਬਣੇ ਹਨ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਲੀ ਵਾਰ, ਪਉੜੀ ੨੩-੪੪, ਅਤੇ ਛੱਤੀਵੀਂ ਵਾਰ, ਪਉੜੀ ੨੧, ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਬਾਬੇ ਦੇ ਪਹਲਾਂ ‘ਬਖਸ਼ਦਰ’ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ, ਫਿਰ ਘਾਲ ਕਮਾਉਣ ਤੇ ਤਪਸਿਆ ਸਾਧਣ ਅਤੇ ਪਿਛੋਂ ਤੀਰਥੀਂ ਜਾ ਕੇ ਨਵੇਂ ਖੰਡ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਦੇਖਣ ਦਾ ਉੱਲੇਖ ਹੈ। ਹੋਰ ਪ੍ਰਸੰਗ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਵਿਸਤਾਰ ਸਹਿਤ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਇਆ ਹੈ, ਬਾਬੇ ਦੀ ਸਿਧਾਂ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟ, ਮੱਕੇ ਦਾ ਫੇਰਨਾ, ਬਗਦਾਦ ਦਾ ਗੜ੍ਹ ਨਿਵਾਉਣਾ, ਮੁਲਤਾਨ ਦੀ ਜ਼ਿਆਰਤ ਤੇ “ਬਾਬਰ ਕਿਆਂ ਦਾ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ” ਹਨ। ਕੁਝ ਵੇਰਵਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਨੂੰ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ

ਤੇ ਥਾਪਣ ਦਾ ਵੀ ਹੈ। ਬਸ ਇਸ ਨਾਲ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਵਧ ਸ਼ਾਇਦ ਅਸੀਂ ਆਸ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਕਰ ਸਕਦੇ, ਕਿਉਂਜੋ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀਵਨੀ ਨਹੀਂ ਸਨ ਲਿਖ ਰਹੇ ਸਗੋਂ ਗੁਰ ਉਪਮਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਇਕ ਕਵੀ ਸਨ—ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਢਾਡੀ। ਆਪਣੇ ਨਾਇਕ ਦੀ ਦਿਗ-ਵਿਜੈ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਹ ਪ੍ਰਸੰਗ ਚੁਣ ਲਏ ਜੋ ਇਸ ਮਨੋਰਥ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਅਤਿ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਨ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਉਸ ਵਕਤ ਜੋਗੀਆਂ ਦਾ ਬੋਲ ਬਾਲਾ ਸੀ, ਜਾਂ ਫਿਰ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਹਵਾਰੀ ਸੂਫੀਆਂ ਦਾ। ਲੋੜ ਜੋਗੀਆਂ ਦੀ ਫੂਕ ਕੱਢਣ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਪੀਰਾਂ ਫਕੀਰਾਂ ਨੂੰ ਥਾਂ ਸਿਰ ਕਰਨ ਦੀ ਸੀ। ਸੋ, ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਸਿੱਧਾਂ ਨਾਲ ਭੇਂਟ ਉਪਰ ੨੨ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ੮ ਅਤੇ ਇਸਲਾਮ ਦੇ ਗੜ੍ਹ ਮੱਕਾ, ਬਗਦਾਦ ਤੇ ਮੁਲਤਾਨ ਦੀ ਵਿਜੈ ਉਤੇ ੭ ਪਉੜੀਆਂ ਖਰਚ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਰਹਿੰਦੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਸੱਤਾਂ ਪਉੜੀਆਂ ਨੇ ਸਮੇਟ ਲਏ। ਸੋ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਿੱਨਾ ਕੁ ਵੇਰਵਾ ਆ ਸਕਦਾ ਸੀ? ਫਲਸ਼ਰੂਪ, ਉਹ ਆਵੱਸ਼ਕ ਬੀਜ ਰੂਪ ਬਣ ਕੇ ਰਹ ਗਏ। ਤਾਂ ਵੀ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਰਚਿਤ ਵਾਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤਕ ਚਲ ਚੁਕੀਆਂ ਰਵਾਇਤਾਂ ਦਾ ਬੜਾ ਅਦਭੁਤ ਦਰਪਣ ਹੈ।

ਹਥਲੀ ਪੁਸਤਕ, 'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' ਦੇ ਬਿ. ੧੭੫੮/੧੭੦੧ ਈ. ਤਕ ਸੰਕਲਿਤ ਹੋ ਚੁਕੇ ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵਕਤ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀ ਵਾਰ ਰਚੀ ਜਾ ਚੁਕੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵੀ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕਰ ਚੁਕੀ ਸੀ, ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਵਾਲੀ ਵੀ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਸੀ। ਪਰੰਤੂ, ਸਾਡਾ ਸੰਕਲਨ-ਕਰਤਾ ਇਸ ਪਿਛਲੇਰੀ ਤੋਂ ਕੋਈ ਪ੍ਰਭਾਵ ਗ੍ਰਹਣ ਕਰਦਾ ਨਹੀਂ ਦਿਸਦਾ। ਪਹਲੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਨਾਲ ਉਸ ਦੇ ਕੁਝ ਤਤ ਜ਼ਰੂਰ ਸਾਂਝੇ ਹਨ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀ ਸੂਚਨਾ "ਪਹਲਾਂ ਬਾਬੇ ਪਾਯਾ ਬਖਸ਼ ਦਰ" ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ ਸਾਡਾ ਸੰਕਲਨ-ਕਰਤਾ ਪਹਲੀ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦੀ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚ ਲੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੋਂ "ਤੇਰੀ ਸੱਭਾ ਘਾਲ ਥਾਇ ਪਾਈ" ਦਾ ਵਰਦਾਨ ਦੁਆ ਕੇ ਵਾਪਸ ਲੈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਖੀ, ਨਿਰਸੰਦੇਹ, ਬਾਬੇ ਦੀ ਘਾਲ ਪਿਛੋਂ ਆਉਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਥੇ ਇੰਜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੀ ਪੈਰਵੀ ਵਿਚ ਪਹਲਾਂ ਲੈ ਆਂਦਾ ਹੋਵੇ। ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਵੀ ਇਹ "ਬਖਸ਼ ਦਰ" ਵਾਲਾ ਵਿਚਾਰ ਮੌਜੂਦ ਹੈ ਅਤੇ ਉਥੇ ਇਹ 'ਵੇਈ' ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰਣ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਾਇਦ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਸੰਕੇਤ ਉਸ ਵਲ ਹੋਵੇ।

'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' ਦੀ ਇਸੇ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀਆਂ ਦੀ ਬੋਲੀ (salutation) ਦੇ 'ਪੈਰੀ ਪਉਣਾ' ਹੋਣ ਦਾ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ।¹ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਵਿਚ ਵੀ ਇਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ

¹ਮੂਲ-ਪਾਠ, ਪੰਨਾ ੨.

ਟੋਹ ਮਿਲਦੀ ਹੈ :

ਰਾਜਾ ਰੰਕ ਬਰਾਬਰੀ ਪੈਰੀ ਪਵਣਾ ਜਗਿ ਵਰਤਾਇਆ ।

ਉਲਟਾ ਖੇਲੁ ਪਿਰੰਮ ਦਾ ਪੈਰਾਂ ਉਪਰ ਸੀਸ ਨਿਵਾਇਆ ।¹

ਫਿਰ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੇ ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ :

ਰੇਤੁ ਅਕੁ ਆਹਾਰੁ ਕਰ, ਰੋੜਾ ਕੀ ਗੁਰ ਕਰੀ ਵਿਛਾਈ ।

ਭਾਰੀ ਕਰੀ ਤਪਸਿਆ, ਵਡੇ ਭਾਗੁ ਹਰਿ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ ।²

ਦਾ ਬਿਓਰਾ ਵੀ ਸਾਖੀ ਨੰਬਰ ੮ ਅਤੇ ੨੫ ਵਿਚ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ । ਬਾਬੇ ਦਾ ਤੀਰਥਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਨਵਾਂ ਖੰਡਾਂ ਦੀ ਸੈਰ ਕਰਨਾ ਵੀ ਸਾਂਝੇ ਤੱਤ ਹਨ । ਸੁਮੇਰ ਅਤੇ ਅਚਲ ਬਟਾਲੇ ਸਿੱਧਾਂ ਨਾਲ ਟੱਕਰ ਲੈਣ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵੀ ਦੋ ਤਿੰਨ ਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ । ਬਾਬਾ ਮੱਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਦੀਨੇ ਵੀ, ਪਰ ਬਗਦਾਦ ਨਿਵਾਣ ਦੀ ਬੜੀ ਪ੍ਰਬਲ ਅਤੇ ਰੋਚਕ ਸਾਖੀ ਇਸ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨ ਹੀ ਮੱਕੇ ਦੇ ਫਿਰਨ ਅਤੇ ਉਥੇ ਕਉਸ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਰੱਖਣ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ । ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਮੁਲਤਾਨ ਦੀ ਜ਼ਿਆਰਤ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਗ ਜੋ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਇਕ ਪੂਰੀ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, 'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ । ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਉਤੇ ਜਾਂ ਅਚਲ ਵਟਾਲੇ ਸਿੱਧਾਂ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟ ਸਮੇਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਦੀ ਥਾਂ ਰਤਨ, ਜਵਾਹਿਰ, ਲਾਲ ਹੋਣ ਦਾ ਉੱਲੇਖ ਕੀਤਾ ਹੈ । ਇਹ ਵੇਰਵਾ ਵੀ 'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ । ਇੰਜ, ਅਸੀਂ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ 'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' ਨਾਲੋਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਦੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਧੇਰੇ ਵਿਕਸਿਤ ਹਨ । ਕੀ ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਤੱਤ ਨਹੀਂ ਕੱਢਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ 'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' ਵਾਲੇ ਸਾਰੇ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸੰਗ ਜ਼ਰੂਰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਨਾਲੋਂ ਕਿਸੇ ਪਹਲੇਰੀ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਧਾਰਣੀ ਹਨ ?

ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਨਾਲ 'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' ਦੇ ਅੱਠ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦੀ ਉਪਰ ਦਿਖਾਈ ਸਾਂਝ³ ਉਪਰੋਕਤ ਸਿੱਟੇ ਦੇ ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਬਾਧਕ ਨਹੀਂ ਹੈ । ਉਸ ਬਾਰੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਮਤ ਪਿਛੇ ਦੇ ਆਏ ਹਾਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸੰਗ 'ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ' ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸੰਗਾਂ ਦਾ ਹੀ ਵਧਾਇਆ ਹੋਇਆ ਰੂਪ ਹਨ । ਸੋ, ਇਸ ਪਰੰਪਰਾ ਦੀ ਉਸ ਉਪਰ ਪ੍ਰਥਮਤਾ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਸੰਦੇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਸ ਪਰੰਪਰਾ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਪ੍ਰਸੰਗ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਧਾਰਣ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਦੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੰਪਾਦਨ ਤੋਂ ਪਹਲਾਂ, ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਈਸਵੀਂ ਵਿਚ ਹੀ ਰਚੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਸਨ ।

¹ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਵਾਰਾਂ (ਟੀਕਾਕਾਰ: ਗਿਆਨੀ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ), ਪੰਨਾ ੨੪.

²ਉਹੀ, ਪੰਨਾ ੨੪.

³ਦੇਖੋ ਪਿਛੇ ਪੰਨਾ xxiv.

੧੨.

(ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਸਾਹਿਤਕ ਮਹੱਤਾ)

ਸਾਹਿਤਕ ਪੱਖ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਪੰਜਾਬੀ ਗੱਦ ਇੱਠੀ ਪ੍ਰੰਝ ਅਤੇ ਰਸੀ ਹੋਈ ਵਸਤੂ ਹੈ ਕਿ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਬਝਦਾ ਕਿ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਰਗੀ ਨਿਪੁਣ ਰਚਨਾ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਵਾਰਤਕ ਦਾ ਪ੍ਰਾਰੰਭ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਰਾਤੋ ਰਾਤ ਉਗਮ ਪਈ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਪਿੱਛੇ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਲੰਮੀ ਪਰੰਪਰਾ ਹੋਵੇਗੀ ਜੋ ਸਾਡੇ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀ। ਇਸ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਦੀ ਸ਼ਬਦ-ਚੋਣ ਸੁਥਰੀ, ਵਾਕ ਗੱਠੇ ਹੋਏ, ਲਿਖਣ-ਢੰਗ ਨਾਟਕੀ ਤੇ ਸ਼ੈਲੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪੀ ਹੈ। ਇੰਜ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ “ਵਡਾ ਬਜ਼ੁਰਗ ਪਿਪਲ ਹੇਠ ਬੈਠਾ ਨੂਰੀ ਲੰਬੀ ਦਾਹੜੀ, ਕੇਸ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਸੁੱਟੀ, ਮਿੱਠੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਹਿਆ ਹੋਵੇ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਰੂਹ ਦਾ ਰੰਗ ਵਖਰੇ ਵਖਰੇ ਫਿਕਰੇ ਬਣ ਕੇ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਗੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋਣ; ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਮਾਖਿਓਂ ਦਾ ਮੀਂਹ ਪੈ ਰਹਿਆ ਹੋਵੇ”¹ ਇਹ ਉਹ ਵਾਰਤਕ ਹੈ ਜੋ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਅਨੁਭਵੀ ਪੁਰਸ਼ ਲਈ ਇਕ ਘੜੀ ਪਲ ਦੀ ਵਾਰਤਾਲਾਪ “ਸਹਜ ਸੁਭਾ ਅਫਲਾਤੂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਦੇ ਟੁਕੜੇ”² ਹੋ ਨਿਬੜੀ। ਨਾਟਕੀ ਲਿਖਣ-ਢੰਗ, ਕਾਵਿਮਈ ਰੰਗਣ, ਅਨੁਪ੍ਰਾਸ ਯੁਕਤ ਨਿੱਕੇ ਨਿੱਕੇ ਵਾਕ, ਸੰਗੀਤਕ ਗੱਦ, ਰਵਾਨੀ, ਸੰਜਮ, ਸੁਝਾਉ ਤੇ ਸਰਲਤਾ ਇਸ ਨੂੰ ਉਂਗਲਾਂ ਤੇ ਗਿਣੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਪੁਸਤਕ ਬਣਾ ਦੇਂਦੇ ਹਨ।

‘ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ’ ਵਾਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਅਤੇ, ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ, ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ ਪਰੰਪਰਾ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਹੀ ਅੱਗੇ ਤੋਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਜਿਥੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਿਚ ਇਹ ਆਪਣੇ ਸਿਖਰ ਨੂੰ ਛੋਹਦੀ ਹੈ, ‘ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ’ ਵਿਚ ਇਹ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਮਿਆਰ ਨੂੰ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰਖਦੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਨਿਖੇੜਨਾ ਅਸੰਭਵ ਤਾਂ ਨਹੀਂ, ਕਠਿਨ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ। ਕਾਰਣ ਇਹ ਕਿ ਸਾਡੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਕਿਸੇ ਲਿਖਤ ਦੀ ਪਾਵਨਤਾ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਸ਼੍ਰੀਕਾਰ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਰਦੇ ਕਿ ਇਹ ਚੀਜ਼ ਹੁਣ ਅਭੰਗ (immutable) ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਉਹ ਉਸ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਕੇ ਉਸ ਉਤੇ ਉਸਾਰੀ ਕਰਨਾ ਆਪਣਾ ਪਰਮ ਧਰਮ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਕੋਈ ਲੇਖਕ ਆਪਾ ਜਣਾ ਕੇ ਖੁਸ਼ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਕੇਵਲ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਇਹ ਰਚਨਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕ ਉਸ ਤੋਂ ਲਾਭ ਉਠਾਉਣ ਲਗ ਪਏ ਹਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਈ ਏਤਰਾਜ਼ ਨ ਹੁੰਦਾ ਜੇ ਉਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਸੋਧ ਸੰਵਾਰ ਕੇ, ਨਵਾਂ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ।

¹ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ, ਖੁਲ੍ਹੇ ਲੇਖ, ਪੰਨਾ ੧੮੨.²ਉਹੀ, ਪੰਨਾ ੧੮੩.

ਕੁਝ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੈ ਪੰਜਾਬੀ ਗੱਦ ਜੋ ਸਾਡੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ; ਜਿਸ ਦੇ ਲੇਖਕ ਗੁਮਨਾਮ ਹਨ; ਜਿਸ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਨਾ-ਮਾਲੂਮ ਕਿੱਨਿਆਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਪਾਇਆ; ਜਿਸ ਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਇਹ ਸਮੂਹਕ ਹੋ ਨਿਬੜੀ, ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਦਾ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰਸ ਹੈ ਤੇ ਆਪਣਾ ਹੀ ਸ਼ਾਦ ਤੇ ਆਪਣੀ ਹੀ ਮਹੱਤਾ, ਜੋ ਇਸ ਦੀ ਰੂਹ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਨ ਨਾਲ ਉਘੜਦੀ ਹੈ। ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ, ਸਤਾਰ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਹੋਰਨਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀ ਗੱਦ ਜੋ ਸਾਡੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚੋਂ ਗੁਜ਼ਰੀ ਹੈ, ਇੰਨੀ ਪੁਖਤਗੀ ਅਤੇ ਕਲਾ-ਨਿਪੁਣਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਦੇਂਦੀ ਜਿੰਨੀ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ; ਘਟੋ ਘਟ ਉਰਦੂ (ਦਖਣੀ) ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਗੱਦ ਤਾਂ ਉਣੀ ਦਿਸ ਆਈ ਹੈ—ਤੇ ਇਹ ਇਕ ਬੜੀ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਇੱਛੇ ਵੱਡੇ ਆਕਾਰ ਦੀ ਇੰਨੀ ਰਸਦਾਇਕ ਗੱਦ ਕੇਵਲ ਇਕ ਸਦੀ ਵਿਚ ਦੇ ਸਕਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਸੰਭਵ ਹੋਇਆ? ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਰਕੇ, ਜਿਸ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਦੀ ਛੋਹ ਪਾ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਮੋਈ ਮਿੱਟੀ ਇਕ ਵਾਰ ਫਿਰ ਜੀ ਉੱਠੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਕਲਾ ਦਾ ਚਿਰਕਾਲ ਤੋਂ ਰੁਕਿਆ ਪ੍ਰਵਾਹ ਸ਼ਰ ਸ਼ਰ ਕਰਦਾ ਵਹ ਤੁਰਿਆ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਮੁੱਲਾਂਕਣ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਗੱਦ ਨੂੰ ਮੁਖ ਰਖ ਕੇ ਕੀਤਾ ਗਇਆ ਹੈ, ਨਿਪਟ ‘ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ’ ਨੂੰ ਨਹੀਂ।

ਇਸ ਖੰਡ ਦਾ ਭੋਗ ਪਾਣ ਤੋਂ ਪਹਲਾਂ ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਕਹਣ ਦੀ ਆਵੇਸ਼ਕਤਾ ਹੈ। ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬੜੀ ਮਿਲਗੋਭਾ ਹੈ—ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਲਹੰਦੀ, ਕੇਂਦ੍ਰੀ ਪੰਜਾਬੀ, ਖੜੀ ਬੋਲੀ, ਰਾਜਸਥਾਨੀ, ਗੁਜਰਾਤੀ ਅਤੇ ਮਰਾਠੀ ਦੇ ਅੰਸ਼ ਦਿਸ ਆਉਣਗੇ। ਭਾਸ਼ਾ-ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ‘ਹਿੰਦਵੀ’ ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਡਾ. ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦੀ ਉਹ ਭਾਸ਼ਾ ਸੀ ਜੋ ਗੁਪਤ ਕਾਲ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਇਸ ਖੰਡ ਵਿਚ ਵਿਗਸੀ ਤੇ ਸਾਰੇ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸੱਤ ਅੱਠ ਸਦੀਆਂ ਤਕ ਛਾਈ ਰਹੀ।¹ ਇਹੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚੋਂ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਅਜੋਕੀ ਹਿੰਦੀ, ਉਰਦੂ ਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰਸਫੁਟਿਤ ਹੋਈਆਂ। ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ‘ਸਧੂਕੜੀ’ ਜਾਂ ‘ਸਾਧ ਭਾਸ਼ਾ’ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਜੋ ਮਧਕਾਲ ਦੇ ਰਮਤੇ ਸਾਧੂਆਂ ਨੇ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਅਤੇ ਧਰਮ-ਪ੍ਰਚਾਰ ਲਈ ਵਿਕਸਿਤ ਕਰ ਲਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਮਧਕਾਲੀਨ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਹਿਤਕ ਪ੍ਰਯਤਨਾਂ ਲਈ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤੇ, ਅਪਣਾਈ ਗਈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਨੇ ਸਾਡੇ ਸੰਤ ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਕੋਨੇ ਕੋਨੇ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾਇਆ।

¹‘ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਖਾ ਤੇ ਛੰਦਾਬੰਦੀ—ਜਪੁ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ’, ਪੰਨਾ ੧੧੮-੧੨੪.

(ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹੱਤਾ)

ਜਨਮ ਸਾਖੀਆਂ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮਹੱਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਬੜਾ ਵਿਵਾਦ-ਗ੍ਰਸਤ ਹੈ। ਸ਼ਰਧਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਤੇ ਤਰਕ ਸੰਦਿਗਧ। ਇਸ ਪਿਛਲੇ ਮਤ ਦੀ ਇਕ ਅਤਿ ਛਾਣਬੀਨ ਭਰੀ ਰਚਨਾ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਸਾਡੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਈ ਹੈ।¹ ਚਾਹਵਾਨ ਸਜਨ ਉਸ ਨਾਲ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਸ਼ਰਧਾਵਾਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਕਮੀ ਨਹੀਂ। ਇਕ ਇਕ ਲਫਜ਼ ਵਿਚ ਯਕੀਨ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵੀ ਹਨ। ਸੋ, ਠੀਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਇਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਸ ਸਾਰੇ ਸਾਹਿੱਤ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸ ਨਹੀਂ, ਸਾਹਿੱਤ ਮੰਨਿਆ ਜਾਏ—ਸਾਹਿੱਤ ਜੋ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦਾ ਤਿਆਗ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਤੇ ਜਿਸ ਦਾ ਕੰਮ ਹਲੂਣਾ ਦੇਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੋਂ ਦੇਖਿਆਂ ਸਾਹਿੱਤ ਦੀ ਇਸ ਧਾਰਾ ਦਾ ਮਹੱਤ੍ਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਉਘੜ ਆਵੇਗਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਬਾਬਾ ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਬਾਬਾ ਜ਼ਰੂਰ ਅੰਕਿਤ ਹੋਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਦੇ ਮੁਖ ਤੱਤ ਬੀਜ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹੋਣਗੇ; ਕਈ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਾਸਤਵਿਕ ਹੋਣਗੇ, ਕਈ ਪ੍ਰਤੀਕਾਤਮਕ ਅਤੇ ਕਈ ਸਿੱਧਾਂਤਕ। ਇਹ ਸਭ ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰ ਬਾਬੇ ਦੀ ਮਹਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ, ਉਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਤੇ ਉੱਚੇ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਮੂਰਤੀਮਾਨ ਕਰਦੇ ਦਿਸ ਆਉਣਗੇ।

ਇਕੱਲੀ ਦੁਕੱਲੀ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਸਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਦੁਬਿਧਾ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ; ਅਸੀਂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੇ ਏਤਰਾਜ਼ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਛਾਂ ਫਿਰੀ ਜਾਂ ਨ ਫਿਰੀ, ਮੋਢੇ ਪੰਖੀ ਜਿਵਾਏ ਜਾਂ ਨ ਜਿਵਾਏ, ਜੰਗਲ ਮਹਿ ਗੰਗਾ ਆਣੀ ਜਾਂ ਨ ਆਣੀ, ਪਰੰਤੂ ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਜੀਵਨੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸਮਾਜਕ, ਰਾਜਨੀਤਿਕ, ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਚਿਤ੍ਰ ਹੈ। ਲੋਕ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲੋਂ ਆਖਿਰਤ ਦੀ ਫਿਕਰ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਰਹਣ ਵਾਲੇ, ਕਰਾਮਾਤਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ ਤੇ ਅਗਿਆਨ ਵਿਚ ਗ੍ਰਸੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜੋਗੀਆਂ, ਪੀਰਾਂ, ਸੰਤਾਂ ਤੇ ਸੂਫੀਆਂ ਦਾ ਸਭ ਪਾਸੇ ਵਰਤਾਰਾ ਸੀ। ਇਹ ਥਾਂ ਪਰ ਥਾਂ ਫਿਰਦੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਤ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੋਸ਼ਟੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਚਰਚਾਵਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੇ ਦੇ ਪਾਜ ਉਘਾੜੇ ਜਾਂਦੇ। ਇਹ ਜਿਗਿਆਸੂ ਲੋਕ ਬੜੇ ਸ਼ੌਕ ਨਾਲ ਸੁਣਦੇ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਆਪਣਾ ਮਤ ਬਦਲਦੇ।

ਦੇਸ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਦਸ਼ਾ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਚੰਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਆਮ ਲੋਕ ਅਤਿ ਗਰੀਬੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਪਰੰਤੂ ਹਾਕਿਮ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਮੌਜਾਂ ਮਾਣ ਰਹੀ ਸੀ।

¹W. H. Mcleod, *Guru Nanak and the Sikh Religion*.

ਇਹ ਆਰਥਿਕ ਦੁਰਦਸ਼ਾ, ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ, ਦੇਸ ਉਤੇ ਉਤੋ ਉੜਤੀ ਹੋਏ ਹਮਲਿਆਂ ਅਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਾਕਿਮਾਂ ਦੀ ਲੁਟ ਖਸੁਟ ਦੀ ਨੀਤੀ ਕਾਰਣ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਹੱਦ ਤਕ ਇਸ ਨੇ ਹੀ ਠੱਗੀ ਤੇ ਡਾਕਾਜ਼ਨੀ ਵਰਗੀਆਂ ਵਾਰਦਾਤਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਵਾਈਆਂ ਸਨ। ਸੱਜਣ ਠੱਗ ਇਸ ਦਾ ਕੇਵਲ ਇਕ ਪ੍ਰਤੀਕ ਸੀ।

ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਦੇ ਹਮਲੇ ਸਮੇਂ ਜੋ ਦੁਰਦਸ਼ਾ ਗਰੀਬ ਜਨਤਾ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਔਰਤ ਜਾਤੀ ਦੀ ਹੁੰਦੀ, ਬਾਬਰ ਵਾਲੀ ਸਾਖੀ ਉਸ ਦੀ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਗਵਾਹੀ ਭਰਦੀ ਹੈ। ਅਜੇਹੇ ਹਮਲਿਆਂ ਸਮੇਂ ਕਤਲ, ਗਾਰਤ, ਬੇਗਾਰ ਤੇ ਨਿਰਾਦਰ ਆਮ ਵਰਤੀਂਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਸਨ।

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਅਸਭਯ ਜਾਤੀਆਂ ਵਿਚ ਮਰਦਮਖੋਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹੋਣ ਦੀ ਟੋਹ 'ਸਾਖੀ ਰਾਕਸ ਨਾਲ ਹੋਈ' ਤੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕਾਵਰੂ (ਆਸਾਮ) ਵਰਗੇ ਦੁਰੇਡੇ ਦੇਸਾਂ ਸੰਬੰਧੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਧਾਰਣਾ ਬੜੀ ਅਦਭੁਤ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਉਹ ਦੇਸ ਜਾਦੂ ਟੂਣਿਆਂ ਨਾਲ ਗ੍ਰਸੇ ਹੋਏ ਤੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਇਸਤ੍ਰੀਆਂ ਕਾਮਵੰਤੀਆਂ ਸਨ। ਉਹ ਦੇਸ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਬਾਰੇ, ਸ਼ਾਇਦ, ਇਹੋ ਜੇਹੀ ਹੀ ਕੋਈ ਧਾਰਣਾ ਰਖਦੇ ਹੋਣ, ਕਿਉਂਕਿ ਦੂਰੀ ਅਨੇਕ ਭਾਂਤ ਦੇ ਭਰਮਾਂ, ਵਹਮਾਂ ਅਤੇ ਖਦਸ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦੇ ਦੇਂਦੀ ਹੈ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ

ਜਨਮਪਤ੍ਰੀ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੀ

ਬਾਬੇ ਕੀਆ ਸਾਖੀਆ ਆਦਿ ਤੇ ਲੈ ਕਰਿ ਚਲੀਆ ॥

ਏਕ ਦਿਨ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਬਾਣੀ ਆਈ ॥ ਜਿ ਨਾਨਕ ਮੇਰੇ ਪਾਸਿ
ਆਉ ॥ ਤਾਂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਏ ਸਚੇ ਪਾਤਿਸਾਹ ਮੈ ਜਿ ਆਵਾ
ਤੇਰੇ ਪਾਸਿ ਇਤਨੀ ਕੁ ਮੈਨੂੰ ਪਹੁਚਿ ਨਾਹੀ ਜੋ ਤੇਰੀ ਦਰਗਾਹ ਆਵਾ ਸੋ
ਕਿਉਕਰ ਆਵਾ ॥/ ਤਾ ਫੇਰਿ ਬਾਣੀ ਆਈ ਤੂ ਅਖੀ ਮੀਟੁ ਤੇਰੇ ਤਾਈ ਮੈ
ਆਪਣੇ ਪਾਸਿ ਲੈ ਜਾਈ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਅਖੀ ਮੀਟੀਆ ॥ ਤਾ
ਬਾਬਾ ਨਿਰੰਕਾਰ ਕੇ ਮਹਲ ਜਾਇ ਖੜਾ ਕੀਤਾ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ
ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ਜਾ ਬਾਬੇ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ਤਾ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ
¹ਵਾਹਗੁਰੂ ਵਾਹਗੁਰੂ ਵਾਹਗੁਰੂ ॥¹ ਤਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਜਿ ਨਾਨਕ
/2[ਤੂੰ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚੁ ਮੇਰਾ ਸਹਿ ॥ ਪਰ ਕਿਛੁ ਮੇਰਾ ਨਾਉ ਲੈ ਨ ਸਕਿਉ ॥
ਜਿ ਮੇਰਾ ਨਾਉ ਕਿਆ ਹੈ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜੀ ਮਿਹਰਬਾਨ ਉਹ
ਮੁਖ ਜਿਹਬਾ ਨਾਹੀ ॥ ਜਿਤ ਤੇਰੇ ਨਾਵੇ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕਹ ਸਕਾ ॥
ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਸਿਫਤ ਨਾਵੇ ਦੀ ਲੈ ਉਠਿਆ ॥ ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਮਹਿ ॥]²
/3[ਕੋਟਿ ਕੋਟੀ ਮੇਰੀ ਆਰਜਾ ਪਵਣੁ ਪੀਅਣੁ ਅਪਿਆਉ ॥ ਚੰਦ ਸੂਰਜੁ ਦੁਇ
ਗੁਫੈ ਨ ਦੇਖਾ ਸੁਪਨੈ ਸਉਣ ਨ ਥਾਉ ॥ ਭੀ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਹਉ
ਕੇਵਡੁ ਆਖਾ ਨਾਉ ॥੧॥ ਸਾਚਾ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਨਿਜ ਥਾਇ ॥ ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ

੧ (ਅ)

੨ (ੳ)

੨ (ਅ)
[ਗੁਮ ਪਤ੍ਰਾ]

¹ਕੁਝ ਹੋਰ ਜਨਮਸਾਖੀਆਂ ਵਿਚ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਖੀ ਵਧਾ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, 'ਵਾਹਗੁਰੂ' ਪਦ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ 'ਵਾਹੁ' ਪਦ ਆਇਆ ਹੈ। ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪੁਰਾਤਨ ਪਾਠ 'ਵਾਹੁ, ਵਾਹੁ, ਵਾਹੁ...' ਹੀ ਹੋਵੇ। (ਦੇਖੋ ਇੰਡੀਆ ਆਰਕਾਈਵ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ MS Panj. B. 40, ਪੰਨਾ ੧੨੪ (ੳ); ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿੱਤ ਅਕਾਡਮੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ੪੭੯, ਪੰਨਾ ੨੭੪ (ੳ); ਡਾ. ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ (ਪਟਿਆਲਾ) ਦੇ ਨਿਜੀ ਪੁਸਤਕਾਲੇ ਵਿਚ ਸੁਰਖਿਅਤ ੧੯੪੫ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਇਕ ਨੁਸਖਾ, ਪੰਨਾ ੨੧੭ (ਅ)। ²ਮੂਲ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਦਾ ਪਤ੍ਰਾ ੨ ਗੁਮ ਹੋਣ ਕਰਕੇ "ਤੂੰ ਕਲਜੁਗ" ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ "ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਮਹਿ" ਤਕ ਦਾ ਪਾਠ ਡਾ. ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ ਉਪਰੋਕਤ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਇਆ ਗਇਆ ਹੈ। ³"ਕੋਟਿ ਕੋਟੀ" ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ "ਭਸਮ ਸੇਤੀ" ਦਾ ਪਾਠ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ, ਲਇਆ ਗਇਆ ਹੈ; ਇਹ ਭੀ ਗੁਮ ਸੀ।

- ਆਖਣੁ ਆਖਣਾ ਜੇ ਭਾਵੈ ਕਰੈ ਤਮਾਇ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਕੁਸਾ ਕਟੀਆ
ਵਾਰ ਵਾਰ ਪੀਸਣਿ ਪੀਸਾ ਪਾਇ ॥ ਅਗੀ ਸੇਤੀ ਜਾਲੀਆ ਭਸਮ ਸੇਤੀ]
੩ (ੳ) /ਰਲਿ ਜਾਉ ॥ ਭੀ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਹਉ ਕੇਵਡੁ ਆਖਾ ਨਾਉ ॥੨॥
ਪੰਖੀ ਹੋਇ ਕੈ ਜੇ ਭਵਾ ਸੈ ਅਸਮਾਨੀ ਜਾਉ ॥ ਨਦਰੀ ਕਿਸੇ ਨ ਆਵਉ ਨਾ
ਕਿਛੁ ਪੀਆ ਨਾ ਖਾਉ ॥ ਭੀ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਹਉ ਕੇਵਡੁ ਆਖਾ
ਨਾਉ ॥੩॥ ਨਾਨਕ ਕਾਗਦ ਲਖ ਮਣਾ ਪੜਿ ਪੜਿ ਕੀਚੈ ਭਾਉ ॥ ਮਸੂ
੩ (ਅ) ਤੋਟਿ ਨ ਆਵਈ ਲੇਖ/ਣ ਪਉਣੁ ਚਲਾਉ ॥ ਭੀ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ
ਹਉ ਕੇਵਡੁ ਆਖਾ ਨਾਉ ॥੪॥੧॥ ਜਾ ਏਹ ਸਬਦੁ ਕਹਿ ਚੁਕਾ ਤਾ ਫੇਰਿ
ਨਿਰੰਕਾਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਆਈ ਨਾਨਕ ਤੁਧ ਨੋ ਮੇਰਾ ਕਰਮੁ ਖੁਸੀ ਹੈ ਤੁਧੁ
ਜਿ ਮੇਰੇ ਲਏ¹ ਕਰਮ ਕੀਤੇਸੇ ਮੈ ਸਭਾ ਥਾਇ ਪਾਏ ॥ ਮੈ ਤੇਰੀ ਸੇਵਾ ਸਭਾ
੪ (ੳ) ਥਾਇ ਪਾਈ ॥ ਜਾ ਤੁਧੁ ਮੇਰਾ ਨਾਉ ਅਜੇਹਾ/ਕਰਿ ਮੰਨਿਆ ਹੈ ਅਤੈ ਅਜੇਹਾ
ਜਾਤਾ² ਹਈ ॥ ਮੈ ਭੀ ਤੁਧੁ ਉਪਰ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹਾ ॥ ²ਜੋ ਮੇਰਾ ਨਾਉ
ਸੁ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ॥ ਮੇਰਾ ਨਾਉ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਜਗਤ ਗੁਰੁ
ਕੀਤਾ² ॥ ਜਾਹਿ ਨਾਨਕ ਮੈ ਤੇਰਾ ਇਕੁ ਪੰਥੁ ਕੀਤਾ ॥ ਕਲਿਜੁਗ ਬਿਖੈ ਮੇਰਾ
੪ (ਅ) ਨਾਉ ਸਚਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਗੁਰੁ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ॥ ਤਾ ਫੇਰਿ ਬਾਬੇ/ ਜੀ
ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ਏ ਮਿਹਰਵਾਨ ਏਹ ਬਾਤ ਨਾਹੀ ਸਹਿ ਸੰਘਦਾ³ ॥ ਮੇਰੇ ਤਾਈ
ਆਪਣਿਆ ਸੰਤਾ ਕੀ ਰੇਣੁ ਕਰੁ ॥ ਜੋ ਤੇਰੇ ਨਾਇ ਰਤੇ ਹੈਨਿ ॥ ਜੋ ਤੇਰਾ
ਨਾਉ ਮਨ ਬਚ ਕਰਮ ਕਰ ਧਿਆਵਦੇ ਹੈਨਿ ॥ ਜੋ ਤੇਰੇ ਨਾਇ ਨਾਲਿ
ਮਗਨ ਹੈਨਿ ॥ ਤਿਨਾ ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਪੈਰੀ ਪਾਈਐ ॥ ਅਤੈ ਉਨਾ ਦੀ ਮੈਥਉ
੫ (ੳ) ਸੇਵਾ ਕਰਾਈਐ ॥ ਤਾ ਫਿ/ਰਿ ਆਗਿਆ ਆਈ ॥ ਜੇ ਮੈ ਤੇਰੀ ਸਭਾ
ਘਾਲ ਥਾਇ ਪਾਈ ॥ ਅਤੈ ਮੈ ਤੇਰਾ ਇਕੁ ਪੰਥੁ ਨਿਰਾਲਾ ਕੀਤਾ ॥ ਉਨ
ਕਾ ਕਹਣਾ ਏਹੀ ਹੋਇਗਾ ॥ ਪੈਰੀ ਪਉਣਾ ਕਹੈਗੇ ॥ ਬੈਸਨੋ ਕੇ ਪੰਥ ਕੀ
ਬੋਲੀ ਰਾਮ ਕਿਸਨ ॥ ਸੰਨਿਆਸੀਆ ਕੀ ਬੋਲੀ ਉਨਮੋ ਨਾਰਾਇਣ ॥
੫ (ਅ) ਜੋਗੀਆ ਕੀ ਬੋਲੀ ਆਦੇਸੁ ਆਦੇਸੁ ॥/ ਮਹਮਦੀਆ ਕੀ ਬੋਲੀ ਸਲਾਮ
ਅਲੇਕਮ ॥ ਏ ਨਾਨਕ ਜੋ ਤੇਰੇ ਪੰਥ ਹੋਵਨਗੇ ਤਿਸ ਦੀ ਬੋਲੀ ਪੈਰੀ
ਪਉਣਾ ਕਹੈਗੇ ॥ ਅਗੇ ਤੇ ਸਿਖ ਕਹੈਗੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਕਉ ਪੈਰੀ ਪਉਣਾ ॥
ਜੋ ਤੇਰੇ ਸਾਥਿ ਆਵਹਿਗੇ ਸੋ ਸਭ ਮੁਕਤਿ ਕਰੀਗਾ ॥ ਉਨਾ ਕਉ

¹ਇਥੇ ਪਾਠ 'ਲਈ' ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

²ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮਸਾਖੀ ਵਿਚ ਇਸ ਪਰਥਾਇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆਏ ਹਨ : “ਮੇਰਾ ਨਾਉ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰੁ ਅਰ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸਰੁ” ।

³ਸਕਦਾ ।

ਭਗਤ ਦ੍ਰਿੜਾਵਣੀ ॥ ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜਾਵਣਾ ॥ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਵਿਚਿ ਬੈਰਾਗੀ
ਕਰਣੇ ॥ / ਉਦਾਸੀ ਕਰਣੇ ਨਾਹੀ ॥ ਮੇਰੇ ਮਾਰਗ ਕੀ ਏਹਾ ਹੀ ਨੀਸਾਣੀ ੬ (ੳ)
ਹੈ ॥ ਪਰਮੇਸਰ ਜਪਾਵਣਾ ॥ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ
ਦਇਆ ਧਰਮ ਰਹਣਾ ॥ ਸੰਜਮ ਰਖਣੇ ॥ ਘਾਲ ਕਮਾਇ ਖਾਣਾ ॥ ਮੇਰੇ
ਅਰਥ ਕਿਛੁ ਬੀਜਣਾ ॥ ਨਿਰਲੋਭ ਰਹਣਾ ॥ ਸਤਵਾਦੀ ਹੋਵਣਾ ॥
ਝੂਠੁ ਨਾਹੀ ਬੋਲਣਾ ॥ ਝੂਠ ਕੀ ਭਗ/ਤਿ ਥਾਇ ਨਾਹੀ ਪਉਦੀ ॥ ਸਚ ਕੀ ੬ (ਅ)
ਭਗਤਿ ਥਾਇ ਪਉਦੀ ਹੈ ॥ ਬਿਖਿਆ ਨਾਹੀ ਸੰਚਾਵਣੀ ॥ ਆਇਆ
ਚਲਾਇਆ ॥ ਏਕ ਟੇਕ ਮੇਰੇ ਨਾਉ ਕੀ ਕਰਣੀ ॥ ਦੂਜੀ ਟੇਕ ਨਾਹੀ
ਕਰਣੀ ॥ ਤੁਧੁ ਉਪਰ ਮੇਰਾ ਕਰਮੁ ਹੈ ॥ ਤੂੰ ਸੋ ਹਉ ਹਉ ਸੋ ਤੂੰ ॥
ਜਾਹਿ ਆਪਣਿਆ ਸੇਵਕਾ ਨੋ ਆਪਣੀ ਭਗਤ ਦ੍ਰਿੜਾਇ ॥ ਮੇਰੇ ਨਾਵੇ ੭ ()
ਬਿਨੁ ਕਿਛੁ ਹੋਰੁ ਬੀਚਾਰੁ ਕ/ਰਣਾ ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ
ਆਗਿਆ ਆਈ ਜਾਹਿ ॥ ਤਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਡੰਡਉਤ ਬੰਦਨਾ ਕਰ ਕੈ
ਚਰਨ ਬੰਦਨਾ ਕਰ ਕੈ ਵਿਦਾ ਹੂਆ ॥ ਤਾ ਫੇਰਿ ਇਸ ਜੁਗ ਕੇ
ਮਨੁਖਾ ਕਉ ਤਾਰਣ ਕੀ ਨਿਮਿਤਿ ਈਹਾ ਆਇਆ ॥ ਆਇ ਕੈ ਈਹਾ
ਰਚਨਾ ਰਚੀ ॥ ਵਾਹਗੁਰੂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਬਦੁ ਗੁਰੂ ਕਰਣਕਾਰਣ ਸਮਰਥ
ਗੁਰੂ ਜਿ/ਨ ਕੈ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਸਚੁ ਦਿੜਿਆ ॥੧॥ ਸਾਖੀ ਹੋਰ ਚਲੀ ॥ ੭ (ਅ)

[ਅਵਤਾਰ ਬਾਲਪਨ] ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਸਤ¹ ਸਮਰਥ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣ ਨਾਥ
ਸਬਲ ਦੇਵ ਮਨਸਾ ਪੂਰਨ ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਾਸੀ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਕੈ ਨਾਇਕ
ਦੀਨਾ ਨਾਥ ਗਰਬ ਪਰਹਾਰੀ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਨਿਰੰਕਾਰ ਕੀ ਆਗਿਆ
ਪਾਇ ਕਰ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਸੰਸਾਰ ਮਹਿ ਆਇਆ ॥ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿ ਜਨਕੁ ਭਗਤੁ
ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਜਗਤ/ ਤਾਰਣ ਕਉ ਆਇਆ ॥ ਕਲਜੁਗ ਵਿਚਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ੮ (ੳ)
ਹੋਇ ਜਨਮਿਆ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਭਗਤੁ ॥ ਸੰਮਤੁ ੧੫੨੬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ
ਜਨਮਿਆ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਭਗਤੁ ॥ ਵੈਸਾਖ ਮਾਹਿ ਦਿਨ ਤੀਜੇ ਪਹਰ
ਰਾਤਿ ਰਹਦੀ ਜਨਮਿਆ ॥ ਅਨਹਦ ਸਬਦੁ ਪਰਮੇਸੁਰ ਕੇ ਦਰਬਾਰ ਬਾਜਾ ॥
ਤੇਤੀਸ ਕਰੋੜੀ ਦੇਵਤਿਆ ਨ/ ਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ॥ ਚਉਰਸੀਹ ਸਿਧੇ ੮ (ਅ)
ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ॥ ਨਵਾ ਨਾਥਾ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ॥ ਬਵਜਹ ਬੀਰ
ਚਉਸਠਿ ਜੋਗਨੀ ਛਿਆ ਜਤੀਆ ਆਇ ਕਰ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕੀਆ ॥
ਜੋ ਵਡਾ ਭਗਤੁ ਜਗਤੁ ਨਿਸਤਾਰਣ ਕਉ ਆਇਆ ਹੈ ॥ ਪਰ ਇਸ ਕਉ
ਨਿਮਸਕਾਰੁ ਕੀਜੀਐ ॥ ਤਬ ਕਾਲੂ ਖਤ੍ਰੀ ਜਾਤਿ ਦਾ ਵੇਦੀ ਤਲਵੰ/ਡੀ ੯ (ੳ)

¹ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ 'ਸਰਬ' ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

੯ (ਅ) ਰਾਇ ਭੋਏ ਭਟੀ ਕੀ ਵਿਚਿ ਵਸਦਾ ਆਹਾ ॥ ਏਥੈ ਜਨਮੁ ਪਾਇਆ ॥
 ਵਡਾ ਹੋਆ ਤਾ ਲਗਾ ਬਾਲਕਾ ਨਾਲਿ ਖੇਲਣੇ ॥ ਪਰ ਬਾਲਕਾ ਤੇ ਇਸ
 ਕੀ ਅਵਰੁ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ॥ ਗਿਆਨ ਸਭੋ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਕਰੇ ॥ ਤਬ ਬਾਬਾ
 ਨਾਨਕ ਬਰਸਾ ਪੰਜਾ ਕਾ ਹੂਆ ॥ ਤਬ ਲਗਾ ਬਾਤਾ ਅਗਮ ਕੀਆ
 ਕਰਣੇ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਬਾਤ ਕਰੇ ਸੁ ਸਮਝ ਹੀ ਕਰੇ । ਤਿਸ/ ਤੇ ਸਭ ਕਿਸੀ
 ਕੀ ਨਿਸਾ ਹੋਇ ॥ ਹਿੰਦੂ ਕਹਨਿ ਜੋ ਕੋਈ ਦੇਵਤਾ ਸਰੂਪ ਹੈ ॥ ਅਤੈ
 ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਹਨਿ ਜੋ ਕੋਈ ਖੁਦਾਇ ਕਾ ਗਉਸੁ ਹੈ ॥

੧੦ (ੳ) [ਪਾਂਧੇ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟਿ] ਤਬ ਨਾਨਕ ਬਰਸਾ ਸਤਾਂ ਕਾ ਹੂਆ ॥ ਤਬ ਕਾਲੂ
 ਕਹਿਆ ਨਾਨਕ ਤੈਨੂੰ ਪਾਂਧੇ ਦੇ ਪਾਇਦੇ ਹਾ ॥ ਤਬ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਪਿਤਾ
 ਜੀ ਭਲਾ ਹੋਵੈ ॥ ਤਬ ਨਾਨਕ ਕਉ ਪਾਂਧੇ ਪਾਸਿ ਲੈ ਗਇਆ ॥ ਤਬ/ ਕਹਿਆ
 ਪਾਧਾ ਮਹੂਰਤ ਦੇਖੁ ਨਾਨਕ ਨੋ ਤੇਰੇ ਪਾਸਿ ਪਾਇਦੇ ਹਾ ॥ ਤਬ ਪਾਂਧੇ
 ਕਹਿਆ ਜੀ ਹੁਣਿ ਮਹੂਰਤ ਭਲਾ ਹੈ ॥ ਤਬ ਟਿਕਾ ਚਾਵਲ ਸੁਪਾਰੀ
 ਦਖਣਾ ਘਰੋ ਆਣਾਇ ਲਈ ॥ ਪਾਂਧੇ ਦੇ ਪਾਇਆ ॥ ਪਾਂਧੇ ਪਟੀ ਲਿਖਿ
 ਕਰਿ ਦਿਤੀ ॥ ਪਾਂਧੇ ਕਹਿਆ ਨਾਨਕ ਤੂ ਪੜ੍ਹ ॥ ਤਾ ਇਕ ਦਿਨੁ
 ੧੦ (ਅ) ਪੜਿਆ ਅਗਲੇ ਦਿਨੁ ਚੁਪ ਕਰ ਰਹਿਆ ॥/ ਤਬ ਪਾਂਧੇ ਕਹਿਆ ਨਾਨਕ ਤੂੰ
 ਪੜਦਾ ਕਿਉ ਨਾਹੀ ॥ ਤਬ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਪਾਧਾ ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਆਪਿ
 ਭੀ ਪੜਿਆ ਹੈ ਜੋ ਮੇਰੇ ਤਾਈ ਪੜਾਇਦਾ ਹੈ ॥ ਤਬ ਪਾਂਧੇ ਕਹਿਆ
 ਹਉ ਸਭ ਕਿਛੁ ਪੜਿਆ ਹਾ ॥ ਬੇਦ ਸਾਸਤ੍ਰ ਹਿਸਾਬ ਕਿਤਾਬੁ ਸਭ ਕਿਛੁ
 ਪੜਿਆ ਹਾ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਪਾਧਾ ਏਨੀ ਪੜੀ ਗਲੀ ਫਾਹੇ
 ੧੧ (ੳ) ਪਉਦੇ ਹੈ/ਨਿ ॥ ਇਹੁ ਜੁ ਪੜਨਾ ਹੈ ਸੁ ਸਭ ਬਾਦ ਹੈ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਸਬਦ
 ਉਠਾਇਆ ॥ ਰਾਗੁ ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ॥¹ ਜਾਲਿ ਮੋਹਿ ਘਸਿ ਮਸਿ ਕਰਿ
 ਮਤਿ ਕਾਗਦੁ ਕਰਿ ਸਾਰੁ ॥ ਭਉ ਕਲਮੁ ਕਰਿ ਚਿਤੁ ਲੇਖਾਰੀ ਗੁਰ ਪੁਛਿ
 ਲਿਖਿ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਲਿਖੁ ਸਿਫਤਿ² ਸਾਲਾਹ ਲਿਖੁ ਲਿਖੁ ਅੰਤੁ ਨ
 ਪਾਰਾਵਾਰੁ ॥੧॥ ਪੜਿਆ³ ਏਹੁ ਲੇਖਾ ਲਿਖਿ ਜਾਣੁ/ ॥ ਜਿਥੈ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ
 ੧੧ (ਅ) ਹੋਇ⁴ ਸਚਾ ਨੀਸਾਣੁ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥੁ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ
 ਕਹਿਆ ॥ ਹੋ ਪੰਡਿਤ ਜਿਤਨਾ ਪੜਨਾ ਸੁਨਣਾ ਹੈ ਸੋ ਸਭ ਬਾਦਿ ਹੈ ॥
 ਤਬ ਪਾਂਧੇ ਕਹਿਆ ਨਾਨਕ ਹੋਰੁ ਪੜਣਾ ਮੇਰੇ ਤਾਈ ਬਤਾਇ ॥ ਜਿਤੁ

¹ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ ੧੬, ਉਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ । ਮੁਖ ਪਾਠਾਂਤਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : ²ਨਾਮੁ, ³ਬਾਬਾ, ⁴ਤਿਥੈ ਹੋਇ ।

- ਪੜਿਆ ਛੁਟੀਦਾ ਹੈ ॥ ਤਬ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਸੁਣ ਹੋ ਸੁਆਮੀ ਏਹੁ/ ਜੁ ੧੨ (ੳ)
- ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਪੜਣਾ ਹੈ ਸੋ ਐਸਾ ਹੈ ਮਸੁ ਦੀਵੇ ਕੀ ਕਾਗਦਿ ਸਣ ਕਾ ਕਲਮ
ਕਾਨੇ ਦੀ ਮਨੁ ਲਿਖਣੁਹਾਰੁ ॥ ਲਿਖਿਆ ਸੋ ਕਿਆ ਲਿਖਿਆ ॥ ਮਾਇਆ ਕਾ
ਜੰਜਾਲੁ ਲਿਖਿਆ ਜਿਤੁ ਲਿਖਿਆ ਸਭ ਵਿਕਾਰ ਹੋਏ ॥ ਅਵਰੁ ਜਿ ਲਿਖਣੁ
ਸਚੁ ਕਾ ਹੈ ਸੋ ਐਸਾ ਹੈ ਜੋ ਮਾਇਆ ਕਾ ਮੋਹਿ ਜਾਲਿ ਕੇ ਮਸੁ ਕਰੀਐ
ਤਪਸਿਆ/ ਕਾ ਕਾਗਦੁ ਕਰੀਐ ॥ ਇਸ ਅੰਦਰਿ ਕਿਛੁ ਭਉ ਹੋਇ ਤਿਸ ਕੀ ੧੨ (ਅ)
- ਕਲਮ ਕਰੀਐ ॥ ਚਿਤੁ ਲਿਖਣਹਾਰੁ ਕਰੀਐ ॥ ਲਿਖੀਐ ਸੋ ਕਿਆ ਲਿਖੀਐ
ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਨਾਉ ਲਿਖੀਐ ਸਾਲਾਹ ਲਿਖੀਐ ਬੇਅੰਤ ਸੋਭਾ ਲਿਖੀਐ ਜਿਤੁ
ਲਿਖਿਆ ਸਭ ਵਿਕਾਰ ਮਿਟਿ ਜਾਹਿ ॥ ਏ ਪੰਡਿਤੁ ਜੇ ਤੰ ਏਹੁ ਲੇ/ਖਾ ੧੩ (ੳ)
- ਪੜਿਆ ਹੈ ਤਾ ਅਸਾਨੂੰ ਪੜਾਇ ਨਾਹੀ ਤਾ ਨਾ ਪੜੁ ਨਾ ਸੁਣਾਇ ॥ ਹੋ
ਸੁਆਮੀ ਜਹਾ ਏਹੁ ਤੇਰਾ ਜੀਉ ਜਾਵੈਗਾ ਤਹਾ ਤੇਰੇ ਹਥ ਏਹੁ ਪੜਣਾ ਨੀਸਾਣੁ
ਹੋਵੈਗਾ ॥ ਤਬ ਪੰਡਿਤ ਕਹਿਆ ਏ ਨਾਨਕ ਤੈ ਏਹ ਬਾਤ ਕਿਸ ਤੇ ਪਾਈ
ਹੈ ॥ ਤਬ ਪੰਡਿਤ ਕਹਿਆ ਏ ਨਾਨਕ ਇਕ ਜੋ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਨਾਉ ਲੇਤੇ ਹੈ
ਤਿਨ ਕਉ ਰੋਟੀ/ਆ ਭੀ ਨਾਹੀ ਜੁੜਿ ਆਵਤੀਆ ॥ ਅਰੁ ਇਕ ਪਰਮੇਸਰ ੧੩ (ਅ)
- ਕਉ ਨਾਹੀ ਜਾਣਤੇ ਅਰੁ ਪਾਤਿਸਾਹੀਆ ਕਰਤੇ ਹੈ ॥ ਕਹੁ ਉਨਾ ਕਿਆ
ਕਰਮ ਕੀਏ ਹੈ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੂਜੀ ਪਉੜੀ¹ ਕਹੀ ॥ ²ਤਿਨ ਕਉ
ਆਗੈ ਮਿਲਨਿ² ਵਡਿਆਈਆ ਸਦ ਖੁਸੀਆ ਸਦਚਾਉ ॥ ਤਿਨ
ਮੁਖ ਟਿਕੇ ਨਿਕਲਹਿ ਜਿਨ ਮੁਖ³ ਸਾਚਾ ਨਾਉ ॥ ਕ/ਰਮੁ ਹੋਵੈ⁴ ੧੪ (ੳ)
- ਤਾ ਪਾਈਐ ਨਹੀ ਗਲੀ ਵਾਉ ਦੁਆਉ ॥੨॥ ਤਿਸ ਦਾ ਪਰਮਾਰਥ
ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ॥ ਸੁਣ ਹੋ ਸੁਆਮੀ ॥ ਜਹਾ ਤੇਰਾ ਏਹ ਜੀਉ
ਜਾਵੈਗਾ ਤਹਾ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਨਾਉ ਸਿਮਰਨੁ ਤਿਸਕਾ ਪੁੰਨੁ ਹੋਵੈਗਾ
ਸਦਾ ਸਦਾ ਖੁਸੀਆ ਹੋਵਨਿਗੀਆ ॥ ਤਿਨ ਕੇ ਅਨੰਦ ਅਰੁ ਮੰਗਲੁ ਨਿਧਾ/ਨ ੧੪ (ਅ)
- ਹੋਵਨਿਗੇ ਜਿਨ ਇਕ ਮਨਿ ਕਰ ਕੈ ਸਿਮਰਿਆ ਹੈ ॥ ਤਿਨਾ ਸਭ ਨਿਧਾਨ
ਹੈਨਿ ॥ ਪਰੁ ਉਪਾਇ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਹੀ ਲੀਆ ਜਾਤਾ ॥ ਤਬ
ਪੰਡਿਤ ਸੁਣਿ ਕੈ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ॥ ਤਬ ਪੰਡਿਤ ਕਹਿਆ ਨਾਨਕ ਇਕ
ਜੋ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਨਾਉ ਲੇਤੇ ਹੈ ਤਿਨ ਕਉ ਕੋਈ ਜਾਣਤਾ ਨਾਹੀ ਤਿਨ[ਕਉ]⁵
ਰੋਟੀਆ ਭੀ ਨਾਹੀ / ਜੁੜਿ ਆਵਤੀਆ ॥ ਅਰੁ ਇਕ ਪਾਤਿਸਾਹੀਆ ੧੫ (ੳ)

¹ਇਸ ਦੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਪਾਠਾਂਤਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ:² 'ਜਿਥੈ ਮਿਲਹਿ', ³ਮਨ,
⁴ਮਿਲੈ । ⁵ਮੂਲ ਹਥ-ਲਿਖਤ ਵਿਚੋਂ ਰਹਿਆ ਇਹ ਪਾਠ ਅਸਾਂ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮਸਾਖੀ
ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਇਆ ਹੈ ।

- ਕਰਤੇ ਹੈਨਿ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸਰ ਭੀ ਨਾਹੀ ਜਾਣਤੇ ॥ ਕਹੁ ਦੇਖਾ ਉਨਾ ਕਉਣ
ਪੁੰਨੁ ਕੀਏ ਹੈ ॥ ਪਾਤਿਸਾਹੀਆ ਭੀ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ ਅਤੇ ਪਰਮੇਸਰ ਤੇ ਭੀ ਨਾਹੀ
ਡਰਤੇ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਤੀਜੀ ਪਉੜੀ¹ ਕਹੀ ॥ ਇਕਿ ਆਵਹਿ ਇਕ ਜਾਹਿ ਉਠਿ
੧੫ (ਅ) ਰਖੀਅਹਿ ਨਾਉ² ਸਲਾ/ਰਿ ॥ ਇਕਿ ਉਪਾਏ ਮੰਗਤੇ ਇਕਨਾ ਵਡੇ ਦਰਬਾਰ ॥
ਅਗੈ ਗਇਆ ਜਾਣੀਅਨਿ³ ਵਿਣੁ ਨਾਵੈ ਵੇਕਾਰ ॥੩॥ ਤਿਸਕਾ ਪਰਮਾਰਥ ਗੁਰੂ
ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ॥ ਸੁਣਿ ਹੋ ਸ੍ਵਾਮੀ ਇਕ ਸਾਹ ਕਹਾਇਦੇ ਹੈਨਿ ਇਕ ਪਾਤਿਸਾਹ
ਕਹਾਇਦੇ ਹੈਨਿ॥ ਉਨ ਕੇ ਅਗੈ ਇਕ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗਦੇ ਹੈਨਿ॥ ਸੁਣੁ ਹੋ ਸੁਆਮੀ॥
੧੬ (ੳ) ਜਾ ਉਹੁ ਅਗੈ ਜਾਨਿਗੋ/ ਜੋ ਈਹਾ ਖੁਸੀਆ ਕਰਤੇ ਹੈਨਿ ਅਰੁ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾਹੀ
ਸਿਮਰਤੇ ਤਿਨ ਕਉ ਅਗੈ ਐਸੀ ਸਜਾਇ ਮਿਲੈਗੀ ਜਿਉ ਕਪੜੇ ਕਉ ਧੋਬੀ ਧੋਤਾ
ਹੈ ॥ ਜਿਉ ਤਿਲਾ ਕਉ ਤੇਲੀ ਦੇਤਾ ਹੈ ॥ ਜਿਉ ਚਕੀ ਦਾਣਿਆ [ਕਉ]⁴ ਦੇਤੀ
ਹੈ ॥ ਤਿਨ ਕਉ ਐਸੀ ਸਜਾਇ ਮਿਲੇਗੀ ॥ ਜੋ ਪਰਮੇਸਰ ਸਿਮਰਤੇ ਨਾਹੀ ॥ ਜੋ
੧੬ (ਅ) ਪਰਮੇਸਰ ਸਿਮਰਤੇ ਹੈ/ ਅਰੁ ਭਿਖਿਆ ਮੰਗਿ ਮੰਗਿ ਖਾਤੇ ਹੈ ਤਿਨ ਕਉ ਦਰਗਹ
ਵਡਆਈਆ ਮਿਲਹਿਗੀਆ॥ ਤਬ ਪੰਡਿਤ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਰਹਿਆ॥ਫੇਰਿ ਪੰਡਿਤ
ਕਹਿਆ ਨਾਨਕ ਤੂੰ ਐਸੀਆ ਬਾਤਾ ਕਿਉ ਕਰਤਾ ਹੈ ਅਜੈ ਤੂੰ ਬਾਲਕੁ ਹੈ॥ ਕਿਛੁ
ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਇਸਤ੍ਰੀ ਕੁਟੰਬ ਕਾ ਸੁਖ ਦੇਖਿਆ ਨਾਹੀ ॥ ਅਜੈ ਤੇਰੀ ਕਿਥੇ ਓੜੀ
੧੭ (ੳ) ਹੈ ॥ ਤਬ ਨਾਨਕ/ ਚਉਥੀ ਪਉੜੀ ਕਹੀ ॥ ਭੈ ⁵ਤਿਸ ਕੈ⁵ ਡਰੁ ਅਗੁਲਾ
⁶ਮੇਰੀ ਖਪਿ⁶ ਖਪਿ ਛਿਜੈ ਦੇਹ ॥ ਨਾਉ⁷ ਜਿਨਾ ਸੁਲਤਾਨ ਖਾਨ ਹੋਦੇ ਡਿਠੇ ਖੇਹ॥
ਨਾਨਕ ਉਠੀ ਚਲਣਾ⁸ ਸਭ ਕੂੜਾ⁹ ਤੁਟੇ ਨੇਹ ॥੪॥ ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ
ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ॥ ਹੋ ਪੰਡਿਤ । ਉਸ ਸਾਹਬ ਕਾ ਐਸਾ ਡਰੁ ਹੈ ਸੋ ਮੇਰੀ
੧੭ (ਅ) ਦੇਹੀ ਭੈਮਾਨ ਹੋਇ ਰਹੀ ਹੈ ॥ ਜੋ ਈਹਾ/ ਖਾਨ ਸੁਲਤਾਨ ਕਹਾਇਦੇ ਹੈਨਿ
ਸੇ ਸਭ ਮਰ ਖਾਕ ਹੋਇ ਜਾਨਗੇ ॥ ਜਿਨ ਕਾ ਅਮਰੁ ਮੰਨੀਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਜਿਨ
ਕੇ ਡਰੁ ਪ੍ਰਥਮੀ ਭੈਮਾਨੁ ਹੋਇ ਜਾਤੀ ਹੈ ਸੇ ਭੀ ਉਠਿ ਜਾਹਿਗੇ ॥ ਸੁਣੁ ਹੋ
ਪੰਡਿਤ ਮੈ ਕੂੜਾ ਨੇਹੁ ਕਿਸ ਸਿਉ ਕਰੀ ॥ ਅਸੀ ਭੀ ਉਠਿ ਜਾਹਿਗੇ ॥ ਖਾਕੁ
੧੮ (ੳ) ਦਰ ਖਾਕੁ ਹੋਇ ਜਾਹਿਗੇ ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਬੰਦਗੀ ਕੀਜੈ ਉਹ ਛ/ਡਾਇ ਲਏ
ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਸਿਉ ਕੂੜਾਵਾ ਨੇਹੁ ਕਿਆ ਕਰੀਐ ॥ ਤਬ ਪੰਡਿਤ ਬਿਸਮਾਦ ਹੋਇ
ਰਹਿਆ ॥ ਪੰਡਿਤ ਕਹਿਆ ਨਾਨਕ ਤੇਰੇ ਆਤਮੇ ਆਵਦੀ ਹੈ ਸੋ ਕਰਿ ॥

¹ਇਸ ਪਉੜੀ ਦੇ ਪਾਠਾਂਤਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ: ²ਨਾਵ, ³ਜਾਣੀਐ ।

⁴ਭਾਵ 'ਨੂੰ' । ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਮੂਲ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਵਿਚੋਂ ਰਹ ਗਇਆ ਲਗਦਾ ਹੈ । ਇਹ ਅਸਾਂ

ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ. ਵਾਲੇ ਖਰੜੇ ਤੋਂ ਲੈਕੇ ਪਾਇਆ ਹੈ । ⁵ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਪਾਠਾਂਤਰ :

ਤੇਰੈ, ⁶ਖਪਿ, ⁷ਨਾਵ, ⁸ਚਲਿਆ । ⁹ਕੂੜੇ ।

੧॥ ੨॥ ਸਾਖੀ ਹੋਰ ਚਲੀ ॥੨॥

[ਕੁੜਮਾਈ ਤੇ ਖੇਤ ਹਰਿਆ] ਤਬ ਨਾਨਕ ਘਰਿ ਬਹਿ
 ਰਹਿਆ ॥ ਕਿਰਤੁ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਨਾਹੀ ॥ ਜੇ ਬਹੈ ਤਾ ਬੈਠਾ/ ਰਹੈ ਜੇ
 ਸੋਵੈ ਤਾ ਸੁਤੋ ਰਹੈ ॥ ਆਤਮੇ ਵਿਚ ਉਦਾਸ ਰਹੈ ਫਕੀਰਾ ਨਾਲਿ ਮਜਲਸ ਕਰੇ ॥
 ਤਬ ਦਾਦਾ ਕਾਲੂ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ॥ ਜਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਬਰਸਾ ਨਵਾ
 ਦਾ ਹੋਆ ਤਾ ਫੇਰਿ ਤੋਰਕੀ ਪੜਣਿ ਪਾਇਆ ॥ ਕਿਛੁ ਤੋਰਕੀ ਭੀ ਪੜਿਆ ॥
 ਤਬ ਘਰਿ ਬਹਿ ਰਹਿਆ ॥ ਆਪਣੇ ਦਿਲ ਦੀ ਗਲਿ/ ਕਿਸੈ ਨੋ ਦੇਵੈ ਨਾਹੀ ॥
 ਤਬ ਕਾਲੂ ਕਉ ਲੋਕ ਕਹਣ ਲਗੇ ॥ ਤੂੰ ਨਾਨਕ ਤਾਈ ਵੀਵਾਹਿ ॥ ਤਬ
 ਕਾਲੂ ਚਿਤਵਣੀ ਕੀਤੀ ਜੋ ਨਾਨਕ ਤਾਈ ਕੁੜਮਾਈ ਹੋਵੈ ॥ ਤਬ ਮੂਲਾ ਖਤ੍ਰੀ
 ਜਾਤਿ ਕਾ ਚੋਣਾ ਤਿਸ ਕੇ ਘਰਿ ਕੁੜਮਾਈ ਕੀਤੀ ॥ ਤਬ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ
 ਕਹਿਆ ਨਾਨਕ ਤੂੰ ਮੰਝੀ ਚਰਾਇ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਭ/ਲਾ ਹੋਵੈ ਪਿਤਾ
 ਜੀ ॥ ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਮੰਝੀ ਚਰਾਵਣ ਗਇਆ ॥ ਇਕ ਦਿਨ ਜਾ ਦੇਖੇ ਤਾ
 ਰਉੜਿ ਚਿਟੀ ਸੁਪੇਦੁ ਹੈ ॥ ਉਥੈ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਮੰਝੀ ਬਹਾਲੀਆ ॥ ਆਪਿ ਪੈ ਸੁਤਾ
 ਬਾਬਾ ਸੁਤੋ ਹੀ ਰਹਿਆ ॥ ਮੰਝੀ ਜਾਇ ਇਕ ਖੇਤ ਪਈਆ ॥ ਖੇਤ ਨੋ ਚਰਿ ਕੈ
 ਬਹਿ ਰਹੀਆ ॥ ਖੇਤ ਵਿਚਿ ਉਤੈ ਥਾਇ/ ਮੰਝੀ ਬੈਠੀਆ ਰਹੀਆ ॥
 ਜਾ ਭਲਕ ਹੋਆ ਤਾ ਖੇਤ ਕਾ ਖਸਮ ਆਇਆ ॥ ਤਾ ਖਸਮ ਆਇ ਕੈ
 ਦੇਖੈ ਤਾ ਖੇਤੁ ਵਿਚਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਰਹਿਆ ॥ ਚਾਰ ਪਹਰ ਰਾਤਿ ਵਿਚਿ
 ਮੰਝੀ ਸਭ ਖੇਤੁ ਚਰਿ ਬੈਠੀਆ ਹੈਨਿ ॥ ਅਤੈ ਮੰਝੀ ਦੈ ਪੈਰਾ ਨਾਲਿ ਖੇਤੁ
 ਸਾਰਾ ਗਰਦਾ ਗਰਦ ਹੋਇ ਗਇਆ ਹੈ ॥ ਜਿਮੀ ਹੋਇ ਰਹੀ ਹੈ ॥ ਮੋਠਾ
 ਦਾ ਖੇਤੁ ਸਾ ॥ ਉਸ ਵਿਚਿ/ ਪਠਾ ਭੀ ਨਾਹੀ ਰਹਿਆ ॥ ਤਾ ਖਸਮ ਪਗ
 ਭੁਇ ਨਾਲਿ ਦੇ ਮਾਰੀ ॥ ਅਤੈ ਉਥਹੁ ਵਸਦੀ ਸਿਧਾ ਭੰਨਾ ਰੋਦਾ ॥ ਮੁਠਾ
 ਵੇ ਮੈ ਮੁਠਾ ਭਾਈ ਵੇ ਮੈ ਉਜੜਿ ਗਇਆ ॥ ਉਹ ਪਹਰਿਆ ਬੁਬੂ ਕਰਦਾ
 ਪੁਕਾਰੇ ॥ ਤਾ ਪਿੰਡ ਦੇ ਲੋਕਾ ਆਖਿਆ ਤੂੰ ਕਿਉ ਪੁਕਾਰਦਾ ਹੈ ॥ ਤਾ
 ਉਨ ਆਖਿਆ ਮੇਰੇ ਖੇਤ ਵਿਚਿ ਕਾਲੂ ਕਿਰਾੜ ਦੇ ਪੁਤੁ ਮਹੀ ਘਤਿ
 ਉਜਾੜਿਆ/ ॥ ਅਤੈ ਸਾਰਾ ਖੇਤ ਚਰਿ ਗਈਆ ॥ ਦੇਖਹੁ ਤੁਸੀ ਵਸਦੀ ਦੇ
 ਲੋਕਹੁ ਏ ਵਡੇ ਕੰਮ ਭੀ ਕਿਤੈ ਥਾਇ ਹੈਨਿ ॥ ਤੁਸੀ ਨਿਆਉ ਕਰਹੁ ॥ ਤੁਸੀ
 ਪੰਚ ਹਹੁ ॥ ਚਲਿ ਕਰਿ ਵੇਖਹੁ ਮੇਰੇ ਸਿਰਿ ਕਿ ਹਾਲੁ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ਤਾ
 ਪੰਚੀ ਆਖਿਆ ਕੀ ਵੇ ਕਾਲੂਆ ਤੁਸਾ ਅਜੇਹਾ ਕੰਮੁ ਕਿਉ ਕੀਤਾ ॥ ਹੁਣੁ
 ਏਸ ਗਲ ਦਾ ਨਿਆਉ ਏਹੋ ਹੈ ਜੋ/ ਖੇਤੁ ਦਾ ਹਾਸਲੁ¹ ਲਗੈ ਸੋ ਤੁਸੀ ਦੇਹੁ ॥

੧੮ (ਅ)

੧੯ (ੳ)

੧੯ (ਅ)

੨੦ (ੳ)

੨੦ (ਅ)

੨੧ (ੳ)

੨੧ (ਅ)

¹ਮਾਲੀਆ, ਲਗਾਨ ।

- ਅਤੈ ਏਸ ਜਟ ਨੋ ਕੇਤੜਿਆ ਮਣ ਮੋਠਿ ਖਾਣ ਨੋ ਦੇਹੁ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਨੋ
ਮਾਉ ਪਿਉ ਕਲਪਣ ਲਗੇ/ਕੀ ਵੇ ਤੁਧੁ ਪਰਾਇਆ ਖੇਤੁ ਚਰਾਇਆ ॥ ਤਬ
ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਪੰਚਹੁ ਮਹੀ ਸਹੀ ਪਈਆ ਹੈਨਿ ਪਰੁ ਖੇਤੁ ਨਾਹੀ ਚਰਿਆ ॥
੨੨ (ੳ) ਏਹੁ ਆਖਦਾ ਹੈ ਸੋ ਏਵੈ ਆਖਦਾ ਹੈ ॥ ਤੁਸੀ ਪੰਚ ਹਹੁ ਚਲ ਕਰਿ/ਵੇਖਹੁ ॥
ਤਬ ਪੰਚ ਸਭ ਚਲੇ ਵੇਖਣ ਨੋ ॥ ਪੰਚ ਆਇ ਕਰਿ ਵੇਖਨਿ ਤਾ ਖੇਤੁ
ਚਾਰੇ ਬੰਨੇ ਝੁਕ ਰਹਿਆ ਹੈ ॥ ਇਕੁ ਪਠਾ ਭੀ ਨਾਹੀ ਚਰਿਆ ॥ ਖੇਤ ਨੋ
ਵੇਖ ਕਰਿ ਪੰਚ ਸਿਰੇ ਸਿਰਿ ਕਢਿ ਪਏ ਉਸ ਨੋ ॥ ਕੀ ਵੇ ਤੁਧੁ ਝੂਠੁ
ਕਹਿਆ ॥ ਸਈਯਾਦ ਕਮਲਿਆ ॥ ਤੂੰ ਜੋ ਕੂੜੀ ਹੀ ਆਖਦਾ ਸੇ ਜਿ
੨੨ (ਅ) ਖੇਤ ਉਜੜਿਆ ॥ ਖੇਤ ਤਾ ਅਜੇਹਾ ਪਿੰਡ ਵਿ/ਚ ਕਿਸੈ ਦਾ ਨਾਹੀ ਜੰਮਿਆ
ਜੇਹਾ ਤੇਰਾ ਖੇਤੁ ਜੰਮਿਆ ਹਈ ॥ ਪੰਚੀ ਹਾਛਿ ਹਾਛਿ ਕਰਿ ਲਇਆ ॥ ਤਾ
(ੳ) ਉਹੁ ਜਟੁ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇਆ ॥ ਉਸ ਨੋ ਆਵੈ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ॥ ਤਬ ਉਨ
ਕਹਿਆ ਵੇ ਪੰਚਹੁ ਹਉ ਹੁਣਿ ਉਜੜਿਆ ਦੇਖਿ ਗਇਆ ਸੀ ਅਤੈ ਹੋਰਨੀ
ਭੀ ਲੋਕੀ ਡਿਠਾ ਹੈ ॥ ਹਉ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਜਾਣਦਾ ਜਿ ਕਿਹੁ ਹੋਇਆ ॥ ਤਾ
੨੩ (ੳ) ਜਿ/ਨ ਹੋਰਨੀ ਭੀ ਖੇਤੁ ਡਿਠਾ ਸੀ ਤਿਨੀ ਭੀ ਆਖਿਆ ਏਹੁ ਮਹਾ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ॥
ਸਾਹਬ ਦਾ ਲੋਕੁ ਹੈ ॥ ੧ ॥ ੩ ॥ ਸਾਖੀ ਹੋਰੁ ਚਲੀ ॥ ੩ ॥

- [ਬ੍ਰਿਛ ਦੀ ਛਾਂ ਨ ਫਿਰੀ] ਬਾਬੇ ਮਹੀ ਛੋਡੀਆ ਲਗਾ ਖੇਤੁ ਰਖਣੁ ॥
ਰਾਤੀ ਖੇਤ ਦੇ ਚਾਰੇ ਬੰਨੇ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜਾਗੈ ॥ ਇਕ ਦਿਨ ਖੇਤ ਦੇ
੨੩ (ਅ) ਪਾਸਿ ਰੁਖ ਸਾ ॥ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਰੁਖ ਦੇ ਹੇਠਿ ਪਛਾਵੈ ਪੈ ਸੁਤਾ/ ॥ ਭਲਕ
ਹੋਏ ਰਾਇ ਬਲਾਰ ਦੇਉ ਭਟੀ ਤਲਵੰਡੀ ਦਾ ਜਿਸਦੀ ਤਲਵੰਡੀ ਸੀ ਉਹੁ
ਸਿਕਾਰ ਜਾਦਾ ਸੀ ॥ ਉਨ ਸੁਤਾ ਡਿਠਾ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨੋ ॥ ਉਨ ਨਫਰਾ¹
ਨੋ ਆਖਿਆ ਜੇ ਏਹੁ ਕਉਣੁ ਹੈ ਸੁਤਾ ॥ ਤਾ ਉਨੀ ਨਫਰੀ ਆਖਿਆ ਜੀਉ
ਏਹੁ ਕਾਲੂ ਵੇਦੀ ਦਾ ਪੁਤੁ ਹੈ ॥ ਉਨ ਆਖਿਆ ਸੁਤਾ ਰਹਣ ਦੇਹੁ ॥ ਉਹੁ
੨੪ (ੳ) ਆਗੈ ਗਇਆ ॥ ਜਾ/ ਉਹੁ ਪਿਛਲੈ ਪਹਰ ਆਇਆ ਤਾ ਉਤੇ ਰਾਹ
ਆਇਆ ॥ ਜਾ ਦੇਖੈ ਤਾ ਕਿਆ ਦੇਖੈ ਫੇਰਿ ਸੁਤੋ ਹੀ ਪਇਆ ਹੈ ॥ ਤਾ
ਉਨ ਆਖਿਆ ਨਫਰਾ ਨੋ ਦੇਖਹੁ ਜੀਵਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਆ ਹੈ ॥ ਤਾ ਉਨੀ
ਨਫਰੀ ਆਖਿਆ ਜੀ ਸਾਹੁ ਚੰਗਾ ਭਲਾ ਲੈਦਾ ਹੈ ॥ ਤਾ ਰਾਇ ਬਲਾਰ ਦੇਉ
ਆਖਿਆ ਤੁਸੀ ਆਵਹੁ ਦੂਰਿ ਹੋਵਹੁ ॥ ਜਾ ਰਾਇ ਦੇਖੈ ਤਾ ਜਿਤੁ ਪਾਸਿ
ਭਲਕ ਦਾ ਸੁਤਾ ਹੈ ਤਿਤੈ ਪਾਸਿ ਸੁਤਾ ਪਇਆ ਹੈ ॥ ਜਾ ਰਾਇ ਦੇਖੈ
੨੪ (ਅ) ਤਾ/ ਕਿਆ ਦੇਖੈ ਹੋਰਨਾ ਰੁਖਾ ਦੇ ਪਛਾਵੈ² ਢਲਿ ਦੂਰਿ ਗਏ ਹੈਨਿ ਅਤੈ ਜਿਸ

¹ਨੋਕਰ ।²ਪੜਛਾਵਾਂ (ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ.) ।

ਰੁਖ ਹੇਠਿ ਬਾਬਾ ਸੁਤਾ ਹੈ ਤਿਸ ਰੁਖ ਦਾ ਪਛਾਵਾ ਬਾਬੇ ਦੇ ਸਿਰ ਛਾਉ ਕਰ
 ਰਹਿਆ ਹੈ ॥ ਉਸ ਰੁਖ ਦੀ ਛਾਉ ਚਲਦੀ ਨਾਹੀ ॥ ਛਾਉ ਬਾਬੇ ਦੇ ਸਿਰ
 ਉਪਰਿ ਹੋਇ/ ਰਹੀ ਹੈ ॥ ਤਾ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਦੇਉ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ॥
 ਤਾ ਬੋਲਿਆ ਵਾਹੁ ਖੁਦਾਇ ਵਾਹੁ ਖੁਦਾਇ ਕਰਦੇ ਘਰਿ ਆਇਆ ॥ ਪਹਿਲੋ
 ਘਰਿ ਕਾਲੂ ਦੇ ਆਇਆ ॥ ਆਖਿਉਸੁ ਕਾਲੂਆ ਘਰਿ ਹੈ ॥ ਕਾਲੂ
 ਆਖਿਆ ਆਹੋ¹ ਜੀ ਘਰਿ ਹਾਂ ॥ ਤਾ ਆਖਿਉਸੁ ਆਉ ਗਲਿ ਸੁਣਿ ਤੇਰੇ ਪੁਤ
 ਦੇ ਸਿਰਿ ਖੇਤ ਉਜੜਾ²/ ਸਹੀ ਹੋਆ ॥ ਅਤੈ ਪੰਚੀ ਉਗਾਹੀ ਦਿਤੀ ॥ ਅਤੈ
 ਅਸਾ ਭੀ ਸਹੀ ਕੀਤਾ ਹੈ ॥ ਕਾਲੂ ਆਖਿਆ ਰਾਇ ਜੀ ਤੁਧੁ ਜੋ ਸਹੀ ਕੀਤਾ
 ਸੋ ਸਹੀ ਹੋਇਆ ॥ ਰਾਇ ਆਖਿਆ ਨਹੁ ਸੇ ਜਾਣਦੇ ਪਰੁ ਹੁਣ ਸਹੀ ਕੀਤਾ ॥
 ਜੋ ਖੁਦਾਇ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਖੇਤ ਸਹੀ ਉਜੜਿਆ ਹੈ ॥ ਤਦ ਦਾਦਾ ਕਾਲੂ
 ਮਰਿ ਗਇਆ ਜੇ ਪਹਰਿਆ³ ਸਚੜ ਹੋਈ ॥ ਏ/ਹੁ ਜੁ ਆਇਆ ਹੈ ਸੋ ਕਿਹੁ
 ਸੇਕੁ ਲਾਵਣ ਆਇਆ ਹੈ ॥ ਜਬ ਕਾਲੂ ਡਰਿਆ ॥ ਤਾ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਦੇਵ
 ਆਖਿਆ ਵੇ ਭੋਲਿਆ ਕਿਰਾੜਾ ਏਹੁ ਜੁ ਤੇਰਾ ਪੁਤੁ ਹੈ ਸੋ ਆਦਮੀ ਨਾਹੀ ॥
 ਕਦੇ ਤੂ ਕਾਲੂ ਉਸ ਨੋ ਪੁਤੁ ਕਰਿ ਜਾਣਹਿ ॥ ਏਹੁ ਕੋਈ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਗਉਸੁ⁴
 ਹੈ ਤੇਰੇ ਘਰ ਆਇਆ ਹੈ ॥ ਵੇਖੀ ਉਸ ਨੋ ਪੁਤੁ/ ਕਰਿ ਜਾਣਹਿ ਕੈ ਉਸ ਨੋ
 ਕਿਤੈ ਕੰਮੁ ਦੀ ਫਰਮਾਇਸ⁵ ਕਰਹਿ ॥ ਵੇਖੀ ਚੇਤਾ ਕਰੀ ਉਹ ਤੇਰਾ ਪੁਤੁ
 ਨਾਹੀ ॥ ਉਹੁ ਕੋਈ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਵਲੀ ਹੈ ॥ ਫੇਰਿ ਜਿਸਦਾ ਖੇਤ ਉਜੜਿਆ
 ਸੀ ਰਾਇ ਉਹੁ ਸਦਾਇਆ ॥ ਜੇ ਤੂੰ ਆਖੁ ਤੇਰਾ ਖੇਤੁ ਕਿਉਕਰਿ
 ਉਜੜਿਆ ਸੀ ॥ ਤਾ ਉਨ ਆਖਿਆ ਰਾਇ ਜੀ ਹਉ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਜਾਣ/ਦਾ
 ਹਾ ॥ ਖੇਤ ਸਹੀ ਉਜੜਿਆ ਸੀ ॥ ਅਤੈ ਕਿਹੁ ਹੋਇਆ ਸੋ ਹਉ ਨਾਹੀ
 ਜਾਣਦਾ ॥ ਜੋ ਕਿਆ ਹੋਇਆ ॥ ਅਤੈ ਹੋਰਨੀ ਲੋਕੀ ਭੀ ਡਿਠਾ ਸੀ ॥
 ਪਰੁ ਰਾਇ ਜੀ ਕਿਹੁ ਨਾਹੀ ਜਾਪੀ ਕਿ ਕਿਆ ਹੋਇਆ ॥ ਤਾ ਰਾਇ
 ਬੁਲਾਰ ਦੇਵ ਤਹਤੀਕ⁶ ਜਾਤਾ ਜੋ ਨਾਨਕ ਖਾਲੀ ਨਾਹੀ ॥ ਏਹੁ ਕੋਈ
 ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਲੋਕ ਹੈ ॥ ਤਿਸ/ ਦਿਨੋ ਲਾਇ ਕਰਿ ਬੁਲਾਰ ਦੇਵ ਅਧੀਨ
 ਹੋਇਆ ॥ ਜੋ ਕੰਮੁ ਕਰੇ ਸੋ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਹਥਿ ਜੋੜ ਕਰਿ ਕਰੇ ॥
 ਖੁਸੀ ਲੈ ਕਰਿ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਣਾ ਹੋਇ ਸੁ ਕਰੇ ॥ ਹੁਣ ਤੀਕ ਉਸਦੇ ਪੁਤ੍ਰ
 ਪੋਤ੍ਰੇ ਸੁਖਾਲੇ ਹੈਨਿ ॥ ਘਰਿ ਮਹਲ ਭਲੀ ਰੀਤ ਉਸ ਦੇ ਪਰਵਾਰ ॥੧॥੪॥

੨੫ (ੳ)

੨੫ (ਅ)

੨੬ (ੳ)

੨੬ (ਅ)

੨੭ (ੳ)

੨੭ (ਅ)

¹‘ਹਾਂ’ (ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ.) । ²‘ਉਜੜਿਆ’ (ਸਿ, ਰੈ. ਲਾ.) । ³ਚੀਖ ਪੁਕਾਰ ।
⁴ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਦਰਜਾ, ਰਖਿਅਕ । ⁵ਮੰਗ । ⁶‘ਤਹਤੀਕ’
 (ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ.), ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ ਤੇ ।

॥ ਸਾਖੀ ਹੋਰ ਚਲੀ ॥/

- ੨੮ (ੳ) [ਖੇਤੀ ਵਣਜ ਸਉਦਾਗਰੀ ਤੇ ਚਾਕਰੀ] ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਕੰਮੁ ਸੰਸਾਰ
/ਦਾ ਕਿਛੁ ਕਰੇ ਨਾਹੀ ॥ ਅਤੈ ਪੀਉ ਮਾਉ ਕਿਛੁ ਕਹਿ ਨ ਸੰਘਨਿ ॥
ਫੁਰਮਾਇਸ ਟਹਲ ਕਿਛੁ ਕਹਨਿ ਨਾਹੀ ॥ ਅਤੈ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੇ ਬੈਠਾ ਹੈ
ਤਾ ਬੈਠਾ ਰਹੇ ਅਤੈ ਜੇ ਸੁਤੋ ਹੋਇ ਤਾ ਸੁਤੋ ਰਹੈ ॥ ਅਤੈ ਫਕੀਰਾ ਨਾਲਿ
ਬਾਬੇ ਦਾ ਬਹੁਤੁ ਪਿਆਰੁ ॥ ਜਿਥੈ ਫਕੀਰ ਹੋਵੈ ਬੈਠਾ ਤਿਥੈ ਪਾਸਿ ਜਾਇ
ਬਹੈ ॥ ਦਾਦਾ ਕਾਲੂ ਡਰ/ਦਾ ਰਹੈ ॥ ਕਿਹੁ ਆਖਿ ਨ ਸਕੈ ਜੇ ਤੂ ਫਕੀਰਾ
ਨਾਲਿ ਮਿਲਿ ਨਾਹੀ ॥ ਇਕ ਦਿਨ ਦਾਦੇ ਅਤੈ ਦਾਦੀ ਆਖਿਆ ਏਹੁ
ਨੀਗਰ ਵੀਆਹੀਐ ਤਾ ਏਸ ਦਾ ਆਤਮਾ ਟਿਕੈ ਨਾਹੀ ਤਾ ਏਹੁ ਉਦਾਸੀ ਹੋਇ
ਜਾਏਗਾ । ਤਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਵੀਆਹਿਆ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਸੂਤ
੨੯ (ੳ) ਸਾ ਸੋ ਸਭੋ ਹੀ ਹੋਇਆ ॥ ਪਰੁ ਉਦਾਸੀ ਰਹੈ ਨਾਹੀ ॥ / ਕਿਸੈ ਨਾਲਿ ਗਲਿ
ਕਰੇ ਨਾਹੀ ॥ ਅਤੈ ਖਰਾ ਜੇਹਾ ਕਿਸੈ ਨਾਲਿ ਹੇਤੁ ਕਰੈ ਨਾਹੀ ॥ ਜੇ ਕੋਈ
ਪਰਮੇਸਰ ਦੀਆ ਗਲਾ ਕਰੈ ਤਿਸੁ ਨਾਲਿ ਹੇਤੁ ਕਰਿ ਕੈ ਮਿਲੈ ਗਲ ਕਥਿ
ਭੀ ਕਰੈ ॥ ਜੀਅਹੁ ਹੋਇ ਕਰਿ ਮਿਲੈ ॥ ਅਤੈ ਹੋਰੁ ਕਿਸੈ ਨਾਲਿ ਹੇਤੁ ਨ
ਕਰੈ ॥ ਭਾਵੈ ਕੋਈ ਹੋਵੈ ਭਿਰਾਉ ਭਾਵੈ ਇਸਤ੍ਰੀ ਭਾਵੈ ਕੋਈ ਪਰਵਾਰ ਦਾ
੨੯ (ਅ) / ਹੋਵੈ ॥ ਭਾਵੈ ਸਕਾ ਸੋਦਰਾ ਹੋਵੈ ॥ ਹੋਰੁ ਕਿਸੈ ਨਾਲਿ ਮਿਲੈ ਨਾਹੀ ॥ ਅਤੈ
ਕਿਸੈ ਦੁਖਾਏ ਭੀ ਨਾਹੀ ॥ ਅਤੈ ਕੰਮੁ ਜੁ ਘਰ ਦਾ ਹੋਇ ਸੋ ਕਰੇ ॥ ਪਰੁ
ਆਤਮੈ ਉਦਾਸੁ ਰਹੈ ॥ ਜੇ ਕੋਈ ਜੋਗੀ ਹੋਵੈ ਕੈ ਕੋਈ ਸੰਨਿਆਸੀ ਹੋਵੈ ਇਕੈ
ਕੋਈ ਫਕੀਰੁ ਹੋਵੈ ਤਿਸ ਨਾਲਿ ਰਲਿ ਜਾਇ ॥ ਉਸ ਥੈ ਬੈਠੋ ਰਹੈ ਅਤੈ
ਹੋਰੁ ਕਿਸੈ ਨਾਲਿ ਬ/ਹੈ ਨਾਹਿ ॥ ਤਾ ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਬੇ ਕੀ ਮਾਉ ਪਿਉ
ਆਖਿਆ ਏਹੁ ਜੁ ਬੈਠਾ ਰਹਦਾ ਹੈ ਸੋ ਭਲਾ ਨਾਹੀ ॥ ਅਜ ਕਲਿ ਨਿਕਲ
ਜਾਵੈਗਾ ਕਿਸੈ ਰਾਵਲ ਸੰਨਿਆਸੀ ਨਾਲਿ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਨੋ ਮਾਉ ਪਿਉ ਲੈ
ਬੈਠੇ ॥ ਕਹਣ ਲਗੇ ਜੇ ਪਰਮੇਸਰ ਦਿਆ ਪਿਆਰਿਆ ਤੂੰ ਜਿ ਬੈਠ ਰਹਦਾ
੩੦ (ੳ) ਹੈ ਸੋ ਤੇਰਾ ਕੰਮੁ ਕਿਉਕਰਿ ਚਲੈਗਾ ॥/ ਅਤੈ ਸੰਨਿਆਸੀ ਜੋਗੀ ਤੁਧਨੋਂ ਕਿ
ਕਢਿ ਦੇਨਗੇ ॥ ਤੂੰ ਕਿਤੈ ਰੁਜਗਾਰੁ ਲਗੁ ॥ ਤੇਰਾ ਟਬਰੁ ਹੈ ਪੁਤ ਹੋਏ ਘਰੁ
ਹੋਆ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਰੁਜਗਾਰੁ ਲਗੁ ॥ ਤੂੰ ਏਹ ਗਲਾ ਛਡਿ ਭਲੀਆ ਨਾਹੀ ॥
ਸਭ ਗਲਾ ਸੁਣਿ ਕੈ ਬਾਬੇ ਨੋ ਬੈਰਾਗੁ ਆਇਆ ॥ ਮੁਹ ਸਿਰ ਲਪੇਟ ਕਰਿ
੩੧ (ਅ) ਪੈ ਰਹਿਆ ॥ ਦਿਨ ਤਿਨ ਚਾਰਿ/ ਗੁਦਰ ਗਏ ॥ ਨਾ ਕਿਛੁ ਖਾਏ ਨਾ ਕਿਛੁ
ਪੀਏ ॥ ਨਾ ਕਿਸੈ ਨਾਲਿ ਬੋਲੈ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਦੀ ਇਸਤ੍ਰੀ ਬਾਬੇ ਦੀ ਮਾਉ
ਪਾਸਿ ਆਇ ਕਰਿ ਝੁਰੀ ਜੁ ਸਸੂ ਤੇਰਾ ਪੁਤੁ ਹੈ ਸੁ ਪੈ ਰਹਿਆ ਹੈ ਦਿਨ ਤਿਨ

[੩੦ (ਅ) ਅਤੇ
੩੧ (ੳ) ਖਾਲੀ
ਹਨ]

ਗੁਦਰੇ ਹੈਨਿ ॥ ਕਿਛੁ ਬੋਲਦਾ ਨਾਹੀ ਅਤੈ ਕਿਹੁ ਖਾਦਾ ਭੀ ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ
ਦਾਦੀ ਭੰਨੀ¹ ਆਈ ॥ ਆਇ ਕਰਿ ਆਖਿ/ਉਸੁ ਪੁਤੁ ਤੇਰੇ ਪਇਆ ਬਣਦੀ ੩੨ (ਅ)
ਨਾਹੀ ॥ ਤੂੰ ਉਠਿ ਕਰਿ ਖੇਤੀ ਪਤੀ ਕਰਿ ॥ ਰੁਜਗਾਰ ਆਪਣਾ ਕਰਿ ॥ ਉਠਿ
ਮੇਰੇ ਬੇਟਾ ਉਠ²ਨਾਉ ਧੋ² ਖਾਉ ਪੀਉ ॥ ਪਇਆ ਭਠਿ ਕੰਮੁ ਜੇ ਤੁਧੁ ਕੰਮ ਕੀਤਾ
ਨਾਹੀ ਭਾਵਦਾ ॥ ਅਤੈ ਜੇ ਕਿਛੁ ਕਰਿ ਸਕੈ ਤਾ ਕਰਿ ਨਾਹੀ ਤਾ ਤੇਰਾ ਪਿਉ
ਕਰੈਗਾ ॥ ਤੂੰ ਉਠਿ ਬਹੁ ॥ ਤਾ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ/ ਨੋ ਖਬਰ ਹੋਈ ਜਿ ਨਾਨਕ ੩੩ (ੳ)
ਪਇ ਰਹਿਆ ਹੈ ॥ ਨਾ ਕਿਹੁ ਖਾਦਾ ਹੈ ਨਾ ਕਿਹੁ ਪੀਦਾ ਹੈ ॥ ਦਾਦੇ
ਆਖਿਆ ਬੇਟਾ ਖਤ੍ਰੀ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰ ਨੋ ਰੁਜਗਾਰ ਭਲਾ ਹੈ ॥ ਖਤ੍ਰੀ ਨੋ ਚਾਰਿ
ਪੰਜੀਹੇ ਪਲੇ ਹੋਦੇ ਹੈਨਿ ਤਾ ਸਉਦਾ ਰੁਜਗਾਰੁ ਕਰਿ ਖਾਏ ॥ ਰੁਜਗਾਰ
ਬੈਗੋਰ³ ਆਦਮੀ ਕਿਤੈ ਕੰਮੁ ਨਾਹੀ ॥ ਅਸਾਡੀ ਖੇਤੀ ਬਾਹਰਿ ਕਿਉ ਉਜੜਦੀ
ਹੈ ॥ ਤੂੰ ਉ/ਠਿ ਕਰਿ ਖੇਤੀ ਦੀ ⁴ਸਾਭ ਕਾਰਿ ਕਰਿ ॥ ਜੋ ਹਲ ਵਾਹਣ ੩੩ (ਅ)
ਵਾਲੇ ਖਾਇ ਜਾਨਿਗੇ ॥ ਖੇਤੀ ਖਸਮਾ ਸੇਤੀ ॥ ਤੂੰ ਪਇ ਨ ਰਹੁ ਉਠਿ ਕਰਿ
ਖੇਤੀ ਦੀ ਸਾਰ ਲਹੁ ॥ ਤਾ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ਅਸਾ ਖੇਤੀ ਤਕੜੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ॥
ਹੋਰੁ ਖੇਤੀ ਤੁਸੀ ਜਾਣਹੁ ॥ ਤਾਂ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਆਖਿਆ ਅਸਾ ਨਾਲਿ ਤੂ
ਖੇਤੀ ਨਾਹੀ ਕਰਦਾ ਤਾ ਜੁਦੀ ਕਰਿ/॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਖੇਤੀ ਕੀਤੀ ੩੪ (ੳ)
ਹੈ ॥ ਤਾ ਦਾਦੇ ਆਖਿਆ ਅਸਾ ਨਾਲੋ ਵਖਿ ਕਿਥੈ ਕੀਤੀ ਹਈ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ
ਸਬਦੁ ਆਖਿਆ ॥ ਰਾਗੁ ਸੋਰਠਿ ॥ ਮਨੁ ਹਾਲੀ ਕਿਰਸਾਣੀ ਕਰਣੀ ਸਰਮ
ਪਾਣੀ ਤਨੁ ਖੇਤੁ ॥ ਨਾਮੁ ਬੀਜ ਸੰਤੋਖੁ ਸੁਹਾਗਾ ਰਖੁ ਗਰੀਬੀ ਵੇਸੁ ॥ ਭਾਉ
ਕਰਮ ਕਰ ਜੰਮਸੀ ਸੇ ਘਰ ਭਾਗਠਿ ਦੇਖੁ ॥ ੧ ॥ ਬਾ/ਬਾ ਮਾਇਆ ਸਾਥਿ ੩੪ (ਅ)
ਨ ਹੋਇ ॥ ਇਨ ਮਾਇਆ ਜਗੁ ਮੋਹਿਆ ਵਿਰਲਾ ਬੁਝੈ ਕੋਇ ॥ ੧ ॥
ਰਹਾਉ ॥ ਹਾਣੁ ਹਟੁ ਕਰਿ ਆਰਜਾ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਕਰਿ ਵਥੁ ॥ ਸੁਰਤਿ ਸੋਚ
ਕਰਿ ਭਾਡਸਾਲ ਤਿਸ ਵਿਚਿ ਤਿਸ ਨੋ ਰਖੁ ॥ ਵਣਜਾਰਿਆ ਸਿਉ ਵਣਜੁ
ਕਰਿ ਲੈ ਲਾਹਾ ਮਨ ਹਸੁ ॥ ੨ ॥ ਸੁਣਿ ਸਾਸਤ ਸਉਦਾਗ/ਰੀ ਸਤੁ ਘੋੜੈ ੩੫ (ੳ)
ਲੈ ਚਲੁ ॥ ਖਰਚੁ ਬੰਨਿ ਚੰਗਿਆਈਆ ਮਤੁ ਮਨ ਜਾਣਹਿ ਕਲੁ ॥ ਨਿਰੰਕਾਰ
ਕੇ ਦੇਸ ਜਾਹਿ ਤਾ ਸੁਖ ਲਹਹਿ ਮਹਲੁ ॥ ੩ ॥ ਲਾਇ ਚਿਤੁ ਕਰਿ ਚਾਕਰੀ
ਮੰਨਿ ਨਾਮੁ ਕਰਿ ਕੰਮੁ ॥ ਬੰਨੁ ਬਦੀਆ ਕਾਰਿ ਧਾਵਣੀ ਤਾ ਕੋ ਆਖੈ ਧੰਨੁ ॥
ਨਾਨਕ ਦੇਖੈ ਨਦਰਿ ਕਰਿ ਚੜੈ ਚਵਗਣ ਵੰਨੁ ॥ ੪ ॥ ਇਹ ਸਬ/ਦੁ ੩੫ (ਅ)
ਬੋਲਿ ਕਰਿ ਬਾਬਾ ਚੁਪ ਕਰਿ ਰਹਿਆ ॥ ਤਾ ਦਾਦਾ ਕਾਲੂ ਉਠਿ ਖੜਾ

¹ਭੱਜੀ, ਦੋੜਦੀ । ²ਨਹਾਣਾ ਧੋਣਾ । ³ਬਗੈਰ (ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ.) ।

⁴ਸਾਰ (ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ.), ਸਾਂਭ ਕਾਰ (ਸ. ਸਿ. ਅ.) ।

- ਹੋਇਆ ॥ ਦਾਦਾ ਕਾਲੂ ਰੁਜਗਾਰ ਦੇ ਸਿ[ਰ] ਰਹਿਆ ਜੋ ਤੂੰ ਕੋਈ ਰੁਜਗਾਰ
ਕਰਿ ਅਕੈ ਖੇਤੀ ਕਰਿ ਅਕੈ ਹਟ ਬਹੁ ॥ ਅਤੈ ਜੇ ਤੇਰਾ ਜੀਉ ਪਰਦੇਸ
ਦੇਖਣ ਉਤੇ ਹੈ ਤਾ ਜਾਹਿ ਚਾਕਰੀ ਕਰਿ ॥ ਅਤੈ ਜੇ ਤੇਰੇ ਜੀਅ ਏਹਿ ਭਿ
੩੬ (ੳ) ਨਾਹੀ ਆਵਦੀ ਤਾ/ ਜਾਹਿ ਦਉਲਤ ਖਾਨ ਦਾ ਚਾਕਰੁ ਲਗੁ ॥ ¹ਅਗੈ
ਤੇਰਾ ਭਣਵਈਆ ਚਾਕਰੁ ਹੈ ਤੂ ਭੀ ਜਾਇ ਚਾਕਰੁ ਲਗੁ¹ ॥ ਇਕੇ ਜਾਹਿ
ਸਉਦਾਗਰੀ ਕਰੁ ॥ ਜੇ ਤੂੰ ਰੁਜਗਾਰ ਲਗੈ ਤਾ ਅਸਾਡਾ ਜੀਉ ਥਾਇ ਹੋਵੈ ॥
ਜੋ ਨਾਨਕ ਭੀ ਰੁਜਗਾਰ ਲਗਾ ॥ ਇਹ ਗਲ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਆਖੀ ਤਾ ਬਾਬੇ
੩੬ (ਅ) ਸਬਦੁ ਆਖਿਆ/ ਰਾਗ ਸੋਰਠਿ² ਵਿਚਿ ॥ ਪਿਛੈ ਦਾਦਾ ਕਾਲੂ ਚੁਪ ਕਰਿ
ਰਹਿਆ ॥ ਜਾਇ ਆਪਣੇ ਰੁਜਗਾਰ ਲਗਾ ॥

- [ਗੋਸਟ ਵੈਦ ਨਾਲ] ਤਿਸ ਗਲ ਤੇ ਜੋ ਬਾਬਾ ਪਇ ਰਹਿਆ ਸੋ ਕਿਸੈ
ਨਾਲਿ ਨਾ ਬੋਲੈ ॥ ਅਤੈ ਨਾ ਕਿਛੁ ਖਾਇ ॥ ਪਇਉ ਰਹੈ ॥ ਮਹੀਨੇ ਚਾਰਿ
ਗੁਦਰ ਗਏ ॥ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਆਖਿਆ ਭਾਈ ਏਹੁ ਗਲਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ਏਸੁ
੩੭ (ੳ) ਲੋਇ³ ਦੀਆ ਨਾਹੀ/ ਕਰਦਾ ॥ ਚੁਪ ਕਰ ਰਹਿਆ ਦਾਦਾ ਕਾਲੂ ॥ ਤਾ
ਪਿਛੈ ਪਰਵਾਰ ਦੇ ਲੋਕ ਆਖਨਿ ਵੇ ਭੋਲਿਆ ਏਹੁ ਤੇਰਾ ਪੁਤ ਪਇਆ
ਰਹਦਾ ਹੈ ॥ ਮਹੀਨੇ ਚਾਰਿ ਗੁਦਰ ਗਏ ਕਿਹੁ ਖਾਦਾ ਨਾਹੀ ਪਇਓ ਰਹਦਾ
ਹੈ ਤੂੰ ਏਸ ਨੋ ਕਿਸੈ ਵੈਦਵਾਈ⁴ ਨੋ ਵਿਖਾਲਿ ॥ ਕਿਹੁ ਇਲਾਜੁ ਕਰਿ
੩੭ (ਅ) ਤੇਰਾ ਪੁਤੁ ਹੈ ॥ ਕੋਈ ਵੈਦ ਸ/ਦੁ ਆਣਿ ਜਿ ਏਸ ਨੋ ਦਾਰੂ ਦੇਇ ਜੋ ਏਹੁ
ਕਿਹ ਖਾਏ ਪੀਏ ॥ ਏਸ ਦਾ ਰੋਗੁ ਜਾਏ ॥ ਤਾ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਵੈਦ ਸਦਿ
ਆਦਾ ॥ ਵੈਦ ਆਇ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ਦੀ ਬਾਹ ਪਕੜੀ ॥ ਜਾ ਬਾਹ ਪਕੜੀ
ਤਾ ਬਾਬਾ ਬਾਹ ਛਡਾਇ ਕਰਿ ਉਠਿ ਬੈਠਾ ॥ ਵੈਦ ਨੋ ਲਗਾ ਆਖਣ ਜੋ
੩੮ (ੳ) ਆਖੁ ਕਿ ਆਖਦਾ ਹੈ ॥ ਉਥੈ ਸਲੋਕ/ ਕਹਿਆ ਬਾਬੇ ॥ ਸਲੋਕ⁵ ॥ ਵੈਦ
ਬੁਲਾਇਆ ਵੈਦਗੀ ਪਕੜਿ ਢੰਢੋਲੇ ਬਾਹਿ ॥ ਭੋਲਾ ਵੈਦੁ ਨ ਜਾਣਈ
ਕਰਕ ਕਲੇਜੇ ਮਾਹਿ ॥ ੧ ॥ ⁶ਬੈਦਾ ਬੈਦ ਸੁ ਬੈਦੁ ਤੂ ਪਹਿਲਾ ਰੋਗੁ
ਪਛਾਣਿ ॥ ਐਸਾ ਦਾਰੂ ਲੋੜਿ ਲਹੁ ਜਿਤੁ ਵੰਞੈ ਰੋਗਾ ਘਾਣਿ⁶ ॥ ੨ ॥ ⁷ਦੁਖ
੩੮ (ਅ) ਲਾਗੈ ਦਾਰੂ ਘਣਾ ਵੈਦੁ ਖੜੋਆ ਆਇ ॥ ਕਾਇਆ/ ਰੋਵੈ ਹੰਸੁ ਪੁਕਾਰੈ

¹ਇਹ ਵਾਕ ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ. ਵਾਲੀ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ । ²ਸੰਕੇਤ 'ਮਨ ਹਾਲੀ
ਕਿਰਸਾਣੀ' ਵਾਲੇ ਉਪਰ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਬਦ ਵਲ ਹੈ । ³ਲੋਕ । ⁴ਵੈਦ, ਹਕੀਮ ।
⁵ਇਹ ਸਲੋਕ ਵਾਰ ਮਲਾਰ ਕੀ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ. ਪੰਨਾ ੧੨੭੯) ।
⁶ਇਹ ਹਿੱਸਾ ਮਹਲਾ ੨ ਦਾ ਉਚਰਿਤ ਹੈ । ਪਾਠਾਂਤਰ: 'ਬੈਦਾ/ਬੈਦ' ਪਦ ਦੀ ਥਾਂ 'ਵੈਦਾ/
ਵੈਦ' ਪਦ ਹੈ । ⁷ਇਹ ਤੁਕਾਂ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹਨ ।

ਵੈਦੁ ਨ ਦਾਰੂ ਲਾਇ ॥ ਜਾਹਿ ਵੈਦੁ ਘਰਿ ਆਪਣੇ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ਮਕੋਇ ॥
 ਜਿਨ ਕਰਤੇ ਦੁਖ ਲਾਇਆ ਨਾਨਕ ਲਾਹੈ ਸੋਇ ॥ ੩ ॥ ਫਿਰਿ ਇਸ ਬੈਦ
 ਕੇ ਪਰਥਾਇ ਬਾਬੇ ਇਕ ਸਬਦੁ ਬੋਲਿਆ ॥ ਰਾਗੁ ਮਲਾਰੁ¹ ॥ ਬੈਦ ਨ ਭੋਲੈ
 ਦਾਰੂ ਲਾਇ ॥ ਦਰਦ ਹੋਵੈ ਦੁਖੁ ਰਹੈ ਸਰੀ/ਰ ॥ ਐਸਾ ਦਾਰੂ ਲਗੈ ਨ
 ਬੀਰ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਦੁਖ ਵਿਛੋੜਾ ਇਕ ਦੁਖ ਭੂਖ ॥ ਇਕ ਦੁਖ ਸਕਤ-
 ਬਾਰ ਜਮਦੂਤ ॥ ਇਕ ਦੁਖ ਰੋਗ ਲਗੈ ਤਨ ਧਾਇ ॥ ਬੈਦ ਨ ਭੋਲੇ ਦਾਰੂ
 ਲਾਇ ॥ ੧ ॥ ਖਸਮ ਵਿਸਾਰਿ ਕੀਏ ਰਸ ਭੋਗ ॥ ਤਾ ਤਨਿ ਉਠਿ ਖੜੋਏ
 ਰੋਗੁ ॥ ਮਨ ਅੰਧੇ ਕਉ ਮਿਲੈ ਸਜਾਇ ॥ ਬੈ/ਦ ਨ ਭੋਲੈ ਦਾਰੂ ਲਾਇ ॥੨॥
 ਚੰਦਨ ਕਾ ਫਲੁ ਚੰਦਨੁ ਵਾਸੁ ॥ ਮਾਣਸ ਕਾ ਫਲ ਘਟ ਮਹਿ ਸਾਸ ॥ ਸਾਸ
 ਗਏ ਕਾਇਆ ਢਲਿ ਖਾਇ ॥ ਤਾ ਕੈ ਪਾਛੈ ਕੋਇ ਨ ਖਾਇ ॥ ੩ ॥ ਕੰਚਨ
 ਕਾਇਆ ਨਿਰਮਲ ਹੰਸੁ ॥ ਜਿਸੁ ਵਿਚਿ ਨਾਮੁ ਨਿਰੰਜਨ ਅੰਸੁ ॥ ਦੁਖ ਰੋਗ
 ਸਭ ਗਏ ਬਿਲਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਛੁਟ/ਸਿ ਸਾਚੈ ਨਾਇ ॥ ੪ ॥ ॥ ੧ ॥
 ਜਾ ਏਹੁ ਸਬਦੁ ਹੋਇਆ ਤਾ ਵੈਦੁ ਹਟ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ॥ ਤਾ ਮਾਉ ਤੈ
 ਪਿਉ ਆਖਣ ਲਗੇ ਏਸ ਦੀ ਵੇਦਨ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਾਣਦਾ ॥ ਤਾ ਵੈਦ
 ਆਖਿਆ ਤੁਸੀ ਨਾਹੀ ਜਾਣਦੇ ਏਸ ਨੋ ਰੋਗੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਏਸ ਨੋ ਪਰਮੇਸਰ
 ਦੀ ਮਿਹਰ ਹੈ ॥ ਅਤੈ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ/ ਲੋਕੁ ਹੈ ॥ ਤੁਸੀ ਕਿਹੁ ਚਿੰਤਾ
 ਨਾ ਕਰਹੁ ॥ ਏਹ ਸੰਸਾਰ ਕੇ ਦੁਖ ਨਿਵਾਰਣਹਾਰ ਹੈ ॥ ਏਸ ਨੋ ਦੁਖ ਕਿ
 ਲਗੈ ॥ ੫ ॥ ਸਾਖੀ ਹੋਰ ਚਲੀ ॥

੩੯ (ੳ)

੩੯ (ਅ)

੪੦ (ੳ)

੪੦ (ਅ)

[ਸਾਖੀ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਕੀ] ਬਾਬੇ ਦਾ ਭਣਵਈਆ ਜੋ ਸੀ ਸੋ ਦਉਲਤ
 ਖਾਨ ਦਾ ਮੋਦੀ ਸੀ ॥ ਉਨ ਸੁਣਿਆ ਜੋ ਨਾਨਕ ਘਰ ਦੇ ਕੰਮੁ ਕਿਤੈ ਨਾਹੀ
 ਲਗਦਾ ਉਦਾਸ ਸਦਾ² ਰਹਦਾ ਹੈ ॥/ ਤਾ ਉਨ ਲਿਖਿਆ ਨਾਨਕ ਤੁਧ
 ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਅਰਥ ਇਕ ਬੇਰ ਮੈਥੇ ਆਵਣਾ ॥ ਮੇਰਾ ਜੀਉ ਬਹੁਤੁ ਮਿਲਣ
 ਨੋ ਲੋਚਦਾ ਹੈ ॥ ਹਉ ਆਵਣ ਪਾਇਦਾ ਨਾਹੀ ਇਕੇਰਾ ਮਿਲਿ ਜਾਹਿ ॥
 ਬਾਬੇ ਦੇ ਜੀ ਆਈ ਏਹੁ ਘਰ ਦੇ ਆਦਮੀ ਛਡਦੇ ਨਾਹੀ ਜਿੰਦੁ ਪਰੁ ਹੋਵੈ ਜੇ
 ਹਉ ਉਸ ਨੋ ਮਿਲਿ ਆਵਾ ॥ ਤਾ ਬਾਬਾ ਚਲਿਆ ਸੁਲਤਾਨਪੁ/ਰ ਨੋ ॥
 ਬਾਬੇ ਦੀ ਮਾਤਾ ਲਗੀ ਬੈਰਾਗੁ ਕਰਣ ॥ ਆਖੈ ਜੀ ਤੂੰ ਇਥਾਉਂ ਕਿਸੈ ਨਾਲਿ ਨਹ

੪੧ (ੳ)

੪੧ (ਅ)

¹ਮੂਲ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਦਿੱਤੇ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਹਨ । ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ ਲਈ
 ਦੇਖੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੧੨੫੬ । ²ਇਹ ਪਦ ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ. ਵਾਲੇ ਖਰੜੇ
 ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਲਗਦਾ ਵੀ ਵਾਧੂ ਹੈ ।

- ਸਾ ਬੋਲਦਾ ਅਤੇ ਉਦਾਸ ਰਹਦਾ ਸੇ ॥ ਹੁਣ ਤੂੰ ਚਲਿਆ ਹੈ ਫਿਰਿ ਤੂ ਅਸਾ ਬੇ
 ਕਿ ਜਾਪੈ ਆਵੈਗਾ ਕਿ ਨ ਆਵੈਗਾ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਅਸੀ ਤੁਸਾਨੋ
 ਏਥੈ ਕਿਆ ਕਰਦੇ ਸੇ ॥ ਤਾ ਮਾਤਾ ਆਖਿਆ ਤੂੰ ਜਿ ਇਥੈ ਬੈਠਾ ਰਹਦਾ ਸੇ
 ੪੨ (ੳ) ਤਾ ਹਉ ਜਾਣਦੀ/ ਸੀ ਮੈਨੂੰ ਸਾਰੇ ਜਹਾਨ ਦੀ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਹੈ ਜਾ ਹਉ ਤੁਧ ਨੋ
 ਬੈਠਾ ਦੇਖਦੀ ਸੀ ॥ ਅਤੇ ਹੁਣ ਜੋ ਤੂੰ ਚਲਣ ਦਾ ਨਾਉ ਲੈਦਾ ਹੈ ਤਾ ਹਉ
 ਜਾਣਦੀ ਹਾਂ ਮੇਰੇ ਭਾਣੇ ਸੰਸਾਰੁ ਉਜੜੁ^੧ ਹੈ ॥ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਸੰਸਾਰੁ ਕਿਤੁ ਕੰਮਿ
 ਹੈ ॥ ਤੁਝ ਬਾਝਹੁ ॥ ਜਬ ਮਾਤਾ ਏਹ ਗਲ ਕੀਤੀ ਤਬ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮਿਹਰਵਾਨ
 ੪੨ (ਅ) ਹੋਆ ॥ ਤਾ ਫੇਰਿ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਮਾ/ਤਾ ਨੋ ਤੂੰ ਚਿੰਤਾ ਮਤੁ ਕਰਹਿ ॥ ਤੁਧ
 ਨੋ ਦੀਨ ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਹੈ ॥ ਤਾ ਫਿਰਿ ਮਾਤਾ ਆਖਿਆ ਜੀਉ
 ਮੈ ਤੁਧੁ ਬਾਝਹੁ ਹੋਰੁ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਜਾਣਦੀ ॥ ਮੇਰਾ ਤੁਧੁ ਬਾਝਹੁ ਹੋਰੁ ਕੋਈ
 ਨਾਹੀ ॥ ਹਉ ਰਹਿ ਨਾਹੀ ਸੰਘਦੀ ਤੁਧੁ ਬਿਨਾ ਮੈਨੂੰ ਨਾਲੇ ਲੈ ਚਲੁ ॥ ਤਾ
 ਫਿਰ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਹਉ ਤਾ ਹੁਣਿ ਜਾਦਾ ਹਾ ਮੇਰਾ ਰੁਜਗਾਰੁ ਹੋਵੈਗਾ ਤੁਧ
 ੪੩ (ੳ) ਨੋ/ ਸਦਾਇ ਲਈਗਾ ॥ ਤਾ ਮਾਤਾ ਆਖਿਆ ਮੈਨੂੰ ਵਚਨੁ ਦੇਹਿ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ
 ਬਾਬੇ ਮਾਤਾ ਨੋ ਵਚਨੁ ਕੀਤਾ ॥ ਜੋ ਹਉ ਤੁਧ ਨੋ ਸਦਾਇ ਲਈਗਾ ॥ ਤਾ ਬਾਬਾ
 ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨਾਲਹੁ ਵਿਦਾ ਹੂਆ ॥

- [ਮੋਦੀ ਖਾਨਾ ਸੰਭਾਲਿਆ] ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਆਇਆ ॥
 ਆਇ ਕਰਿ ਜੈ ਰਾਮ ਨੋ ਮਿਲਿਆ ॥ ^੨ਜੈ ਰਾਮ ਬਹੁਤੁ [ਵੈਰਾਗੁ]
 ੪੩ (ਅ) ਕਰਿਕੇ ਮਿਲਿਆ ॥ ਜੈ ਰਾਮ ਬਾਬੇ ਨੋ ਦਉਲ/ਤ ਖਾਨ ਪਾਸਿ ਲੈ
 ਗਇਆ ॥ ਪੇਸਕਸੀ ਗੁਦਰਾਨੀ ॥ ਤਾ ਨਬਾਬ ਦਉਲਤ ਖਾਨ ਬੋਲਿਆ
 ਏ ਜੈ ਰਾਮ ਤੇਰੇ ਸਾਲੇ ਕਾ ਨਾਉ ਕਿਆ ਹੈ ॥ ਤਾ ਉਨ ਆਖਿਆ ਜੀ ਇਸ
 ਕਾ ਨਾਉ ਨਾਨਕ ਹੈ ॥ ਤਾ ਖਾਨ ਬੋਲਿਆ ਜੋ ਕਿਛੁ ਮੇਰੀ ਖਾਸੀ ਖਿਜਮਤਿ
 ਹੈ ਸੋ ਨਾਨਕ ਕੈ ਹਵਾਲੈ ਕਰਹੁ ॥ ਤਾ ਖਾਨ ਕਹਿਆ ਇਸ ਕੈ ਮਾਥੈ ਨੂਰੁ
 ੪੪ (ੳ) ਹੈ ਖੁਦਾਇ ਕਾ ਨਜੀਕੀ ਹੈ ॥ ਅਜਾਇਬੁ/ ਦੀਦਾਰੁ ਹੈ ॥ ਏਹੁ ਬਹੁਤੁ ਦਾਨਸ-
 ਦਾਰ ਹੋਇਗਾ ॥ ਤਾ ਅਗੋ ਕਹਿਆ ਨਬਾਬ ਸਲਾਮਤਿ ਤੂ ਅਉਲੀਆ ਹੈ ॥
 ਤੁਝ ਕਉ ਨਦਰੀ ਆਵਤਾ ਹੈ ॥ ਤੁਝ ਕਉ ਰੋਸਨੁ ਹੈ ॥ ਖੂਬ ਇਸ ਕਉ
 ਖਰਚ ਕਾ ਖਜਾਨਾ ਦੇਹੁ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਖਰਚੁ ਹੋਇ ਸੋ ਏਹੀ ਖਰਚੈ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ

^੧ਉਜੜੁ ^੨ਇਹ ਵਾਕ ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ. ਵਾਲੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ
 ਵਿਚ 'ਬਹੁਤੁ' ਤੋਂ ਅਗੋ 'ਵੈਰਾਗੁ' ਪਦ ਰਹ ਗਇਆ ਲਗਦਾ ਹੈ ਜੋ ਅਸਾਂ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ
 ਪਾਇਆ ਹੈ।

ਭੀ ਅਤੇ ਜੈ ਰਾਮ ਭੀ ਸਲਾਮ ਕੀਤਾ ॥ ਬਾਬੇ ਨੇ ਸਿਰੋਪਾਉ ਮਿਲਿਆ ॥
 ਸਿਰੋਪਾਉ/ ਪੈਨ ਕਰਿ ਡੇਰੇ ਆਏ ॥ ਤਿਸ ਤੇ ਅਗੈ ਜੋ ਦਿਹਾੜੀ ਕਾ ਖਰਚੁ
 ਹੋਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਹੋਰੁ ਭੀ ਹੋਦਾ ਸੀ ਸੋ ਬਾਬੇ ਨੇ ਬੰਨਿ ਮਿਲਿਆ । ਬਾਬਾ ਖਰਚੁ
 ਲਗਾ ਚਲਾਵਣ ॥ ਧਰਮੋ ਧਰਮੀ ਖਰਚ ਕਰੇ ॥ ਬਾਬਾ ਆਸਰਾ ਕਿਸੈ ਦੀ
 ਦਮੜੀ ਦਾ ਕਰੇ ਨਾਹੀ ॥ ਹਕੁ ਕਿਸੈ ਦਾ ਗਵਾਏ ਨਾਹੀ ॥ ਅਗੈ ਹੋਰੁ
 ਲੋਕ ਆਹੇ ਸੇ ਧਰਮ ਨਹ ਸੇ ਕਰ/ਦੇ ॥ ਸਗਿਰਦ ਪੇਸੇ ਕੇ ਲੋਕ ਦੁਖ ਪਾਇਦੇ
 ਸੇ ॥ ਅਤੈ ਬਾਬਾ ਜੀ ਹਥੋ ਹਥੀ ਜੋ ਰੁਜ਼ੀਨਾ ਸੀ ਸੋ ਪਹੁਚਾਏ ॥ ਲੋਕ ਲਗੇ
 ਦੁਆਈ ਦੇਣਿ ॥ ਅਗੇ ਜੁ ਲੋਕ ਦਿਹਾਨਗੀ¹ ਕਟਿ ਵਢ ਕਰਦੇ ਸੇ ਖਜਾਨਚੀ
 ਸੋ ਬਾਬਾ ਕਿਸੈ ਦੀ ਦਮੜੀ ਗਵਾਏ ਨਾਹੀ ॥ ਲੋਕ ਬਹੁਤੁ ਰਾਜੀ ਹੋਇਆ ॥
 ਬਾਬੇ ਦੀ ਬਹੁਤੁ ਉਪਮਾ ਹੋਈ ॥ ਸਾ/ਰਾ ਦਰਬਾਰ ਰਾਜੀ ਹੋਇਆ ॥ ਅਗੈ ਜੋ
 ਲੋਕ ਦੁਖ ਪਾਇਦੇ ਸੇ ਸੋ ਚੁਕ ਗਇਆ ॥ ਤਾ ਗਲਿ ਚਲੀ ਖਾਨ ਪਾਸਿ ਗਈ ॥
 ਖਾਨ ਸਲਾਮਤਿ ਏਹੁ ਜੋ ਖਜਾਨਚੀ ਹੋਇਆ ਹੈ ਸੋ ਖੁਦਾਇ ਕਾ ਬੰਦਾ ਹੈ ॥
 ਬਹੁਤੁ ਭਲਾ ਮਾਣਸ ਹੈ ॥ ਜੋ ਕੋਈ ਜਾਏ ਸੋ ਏਵੈ ਆਖੈ ਵਾਹੁ ਨਾਨਕ ਵਾਹੁ
 ਨਾਨਕ ਬਹੁਤੁ ਖੂਬ ਆਦਮੀ ਹੈ ॥ ਦਇਆਨਤਦਾਰੁ/ ਹੈ ॥ ਖਾਨ ਭੀ ਏਵੈ
 ਆਖੈ ॥ ਅਤੈ ਜੋ ਕਿਛੁ ਬਾਬੇ ਦਾ ਹਲੂਫਾ² ਬੰਨਿ ਮਿਲਿਆ ਬਾਬਾ ਉਸੇ ਵਿਚਿ
 ਗੁਦਰਾਨ ਕਰੇ ॥ ਪਰਮੇਸਰ ਉਸੇ ਵਿਚਿ ਬਰਕਤ ਰਖੇ ॥ ਅਤੈ ਬਾਬਾ ਜੀ
 ਆਪਣੇ ਹਲੂਫੇ ਵਿਚਹੁ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਅਰਥ ਬੀਜੇ ॥ ਅਤੈ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰੇ ॥
 ਮਰਦਾਨਾ ਰਬਾਬੀ ਨਾਲਿ ਰਹੇ ॥ ਅਤੈ ਮਰਦਾਨਾ ਭੀ ਅਤੇ ਹੋਰੁ ਨਫਰ³
 ਭੀ/ ਰਹਨਿ ॥ ਉਨਾ ਦੀਆ ਮਉਤਾਦਾ⁴ ਬੰਨਿ ਛਡੀਆ ॥ ਰੋਟੀਆ ਖਾਵਨਿ
 ਕਪੜੇ ਪਹਰਨਿ ਸੁਖਾਲੇ ਰਹਨਿ ॥ ਤਾ ਪਿਛਲਿਆ ਨੋ ਖਬਰ ਹੋਈ ਜੋ ਨਾਨਕ
 ਵਧਿਆ ਹੈ ॥ ਜੋ ਘਰ ਦੇ ਲੋਕ ਮਿਲਾਪੀ ਸੇ ਸੇ ਆਵਦੇ ਜਾਨਿ ॥ ਜੇਹੀ ਜੇਹੀ
 ਲਾਇਕ ਕੋਈ ਹੋਵੈ ਤੇਹੇ ਤੇਹੇ ਕੰਮਿ ਲਾਈਐ । ਬਾਬੇ ਦੇ ਪਰਸਾਦਿ ਲਗੇ
 ਰੋਟੀਆ ਖਾਵਣ ॥ ਅਤੈ ਬਾ/ਬੇ ਦਰਬਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਦੀ ਮਉਤਾਦ ਬੰਨਿ ਛਡੀ ॥
 ਉਤੈ ਰੀਤਿ ਕੰਮੁ ਚਲਿਆ ਜਾਏ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਰਾਤਿ ਵੇਲਾ
 ਕੀਰਤਨੁ ਕਰੇ ॥ ਅਤੈ ਜਾ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤਿ ਹੋਵੈ ਤਾ ਨਦੀ ਨਾਵਣ ਜਾਏ ॥
 ਦਰੀਆਉ ਨਾਇ ਕਰਿ ਜਪੁ ਕਰਿ ਕੇ ਭਲਕ ਹੋਦੇ ਨੋ ਦਰਬਾਰੁ ਜਾਇ
 ਮੁਜਰਾ ਕਰੇ ॥ ਇਤ ਜੁਗਤੀ ਕਿਤਨੇ ਕਿ ਦਿਨਿ ਕਟੇ ਬਾਬੇ ਜੀ ॥੧॥੬॥ ਸਾਖੀ
 ਹੋਰ ਚਲੀ ॥

੪੪ (ਅ)

੪੫ (ੳ)

੪੫ (ਅ)

੪੬ (ੳ)

੪੬ (ਅ)

੪੭ (ੳ)

¹ਹਰ ਰੋਜ਼, ਨਿਤ । ²ਛਾ. ਅਲੂਫਾ, ਤਨਖਾਹ, ਰੋਜ਼ੀਨਾ । ³ਗੁਲਾਮ,
ਨੌਕਰ । ⁴ਭੱਤਾ ।

- ੪੭ (ਅ) [ਵੇਈਂ ਪ੍ਰਵੇਸ਼]/ ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਦਰੀਆਉ ਨਾਵਣ ਜਾਦਾ ਇਕ ਨਫਰ ਨਾਲਿ ਹੋਵੈ ॥ ਉਹ ਕਪੜੇ ਲੈ ਖੜੋਦਾ ਬਾਬੇ ਕੇ ॥ ਇਕ ਦਿਨ ਜੁ ਬਾਬੇ ਟੁਬੀ ਮਾਰੀ ਤਾ ਫਿਰਿ ਨ ਨਿਕਲਿਆ ॥ ਦਰੀਆਉ ਵਿਚਹ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖੁ ਕੀ ਅਗਿਆ ਪਾਇ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ਨੋ ਲੇ ਗਏ ॥ ਤਬ ਆਗਿਆ ਆਈ ਨਾਨਕ ਕਉ ਆ/ਗੇ ਲਿਆਵਹੁ ॥ ਤਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਹਥ ਜੋੜਿ ਖਲਾ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ॥ ਕੋਈ ਜੁ ਕੁਦਰਤਿ ਕਾ ਰੂਪ ਅਗੈ ਥਾ ਤਿਸੁ ਅਗੈ ਬਾਬਾ ਜੀ ਜੋੜਿ ਖਲਾ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ॥ ਕੋਈ ਜੁ ਕੁਦਰਤ ਕਾ ਰੂਪ ਅਗੈ ਥਾ ਤਿਸੁ ਅਗੈ ਬਾਬਾ ਜੀ ਲੈ ਖਲਾ ਕੀਤਾ ॥ ਅਗਹੁ ਆਗਿਆ ਆਈ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਉ ਦੂਧ ਦੇਹੁ ॥ ਤਾ ਭੈਸ ਦੁਹਾਇ ਕਰਿ ਕਟੋਰਾ ਭਰਿ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਲੈ ਆਏ ॥ ਆਗਿਆ ਆਈ ਜੁ ਪੀਉ ॥ ਤਾ ਅਗ/ਹੁ ਬਾਬੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜੀਉ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਪਹਿਲੋ ਤੁਸੀ ਪੀਵਹੁ ॥ ਤਾ ਅਗਹੁ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਏਹੁ ਆਗਿਆ ਤੈਨੂੰ ਹੈ ਪੀਵਣ ਦੀ ਏਹੁ ਤੁਧ ਨੋ ਮਿਹਰ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਹੈ ॥ ਤੂੰ ਪੀਉ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕਰਿ ਦੂਧ ਕਾ ਪਿਆਲਾ ਪੀਤਾ ॥
- ੪੮ (ੳ) ਤਾ ਫੇਰਿ ਪੈਰੀ ਪਇਆ ॥ ਅਗੈ ਤੇ ਆਗਿਆ ਆਈ ਜੇ ਤੇਰੇ ਨਾ/ਲਿ ਲਗੈਗਾ ਸੋ ਸਭ ਮੁਕਤ ਹੋਵੈਗਾ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਜੀਉ ਮਿਹਰਵਾਨ ਕਲਜੁਗ ਖਰਾ ਅੰਧ ਘੋਰੁ ਹੈ ਜਿਉ ਆਗਿਆ ਤੇਰੀ ॥ ਤਬ ਅਗੈ ਤੇ ਆਗਿਆ ਆਈ ਤੁਧ ਨੋ ਪਿਆਲਾ ਸੋ ਦਿਤਾ ਜਿ ਤੁਧ ਨੋ ਕਿਹੁ ਨ ਪੋਹੈਗਾ ॥ ਜੋ ਮੇਰਾ ਰੂਪੁ ਸੋ ਤੇਰਾ ਰੂਪ ਹੋਇਆ ॥ ਮੈ ਤੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਨਾਉ ਦਿਤਾ ॥ ਅਤੈ ਆਪਣੀ/ ਮਿਹਰ ਦਿਤੀ ਤੂੰ ਡਰਹਿ ਮਤੁ ਜਾਹਿ ਨਿਹਾਲੁ ਕੀਤੋ ॥ ਨਉ ਨਿਧੀ ਅਠਾਰਹ ਸਿਧੀ ਆਇ¹ ਪੈਰੀ ਪਈਆ ॥ ਜਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਇਆ ਤਬ ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਹੋਈ ॥ ਹੋਰੁ ਰੂਪੁ ਹੋਇ ਗਇਆ ॥ ਆਗਿਆ ਆਈ ਇਸੈ ਲੈ ਜਾਹੁ ॥ ਤਾ ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ॥ ਜਾ ਬਾਹਰਿ ਆਇ ਕੇ ਦੇਖੈ ਤਾ ਨਫ/ਰ ਕਪੜੇ ਲੀਤੈ ਬੈਠਾ ਹੈ ॥ ਤਾ ਨਫਰ ਉਠਿ ਪੈਰੀ ਪਇਆ ॥ ਤਾ ਉਸ ਨਫਰ ਕਪੜੇ ਅਗੈ ਰਖੇ ॥ ਬਾਬੇ ਕਪੜੇ ਪੈਧੇ ॥ ਉਸ ਨਫਰ ਨ ਭੀ ਖੁਸੀ ਹੋਈ ॥ ਤਾ ਬਾਬਾ ਘਰ ਆਇਆ ॥ ਆਇ ਕਰਿ ਜੋ ਘਰ ਦੀ ਮਤਾਹਿ ਥੀ ਸਭ ਲੁਟਾਇ ਦਿਤੀ ॥ ਤਾ ਸਭ ਲੋਕ ਅਗੈ ਆਖਣ ਹਾਇ ਹਾਇ ਨਾਨਕ ਕੈਸਾ ਦਿਆਨਤ-
/ਦਾਰ ਥਾ ਪਰੁ ਦਿਵਾਨਾ ਹੂਆ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਡੇਰੇ ਮਹਿ ਥਾ ਸੋ ਸਭ ਲੁਟਾਇ ਦੂਰਿ ਕੀਆ ॥ ਕਪੜੇ ਗਲ ਤੇ ਦੂਰਿ ਕੀਏ ॥ ਕਫਨੀ^੩ ਪਹਿਰ ਬੈਠਾ ॥ ਲੋਕ ਕਹਹਿ

¹‘ਆਣਿ’ (ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ.)²ਮਾਲ-ਮਤਾਅ, ਸਾਮਾਨ ।³ਕਾਲੇ ਰੰਗ ਦਾ

ਲੰਮਾ ਚੋਗਾ ਜੋ ਫਕੀਰ ਪਹਨਦੇ ਹਨ ।

ਦਿਵਾਨਾ ਹੂਆ ॥ ਇਕ ਕਹਹਿ ਦਿਵਾਨਾ ਨਾਹੀ ਸਾਹਿਬ ਕੀ ਮਸਤੀ ਮਹਿ
ਆਇਆ ਹੈ ॥ ਇਕਿ ਕਹਹਿ ਦਰੀਆਉ ਜਾਦਾ ਥਾ ਕਿਛੁ ਦਰੀਆਉ ਤੇ
ਲਗਾ ॥ ਕੋਈ ਕਹੈ ਬੇਤਾਲ¹ ਹੂਆ ॥ ਜੰਵੇਉ ਅਰੁ ਕਪੜੇ ਉਤਾਰ ਕਰਿ ਕਫਨੀ
ਪਹਰ ਜਾਇ ਫਕੀਰਾ ਵਿਚਿ ਬੈਠਾ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਜੀ ਸਬਦੁ ਕਹਿਆ ॥
ਰਾਗੁ ਮਾਰੂ ॥ ²ਕੋਈ ਆਖੈ ਭੂਤਨਾ ਕੋਈ³ ਕਹੈ ਬੇਤਾਲਾ ॥ ਕੋਈ ਆਖੈ
ਆਦਮੀ ਨਾਨਕੁ ਵੇਚਾਰਾ ॥ ੧ ॥ ਭਇਆ ਦਿਵਾਨਾ ਸਾਹ ਕਾ ਨਾਨਕ
ਬਉਰਾਨਾ ॥ ਹਉ/ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਨਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਉ
ਦੇਵਾਨਾ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਭੈ ਦੇਵਾਨਾ ਹੋਇ ॥ ਏਕੀ ਸਾਹਬ ਬਾਹਰਾ ਦੂਜਾ
ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਇ ॥੨॥ ਤਉ ਦੇਵਾਨਾ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਏਕਾ ਕਾਰ
ਕਮਾਇ ॥ ਹੁਕਮੁ ਪਛਾਣੇ ਖਸਮ ਕਾ ਦੂਜੀ ਅਵਰੁ ਸਿਆਣਪ ਕਾਇ ॥੩॥
ਤਉ ਦੇਵਾਨਾ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਸਾਹਬੁ ਧਰੇ ਪਿਆਰੁ ॥/ ਮੰਦਾ ਜਾਣੈ ਆਪ ਕਉ
ਅਵਰੁ ਭਲਾ ਸੰਸਾਰੁ ॥੪॥

੫੧ (ਅ)

੫੨ (ੳ)

[ਕਾਜੀ ਨਾਲ ਚਰਚਾ] ਤਾ ਫਿਰਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਫਕੀਰਾ ਵਿਚਿ ਜਾਇ
ਬੈਠਾ ॥ ਅਰੁ ਬਹੁ ਕੇ ਏਹਾ ਬੋਲੈ ਨ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਹੈ ਨ ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੈ ॥
ਇਸ ਤੇ ਪਿਛੇ ਖਾਨ ਕਉ ਖਬਰ ਹੋਈ ॥ ਨਾਨਕ ਦਿਵਾਨਾ ਹੂਆ ਡੇਰਾ
ਲੁਟਾਇ ਨਿਕਲਿਆ ॥ ਖਾਨ ਕਹਿਆ ਗਇਆ ਕਹਾ ॥ ਤਬ ਨਫਰਾ
ਕਹਿਆ/ ਫਕੀਰਾ ਮਹਿ ਜਾਇ ਬੈਠਾ ॥ ਤਬ ਖਾਨ ਕਹਿਆ ਨਾਨਕ ਕਉ
ਬੁਲਾਇ ਲੇ ਆਵਹੁ ॥ ਤਾ ਆਦਮੀ ਆਏ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਤੇਰੇ
ਤਾਈ ਖਾਨ ਬੁਲਾਵਤਾ ਹੈ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਕਉਨ ਖਾਨੁ ॥
ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਦਉਲਤ ਖਾਨੁ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ,
ਮੇਰਾ ਖਾਨ ਸਾਥਿ ਕਿਆ ਕੰਮੁ ਹੈ ਜੋ ਮੈ ਦਉਲਤ ਖਾਨ ਕਾ ਬੁਲਾਇਆ
ਜਾਉ/ ॥ ਜਬ ਮੇਰਾ ਖਾਨ ਬੁਲਾਵੈਗਾ ਤਬ ਜਾਊਗਾ ॥ ਤਬ ਖਾਨ ਕੇ
ਆਦਮੀ ਫਿਰਿ ਆਏ ਖਾਨ ਪਾਸਿ ॥ ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜੀਉ ਆਵਤਾ
ਨਾਹੀ ॥ ਖਾਨ ਕਹਿਆ ਤੁਮਹੁ ਕਿਆ ਕਹਿਆ ਥਾ ॥ ਤਬ ਉਨ ਕਹਿਆ ਤੇਰੇ
ਤਾਈ ਖਾਨ ਬੁਲਾਵਤਾ ਹੈ ॥ ਉਨ ਕਹਿਆ ਜਦ ਮੇਰਾ ਖਾਨ ਬੁਲਾਵੈਗਾ
ਤਬ ਜਾਵਾਗਾ ॥ ਤਬ ਖਾਨ ਕਹਿਆ ਕੁਟ/ਣਹੁ⁴ ਤੁਮਹੁ ਬੁਲਾਇਆ ਨਾਹੀ

੫੨ (ਅ)

੫੩ (ੳ)

੫੩ (ਅ)

¹ਤਾਲ ਤੋਂ ਉਖੜਿਆ, ਪਾਗਲ, ਦੀਵਾਨਾ । ²ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸ੍ਰੀ. ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ. ਵਿਚ
ਪੰਨਾ ੯੯੧ ਉਪਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ । ਪਾਠਾਂਤਰ ਕੇਵਲ ਇਕ ਹੈ: ³ਕੋ । ⁴ਇਕ
ਗਾਲੀ ਹੈ, ਦੱਲਿਓ ।

- ਜਾਣਾ¹ ॥ ਤੁਮ ਜਾਇ ਕਰਿ ਕਹਹੁ ਜੀ ਖੁਦਾਇ ਕੇ ਵਾਸਤੇ ਏਕ ਬਾਰ
ਦੀਦਾਰੁ ਦਿਖਾਉ ਰਜਾਇ ਖੁਦਾਇ ॥ ਮਿਹਰ ਕਰਹੁ ॥ ਤਾ ਉਹੁ ਆਦਮੀ
ਫਿਰਿ ਆਏ ਬਾਬੇ ਜੀ ਪਾਸਿ ॥ ਉਨਾ ਆਇ ਕਹਿਆ ਜੀਉ ਖਾਨ ਇਉ
ਕਹਤਾ ਹੈ ਰਜਾਇ ਖੁਦਾਇ ਏਕ ਬਾਰ ਦੀਦਾਰੁ ਦੀਜੈ ॥ ਤਬ ਬਾਬਾ/ਉਠਿ
ਖੜਾ ਹੂਆ ਕਹਣਿ ਲਾਗਾ ਜੋ ਮੇਰੇ ਤਾਈ ਮੇਰੇ ਖਾਨ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਆਇਆ
ਮੇਰੇ ਗਲ ਖਬੜੀ² ਬਾਹਿ³ ਕਰਿ ਲੈ ਚਲਹੁ । ਤਬ ਉਨਹਾ ਕਹਿਆ ਜੀ
ਹਮਾਰੀ ਕਿਆ ਕੁਦਰਤਿ ਹੈ ਜੋ ਤੇਰੇ ਤਾਈ ਖਬੜੀ ਕਾ ਨਾਉ ਲੇਹਿ ॥ ਤਬ
ਬਾਬੇ ਅਪਨਾ ਮੁਤਕਾ⁴ ਲਾਹਿ ਕਰਿ ਅਪਨੇ ਗਲਿ ਪਾਇਆ । ਉਨ ਕਉ
ਕਹਣਿ ਲਾਗਾ ਤੁਮ/ਪਕੜਿ ਲੈ ਚਲਹੁ ॥ ਮੇਰੇ ਖਾਨ ਕਾ ਬੁਲਾਵਾ ਆਇਆ
ਹੈ ॥ ਤਬ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜੀ ਹਮਾਰੀ ਕਿਆ ਕੁਦਰਤਿ ਹੈ ਜੋ ਹਮ ਪਕੜਹਿ ॥
ਤਬ ਬਾਬੇ ਅਪਣੇ ਹਥ ਨਾਲਿ ਮੁਤਕਾ ਪਕੜਿ ਲੀਤਾ ॥ ਗਲ ਵਿਚਿ ਪਾਇ
ਕਰਿ ਚਲਿਆ ॥ ਦਉਲਤ ਖਾਨ ਪਾਸਿ ਆਇਆ ॥ ਅਗੇ ਤੇ ਖਾਨ ਉਠਿ
ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਕਹਣਿ ਲਗਾ/ਆਈਐ ਜੀਉ ਹਾਇ ਹਾਇ ਏਹ ਗੁਨਾਹ ਅਸਾ
ਨੋ ⁵ਜੋ ਤੇਰੇ ਪਾਸਿ ਨਾਹੀਆ ਸੀ ਗਏ⁵ ॥ ਅਬ ਏਹ ਮੁਤਕਾ ਕਮਰ
ਸਾਥਿ ਬਾਧੀਐ ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਮੁਹਬਤ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੋਈਐ ॥ ਤਬ
ਬਾਬੇ ਜੀ ਮੁਤਕਾ ਲਾਹਿ ਕਰਿ ਬਧਾ । ਤਾ ਖਾਨ ਕਾਜੀ ਕਉ ਕਹਿਆ ਜੋ
ਕਾਜੀ ਜੀ ਕਾਈ ਤੁਮ ਬਾਤਾ ਪੂਛਨੀ ਥੀ ਸੋ ਨਾਨਕ ਹਜੂ/ਰ⁶ ਹੈ ਪੂਛਹੁ
⁷ਪਸ ਗੈਬਤ⁷ ਕਰਣੀ ਖੂਬ ਨਾਹੀ ॥ ਅਬ ਪੂਛਨਾ ਹੋਇ ਸੋ ਪੂਛ ਲੇਹੁ ॥ ਤਬ
ਕਾਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ ਨਾਨਕ ਤੂੰ ਜੁ ਬਕਾਇ⁸ ਕਰਤਾ ਹੈ ਜੁ ਨ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਹੈ ਨ
ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੈ ਤੈ ਜੁ ਦੋਵੈ ਰਾਹ ਰਦਿ ਕੀਏ ਹੈਨਿ ਹਿੰਦੂ ਤਉ ਨਾਹੀ ਪਰ
ਮੁਸਲਮਾਨ ਭੀ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ ਫੇਰ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਬੋਲਿਆ ॥ /ਸਲੋਕ⁹ ॥
ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਕਹਾਵਨੁ ਮੁਸਕਲ ਹੋਇ¹⁰ ਤਾ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਹਾਵੈ ॥
ਅਵਲਿ¹¹ ਅਮਲ ਦੀਨੁ ਕਰਿ ਮਿਠਾ ਮਸਕਲ ਮਾਨਾ ਮਾਲ ਮੁਸਾਵੈ ॥ ਹੋਇ
ਮੁਸਲਮ ਦੀਨ ਮੁਹਾਣੈ ਮਰਣ ਜੀਵਣ ਕਾ ਭਰਮੁ ਚੁਕਾਵੈ ॥ ਰਬ ਕੀ

¹ਜਾਨਾ, ਜਾਚ ਨਹੀਂ ਆਈ ।²‘ਪਗੜੀ’ (ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ.) । ‘ਖਬੜੀ’ ਦਾ ਅਰਥ

ਸਪਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

³ਪਾ ਕੇ ।⁴ਸ਼ੇਲੀ, ਕਾਲੇ ਟੰਗ ਦਾ ਡੋਰਾ ਜੋ

ਫਕੀਰ ਗਲ ਵਿਚ ਪਹਨਦੇ ਹਨ ।

⁵‘ਜੋ ਤੇਰੇ ਪਾਸ ਨਾਹੀ ਆਏ ਸੇ ਗਏ’ (ਸਿ.

ਰੈ. ਲਾ.) ।

⁶ਹਾਜ਼ਿਰ, ਮੌਜੂਦ ।⁷ਫਾ. ਪਿਛੋਂ ਚੁਗਲੀ ਕਰਨੀ ।⁸ਬੋਲ ।⁹ਇਹ ਸਲੋਕ ਵਾਰ ਮਾਝ ਕੀ ਵਿਚੋਂ ਹੈ । (ਦੇਖੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ.,ਪੰਨਾ ੧੪੧) । ਪਾਠਾਂਤਰ ਅੱਗੇ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ; ¹⁰ਜਾ ਹੋਇ, ¹¹ਅਉਲਿ ।

ਰਜਾਇ ਮੰਨੈ ਸਿਰ ਉਪਰਿ ਕਰਤਾ ਮੰਨੈ ਆਪੁ ਗਵਾਵੈ ॥ ਤਉ ਨਾਨਕ ਸਰਬ
ਜੀ/ਆ ਮਿਹਰੰਮਤਿ ਹੋਇ ਤਾ ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਕਹਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ¹ਮਿਹਰ ਮਸੀਤ
ਸਿਦਕ ਮੁਸਲਾ ਹਕ ਹਲਾਲੁ ਕੁਰਾਣੁ ॥ ਸਰਮ ਸੁੰਨਤ ਸੀਲ ਰੋਜਾ ਹੋਹੁ
ਮੁਸਲਮਾਣ ॥ ਕਰਣੀ ਕਾਬਾ ਸਚੁ ਪੀਰ ਕਲਮਾ ਕਰਮ ਨਿਵਾਜ ॥
ਤਸਬੀ ਸਾ ਤਿਸੁ ਭਾਵਸੀ ਨਾਨਕ ਰਖੈ ਲਾਜ ॥ ੧ ॥ ²ਹਕ ਪਰਾਇਆ
ਨਾਨਕਾ ਉਸ/ ਸੂਅਰ ਉਸ ਗਾਇ ॥ ਗੁਰ ਪੀਰ ਹਾਮਾ ਤਾ ਭਰੈ ਜਾ
ਮੁਰਦਾਰ ਨ ਖਾਇ ॥ ਗਲੀ ਭਿਸਤੁ ਨ ਜਾਈਐ ਛੁਟੈ ਸਚੁ ਕਮਾਇ ॥
ਮਾਰਣ ਪਾਹਿ ਹਰਾਮ ਮਹਿ ਹੋਇ ਹਲਾਲ ਨ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਗਲੀ
ਕੂੜੀਆ³ ਕੂੜੇ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥ ੩ ॥ ਪੰਜਿ ਨਿਵਾਜਾ ਵਖਤ ਪੰਜ ਪੰਜਾ ਪੰਜੇ
ਨਾਉ ॥ ਪਹਿਲਾ ਸਚੁ ਹਲਾਲੁ ਦੁਇ/ ਤੀਜੀ ਖੈਰ ਖੁਦਾਇ ॥ ਚਉਥੀ ਨੀਅਤ
ਰਾਸਿ ਮਨ ਪੰਜਵੀ ਸਿਫਤਿ ਸਨਾਇ ॥ ਕਰਣੀ ਕਲਮਾ ਆਖਿ ਕੈ ਤਾ
ਮੁਸਲਮਾਣੁ ਸਦਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਜੇਤੇ ਕੂੜਿਆਰ ਕੂੜੇ ਕੂੜੀ ਪਾਇ ॥ 4 ॥
ਜਾ ਏਹੁ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ਤਾ ਸਈਅਦ ਸੇਖ ਕਾਜੀ ਮੁਫਤੀ ਖਾਨ ਖੁਆਨੀਨ⁴
ਹੈਰਾਨ ਹੋਇ ਰਹੇ ॥ ਤਾ ਖਾਨੁ ਬੋ/ਲਿਆ ਜੁ ਕਾਜੀ ਨਾਨਕ ਹਕੂ⁵ ਕਉ
ਪਹੁਚਿਆ ਹੈ ॥ ਅਰੁ ਪੂਛਣਾ ਤਕਸੀਰ⁶ ਹੈ ॥ ਤਾ ਤੋੜੀ ਨਿਵਾਜ ਕਾ ਵਖਤੁ
ਹੋਆ ॥ ਪੇਸੀ⁷ ਕੀ ਨਿਵਾਜ ਕੇ ਵਖਤ ਉਜੂ⁸ ਸਾਜਿ ਕਰਿ ਨਿਮਾਜ ਨੀਅਤ
ਬੰਦਗੀ ਖੜੇ ਹੂਏ ॥ ਕਾਜੀ ਸਭਨਾ ਤੇ ਅਗੈ ਖੜਾ ਹੋਆ ॥ ਨਿਮਾਜ ਗੁਜਾਰਨ
ਲਗਾ ॥ ਹੋਰ ਹਥ ਬੰਨਿ ਕਰਿ ਪਿਛੇ ਖੜੇ ਹੋਏ ॥ ਕਾਜੀ ਦੇ ਪਿਛੈ/ਸਭਨੀ
ਮੁਸਲਮਾਨਾ ਸਿਜਦਾ⁹ ਦੀਆ ॥ ਪਹਿਲੇ ਸਿਜਦੇ ਕਾਜੀ ਦੇ ਦੇਣੇ ਨਾਲਿ
ਬਾਬਾ ਕਹਕਹਾ¹⁰ ਹਸਿਆ ॥ ਦੂਜੇ ਸਿਜਦੇ ਨਾਲਿ ਬਾਬਾ ਭੀ ਹਸਿਆ ॥
ਜਾ ਕਾਜੀ ਅਰੁ ਖਾਨ ਨਿਮਾਜ ਕਰਿ ਪਹੁਚੇ ਕਲਮਾ¹¹ ਯਾਦ ਕੀਆ ਫਿਰਿ
ਸਨਮੁਖ ਹੋਇ ਬੈਠੇ ॥ ਤਾ ਕਾਜੀ ਖੁਣਸ ਕਰਿ ਕੇ ਕਹਿਆ ॥ ਖਾਨ ਸਲਾਮਤ

੫੬ (ਅ)

੫੭ (ੳ)

੫੭ (ਅ)

੫੮ (ੳ)

੫੮ (ਅ)

¹ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਵਾਰ ਮਾਝ ਕੀ ਵਿਚੋਂ ਹੈ । (ਦੇਖੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੧੪੦-੪੧) ।

²ਦੇਖੋ ਵਾਰ ਮਾਝ ਕੀ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੧੪੧) । ਪਾਠਾਂਤਰ : ³ਕੂੜੀਈ ।

⁴ਖਵਾਨੀਨ, ਖਾਨ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ ਹੈ, ਸਰਦਾਰ । ⁵ਸਚਾਈ, ਰੱਬ । ⁶ਭੁੱਲ ।

⁷ਸਵੇਰ ਅਤੇ ਦੁਪਹਰ ਦਾ ਵਿਚਲਾ ਸਮਾਂ । ⁸ਅ. ਵੁਜੂ, ਨਮਾਜ਼ ਪੜ੍ਹਨ ਤੋਂ ਪਹਲਾਂ

ਹੱਥ, ਮੂੰਹ ਅਤੇ ਪੈਰ ਧੋਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਆ । ⁹ਬੁਕ ਕੇ ਸਲਾਮ ਕਰਨਾ ।

¹⁰ਖਿੜ ਖਿੜਾ । ¹¹ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਮੂਲ ਮੰਤ੍ਰ : 'ਲਾ ਇਲਾਹ ਇਲੱਲਾਹ ਮੁਹੰਮਦ

ਰਸੂਲੱਲਾਹ (ਰੱਬ ਬਿਨਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਭੇਜਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ, ਮੁਹੰਮਦ ਉਸ ਦਾ ਭੇਜਿਆ ਹੋਇਆ ਪੈਗੰਬਰ ਹੈ ।)

- ੫੯ (ੳ) ਤੂੰ ਜੁ ਕਹਦਾ ਆ/ਹਾ ਜਿ ਨਾਨਕ ਹਕੁ ਨੂ ਪਹੁਚਿਆ ਹੈ ਕਿਆ ਮੁਨਾਸਬ ਹੈ ਜੋ ਨਾਨਕ ਨਿਮਾਜ ਕਰਦਿਆ ਨੂ ਹਸਿ ਪਇਆ ॥ ਅਸਾ ਵਿਚਿ ਤਕਸੀਰ ਰਖੀ ਨਾਨਕ ॥ ਤਬ ਖਾਨ ਕਹਿਆ ਨਾਨਕਾ ਕਾਜੀ ਕਿਆ ਕਹਦਾ ਹੈ ॥ ਤਾ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ਖਾਨ ਜੀ ਏਹੁ ਤਕਸੀਰ ਕਾਜੀ ਵਿਚਿ ਹੈ ਨਿਵਾਜ ਵਿਚਿ
- ੫੯ (ਅ) ਕਿ ਹੋਇੰ ॥ ਨਿਵਾਜ ਬੰਦਗੀ ਹੈ ॥ ਤਬ ਖਾ/ਨ ਕਹਿਆ ਜਿ ਨਾਨਕ ਫਰਮਾਈਐ ਕਾਜੀ ਵਿਚਿ ਕਿਆ ਤਕਸੀਰ ਹੈ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਖਾਨ ਜੀ ਕਾਜੀ ਪੁਛੀਐ ॥ ਜਾ ਅਪਨੀ ਤਕਸੀਰ ਅਪਨੇ ਮੁਹ ਕਹੈ ਤਾ ਛੁਟੈ ॥ ਤਬ ਖਾਨ ਕਹਿਆ ਜਿ ਨਾਨਕ ਫਰਮਾਇਦਾ ਹੈ ਤੁਝ ਵਿਚਿ ਐਬੁ ਹੈ ਸੋ ਕਹੁ ॥
- ੬੦ (ੳ) ਤਾ ਕਾਜੀ ਕਹਿਆ ਜੀ ਖਾਨ ਸਲਾਮਤ ਬੰਦਾ ਸਭ ਰੋਜ ਐਬਾ/ ਵਿਚਿ ਹੈ ਬੇਐਬ ਖੁਦਾਇ ਹੈ ॥ ਪਰੁ ਅਜੁ ਖੁਦਾਇ ਉਗਾਹ ਹੈ ਖੈਰਿ¹ ਹੈ ॥ ਤਬ ਖਾਨ ਕਹਿਆ ਨਾਨਕ ਕਾਜੀ ਕਿਆ ਕਹਦਾ ਹੈ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਝੂਠੁ ਕਹਦਾ ਹੈ ॥ ਖਾਨ ਕਹਿਆ ਕਿਉ ਕਾਜੀ ਨਾਨਕ ਕਿਆ ਕਹਦਾ ਹੈ ॥ ਕਾਜੀ ਕਹਿਆ ਖਾਨ ਸਲਾਮਤ ਨਾਨਕ ਹੀ ਕਹਿ ਦੇਉ ॥ ਜੁ ਹਉ ਝੂਠੁ ਕਹਦਾ ਹਾ ॥
- ੬੦ (ਅ) ਅਰੁ ਮੈ ਵਿਚਿ/ ਐਬੁ ਹੈ ਸੋ ਨਾਨਕ ਕਹਿ ਦੇਉ ॥ ਖਾਨ ਕਹਿਆ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੁਮ ਹੀ ਕਹੋ ਕਾਜੀ ਮੁਕਰ ਪੜਿਆ ॥ ਤਾ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ਕਾਜੀ ਕੀ ਨਿਮਾਜ ਥਾਇ ਨ ਪਈ ॥ ਦਰਗਹ ਵਿਚਿ ॥ ਮੈ ਇਤੇ ਹਸਿਆ ॥ ਤਬ ਖਾਨ ਕਹਿਆ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਿਤ ਗੁਨਾਹਿ ਕਰਿ ਕੈ ਨ ਪਈਆ ਥਾਇ ॥ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ
- ੬੧ (ੳ) ਖਾਨ ਜੀ ਸਲਾਮ/ਤ ਜਦ ਏਹੁ ਨਿਮਾਜ ਉਪਰਿ ਖੜਾ ਹੋਆ ਤਬ ਇਸ ਦਾ ਜੀਉ ਜੁਦਾ ਗਇਆ ॥ ਘੋੜੀ ਘਰਿ ਸੂਈ ਸੀ ॥ ਜਾ ਕਾਜੀ ਨਿਉ ਸਿਜਦਾ ਦੇਇ ਤਾ ਜੀਉ ਘੋੜੀ ਵਿਚਿ ਰਹੈ ॥ ਜਾ ਸਿਜਦਾ ਦੇਇ ਤਾ ਇਹੋ ਕਹੈ ਜਾਹਿ ਜਾਦੀਏ
- ੬੧ (ਅ) ਜਾਹਿ ਜਾਦੀਏ ਵਿਚਿ ਘਰੈ ਦੇ ਖੂਹ ਹੈ/ ਵਛੇਰਾ ਖੂਹ ਪੈ ਮਰੈਗਾ ॥ ਨ ਕੋਈ ਆਦਮੀ ਪਾਸ ਬਹਾਲਿਆ ਨ ਘੋੜੀ ਜੁਦੈ ਘਰਿ ਬਨਵਾਈ ॥ ਜੀਉ ਕਾਜੀ ਦਾ ਘੋੜੀ ਵਿਚਿ ਗਇਆ ॥ ਨਿਮਾਜ ਕਉਣੁ ਗੁਜਾਰੈ ॥ ਪੁਛੀਐ ਕਾਜੀ ਸਚੁ ਹੈ ਏਹ ਬਾਤ ॥ ਤਬ ਕਾਜੀ ਕਹਿਆ ਸਚੁ ਹੈ ਜੀਉ ॥ ਜਿਤਨੀ ਸਭ ਖਾਨ ਪਾਸਿ
- ੬੨ (ੳ) ਬੈਠੀ ਥੀ ਸਲਬਾਤਾ² ਲਾਗੀ ਪਕੜ/ਨੇ³ ॥ ⁴ਸੁਬੁਹਾਨ ਅਲਾਹ⁴ ਦਿਲਾ ਦਾ

¹ਚੰਗਾ ਭਲਾ, ਠੀਕ ਠਾਕ ।

²‘ਸਲਵਾਤ’ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ ਹੈ । ‘ਸਲਵਾਤ’ ਅੱਗੋਂ

‘ਸਲਾਤ’ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ ਹੈ । ‘ਸੁਬੁਹਾਨ ਅਲਾਹ’, ਆਦਿ ਪਦ ਦਾ ਉਚਾਰਣ ਕਰਨਾ ।

³ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਪਾਠ ‘ਪਕੜਨੇ’ ਗਲਤ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ‘ਪੜਨੇ ਚਾਹੀਦਾ

ਸੀ । ਹਾਂ, ਜੇ ‘ਸਲਵਾਤਾਂ’ ਪਦ ਨੂੰ ‘ਕੰਨ ਪਕੜਨ’ (ਤੋਥਾ ਕਰਨ) ਨਾਲ ਜੋੜ ਲਇਆ

ਜਾਏ, ਤਾਂ ਗੱਲ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ । ਉਂਜ ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ. ਵਾਲੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਵੀ ਪਾਠ

‘ਪਕੜਨੇ’ ਹੀ ਹੈ ।

⁴ਅੱਲਾਹ ਪਾਕ ਹੈ ।

ਮਾਲਕੁ ਅਲਾਹ ॥ ਏਹ ਦਿਲਾ ਦੀਆ ਬਾਤਾ ਬੁਝਦਾ ਹੈ ॥ ਸਭ ਕੋਈ ਕੰਬ ਖੜਾ
ਹੋਇਆ । ਗੁਨਾਹ ਐਬ ਅਸਾ ਵਿਚਿ ਬਹੁਤੁ ਬੁਰੇ ਬੁਰੇ ਹੈਨਿ ॥ ਸਭਨ ਦੇ ਐਬ
ਜਾਹਰ ਕਰਿ ਦੇਇਗਾ ॥ ਜੇ ਖਾਨ ਪਾਸਿ ਕਹੈ ਤਾ ਖਾਨ ਸਭਨਾ ਉਪਰ ਰੰਜ
ਹੋਇਗਾ ॥ ਸਭ ਡਰ ਗਏ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਜਾ/ਹਗਾ ॥ ਅਰੁ ਆਖਣ ਲਗੇ ਏ
ਖੁਦਾਇ ਤੈਅਲਾ¹ ਏਹੁ ਹਮਾਰੈ ਖਿਆਲ ਨ ਪਾਇਉ ॥ ਜਿਧਰ ਬਾਬਾ ਨਦਰਿ ਕਰੈ
ਤਿਤੈ ਧਿਰ ਸਿਜਦਾ ਅਗਿਅਹੁ ਸਭ ਕੋਈ ਦੇਇ ॥ ਤਬ ਬਾਬਾ ਉਤ ਪਰਥਾਇ
ਸਬਦੁ ਬੋਲਿਆ ॥ ਰਾਗੁ ਤਿਲੰਗ ਵਿਚ² ॥ ਮੁਲਾ ਮਤ ਜਾਣ ਸਹ ਗਲੀ
ਪਾਇਆ ਹੀ ॥/ ਮਾਲ ਕੈ ਮਾਣੇ ਰੂਪ ਕੀ ਸੋਭਾ ਇਤਿ ਬਿਧਿ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ
ਹੀ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਅਮਲ ਕਰ ਧਰਤੀ ਬੀਜ ਕਰਮਾ ਕਰੋ ਸਚ ਕੀ ਆਬ
ਨਿਤ ਸਿੰਚ ਪਾਣੀ ॥ ਹੋਹੁ ਕਿਰਸਾਣ ਇਮਾਨ ਜਮਾਇ ਲੈ ਭਿਸਤ ਦੋਜਕ
ਦੋਵੇ ਏਵ ਜਾਣੀ ॥੧॥ ਇਹੁ ਮਨ ਮੀਡਕੋ ਐਬ ਤਕ ਚਿਕੜੋ ਕਮਲ ਕੀ ਸਾਰ
ਤੁਝ ਨਾਹਿ ਪਾਈ ਭਉਰ/ ਉਸਤਾਦੁ ਨਿਤ ਭਾਖਿਆ ਬੋਲੈ ਕਿਉ ਬੂਝੈ ਜਾ ਨਾਹ
ਬੁਝਾਈ ॥੨॥ ਆਖਣਾ ਸੁਣਨਾ ਪਉਣੁ ਕੀ ਬਾਣੀ ਇਹੁ ਮਨੁ ਰਤਾ ਮਾਇਆ
ਈ ॥ ਖਸਮ ਕੀ ਨਦਰਿ ਦਿਲ ਮਹਿ ਪਸਿੰਦ ਕਰਿ ਇਕ ਮਨ ਜਿਨੀ
ਧਿਆਇਆ ਈ ॥੩॥ ਤੀਹ ਕਰਿ ਰਾਖੇ ਪੰਜ ਕਰਿ ਸਾਖੀ ਮੂਲੁ ਸੈਤਾਨੁ ਮਤਿ
ਕਪਿ ਜਾਈ/ ॥ ਨਾਨਕ ਬਿਨ ਨਾਵੈ ਰਾਹ ਪੈ ਚਲਣਾ ਮਾਲ ਧਨ ਕਿਸਨੂ
ਸੰਜਿਆ ਹੀ ॥੪॥ ਖਾਨ ਉਠਿ ਪੈਰੀ ਪਇਆ ਕੁਲ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਿ
ਕੋਈ ਸਾ ਤਿਨ ਸਭਨਾ ਸਿਫਤਿ ਕੀਤੀ ॥ ਖਾਨ ਕਹਿਆ ਬਾਬਾ ਜੀ ਮਾਲ
ਧਨ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਕੁਲਿ ਤੇਰੀ ਪੇਸਿ ਹੈ ਕਬੂਲੁ ਪਾਈਐ ॥ ਜਿਸਨੋ ਜਾਣਹੁ
ਤਿਸਨੋ ਦੇਹੁ ॥ ਬਾਬੇ ਕ/ਹਿਆ ਖਾਨੁ ਖੁਦਾਇ ਤੇਰਾ ਭਲਾ ਕਰੈਗਾ ॥ ਅਬ
ਟਿਕਣਹੁ ਬਾਤ ਰਹੀ ॥੧॥੭॥ ਸਾਖੀ ਹੋਰ ਚਲੀ ॥

੬੨ (ਅ)

੬੩ (ੳ)

੬੩ (ਅ)

੬੪ (ੳ)

੬੪ (ਅ)

੬੫ (ੳ)

[ਮਰਦਾਨੇ ਬਿਖ ਫਲ ਖਾਧੇ/ਮਰਦਾਨੇ ਦੀ ਭੁਖ ਗਵਾਈ] ਚਾਲ
ਬਾਬੇ ਕੀ ਮਨਸਾ³ ਕੀ ਜਿਧਰ ਗਇਆ ਚਾਹੀਐ ਤਿਧਰ ਜਾਈਐ ॥ ਅਤੈ
ਨਾਲੇ ਮਰਦਾਨਾ ਰਹੈ ॥ ਇਕ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਆਖਿਆ ਮਰਦਾਨਿਆ ਸਬਦੁ
ਗਾਉ ॥ ਅਤੈ ਰਬਾਬੁ ਵਜਾ/ਇ ॥ ਤਾ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਜੀਉ ਮੇਰਾ ਘਟ⁴

¹ਉੱਚਾ (ਸ਼ਕਤੀਵਰ) ਰੱਬ । ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ. ਵਿਚ ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਪਾਠ 'ਅਲਾਹ' ਆਇਆ ਹੈ ।
²ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਹੈ । ਇਥੇ ਦਿੱਤਾ
ਪਾਠ ਕਾਫ਼ੀ ਅਸ਼ੁੱਧ ਹੈ ਤੇ ਪੰਗਤੀਆਂ ਵੀ ਅਗੇ ਪਿਛੇ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ
ਲਈ ਦੇਖੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੨੩-੨੪, ਜਿਥੇ ਇਹ ਸ਼ਬਦ 'ਅਮਲੁ ਕਰਿ ਧਰਤੀ ਬੀਜ
ਸਬਦੋ' ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ³ਇੱਛਾ । ⁴ਪੇਟ, ਉਦਰ, ਹਾਂ (ਲਹੰਦੀ ਵਿਚ) ।

- ਭੁਖ ਨਾਲ ਮਿਲਿ ਗਇਆ ਹੈ ॥ ਹਉ ਗਾਇ ਸੰਘਦਾ ਨਾ ਹਉ ਵਜਾਇ
ਸੰਘਦਾ ਹਾ ॥ ਗੁਰੂ ਆਖਿਆ ਪਿਸੇ¹ ਚਲੁ ਕਿਤੈ ਵਸਦੀ ਜਾਈਐ ॥ ਤਾ
ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਜੀ ਵਸਦੀ ਭੀ ਨਾਹੀ ਜਾਇ ਸੰਘਦਾ ਘਟੁ ਮਿਲਿ ਗਇਆ
- ੬੫ (ਅ) ਹੈ ॥ ਹਉ/ ਮਰਦਾ ਹਾ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਤੂ ਮਰਦਾ ਨਾਹੀ ਉਠਿ
ਪਰਮੇਸਰ ਜਪਿ ਅਤੈ ਹੁਸਿਆਰੁ ਹੋ ॥ ਤਾ ਫੇਰਿ ਮਰਦਾਨਾ ਬੋਲਿਆ ਜੀਉ
ਹੁਸਿਆਰੀ ਦੀ ਗਲਿ ਰਹੀ ਹਉ ਮਰਦਾ ਹਾ ਭੁਖਾ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ
- ੬੬ (ੳ) ਉਹੁ ਜੁ ਰੁਖ ਹੈ ਸਾਮਣਾ ਉਸ ਦੇ ਫਲ ਖਾਹਿ ਪਰੁ ਜਿਤੜੇ ਖਾਇ ਸਕ/ਹਿ
ਤਿਤੜੇ ਖਾਹਿ ਅਤੈ ਪਲੇ ਬੰਨਨੇ ਨਾਹੀ ॥ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਭਲਾ ਜੀਉ ॥
ਮਰਦਾਨਾ ਲਗਾ ਖਾਣਿ ॥ ਜਾ ਖਾਣ ਲਗਾ ਤਾ ਭਲੇ ਸਵਾਦ ਲਗੇ ਆਵਣ ॥
ਆਖਣ ਲਗਾ ਕਿ ਜਾਪੈ ਫੇਰਿ ਇਜੇਹੇ ਫਲ ਹਥ ਆਵਣ ਕਿ ਨ ਆਵਣ ਕਿਛੁ
- ੬੬ (ਅ) ਪਲੇ ਬੰਨਿ ਰਖਾ ॥ ਜਦ ਭੁਖਿ ਲਗੈਗੀ ਤਾ ਖਾਈਗਾ ॥ ਜਦਿ ਅਗੈ ਆਏ/
ਤਾ ਫੇਰਿ ਭੁਖ ਲਗੀਸੁ ॥ ਤਾ ਉਹੁ ਫਲੁ ਖਾਧਿਆਸੁ ॥ ਬੁਰਾ ਹੋਇ ਗਇਆ
ਲਗਾ ਮਰਣਿ ॥ ਗੁਰੂ ਆਖਿਆ ਮਰਦਾਨਿਆ ਕਿਆ ਹੋਇਆ ॥ ਤਾ ਮਰਦਾਨੇ
ਆਖਿਆ ਜੀ ਤੁਧ ਜੋ ਫਲੁ ਆਖੇ ਆਹੇ ਜਿ ਖਾਹਿ ਸੇਈ ਫਲੁ ਮੈ ਪਲੈ ਬੰਨਿ
- ੬੭ (ੳ) ਰਖੇ ਸੇ ॥ ਜਾ ਭੁਖਾ ਹੋਵਾਗਾ ਤਾ ਖਾਈਗਾ ॥ ਅਜੀ/ ਜਦਿ ਮੈਨੂ ਭੁਖ ਲਗੀ
ਤਾ ਮੈ ਉਹੁ ਫਲ ਖਾਏ ॥ ਮੇਰਾ ਏਹੁ ਹਵਾਲੁ ਹੋਇਆ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ
ਅਖਿਆ ਮਰਦਾਨਿਆ ਉਹੁ ਜੁ ਫਲ ਸੇ ਸੇ ਬਿਖੁ ਫਲੁ ਸੇ ਪਰੁ ਵਚਨੁ ਕਰਿਕੈ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫਲ ਹੋਏ ਸੇ ॥ ਤੈ ਬੁਰਾ ਕੀਤਾ ਜੋ ਤੁਧੁ ਖਾਧੇ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਜੀ
ਆਪਣਾ ਪੈਰ ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਮਥੇ ਨਾਲ ਛੁਹਾਇਆ ਤਾ ਮਰਦਾਨਾ ਚੰਗਾ ਹੋਇ
- ੬੭ (ਅ) /ਬੈਠਾ ॥ ਲਗਾ ਆਖਣ ਕੁਰਬਾਨ ਤੇਰੀ ਭਗਤ ਨੋ ਅਤੇ ਤੁਧ ਨੋ ॥ ਅਤੈ ਜੀ
ਅਸੀ ਡੂਮਿ ਹਾ ਮੰਗਿ ਪਿੰਨ ਖਾਧਾ ਲੋੜੀਐ ਅਤੈ ਤੂ ਅਤੀਤੁ² ਪੁਰਖੁ ਹੈ
ਨਾ ਕਿਛੁ ਖਾਹਿ ਨਾ ਕਿਛੁ ਪੀਏ ਨ ਪੈਨੇਹਿ ਅਤੈ ਕਿਸੈ ਵਸਦੀ ਨ ਵੜਹਿ ॥
ਅਸੀ ਕਿਉਕਰਿ ਤੁਧ ਨਾਲਿ ਰਹਹਿ ਜੀ ਮੇਰੀ ਵਿਦਾ ਕਰਿ ॥ ਮੈ ਰਹਿ ਨਾਹੀ
- ੬੮ (ੳ) ਸੰਘਦਾ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾ/ਬੇ ਆਖਿਆ ਮਰਦਾਨਿਆ ਮੇਰੀ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੈ ਤੁਧੁ
ਉਪਰਿ ॥ ਤੈ ਵਿਦਾ ਕਿਉ ਮੰਗੀ ॥ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਜੀ ਕੁਰਬਾਨ ਤੇਰੀ
ਖੁਸੀ ਨੋ ਮੇਰੀ ਵਿਦਾ ਕਰਿ ਹਉ ਘਰ ਜਾਈ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਕਿਵੈ
ਰਹੈ ਭੀ ॥ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਤਾ ਰਹਾ ਜਾ ਮੇਰੀ ਭੁਖ ਗਵਾਏ ॥ ਜੋ ਤੇਰਾ
- ੬੮ (ਅ) ਅਹਾਰੁ ਹੈ ਸੋ ਮੇਰਾ ਭੀ ਕਰ/ਹਿ ॥ ਅਤੈ ਜੋ ਤੂ ਭਗਤ ਕਮਾਵਹਿ ਹਉ ਤੇਰੇ

¹ਪਿਛੇ (?) ।²ਫਕੀਰ ।

ਨਾਲਿ ਲਗਾ ਰਹਾ ॥ ਅਜੀ ਏਹੁ ਵਚਨੁ ਕਰੈ ਅਤੈ ਜੀ ਜਿਥੈ ਤੁ ਹੋਵਹਿ
 ਤਿਥੈ ਮੈਨੂ ਨਾਲੇ ਰਖੈ ॥ ਨ ਅਗੈ ਵਿਛੋੜਹਿ ਨ ਐਥੈ ਵਿਛੋੜਹਿ ॥ ਅਤੈ
 ਮੇਰੇ ਕਰਮ ਨ ਵੀਚਾਰਹਿ ॥ ਆਪਣੀ ਏਹ ਬਖਸ਼ ਕਰਹਿ ਤਾ ਹਉ ਰਹਾ ॥
 ਇਤੜੀਆ ਗਲਾ ਦੇਹਿ ਤਾ ਹ/ਉ ਰਹਾ ਨਾਹੀ ਤਾ ਮੇਰੀ ਵਿਦਾ ਕਰਿ ॥
 ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਾਹਿ ਮਰਦਾਨਿਆ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਇਉ ॥ ਤੁਧ ਜੋ
 ਮੰਗਿਆ ਦੀਨ ਭੀ ਅਤੈ ਦੁਨੀਆ ਭੀ ॥ ਪੈਰੀ ਪਉ ਇਤੜੀਆ ਗਲਾ
 ਦਿਤੀਉ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜਦਿ ਏਹ ਗਲ ਆਖੀ ਤਾ ਮਰਦਾਨੇ ਹੋਰੋ ਵਖਤੁ ਹੋਇ
 ਗਇਆ ॥ ਉਚੀ ਦਿਸ/ਟਿ ਹੋਈਆਸੁ । ਜੇਹਾ ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਥਾ ਤੇਹੋ ਦ੍ਰਿਸਟੀ
 ਆਈਆਸੁ ॥ ਤਾ ਮਰਦਾਨੇ ਤਕੜਾ ਕਰਿ ਪਕੜਿਆ ॥ ਤਾ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ
 ਏਹੁ ਜੁ ਹੈ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਰੂਪੁ ਹੈ ॥ ਜਿਥੇ ਬਾਬਾ ਜਾਇ ਤਿਥੈ ਮਰਦਾਨਾ ਰਹੈ
 ਨਾਲੈ ॥ [ਬਾਬੇ ਤਪ ਅਰੰਭਿਆ] ਤਾ ਬਾਬੇ ਜੀ ਤਪੁ ਅਰੰਭਿਆ ॥ ਦੁਹ ਕੋਹਾ
 ਵਿਚਿ ਦੁਇ ਢੇਰੀਆ ਕੀ/ਤੀਆ ਨਿਸਾਨੀਆ ॥ ਇਕਤੁ ਸਿਰੇ ਤੇ ਜਪੁ ਲਗੇ
 ਪੜਨਿ ॥ ਪੜਦੇ ਪੜਦੇ ਉਤਿ ਸਿਰੇ ਜਾਨਿ ॥ ਜਾਇ ਕਰਿ ਪੈਰੀ ਪਇ ਕਰਿ
 ਫਿਰਿ ਪੜਨਿ ਇਤ ਸਿਰੇ ਆਵਨਿ ॥ ਇਤੈ ਜੁਗਤਿ ਬਰਸ ਦਿਨ ਗੁਦਰਿਆ
 ਅਹਾਰੁ ਅਕ ਦੀ ਖਖੜੀ ਇਕਾ ਖਾਣੀ ਇਕ¹ ਤਲੀ ਰੇਤੁ ਦੀ । ਏਹੋ ਆਹਾਰੁ
 ਹੋਇਆ ॥ ਬਰਸ ਤੀ/ਕੁ ਇਤ ਜੁਗਤਿ ਤਪਸਿਆ ਕੀਤੀ ਤਾ ਪਰਮੇਸਰ
 ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਆਇਆ ਨਾਨਕ ਤੇਰੀ ਤਪਸਿਆ ਥਾਇ ਪਾਈ ॥ ਤੁਧ ਨੋ ਆਗਿਆ
 ਹੈ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਕਰਿ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਝਹੁ ਘਾਲ ਥਾਇ ਨਾਹੀ ਪਉਦੀ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ
 ਜੀਉ ਤੀਰਥਾ ਨੋ ਚਲਿਆ ॥ ਜਾ ਆਗਿਆ ਆਈ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਕਰਿ ॥ ਤਾ
 ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ/ ਤੀਰਥਾ ਤੇ ਭਲੇ ਭਲੇ ਅਤੀਤ ਇਕਠੇ ਹੋਦੇ ਹੈਨਿ ਮਤ ਕੋਈ
 ਅਜੇਹਾ ਸਾਧੂ ਭੇਟੀਐ ॥ ਜਿਸਨੋ ਹਉ ਗੁਰੂ ਕਰੀ ॥ ਏਤੁ ਵਾਸਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ
 ਤੀਰਥਾ ਨੋ ਚਲਿਆ ॥

੬੯ (ੳ)

੬੯ (ਅ)

੭੦ (ੳ)

੭੦ (ਅ)

੭੧ (ੳ)

[ਬਾਬਾ ਤੀਰਥਾ ਨੂੰ ਗਇਆ ॥ ਖੇਤ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਦਿਤਾ] ਪ੍ਰਥਮੇ
 ਬਾਬਾ ਜੀ ਗੰਗਾ ਉਪਰਿ ਆਇਆ ॥ ਲੋਗ ਗੰਗਾ ਨਾਵਣ ਨੋ
 ਬਹੁਤੁ ਆਏ ਸੇ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀ ਭੀ ਜਾਇ ਬੈਠਾ ॥ ਦੇਖੇ ਤਾ ਲਖ/ਮਨੁਖ
 ਇਕਠੇ ਹੋਏ ਹੈਨਿ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇਖੈ ਤਾ ਲਖ ਲੋਕ ਆਏ ਹੈਨਿ । ਮਤੁ
 ਕੋਈ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਲੋਕੁ ਆਇਆ ਹੋਵੈ ॥ ਦੇਖੈ ਤਾ ਲਖ ਨਾਵਦੇ ਹੈਨਿ
 ਪਰੁ ਨਾਤੋ/ਕੋਈ ਨਾਹੀ ॥ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦੀ ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਅਤੈ ਲੋਕਾ ਦੀ ਚਮ
 ਦ੍ਰਿਸਟਿ ॥ ਲੋਕਾ ਦੇ ਭਾਣੇ ਲੋਕ ਨਾਤੇ ਪਰੁ ਬਾਬੇ ਦੇ ਭਾਣੇ ਨਾਤੇ ਕੋਈ

੭੧ (ਅ)

੭੨ (ੳ)

¹‘ਇਕੈ ਤਾਂ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

- ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ ਬਾਬਾ ਭੀ ਨਾਵਣ ਵੜਿਆ ॥ ਲੋਕ ਨਾਵਦੇ ਸੇ ਉਗਵਣ¹ ਦੀ ਧਿਰਿ ਮੁਹ ਕਰਿ ਬਾਬਾ ਲਗਾ ਆਥਵਣ ਦੀ ਧਿਰਿ ਮੁਹ ਕਰਕੇ ਨਾਵਣ ॥ ਹੋਰੁ ਲੋਕ ਪਾਣੀ ਸੂਰਜ ਦੀ ਧਿਰਿ ਦੇਦੇ ਸੀ ਬਾਬਾ ਲਗਾ ਆਥਵਣ² ਦੀ ਧਿਰਿ ਪਾਣੀ ਦੇਣਿ ॥ ਲੋਕ ਲਗੇ ਪੁਛਣ ॥ ਏ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਪਿ/ਆਰਿਆ ਤੂ ਹਿੰਦੂ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ ॥ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਹਉ ਹਿੰਦੂ ਹਾ ॥ ਆਖੈ ਜਿ ਤੂ ਹਿੰਦੂ ਹੈ ਤਾ ਪਾਣੀ ਇਧਰ ਕਿਸ ਨੂ ਦੇਦਾ ਹੈ ॥ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਤੁਸੀ ਪਾਣੀ ਕਿਸ ਨੂ ਦੇਦੇ ਹੋ ॥ ਉਨੀ ਆਖਿਆ/ ਅਸੀ ਪਾਣੀ ਪਿਤਰੀ³ ਨੂ ਦੇਦੇ ਹਾ ॥ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਤੁਸਾਡੀ ਪਿਤਰੀ ਕਿਥੈ ਹੈਨ ॥ ਉਨੀ ਆਖਿਆ ਅਸਾਡੀ ਪਿਤਰੀ ਦੇਵ ਲੋਕ ਹੈਨਿ । ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਦੇਵ ਲੋਕ ਇਥਹੁ ਕਿਤਨੀ ਦੂਰ ਹੈ ॥ ਤਾ ਉਨੀ ਆਖਿਆ ਦੇਵ ਲੋਕ ਇਥਹੁ ਸਾਢੀਆ ਉਣਵੰਜਹ ਕਰੋੜੀ ਹੈ ॥ ਇਤੁ ਮਿਰਤੁ ਲੋਕਹੁ ॥ ਅਸੀ ਉਤੈ ਥਾਵੈ ਨੋ ਪਾਣੀ ਦੇਦੇ ਹਾ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਜੀ ਆਖਿਆ ਅਪੜੈਗਾ ॥ ਤਾ ਉਨੀ ਆਖਿਆ ਅਪੜੈਗਾ ॥ ਜਦ ਉਨੀ/ ਏਹ ਗਲ ਆਖੀ ਤਾ ਬਾਬੇ ਅਗੇ ਥੋੜਾ ਪਾਣੀ ਸੁਟਦਾ ਸੀ ਲਗਾ ਵਧੇਰੇ ਸੁਟਨਿ ॥ ਤਾ ਉਨੀ ਆਖਿਆ ਤੂੰ ਪਾਣੀ ਕਿਸ ਨੂ ਦੇਦਾ ਹੈ ਇਤੜਾ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਮੇਰੀ ਘਰੀ ਇਕੁ ਖੇਤੁ ਹੈ ਸੋ ਹਰ ਫਸਲ ਸੁਕ ਜਾਦਾ ਹੈ ਹਉ ਪਾਣੀ ਉਸ ਖੇਤ ਨੋ ਦੇਦਾ ਹਾ ॥ ਵਡੇ ਵਡੇ ਮੀਹੁ ਪਉਦੇ ਹੈਨਿ ਪਰੁ ਉਤ ਖੇਤ ਪਾਣੀ ਟਿਕਦਾ ਨਾਹੀ ॥ / ਹਉ ਉਸ ਨੋ ਪਾਣੀ ਦੇਦਾ ਹਾ ॥ ਤਾ ਉਨੀ ਆਖਿਆ ਪਰਮੇਸਰ ਦਿਆ ਸਵਾਰਿਆ⁴ ਤੇਰੇ ਖੇਤ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਕਿਉਕਰਿ ਜਾਏਗਾ ॥ ਤੂ ਏਵੈ ਪਾਣੀ ਸੁਟਦਾ ਹੈ ਸੁ ਕਿ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਪਿਆਰਿਹੋ ਮੇਰੇ ਖੇਤ ਪਾਣੀ ਨ ਅਪੜੈਗਾ ਤਾ ਤੁਸਾਡੀ ਪਿਤਰੀ ਨੂੰ ਕਿਉਕਰਿ ਅਪੜੈਗਾ ॥ ਜਾ ਬਾਬੇ ਜੀ ਏ/ਹ ਗਲ ਆਖੀ ਤਾ ਉਨੀ ਆਖਿਆ ਭਾਈ ਏਹੁ ਕਮਲਾ ਨਾਹੀ ਏਹੁ ਮਹਾ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ॥ ਸਭ ਪੈਰੀ ਲਗਨਿ⁵ ਨਾਇ ਨਾਇ ਬਾਹਰਿ ਨਿਕਲੇ ॥ ਉਹ ਲਗੇ ਸਿਮਰਨਿ ਕਰਨਿ ॥ ਕੋਈ ਮਾਲਾ ਹਥ ਲੈ ਬੈਠਾ ਕੋਈ ਨਕ ਪਕੜਿ ਬੈਠਾ ਕੋਈ ਗਾਇਤ੍ਰੀ ਲਗਾ ਪੜਨਿ ਕੋਈ ਪੂਜਾ ਲਗਾ ਕਰਨਿ ॥ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਲਗੇ ਸੇਵਾ ਕਰ/ਨਿ ॥ ਅਤੈ ਬਾਬੇ ਜੀ ਆਖਿਆ ਹਾਇ ਹਾਇ ਹਿੰਦੂ ਨਰਕ ਜਾਦੇ ਹੈਨਿ ॥ ਤਾ ਉਨੀ ਆਖਿਆ ਪਰਮੇਸਰ ਜਪਦਿਆ ਭੀ

¹ਸੂਰਜ ਉਦੈ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਪੂਰਬ ।²ਸੂਰਜ ਅਸਤ ਹੋਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਪੱਛਮ ।³ਮਰ ਚੁਕੇ ਵੱਡੇ ਵਡੇਰੇ ।⁴‘ਪਿਆਰਿਆ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।⁵‘ਪਏ’

(ਸ਼. ਸਿ. ਅ.)

ਨਰਕ ਜਾਈਦਾ ਹੈ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਨਾਉ ਲੈਹੁ ਤਾ
 ਕਿਉ ਨਰਕ ਜਾਹੋ ॥ ਤਾ ਉਨੀ ਆਖਿਆ ਜੀਉ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਨਾਉ ਲੈਦੇ
 ਹਾ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਕਿਉਕਰਿ/ ਲੈਦੇ ਹੁਇ ॥ ਤੇਰਾ ਤਾ ਆਤਮਾ
 ਕਾਬਲ ਤੇਲੁ ਵੇਚਣ ਗਇਆ ਹੈ ਤੂੰ ਨਾਉ ਕਿਉਕਰਿ ਲੈਦਾ ਸਹਿ ॥ ਕਿਸੈ
 ਨੋ ਆਖਿਉਸ ਤੇਰਾ ਜੀਉ ਰੰਨਾ ਨਾਲਿ ਬੈਠਾ ਗਲਾ ਕਰਦਾ ਸੀ ॥ ਕਿਸੈ ਨੋ
 ਆਖਿਆ ਤੂੰ ਫਲਾਨੀ ਥਾਇ ਫਿਰਦਾ ਸਹਿ ॥ ਜਿਥੈ ਜਿਥੈ ਉਨਾ ਦਾ
 ਆਤਮਾ¹ ਭਰਮਦਾ ਸੀ ਤਿਥੇ ਤਿਥੇ ਦਾ ਨਾਉ ਲੈ/ ਦਿਤੋਨੁ ॥ ਤਾ ਉਨਾ
 ਆਖਿਆ ਭਾਵੈ ਏਹੁ ਪਰਮੇਸਰ ਹੋਵੈ ॥ ਅਸੀ ਏਵੈ ਭੁਲੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾ ॥
 ਏਹੋ ਅਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ॥ ਸਭੇ ਜੋ ਪੂਜਾ ਕਰਦੇ ਸੇ ਸਭਨੀ ਜਪਮਾਲਾ ਛਡੀਆ
 ਆਇ ਪੈਰੀ ਲਗੇ ॥ ਜੋ ਤੂ ਪਰਮੇਸਰ ਹੈ ਅਸਾ ਨੋ ਆਪਣੀ ਚਰਣੀ ਲਾਇ ॥
 ਅਸਾ ਨੋ ਆਪਣੇ ਸਿਖ ਕਰਿ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਆ/ਖਿਆ ਹਉ ਸਿਖ ਆਪਨਾ ਹੀ
 ਹੋਆ ਹਉ ਗੁਰੂ ਕਿਸ ਦਾ ਹੋਵਾ ॥ ਤਾ ਉਨੀ ਆਖਿਆ ਜੀ ਅਸੀ ਤੁਧ ਨੋ
 ਛਡਣੋ ਚੁਕੇ ਹਾ ॥ ਤੂੰ ਭਾਵੈ ਸੁ ਆਖੁ ॥ ਅਸਾਡਾ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਹੈ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ
 ਬਾਬੇ ਪੈਰੀ ਪਾਏ ਉਨਾ ਨੋ ਸੰਤੋਖਣ ਲਗਾ ॥ [ਸੁਚ ਰਸੋਈ ॥] ਤਿਚਰੁ ਤੀਕੁ
 ਰਸੋਈ ਹੋਈ ॥ ਉਨੀ ਆਖਿਆ ਜੀਉ ਉਠੀਐ ॥ ਪਰਸਾਦੁ ਲੀਚੈ² ॥ ਬਾਬੇ
 ਆਖਿਆ ਅਸੀ ਪਰ/ਸਾਦਿ ਨਾਹੀ ਲੈਦੇ ॥ ਉਨੀ ਆਖਿਆ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ
 ਅਰਥ ਪਰਸਾਦਿ ਲਈਐ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਉਠਿ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ॥ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ
 ਨਾਉ ਸੁਣਦੇ ਜਾਇ ਜੇਵਣ ਬੈਠੇ ॥ ਤਾ ਉਨੀ ਚਉਕੇ ਵਿਚਿ ਕਾਰਾ ਕਢੀਆ ॥
 ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਚਉਕਾ ਤਾ ਭਿਟਾ ॥ ਤੁਸਾ ਕਾਰਾ ਕਿਉ
 ਕਢੀਆ ॥ ਤਾ ਉਨੀ ਆਖਿਆ ਅਸਾ ਆਪਣੇ ਅਗੇ ਚ/ਉਕਾ ਪਵਾਇਆ ॥ ਅੰਨੁ
 ਕਰਾਇਆ ਚਉਕਾ ਭਿਟਣੁ ਨਾਹੀ ਦਿਤਾ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਿਚਰੁ ਤੁਸੀ
 ਨਹ ਸੇ ਚੜੇ ਤਿਚਰੁ ਤੀਕੁ ਨਹ ਸਾ ਭਿਟਾ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਤੁਸਾ ਨਾਲਿ
 ਨੀਚ ਚੜੇ ਹੈਨਿ ॥ ਉਨਾ ਆਖਿਆ ਜੀ ਅਸਾ ਨੋ ਦਿਸ ਨਾਹੀ ਆਵਦੇ ॥ ਤਾ
 ਬਾਬੇ ਸਲੋਕ ਆਖਿਆ ॥ [ਸਲੋਕ ॥]³ ਕੁਬੁਧਿ ਡੂਮਣੀ ਕੁਦਇਆ
 ਕਸਾਇਣ ਪਰ/ ਨਿੰਦਾ ਘਟ ਚੂਹੜੀ ਮੁਠੀ ਕ੍ਰੋਧ ਚੰਡਾਲ ॥ ਕਾਰੀ ਕਢੀ ਕਿਆ
 ਥੀਐ ਜਾ ਚਾਰੇ ਬੈਠੀਆ ਨਾਲਿ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਇਨੀ ਚੜੀ ਚਉਕਾ
 ਭਿਟਾ ॥ ਤਾ ਉਨੀ ਆਖਿਆ ਪਵਿਤ੍ਰ ਕਿਉਕਰਿ ਹੋਵੈ ॥ [ਤਾ ਬਾਬਾ ਫਿਰ ਸਲੋਕ

੭੫ (ਅ)

੭੬ (ੳ)

੭੬ (ਅ)

੭੭ (ੳ)

੭੭ (ਅ)

੭੮ (ੳ)

¹ 'ਜੀਉ' (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

² ਲਵੇ, ਛਕੋ ।

³ ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ.

ਸਾ., ਪੰਨਾ ੯੧ ਉਪਰ ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ।

- ਬੋਲਿਆ ॥ ਸਲੋਕ ॥]¹ ਸਚੁ ਸੰਜਮ ਕਰਣੀ ਕਾਰਾ ਨਾਵਣ ਨਾਉ ਜਪੇਹੀ ॥
- ੭੮ (ਅ) ਨਾਨਕ ਅਗੈ ਉਤਮ ਸੇਈ ਜਿ ਪਾਪਾ ਪੰਦਿ ਨ ਦੇਹੀ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ/ ਇਤੁ ਸੰਜਮੁ ਚਉਕਾ ਸੁਚਾ ਹੋਦਾ ਹੈ ॥ ਤਾ ਉਨੀ ਉਤੈ ਥਾਇ ਜੰਜੇਉ ਲਾਹਿ ਸਟੇ ॥ ਬਾਬੇ ਦੀ ਆਇ ਪੈਰੀ ਪਏ ॥ ਆਖਣ ਲਗੇ ਜੀ ਜਿਉ ਜਾਣਹਿ ਤਿਉ ਅਸਾਡੀ ਗਤ ਕਰ ॥ ਅਸਾਡਾ ਜੀਉ ਤੇਰੇ ਹਥ ਵਿਚਿ ਹੈ ॥ ਜਿਉ ਭਾਵੀ ਤਿਉ ਅਸਾਨੂ ਉਧਾਰ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਦੀ ਪੈਰੀ ਆਇ ਪਏ ॥ ਉਨਾ ਦੀ ਬਿਸਾਤ² ਸੀ ਸਭ ਲੁਟਾਇ ਦਿ/ਤੀ ਬਹੁਤੁ ਬਿਸਾਤ ਥੀ ॥ ਘੋੜੇ ਵਾਹਣੀਆ ਖਰਚੀਆ ਸਭ ਲੁਟਾਇ ਦਿਤੀਆ ॥ ਉਹੁ ਬੈਰਾਗੁ ਰੂਪੁ ਹੋਏ । ਬਾਬੇ ਜੀ ਅਖੀ ਮਿਹਰ ਕੀ ਨਦਰਿ ਕੀਨੀ ॥ ਜੇ ਉਹਿ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਨਾਉ ਨਾਲਿ ਮਸਤ ਹੋਇ ਗਏ ॥ ਪਹਿਲੇ ਸਿਖ ਏਹੇ ਕੀਤੇ ॥ ਉਨਾ ਨੋ ਆਪਣੀ ਬਖਸ਼ ਕਰਕੇ ਬਾਬਾ³ ਆਗੇ ਚਲਿਆ ॥੧॥੮॥/ ਸਾਖੀ ਹੋਰੁ ਚਲੀ ॥
- ੭੯ (ੳ)

- [ਬਾਬਾ ਤਿਆ ਰਾਜ ਗਇਆ] ਫੇਰਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਅਗਲਿਆ ਤੀਰਥਾ ਨੋ ਚਲਿਆ ॥ ਗੰਗਾ ਗੁਦਾਵਰੀ ਗਇਆ ਪਿਰਾਗ ਬਨਾਰਸੀ ਗੋਮਤੀ ਅਜੁਧਿਆ ਦੁਆਰਕਾ ਜਗੰਨਾਥ ਉਡੀਸਾ ਅਠਅਠ ਤੀਰਥ ਕੀਏ ॥ ਸਭਨਾ ਕਾ ਫਲੁ ਲੀਆ ॥ ਇਸਨਾਨੁ ਕੀਆ ਸਭ ਧਰਤੀ ਦੇਖੀ ॥ ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਕੇ/ ਸਿਰੇ ਉਸ ਧਰਤੀ ਜਾਇ ਨਿਕਲੇ ਜਹਾ ਪੁਰਖ ਨਾਹ ਸੀ ਪਾਈਤਾ ॥ ਤਿਰੀਆ ਰਾਜੁ ਹੈ ਸਭ ਦੇਸ ਗਿਰਾਉ ਤ੍ਰੀਮਤੀਆ ਕਮਾਵਤੀਆ ਹੈ ॥ ਪੁਰਖੁ ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ ਮਰਦਾਨਾ ਬੋਲਿਆ ਬਾਬਾ ਜੀ ਏਸ ਦੇਸ ਤਾਈ ਦੇਖੀਐ ॥ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਮਰਦਾਨਿਆ ਏਹੁ ਦੇਸ ਰੰਨਾ ਦਾ ਹਈ ॥ ਇਸੁ ਦੇਸੁ ਜਾ/ਣਾ ਭਲਾ ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਜੀ ਆਖੇ ਤਾ ਦੇਖਿ ਆਵਾ ਫੇਰਿ ਕਉਣ ਆਵਦਾ ਹੈ ਇਤਨੀ ਦੂਰਿ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਾਹਿ ਜਿ ਤੇਰਾ ਜੀਉ ਹੈ ਤਾ ਦੇਖਿ ਆਉ ॥ ਮਰਦਾਨਾ ਰਬਾਬ ਲੈ ਕਰ ਮੰਗਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਗਇਆ ॥ ਨਗਰ ਜਾਇ ਵੜਿਆ ॥ ਜਾ ਮਰਦਾਨਾ ਉਨਾ ਰੰਨਾ ਨੋ/ ਦਿਸਿ ਆਇਆ ਜਿਤਨੀਆ ਤੀਵੀਆ ਸੀਆ ਸਭ ਬਲਿ ਬਲਿ ਕਰਿਕੇ ਝੁਬਿ ਪਈਆ ॥ ਪੁਰਖ ਉਥੈ ਅਲਭੁ ਸੀ ॥ ਉਨਾ ਆਖਿਆ ਜੋ ਤੂ ਅੰਦਰਿ ਆਉ ॥ ਤਾ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਮਾਈ ਮੈ ਅੰਦਰਿ ਨਾਹੀ ਆਵਦਾ ॥ ਤਾ ਉਨੀ ਡਿਠਾ ਜੋ ਅੰਦਰਿ ਨਾਹੀ ਆਵਦਾ ਤਾ ਪਕੜਿ⁴
- ੮੦ (ੳ)
- ੮੧ (ੳ)

¹ਇਹ ਪਾਠ ਮੂਲ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਵਿਚੋਂ ਨਕਲ ਕਰਦਿਆਂ ਰਹ ਗਇਆ ਲਗਦਾ ਹੈ । ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ. ਵਾਲੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚ ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਕੇਵਲ ਇਕ ਪਦ 'ਸਲੋਕ' ਹੀ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ।

²ਧਨ, ਪੂੰਜੀ । ³ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

⁴'ਧਕ' (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

ਅੰਦਰਿ ਵਾੜਿਉਨੇ ॥ ਹਥ ਧਾਗਾ ਬੰ/ਨਿ ਗਈਆ ॥ ਧਾਗਾ ਉਨਾ ਦਾ
 ਕਰੜੇ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਸੀ ॥ ਜੋ ਕੀਤਾ ਲੋੜਨਿ ਸੋ ਕਰਹਿ ਧਾਗੇ ਕੇ ਬਲਿ ॥ ਜਾ
 ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਹਥ ਧਾਗਾ ਬਧੋ ਨੇ ਤਾ ਛਤ੍ਰਾ ਹੋਇ ਗਇਆ ॥ ਰਬਾਬ ਅੰਦਰ
 ਸਟ ਪਾਇਉਨੁ¹ ॥ ਮਰਦਾਨਾ ਛਤ੍ਰਾ ਕਰਕੇ ਬਧੋ ਨੇ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਵਾਟ
 ਦੇਖੇ ਪਇਆ ॥ ਮਰਦਾਨਾ ਆਇਉ ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿ/ਆ
²ਆਪ ਨੂੰ² ॥ ਮਿਹਰਵਾਨ ਰਾਗ ਸੁਣਾਇਦਾ ਸੀ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਨਾਉ ਲੈਦਾ
 ਸੀ ਸੋ ਭੀ ਕਿਤੈ ਥਾਇ ਗਇਆ ॥ ਭੀ³ ਦੂਜਾ ਆਦਮੀ ਸੀ ਉ[ਹ] ਭੀ ਨ
 ਆਇਉ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਉਠਿ ਕਰਿ ਨਗਰੀ ਆਇਆ ॥ ਆਵਦਾ ਆਵਦਾ
 ਜਿਥੈ ਮਰਦਾਨਾ ਸੀ ⁴ਤਿਸੈ ਜਾਹਗਾ⁴ ਆਇਆ ॥ ਉਨਾ ਜੋਗ⁵ ਡਿਠਾ ਬਾਬੇ
 ਨੋ ਸ/ਭ ਆਇ ਝੁਬੀਆ ॥ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਅਸਾਡਾ ਆਦਮੀ ਤੁਸਾਡੇ ਪਾਸਿ ਹੈ
 ਤੁਸੀ ਦੇਹੁ ॥ ਉਨਾ ਆਖਿਆ ਏਥੈ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ॥ ਮਰਦਾਨਾ ਜੋ ਛਤ੍ਰਾ ਹੋਆ
 ਬਧਾ ਸੀ ਬਾਬੇ ਨੋ ਨਦਰੀ ਆਇਉਸੁ ॥ ਪਇਆ ⁶ਖਹਰੂ ਖਹਰੂ⁶ ਕਰੈ ਬੋਲਿ
 ਨ ਸਕੈ ॥ ਛਤ੍ਰੇ ਦੀ ਬੋਲੀ ਪਇਆ ਭਿਕਾਵੈ ॥ ਬਾਬੇ ਡਿਠਾ ਏਹੁ ਮਰਦਾਨਾ
 ਹੈ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਅਗੋ ਹ/ਥ ਕੀਆ ਜੋ ਧੀਰਾ ਹੋ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਉਨਾ ਰੰਨਾ ਨੋ
 ਆਖਿਆ ਜੇ ਭਲਾ ਕਰੋ ਤਾ ਅਸਾਡਾ ਆਦਮੀ ਦੇਹੁ ॥ ਉਨਾ ਆਖਿਆ ਜੀਉ
 ਆਦਮੀ ਕੇਹੁ ਤੂੰ ਅੰਦਰਿ ਆਉ⁷ ਖਾਹਿ ਪੀਉ ਤੂੰ ਹੁਣਿ ਕਿਥੈ ਜਾਹਿਗਾ ॥
 ਇਤਨਾ ਆਖਿਕੈ ਤੇੜਿ ਧਾਗਾ ਬਾਬੇ ਦੇ ਹਥ ਬੰਨਿ ਗਈਆ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀਉ
 ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਉਸਦੇ ਨੇੜੇ ਕੀ ਆਵੈ ॥ ਜਾ ਉਨਾ ਧਾਗਾ ਬੰਨਾ/ਤਾ ਕਿਛੁ ਨ
 ਹੋਵੈ ॥ ਤਾ ਉਨਾ ਹੋਰੁ ਸਿਆਣੀਆ ਸਦਿ ਆਦੀਆ ॥ ਉਹੁ ਜੁ ਆਈਆ
 ਸੋ ਸਿਰ ਮਾਰਿ ਰਹੀਆ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਅਸਾਡਾ ਆਦਮੀ ਦੇਹੁ ਤਾ ਉਨੀ
 ਆਖਿਆ ਏਹੁ ਜੋ ਕੋਈ ਹੈ ਸੋ ਮਹਾ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਜਿਸ ਨੋ ਅਸਾਡਾ ਮੰਤ੍ਰ ਨਾਹੀ
 ਚਲਦਾ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜੇ ਭਲਾ ਕਰਹੁ ਤਾ ਅਸਾਡਾ ਆਦਮੀ
 ਦੇਹੁ ॥ ਤਾ ਉਨਾ/ ਆਖਿਆ ਜਿਥੈ ਤੇਰਾ ਆਦਮੀ ਹੋਵੈ ਤਿਥੋ ਜਾਇ⁸ ਲੈ ॥
 ਤਾ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਤੁਸੀ ਨਾਹੀ ਦੇਦੀਆ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਜੀ ਉਠਿ ਕਰਿ
 ਮਰਦਾਨੇ ਦੇ ਹਥਹੁ ਧਾਗਾ ਖੋਲਿ ਸਟਾ ॥ ਮਰਦਾਨਾ ਫੇਰਿ ਆਦਮੀ ਹੋਇਆ ॥
 ਤਾ ਉਨੀ ਆਖਿਆ ਏਹੁ ਮਾਣਸ ਨਾਹੀ ਏਹੁ ਜੁ ਕੋਈ ਹੈ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਸੋ

੮੧ (ਅ)

੮੨ (ੳ)

੮੨ (ਅ)

੮੩ (ੳ)

੮੩ (ਅ)

੮੪ (ੳ)

¹‘ਘਤਿਓਨ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

²‘ਧੰਨ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

³‘ਆਪੋ’

(ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

⁴‘ਉਤੇ ਵੇੜੇ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

⁵ਸੁੱਧ ਪਾਠ ‘ਜੋ’ ਲਗਦਾ ਹੈ;

ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਵਿਚ ਪਾਠ ‘ਜਾਂ’ ਹੈ ।

⁶‘ਖਉਰੂ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

⁷‘ਚਲ’

(ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

⁸‘ਸੰਵਾਣ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

- ੮੪ (ਅ) ਪਰਮੇਸਰੁ ਹੈ ਜਿਸ ਨੋ ਅਸਾਡਾ ਮੰਤ੍ਰੁ ਨਾਹੀ ਚਲ/ਦਾ ॥ ਇਹੁ ਐਨੁ ਖੁਦਾਇ ਹੈ ॥ ਉਇ ਤ੍ਰੀਮਤੀ ਸਭ ਆਇ ਪੈਰੀ ਪਈਆ ॥ ਪੈਰਾ ਉਪਰਿ ਢਹਿ ਪਈਆ॥ ਰਿਦੈ ਵਿਚਿ ਉਨਾ ਅਰਦਾਸਿ ਕੀਤੀ ਜੀਉ ਅਸੀ ਪੁਰਖ ਦੇ ਲਏ¹ ਬਹੁਤੁ ਦੁਖ ਪਾਵਦੇ² ਹਾ ਅਸਾਡਾ ਏਹੁ ਦੁਖੁ ਨਿਵਰਤੁ ਕੀਚੈ ॥ ਤਬ ਬਾਬਾ ਜੀ ਅੰਤਰਿਜਾਮੀ ਏਹੁ ਅਰਦਾਸ ਸੁਣੀ ॥ ਬਾਬੇ ਜੀ ਉਨਾ ਨੋ ਅ/ਸੀਰਬਾਦ ਦਿਤਾ । ਉਨਾ ਨੋ ਸਾਤਿ ਆਈ ॥੧॥੯॥ ਸਾਖੀ ਹੋਰੁ ਚਲੀ ॥
- ੮੫ (ੳ) [ਸਾਖੀ ਰਾਕਸ ਨਾਲ ਹੋਈ] ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਥੇ ਰਵਿਆ ॥ ਅਗੋ ਜਾਦੇ ਜਾਦੇ ਰਾਖਸਾ ਕੀ ਧਰਤੀ ਜਾਇ ਨਿਕਲੇ ॥ ਰਾਕਸ ਜੋ ਪਏ ਬਾਬੇ ਹੋਰਾ ਨੋ ਫੜਿ ਲੈ ਗਏ ॥ ਅਗੋ ਕੜਾਹਾ ਚੜਿਆ ਹੈ ॥ ਬਾਬੇ ਨੂੰ ਕੜਾਹੇ ਵਿਚਿ ਸਟਿਉਨੇ

- ੮੫ (ਅ) ਆਗੇ ਤੇ ਕੜਾਹਾ ਠੰਢਾ ਹੋਇ/ ਗਇਆ ॥ ਉਇ ਲਗੇ ਅਗ ਜਲਾਵਣ ਕੜਾਹੇ ਹੇਠਿ ਅਗ ਫੂਕਣ ਪਏ ॥ ਅਗ ਜਲੈ ਨਾਹੀ ॥ ਸਿਰਿ ਮਾਰਿ ਰਹੇ ॥ ਤਾ ਉਨਾ ਡਿਠਾ ਇਹੁ ਆਦਮੀ ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ ਸਭੇ ਆਏ ਪੈਰੀ ਪਏ ॥ ਬਾਬੇ ਜੀ ਉਨਾ ਨੋ ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਨਾਉ ਉਪਦੇਸਿਆ ॥ ਉਇ ਭੀ ਸਿਖ ਹੋਏ ॥੧॥੧੦॥ ਸਾਖੀ ਹੋਰ ਚਲੀ ।

- ੮੬ (ੳ) [ਕਲਿਜੁਗ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟ ॥] ³ਸੇਤਬੰਧ ਰਾਮੇਸਰ/ ਕੀ ਧਰਤੀ ਅਰੁ ਉਸ ਅੰਧਿਆਰੇ ਕੀ ਧਰਤੀ ਗਏ³ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਥਹੁ ਭੀ ਰਵਿਆ ॥ ਆਵਦੇ ਆਵਦੇ ਸਮੁਦ੍ਰ ਕੀ ਛਾਲ⁴ ਜਾਇ ਪਏ ॥ ਜਾਦੇ ਜਾਦੇ ਕਿਤੇ ਕੁੰਡਿ ਜਾਇ ਨਿਕਲੇ ॥ ਅਗਹੁ ਦੇਖਨਿ ਤਾ ਕਿਆ ਦੇਖਨਿ ਜੁ ਇਕ ਵਡਾ ਪਹਾੜੁ ਅਗਹੁ ਆਵਦਾ ਹੈ ॥ ਅਜੇਹਾ ਡਰਾਵਣ ਚਲਿਆ ਆਵਦਾ ਹੈ ॥
- ੮੬ (ਅ) ਤਾ ਮਰਦਾਨੇ ਆ/ਖਿਆ ਜੀ ਇਤਨਿਆ ਥਾਵਾ ਤੇ ਉਬਰੇ ਸੇ ਪਰੁ ਏਹ ਜਿ ਕਾਈ ਬਲਾਇ ਆਵਦੀ ਹੈ ਸੁ ਇਸ ਥਾਵਹੁ ਨਾਹੀ ਉਬਰਦੇ ॥ ਗੁਰੁ ਆਖਿਆ ਮਰਦਾਨਿਆ ਏਹੁ ਕਿਹੁ ਨਾਹੀ ਤੂੰ ਓਦਰ ਨਾਹੀ ॥ ⁵ਵਾਹਗੁਰੂ ਵਾਹਗੁਰੂ ਆਖੁ ਡਰੁ ਨਾਹੀ⁵ ॥ ਜਾ ਦੇਖੈ ਤਾ ਕਿਆ ਦੇਖੈ ਪਹਾੜੁ ਆਵਦਾ ਸੀ ਸੋ ਨਿਵਰਤਦਾ ਚਲਿਆ ॥ ਜਾ ਨੇੜੇ /ਆਇਆ ਤਾ ਨਿਵਰਤ ਕਰਿ ਮਨੁਖ ਰੂਪ ਹੋਇ ਗਇਆ ॥ ਬਾਬੇ ਜੀ ਨੋ ਆਇ
- ੮੭ (ੳ)

¹ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ 'ਲਈ' ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ; ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਦੇ ਵਾਸਤੇ' ਹੈ ।

²'ਪਾਉਂਦੀਆਂ' (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) । ³ਇਹ ਪਾਠ ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ

ਨਹੀਂ ਹੈ । ⁴ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਕਾਛਲ' ਹੈ । ⁵ਇਹ ਪਾਠ

ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਮਿਲਿਆ ॥ ¹ਹਥ ਅਗਨ ਮੁਖ ਮਾਸ ਸਾਰੀ ਦੇਹੀ ਕਚ ਦੀ ਬਾਬਾ ਦੇਖਿ ਕੈ
 ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ॥ ਏ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਿਸੈ ਰੂਪ ਆਦਮੀ ਦਾ ਅਤੈ ਦੇਹੀ
 ਕਚ ਦੀ ਮੁਖ ਮਾਸ ਕਾ ਅਰੁ ਹਥ ਬੈਸੰਤਰ ਇਹੁ ਰੂਪ ਕਿਆ ਹੈ ॥ ਏ ਪਾਰ-
 ਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇ/ਸਰ ਏਹੁ ਜੁ ਹੈ ਸੁ ਕਿਆ ਹੈ¹ ॥ ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਬੋਲਿਆ
 ਜੇ ਹੋ ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ ਪਿਆਰੇ ਤੂੰ ਕਉਣ ਹੈ ॥ ਤਬ ਕਲਿਜੁਗ ਕਹਿਆ ਜਿ
 ਨਾਨਕ ਤੂ ਮੈਨੂ ਨਾਹੀ ਜਾਣਤਾ ॥ ਕਹੈ ਜੀ ਨਾਹੀ ਜਾਣਦਾ ॥ ਤਬ ਕਲਿਜੁਗ
 ਕਹਿਆ ਏ ਨਾਨਕ ਹਉ ਕਲਿਜੁਗ ਹਾ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਆ ॥
 ਅਗੇ ਤੇ ਕਲਿਜੁਗ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਆ ॥ ²ਤਬ ਕਲਿ/ਜੁਗ ਬੋਲਿਆ ਏ
 ਨਾਨਕ ਤੂ ਬੜਾ ਭਗਤੁ ਹੈ ਹਉ ਤੁਧ ਨੋ ਮਿਲਣ ਆਇਆ ਹਾ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ
 ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ ਹਉ ਤੇਰੀ ਵਾੜੀ ਵਿਚਿ ਅੰਗੂਰੀ ਹਾ ਤੂ ਸਾਰ ਕਰੇ
 ਨਾਹੀ ਤਾ ਕਉਣ ਕਰੇ ॥ ਤਬ ਕਲਿਜੁਗ ਕਹਿਆ ਏ ਨਾਨਕ ਤੂੰ ਜਿ ਅਗੈ
 ਹੀ ਅਗੈ ਚਲਿਆ ਜਾਦਾ ਹੈ ਦਿਖਾ ਤੂ ਆਖੁ ਅਗਮ ਕਿਆ ਦੂਢਤਾ ਹੈ ॥
 ਤਬ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕਹਿਆ ਜਿ ਮੈ ਪਰਮੇ/ਸਰ ਦੂਢਦਾ ਜਾਦਾ ਹਾ² ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ
 ਕਹਿਆ ਤੇਰੀ ਕਉਣ ਪ੍ਰਕਿਰਤ ਹੈ ਅਤੇ ਤੇਰਾ ਕਵਨ ਅਮਰੁ³ ਹੈ ॥ ਤਾ ਅਗਹੁ
 ਕਲਿਜੁਗ ਬੋਲਿਆ ॥ ਸਲੋਕ ॥ ਸਤੀਆ ਸਤੁ ਕਰੈ ਸੋ⁴ ਛੀਜੈ ⁵ਤਪੁ ਘਰ⁵ ਤਪੁ
 ਨ ਹੋਈ ॥ ਜੇ ਕੋਈ ਨਾਉ ਲਏ ਬਦਨਾਵੀ⁶ ਕਲਿ ਕੇ ਲਖਣ ਏਈ ॥ ੧॥
 ਕਲਿਜੁਗ ਆਖਿਆ ਏਹੁ ਮੇਰੀ ਸਿਕਦਾਰੀ⁷ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਉਤੇ ॥ ਤਾ ਫੇਰਿ
 ਬਾ/ਬਾ ਬੋਲਿਆ ਜਿਸੁ ਸਿਕਦਾਰੀ ਤਿਸਹਿ ਖੁਆਰੀ ਚਾਕਰ ਕੇਹਾ ਡਰਣਾ ॥ ਜਾ
 ਸਿਕਦਾਰੈ ਪਵਨਿ ਜੰਜੀਰੀ⁸ ਤਾ ਚਾਕਰ ਹਥਹੁ ਮਰਣਾ ॥ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ
 ਤੂੰ ਸਿਕਦਾਰ ਹੈ ਅਸੀ ਚਾਕਰ ਹਾ ॥ ਤੁਧੁ ਸਿਕਦਾਰੀ ਕਮਾਈ ਦਾ ਲੇਖਾ
 ਦੇਣਾ ਹੈ ॥ ਜਾ ਤੂ ਲੇਖੇ ਨੋ ਫੜੀਅਹਿਗਾ ਤਾ ਹਵਾਲੇ ਚਾਕਰਾ ਦੇ ਹੋਇਗਾ ॥
 ਤੁਧੁ ਥਾਵਹੁ ਹਿਸਾਬੁ ਅਸਾਹਾ⁹ ਲੈਣਾ ਹੈ ॥ ਤਾ ਕਲਿਜੁਗ/ ਆਇ ਪੈਰੀ
 ਪਇਆ ॥ ਹਥ ਜੋੜ ਖਲਾ ਹੋਇਆ ॥ ਤਾ ਬੋਲਿਆ ਜੀ ਮੇਰੀ ਅਰਦਾਸਿ
 ਹੈ ॥ ਬਾਬੇ ਜੀ ਆਖਿਆ ਆਖੁ ਜਿ ਤੇਰੇ ਜੀ ਹੈ ॥ ਤਾ ਕਲਿਜੁਗ ਆਖਿਆ
 ਜੀ ਹਉ ਜਿ ਤੇਰੇ ਪਾਸਿ ਆਇਆ ਹਾ ਸੁ ਇਤੇ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਹਾ ॥

੮੭ (ਅ)

੮੮ (ੳ)

੮੮ (ਅ)

੮੯ (ੳ)

੮੯ (ਅ)

¹ਇਹ ਪਾਠ ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੈ । ²ਇਹ ਪਾਠ ਵੀ ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ । ³‘ਅਹਾਰੁ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) । ⁴‘ਤਾਂ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।
⁵‘ਤਪਿਆ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) । ⁶‘ਬਦਨਾਮੀ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) । ⁷‘ਸਿਰਦਾਰੀ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) । ⁸‘ਮਾਮਲੇ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) । ⁹‘ਅਸਾਂ ਹੀ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

- ੯੦ (ੳ) ਤੂ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਕਾ ਵਜੀਰ ਹੈ ॥ ਮੈ ਤੇਰੇ ਵਸਿ ਪਉਣਾ ਹੈ ॥ ਤੂ ਉਤ
ਵੇਲੇ ਮੇਰਾ ਖਸਮਾਨਾ ਕਰੇ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ/ ਤੂੰ ਖਾਤਰ ਜਮਾ ਕਰਿ
ਤੇਰਾ ਖਸਮਾਨਾ ਕਰਾਗਾ ॥ ਤਾ ਕਲਿਜੁਗ ਆਖਿਆ ਮੇਰੇ ਮਨ ਕਿਉਕਰਿ
ਪਰਤੀਤਿ ਆਵੈ ॥ ਜੇ ਕਿਛੁ ਮੇਰੀ ਭੇਟ ਲਈਐ ਤਾ ਹਉ ਜਾਣਾ ॥ ਜੋ ਮੇਰਾ
ਖਸਮਾਨਾ ਹੋਗੁ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਅਸਾ ਸੁਖ ਛਡਿ ਦੁਖ ਤਕੜੇ
ਕੀਤੇ ਅਸਨਿ¹ ॥ ਸੋ ਅਸੀ ਪੇਸਕਸੀ ਝਲਣ ਨੂੰ ਨਾਹੀ ਕੀਤੇ ਅਸਾ ਭੇਟ ਕਿ
੯੦ (ਅ) ਕਰਣੀ ਹੈ ॥ ਤਾ ਕਲਿਜੁਗ ਆਖਿਆ ਜੀਉ ਮਾਣ/ਕ ਮੋਤੀ ਸੁਇਨਾ ਰੁਪਾ
ਹੀਰੇ ਨਾਲਿ ਬਣੇ ਹੋਏ ਘਰ ਉਗਵਣ ਆਥਵਣ ਦੀ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਭਲੀਆ
ਭਲੀਆ ਇਸਤਰੀਆ ਅਸਟ ਸਿਧਿ ਨਉ ਨਿਧੀ ਮੇਰੇ ਵਸਿ ਹੈਨਿ ਉਹ ਆਣਿ
ਪੇਸ ਕਰੀ ॥ ਇਤਨੀਆ ਵਸਤੂ ਵਿਚਹੁ ਕਿਛੁ ਲਈਐ ਜੋ ਮੇਰੇ ਆਤਮੇ
ਸੰਤੋਖ ਆਵੈ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਹਉ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਲੈਦਾ ॥
੯੧ (ੳ) ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ/ਸਬਦੁ ਕੀਤਾ ॥ ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਵਿਚਿ ॥ ²ਮੋਤੀ
ਤ ਮੰਦਰ ਉਸਰਹਿ ਰਤਨੀ ਤ ਹੋਹਿ ਜੜਾਉ । ਕਸਤੂਰ ਕੁੰਗੁ
ਅਗਰ ਚੰਦਨ ਲੀਪ ਆਵੈ ਚਾਉ ॥ ਮਤ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ
ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ ॥੧॥ ਹਰਿ ਬਿਨੁ ਜੀਉ ਜਲਿ ਬਲਿ ਜਾਉ ॥
੯੧ (ਅ) ਮੈ ਆਪਣਾ ਗੁਰ ਪੂਛ ਦੇਖਿਆ ਅਵਰੁ ਨਾਹੀ ਥਾਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ/ ॥ ਧਰਤੀ
ਤ ਹੀਰੇ ਲਾਲ ਜੜਤੀ ਪਲੰਘ ਲਾਲ ਜੜਾਉ ॥ ਮੋਹਣੀ ਮੁਖ ਮਣੀ ਸੋਹੈ
ਕਰੈ ਰੰਗ ਪਸਾਉ ॥ ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ ਤੇਰਾ ਚਿਤ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ
॥੨॥ ਸਿਧ ਹੋਵਾ ਸਿਧਿ ਲਾਈ ਰਿਧਿ ਆਖਾ ਆਉ ॥ ਗੁਪਤੁ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇ
ਬੈਸਾ ਲੋਕ ਰਾਖੈ ਭਾਉ ॥ ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ ਤੇਰਾ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ
੯੨ (ੳ) ਨਾਉ ॥ /੩॥ ਸੁਲਤਾਨ ਹੋਵਾ ਮੇਲਿ ਲਸਕਰ ਤਖਤ ਰਾਖਾ ਪਾਉ ॥ ਹੁਕਮੁ
ਹਾਸਲੁ ਕਰੀ ਬੈਠਾ ਨਾਨਕ ਸਭ ਵਾਉ ॥ ਮਤੁ ਦੇਖਿ ਭੂਲਾ ਵੀਸਰੈ ਤੇਰਾ
ਚਿਤਿ ਨ ਆਵੈ ਨਾਉ ॥੪॥ ਜਾ ਬਾਬੇ ਜੀ ਏਹੁ ਸਬਦ ਆਖਿਆ ਤਾ ਕਲਿਜੁਗ
ਬਾਬੇ ਦੇ ਪੈਰਾ ਉਤੇ ਢਹਿ ਪਇਆ ॥ ਤਾ ਕਲਿਜੁਗ ਬੋਲਿਆ ਜੀਉ/ ਮੇਰੇ
੯੨ (ਅ) ਮਿਲਣੇ ਦਾ ਅਤੈ ਤੇਰਾ ਕਲਿਜੁਗ ਵਿਚ ਆਵਣ ਦਾ ਫਲੁ ਕਿਆ ਜਿ ਤੁਸਾ
ਕਿਛੁ ਅੰਗੀਕਾਰੁ ਨ ਕੀਤਾ ॥ ਤਾ ਮੇਰੇ ਉਪਰਿ ਤੂ ਗਜਬ ਹੋਇ ਜਾਦਾ³ ਹੈ ॥
ਜੀਉ ਆਗੈ ਹੀ ਹਉ ਪਾਪੀ ਸਦੀਦਾ ਹਾ ਜੇ ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਨ ਲਏਗਾ ਤਾ ਮੇਰਾ

¹‘ਹਨ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।²ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੧੪ ਉਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ।³‘ਚਲਦਾ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

ਥਾਉ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ॥ ਤਬ ਫੇਰਿ ਕਲਿਜੁਗ ਬੋਲਿਆ ਜਿ ਜੀਉ ਜਿ ਮੇਰੀ ਭੇ/ਟ
 ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਲੀਚੀਦੀ¹ ਤਾ ਮੈਨੂ ਕਿਛੁ ਆਗਿਆ ਫੁਰਮਾਈਐ ॥ ਮੇਰੇ ਆਤਮੇ
 ਸੰਤੋਖ ਆਵੈ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਏਹੁ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਜੋ ਕੋਈ ਤੁਧੁ ਵਿਚਿ
 ਅਸਾਡਾ ਨਾਉ ਲਏ ਤਿਸਦਾ ਤੈ ਬੁਰਾ ਨਾਹੀ ਮੰਗਣਾ ॥ ਤਾ ਕਲਿਜੁਗ
 ਆਖਿਆ ਬਾਬਾ ਜੀਉ, ਤੁਧ ਨੋ ਸਭ ਕਿਛੁ ਮਾਲੂਮ ਹੈ ਜੋ ਪਰਮੇਸਰ ਕੀ
 ਆਗਿ/ਆ ਕਿਉਕਰਿ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਹਉ ਜਾਣਦਾ ਹਾ ॥ ਏਹ
 ਗਲ ਏਵੈ ਹੈ । ਪਰ ਹਉ ਤੇਰਾ ਮਿਨਤਦਾਰ² ਹਾ । ਅਗਹੁ ਕਲਿਜੁਗ
 ਆਖਿਆ ਜੀਉ ਮੇਰੇ ਮਾਥੈ ਤੇ ॥ ਜੋ ਤੁਧ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਸੋ ਮੈ ਸਿਰ ਤੇ
 ਕਰ ਮੰਨੀ ॥ ਜੋ ਕੋਈ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਲਏਗਾ ਤਿਸ ਦਾ ਹਉ ਬੁਰਾ ਨਾ
 ਮੰਗਾਗਾ ॥ ਪਰੁ ਤੁਧੁ ਮੇਰਾ ਖਮਸਾਨਾ ਕ/ਰਣਾ ਦਰਗਾਹ ਵਿਚਿ ॥ ਬਾਬੇ
 ਜੀ ਕਹਿਆ ਭਲਾ ਹੋਵੈ ॥ ਤਾ ਫੇਰਿ ਕਲਿਜੁਗ ਆਖਿਆ ਜੀ ਤੂ ਕਿਥੈ
 ਚਲਿਆ ਜਾਦਾ ਹੈ ਐਦੋ ਅਗੈ ਹੋਰੁ ਪਰਮੇਸਰ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ॥ ਜਿਥੈ ਤੂ
 ਚਲਿਆ ਹੈ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਹਉ ਗੁਰੂ ਭਾਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹਾ ॥
 ਤਾ ਕਲਿਜੁਗ ਬੋਲਿਆ ਜੀਉ ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ ਕਉਣ ਹੋਵੈ ॥ ਮੈ ਕਿਸੈ ਦੀ ਭਗਤ
 ਰਹ/ਣ ਦੇਦਾ ਨਾਹੀ ॥ ਜਿ ਕੋਈ ਤੇਰਾ ਕੀਤਾ ਹੋਗੁ ਸੋਈ ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ ॥ ਹੋਰੁ
 ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ ਕਉਣ ਹੋਇ ਸਕੈ ॥ ਜਾ ਕਲਿਜੁਗ ਏਹ ਗੱਸਟਿ ਕੀਤੀ ਤਾ ਬਾਬਾ
 ਉਥਹੁ ਰਮਿਆ³ ॥੧॥੧੧॥ ਸਾਖੀ ਹੋਰੁ ਚਲੀ ॥

੯੩ (ੳ)

੯੩ (ਅ)

੯੪ (ੳ)

੯੪ (ਅ)

[ਸਜਣ ਠਗ ਨਿਸਤਾਰਾ] ਬਾਬਾ ਜੀ ਆਵਦਾ ਆਵਦਾ ਜਾ ਦੇਖੈ ਤਾ
 ਇਕ ਸਿਖ ਬੈਠਾ ਹੈ । ਪਰ ਧਰਮਸਾਲ ਚਲਾਇਦਾ ਹੈ ॥ ਪਾਣੀ ਦੇ ਘ/ੜੇ ਕੋਰੇ
 ਧਰੇ ਹੈਨਿ ॥ ਜਿ ਕੋਈ ਆਵਦਾ ਹੈ ਸੋ ਪਾਣੀ ਪੀਵਦਾ ਹੈ ॥ ਸੁਪੇਦ ਕਪੜੇ ਗਲ
 ਮਾਲਾ ਮਥੈ ਟਿਕਾ ਰਾਮ ਰਾਮ ਬੈਠਾ ਕਰਦਾ ਹੈ ॥ ਬਾਬਾ ਉਥਾਉ ਆਇ
 ਨਿਕਲਿਆ ॥ ਤਾ ਉਨ ਆਖੀਆ ਆਈਐ ਜੀਉ ਬਹੀਐ ਜੀਉ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀਉ
 ਬੈਠਾ ॥ ਬਾਬਾ ਪੁਛਿਆ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਕਿਆ ਹੈ ॥ ਉਨ ਆਖਿਆ ਜੀਉ
 ਮੇ/ਰਾ ਨਾਉ ਸਜਣੁ ਹੈ ॥ ਉਸ ਦੇ ਕਰਮ ਬਾਬੇ ਨੋ ਦਿਸਿ ਆਏ । ਗੁਰੂ ਆਖਿਆ
 ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਸਜਣੁ ਹੈ ॥ ਆਖੈ ਜੀਉ ਸਜਣੁ ਹੈ ॥ ਉਥੈ ਸਬਦੁ
 ਹੋਆ ॥ ਰਾਗ ਸੂਹੀ ॥ ⁴ਸਜਣ ਸੇਈ ਨਾਲਿ ਮੈ ਚਲਦਿਆ ਨਾਲਿ ਚਲੰਨਿ ॥
 ਜਿਥੈ ਲੇਖਾ ਮੰਗੀਐ ਹਾਜਰੁ⁵ ਖੜੇ ਦਿਸੰਨਿ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ਉਜਲ ਕੈਹਾ
 ਚਿਲਕਣਾ ਘੋਟਿਮ/ ਕਾਲੜੀ ਮਸੁ ॥ ਧੋਤਿਆ ਜੂਠਿ ਨ ਉਤਰੈ ਜੇ ਸਉ

੯੫ (ੳ)

੯੫ (ਅ)

੯੬ (ੳ)

¹‘ਲਈਦਾ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) । ²ਇਹਸਾਨਮੰਦ । ³‘ਫਿਰਿਆ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

⁴ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ. ਦੇ ਪੰਨਾ ੭੨੯ ਉਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ । ਇਥੇ ਦਿੱਤੇ ਪਾਠ ਦੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਕੁਝ ਅਗੇ ਪਿੱਛੇ ਹਨ; ਪਾਠਾਂਤਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ: ⁵‘ਤਿਥੈ’ ।

- ਧੋਵਨਿ ਤਿਸੁ ॥ ਬਗਾ ਬਗੇ ਕਪੜੇ ਤੀਰਥ ਮੰਝਿ ਵਸੰਨਿ ॥ ਘੁਟਿ ਘੁਟਿ
ਜੀਆ ਖਾਵਣੇ ਬਗੇ ਨ ਕਹੀਅੰਨ ॥੨॥ ਕੋਠੇ ਮੰਡਪ ਮਾੜੀਆ ਪਾਸਹੁ
ਚਿਤਵੀਆਹ ॥ ਢਠੀਆ ਕੰਮਿ ਨ ਆਵਨੀ ਵਿਚਹੁ ਸਖਣੀਆਹ ॥੩॥
- ੯੬ (ਅ) ਸਿੰਮਲ ਰੁਖ ਸਰੀਰ ¹ਮਹਿ ਮੂ¹ ਜਨ ਦੇਖਿ ਭੁਲੰਨਿ ॥/ ਸੇ ਫਲ ਕੰਮਿ ਨ
ਆਵਨੀ ਤੇ ਗੁਣ ਮੈ ਤਨ ਹੰਨਿ ॥੪॥ ਅੰਧੁਲੇ ਭਾਰ ਉਠਾਇਆ ਡੂਗਰ
ਵਾਟਰੀ² ਬਹੁਤੁ ਅਖੀ ਲੋੜੀ ਨ ਲਹੁ³ ਹਉ ਚੜਿ ਲੰਘ ਜਿਤੁ⁴ ॥੫॥
ਚਾਕਰੀਆ ਚੰਗਿਆਈਆ ਅਵਰੁ ਸਿਆਣਪ ਕਿਤੁ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ
ਸਮਾਲਿ ਤੂ ਬਧਾ ਛੁਟਹਿ ਜਿਤੁ ॥ ੬ ॥ ੧ ॥ ਜਾ ਬਾਬੇ ਏਹੁ ਸਬਦੁ
ਆਖਿਆ/ ਤਾ ਉਹਿ ਉਠਿ ਪੈਰੀ ਲਗਾ ॥ ਤਾ ਬੋਲਿਆ ਜੀ ਜੋ ਤੂ
ਆਖਦਾ ਹੈ ਤੋ ਮੈ ਵਿਚਿ ਏਹੇ ਕਰਮ ਹੈਨਿ ॥ ਮੇਰੇ ਕਿਵੇ ਪਾਪ
ਕਟੀਅਨਿ ਤਾ ਭਲਾ ਹੋਵੈ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਹਉ ਜੁ ਆਇਆ ਹਾ
ਸੁ ਤੇਰੇ ਪਾਪ ਕਟਣ ਆਇਆ ਹਾ ॥ ਏਹ ਜੋ ਤੂੰ ਕਰਮ ਕਮਾਵਦਾ ਹੈ ਸੋ
੯੭ (ੳ) ਛਡਿ ॥ ਤਾ ਉਨਾ ਆਖਿਆ ਜੀ ਹਉ ਵਡੇ ਪਾਪ ਕਮਾਵਦਾ ਹਾ/ ॥ ਅਤੈ
ਹਰੁ⁵ ਭੀ ਕਰਦਾ ਜਾਦਾ ਹਾ ॥ ਅਤੈ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਤੇ ਮੇਰਾ ਆਤਮਾ ਟਿਕਦਾ
ਹੈ ॥ ਨਹੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਫਾਹੀ ਲਈ ਬੈਠਾ ਹਾ ॥ ਤੂ ਮੇਰੇ ਕਰਮ ਵੇਖਿ ਕਿ ਹਾਲੁ
ਹੈ ॥ ਬਾਬੇ ਦੀ ਬਾਹ ਪਕੜਿ ਕਰਿ ਲੈ ਗਇਆ । ਅਗੈ ਪਕਾ ਕੋਟੁ ਹੈ ॥
੯੮ (ੳ) ⁶ਭਲੀਆ ਵਾਈ ਹੈਨਿ⁶ ॥ ਤਿਸ ਵਿਚਿ ॥ ਅਹੈ ਭਲੀਆ ਭਲੀਆ ਇਸਤ੍ਰੀਆ
ਹੈਨਿ ॥ ਬਸਤੀ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਲੋਕ ਆ/ਇ ਉਤਰਦਾ ਹੈ ॥ ਜੋ ਆਇ ਉਤਰੈ
ਸੋ ਅੰਦਰਿ ਹੀ ਮਾਰੀਐ ॥ ਮਾਰ ਕਰ ਭੋਹਰਾ ਵਿਚਿ ਸਟ ਪਾਈਐ ॥ ਭੋਹਰੇ
ਮੜਿਆ ਨਾਲਿ ਭਰੀਦੇ ਜਾਨਿ । ਬਾਬੇ ਨੋ ਏਹੇ ਕਰਮ ਦੇਖਾਲਿਅਨੁ ॥
ਆਖਣ ਲਗਾ ਜੀ ਹਉ ਏਹ ਕਰਮ ਕਰਦਾ ਹਾ ॥ ਪਰੁ ਜੀ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ
੯੯ (ਅ) ਸਾਥਿ ਮੇਰਾ ਆਤਮਾ ਹੋਰੁ ਹੋਇ ਗਇਆ ਹੈ ॥ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਹੁਣ ਤੇਰਾ/
ਜੀਉ ਕਿਆ ਆਖਦਾ ਹੈ ॥ ਤਾ ਉਨਿ ਆਖਿਆ ਮੇਰਾ ਜੀਉ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ
ਅਜੇਹਾ ਹੈ ਜੋ ਘਰ ਬਾਰ ਪੁਤ ਧੀਆ ਸਭ ਕਿਹੁ ਜਹਰ ਲਗਦੇ ਹੈ ॥ ਗੁਰੂ
ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਿ ਤੇਰਾ ਜੀਉ ਇਉ ਹੈ ਤਾ ਏਹੁ ਘਰ ਢਾਹਿ ॥ ਹੋਰ ਘਰ
ਉਸਾਰਿ ਜਿਥੈ ਖੂਨ ਕਰਦਾ ਸਹਿ ਤਿਥੈ ਧਰਮਸਾਲ ਕਰਿ ॥ ਲੋਕ ਸੁਖ
੯੯ (ੳ) ਪਾਇਨਿ ॥ ਜਿਥੈ ਪਾਪ ਕਰ/ਦਾ ਸਹ ਤਿਥੈ ਧਰਮ ਕਰਿ ॥ ਅਤੈ ਪੁੰਨ ਕਰਿ ॥

¹ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਪਾਠ-ਭੇਦ: ਮੈ ਮੈ, ²ਵਾਟ, ³ਲਹਾ, ⁴ਕਿਤੁ । ⁵ਹੋਰ (?) ।

⁶ਇਹ ਪਾਠ ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਜਿ ਤੇਰੇ ਸਾਖੀ ਹੈਨਿ ਤਿਨਾ ਨੋ ਪਰਮੇਸਰ ਜਪਾਇ ॥ ਤੇਰੀ ਗਤਿ ਹੋਵੈ ॥
ਜਾ ਬਾਬੇ ਏਹ ਗਲ ਆਖੀ ਤਾ ਉਹ ਆਇ ਪੈਰੀ ਪਇਆ ॥ ਹਥ ਜੋੜਿ
ਖਲਾ ਹੋਇਆ ॥ ਆਖਣ ਲਗਾ ॥ ਜੀ ਮੇਰਾ ਨਿਸਤਾਰਾ ਕੀਚੈ । ਤਬ ਬਾਬੇ ਉਸਦੇ
ਮਥੇ ਤੇ ਆਪਣਾ ਚਰਣ ਧਰਿਆ ਆ/ਗਿਆ ਹੋਈ ਜਾਹਿ ਤੂ ਮੁਕਤ ਕੀਤੋ ॥
ਉਨ ਕਿ ਕੀਤਾ ਜਿ ਬਾਬੇ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਸੋ ਕੰਮੁ ਕੀਤਾ ॥ ਕੋਟੁ ਢਾਹਿਉਨ
ਘਰ ਢਾਹਉਨ ਹੋਰ ਧਰਮਸਾਲਾ ਕੀਤੀਸੁ ॥ ਭਲੇ ਕਰਮ ਲਗਾ ਕਮਾਵਣ ॥
ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਜਿਉ ਬਾਬੇ ਜੀਉ ਦਸਿਆ ਉਤੈ ਜੁਗਤਿ ਲਗਾ
ਰਹਣ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਜੀ ਪਹਿਲੀ ਧਰਮ/ਸਾਲ ਉਹਾ ਬਧੀ ॥ ਸੋ ਧਰਮਸਾਲ ਬੰਧਿ
ਕਰਿ ਉਥਹੁ ਅਗੈ ਚਲਿਆ ॥੧॥੧੨॥ ਸਾਖੀ ਹੋਰ ਚਲੀ ॥

੯੯ (ਅ)

੧੦੦ (ੳ)

[ਬਾਬੇ ਦੀ ਪ੍ਰਸਿਧੀ] ਬਾਬੇ ਕੀ ਚਾਲ ਮਨਸਾ ਕੀ ਜਿਧਰ ਗਇਆ
ਚਾਹੀਐ ਤਿਧਰ ਜਾਈਐ ॥ ਧਿਆਨ ਕੀਚੈ ਉਤੈ ਜਾਹਗਾ ਜਾਇ ਖਲਿਆ
ਹੋਈਐ ॥ ਅਤੈ ਏਤ ਜੁਗਤਿ ਮਰਦਾਨਾ ਡੂਮਿ ਨਾਲਿ ਰਖੀ/ਐ ॥ ਜਿਥੈ ਆਵਨਿ
ਕਿਤੈ ਦੇਸ ਤਿਥੈ ਕੋਈ ਫਕੀਰ ਕੈ ਡੂਮਿ ਕੈ ਮੰਗਤਾ ਹੋਵੈ ਸੋ ਬਾਬੇ
ਜੀ ਨੋ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਕਿਛੁ ਮੰਗਣ ਆਇ ਖੜਾ ਹੋਵੈ ॥ ਤਾ ਬਾਬਾ ਜੀਉ
ਆਗਿਆ ਕਰੇ ॥ ਜਾਹਿ ਫਲਾਣੇ ਰੁਖ ਹੇਠਿ ਕਿਹੁ ਧਰਿਆ ਹਈ ਸੋ ਜਾਇ
ਲੈ ॥ ਉਹੁ ਜਿ ਲੈ ਜਾਨਿ ਸਿ ਆਖਨ ਬਾਬਾ ਬਡਾ ਬੁਜੁਰਗਵਾਰੁ¹ ਹੈ
ਪਰਮੇਸ/ਰ ਕੀ ਦਰਗਾਹ ਕਾ ਮਲੁ² ਹੈ ॥ ਨਉ ਨਿਧੀ ਅਰੁ ਕਰਾਮਾਤ ਉਸਦੇ
ਅਗੇ ਹਥ ਜੋੜੇ ਖੜੀ ਹੈ ॥ ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਤੇਰੀ ਕਮਾਈ ਕਬੂਲ ਪੜੀ
ਹੈ ॥ ਦੁਆਈ ਦੇਦੇ ਜਾਨਿ ॥ ਸਭ ਲੋਕ ਹੈਰਾਨੁ ਰਹਨੁ ਕਹਨਿ ਵਡਾ
ਫਕੀਰੁ ਹੈ ਵਡਾ ਭਗਤੁ ਹੈ ਵਡਾ ਤਪਸੀ ਹੈ ॥ ਜੇਹੀ ਖੂਬੀ ਬਾਬੇ ਜੀ ਨੋ
ਦੇਨਿ ਤੇਹੀ ਬਣੈ ॥ ਪਰਮੇਸਰ ਕੀ/ ਦਰਗਾਹ ਮਹਿ ਕਬੂਲ ਪੜੀ ਹੈ ਕਲਿਜੁਗ
ਮਹਿ ਐਸਾ ਕੋਈ ਭਗਤ ਨਾਹੀ ਹੂਆ ਵਡਾ ਸਾਹਬ ਕਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ ॥ ਜੋ
ਬਾਬਾ ਮੁਹ ਤੇ ਕਹੈ ਸੋ ਹੋਵੈ ॥ ਜੋ ਕੋਈ ਕਿਤੈ ਅਰਥ ਆਵੈ ਤਿਸ ਕੀ ਉਤੈ
ਜੁਗਤਿ ਮਨਸਾ ਪੂਰੀ ਕੀਚੈ ॥ ਸਹਰ ਵਿਚਿ ਵਡਾ ਗੁਲਗੁਲਾ³ ਉਠਿ
ਗਇਆ ॥ ਜਿ ਨਾਨਕ ਵੇਦੀ ਐਸਾ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਪਿ/ਆਰਾ ਹੈ ॥ ਬਹੁਤੁ
ਲੋਕ ਜੁੜਿ ਗਇਆ ॥ ਸੇਵਾ ਬਹੁਤੁ ਲਗੀ ਹੋਵਣ ॥

੧੦੦ (ਅ)

੧੦੧ ()

੧੦੧ (ਅ)

੧੦੨ (ੳ)

[ਸਾਖੀ ਮੁਨਾਫਕ ਦੇਸ ਦੀ] ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਜੀ ਓਥਹੁ
ਟੁਬੀ ਮਾਰੀ ॥ ਹੋਰਤੁ ਵਿਲਾਇਤ⁴ ਜਾਇ ਨਿਕਲੇ ॥ ਜਿਧਰ
ਖੁਸੀ ਆਵੈ ਤਿਧਰ ਜਾਨਿ ॥ ਇਕਤੁ ਵਿਲਾਇਤੁ ਜੋ ਗਏ ਉਥੈ

¹ਵਡਿਆਣੀ ਵਾਲਾ ।

²ਪਹਲਵਾਨ ।

³ਸ਼ੋਰ, ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ।

⁴ਦੇਸ ।

- ੧੦੨ (ਅ) ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਨਾਉ ਕੋਈ ਨ ਜਾਣੈ ॥ ਜਿ ਪਰਮੇਸਰ ਕਉਣ ਹੈ ॥
ਮੁਨਾਫਕ¹ ਦੇਸ ਉਥੈ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜਾਇ/ ਨਿਕਲਿਆ ॥ ਉਥੈ
ਮੀਹਾ ਉਪਰਿ ਖੇਤੀ ਸੀ ॥ ਜਾ ਮੀਹ ਪਵੈ ਤਾ ਖੇਤੀ ਜੰਮੈ ॥ ਉਥੈ ਰਯਤਿ²
ਜੋ ਸੀ ਜਦਿ ਮੀਹੁ ਲੋੜੀਐ ਤਦਿ ਰਾਜੇ ਪਾਸਿ ਜਾਇ ਖੜੇ ਹੋਵਨਿ ॥
ਜੀ ਮੀਹੁ ਮਿਲੈ ॥ ਰਾਜਾ ਆਖੈ ਜਾਹੁ ਮੀਹੁ ਦਿਤਾ ॥ ਤਦੇ ਮੀਹੁ ਵਸੈ ॥
- ੧੦੩ (ੳ) ਇਤੁ ਜੁਗਤਿ ਉਹੁ ਦੇਸ ਵਸਦਾ ਸਾ । ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇਖੈ ਤਾ ਪਰਮੇਸ/ਰ ਨੋ
ਨਾਹੀ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਰਾਜੇ ਹੀ ਨੂ ਜਾਣਦੇ ਹੈਨਿ ॥ ਬਾਬਾ ਉਥੈ ਜਾਇ ਬੈਠਾ
ਵਸਦੀ ਤੇ ਬਾਹਰਿ ਕੋਹਾ ਦੁਹਾ ਤੇ ॥ ਇਕੁ ਖੇਤੁ ਸੀ ਉਥੈ ਬਾਬਾ ਧੂਆ ਘਤਿ
ਬੈਠਾ ॥ ਨਾਲਿ ਬਾਬੇ ਦੇ ਫਕੀਰ ਦਸ ਬਾਰਹ ਲੰਗੋਟੁ ਬੰਦ ॥ ਜਾਇ ਉਜਾੜੀ
ਧੂਆ ਘਤਿ ਬੈਠੇ ॥ ਫਕੀਰ ਮੁਰੀਦ ਬਾਬੇ ਕੇ ਨਾਲੇ ਰਹਨਿ ॥ ਜ/ਬ ਉਤ
ਦੇਸ ਆਏ ਤਬ ਮੀਹੁ ਵਸਣ ਤੇ ਰਹਿ ਗਇਆ । ਰਯਤਿ ਖਲਕ³ ਰਾਜੇ ਪਾਸਿ
ਜਾਇ ਖੜੇ ਹੋਏ ॥ ਜੀ ਮੀਹੁ ਨਾਹੀ ਵਸਦਾ ॥ ਰਾਜੇ ਆਖਿਆ ਬਰਸੇਗਾ ॥
ਉਹ ਫਿਰਿ ਗਏ ਜਦ ਦਿਨ ਪੰਜ ਸਤ ਗੁਦਰੇ ਤਾ ਰਯਤ ਫੇਰਿ ਜਾਇ ਖੜੀ
ਹੋਈ ॥ ਰਾਜੇ ਪਾਸਿ ॥ ਜੀਉ ਮੀਹੁ ਨਾਹੀ ਵਸਦਾ ॥ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ/ ਜਾਹੁ
ਵਸੈਗਾ ॥ ਹੋਰੁ ਦਿਨ ਦਸ ਬਾਰਹ ਗੁਦਰੇ ਮੀਹੁ ਨਾ ਵੁਠਾ ॥ ਰਯਤਿ ਫੇਰਿ
ਰਾਜੇ ਪਾਸਿ ਜਾਇ ਖੜੀ ਹੋਈ । ਰਯਤਿ ਆਖਿਆ ਜੀਉ ਮੀਹੁ ਨਾਹੀ
ਵਸਦਾ ॥ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਭਾਈ ਲੋਕਹੁ ਹਉ ਆਪਣੇ ਜੇਹਾ ਬਹੁਤੇਰਾ ਜੋਰੁ
ਕੀਤਾ ਮੀਹੁ ਨਾਹੀ ਵਸਦਾ ਹਉ ਕਿਆ ਕਰੀ ॥ ਜਦ ਰਾਜੇ ਏਹੁ ਜਬਾਬੁ
ਦਿਤਾ ਤਬ ਰਯ/ਤ ਬੇਮੁਹਤਾਜ⁴ ਹੋਇ ਬੈਠੀ ॥ ਇਕ ਜੋ ਥਾ ਸੋ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ
ਆਇ ਝੁਰਿਆ ॥ ⁵ਜਿਸ ਦੇ ਖੇਤ ਵਿਚਿ ਬਾਬਾ ਧੂਆ ਪਾਇ ਬੈਠਾ ਸੀ
ਉਹੁ ਬਾਬੇ ਜੀ ਪਾਸਿ ਨਿਤ ਆਇ ਬਹਦਾ ਸੀ ॥ ਬਾਬੇ ਜੀ ਉਸੁ ਥਾਵਹੁ
ਗਲ ਪੁਛੀ ॥ ਆਖੁ ਕਿਉਕਰਿ ਗੁਦਰਦੀ ਹੈ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਸਭਨਾ ਗਲਾ
ਦਾ ਜਣੋਈ ਪਰੁ ਉ/ਸ ਦਾ ਜੀਉ ਧਰਾਈਐ ॥ ਪਰੁ ਉਸ ਪਾਸਹੁ ਰਾਜੇ ਦੀ
ਖਬਰ ਪੁਛੀਐ⁵ ॥ ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਬੈਠ ਕੇ ਉਹੁ ਝੁਰਿਆ ॥ ਕਹਣ
ਲਗਾ ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਵਡਾ ਕਹਰੁ ਹੋਇਆ ॥ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਹੋਇਆ ॥
ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਨਗਰੀ ਸਾਰੀ ਉਜੜਿ⁶ ਹੋਈ ॥ ਮੀਹੁ ਨਾਹੀ ਬਰਸਤਾ ॥
ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਇਤੇ ਰਾਹੀ ਮੀਹੁ ਨਾਹੀ ਵਰਸਦਾ ਇਕੈ ਹੋ/ਰਨੀ ਭੀ ਫਸਲੀ

¹ਨਾਸਤਿਕ, ਰੱਬ ਤੋਂ ਮੁਨਕਿਰ ।²ਪਰਜਾ ।³ਖਲਕਤ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ, ਲੋਕ ।⁴‘ਬੇ ਉਮੈਦ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।⁵‘ਜਿਸ ਦੇ...ਪੁਛੀਐ’ ਤਕ ਦਾ ਪਾਠ ਸ਼. ਸਿ. ਅ.

ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

⁶‘ਉਜਾੜ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

ਨਾਹੀ ਵਰਸਦਾ ॥ ਕਹੈ ਜੀ ਇਤੇ ਰਾਹੀ ਨਾਹੀ ਹੋਰੁਨੀ ਫਸਲੀ ਵਰਸਦਾ ॥
 ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਅਗੇ ਕਉਣ ਵਰਸਾਇਦਾ ਸੀ ॥ ਆਖੈ ਜੀ ਰਾਜਾ । ਬਾਬੇ
 ਕਹਿਆ ਹੁਣ ਭੀ ਰਾਜੇ ਪਾਸ ਕਹੋ ॥ ਤਾ ਉਨ ਆਖਿਆ ਜਾਇ¹ ਜਾਇ ਰਹੇ
 ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਹੋਦਾ ॥ ਕਿ ਜਾਣੀਐ ਕਿਆ ਬਾਟ ਪੜੀ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ
 ਆਖਿਆ ਜੇ ਹੁਣ ਪ/ਰਮੇਸਰ ਸਿਮਰਹੁ ਤਾ ਮੀਹੁ ਵਰਸੈ ॥ ਤਾ ਉਨਿ
 ਆਖਿਆ ਜੀ ਪਰਮੇਸਰ ਕਿਤੁ ਜਾਹਗਾ ਬਸਦਾ ਹੈ ॥ ਗੁਰੂ ਹਸ ਕਰਿ
 ਕਹਿਆ ਪਰਮੇਸਰ ਕੀ ਸਭ ਸ੍ਰਿਸਟ ਹੈ ਰਹਦਾ ਸਭਨੀ ਥਾਈ ਹੈ ॥
 ਸਭਨਾ ਘਟਾ ਵਿਚਿ ਹੈ ਸਭਨਾ ਲੋਆ ਵਿਚਿ ਹੈ ॥ ਜਿਥੈ ਜਿਥੈ ਆਰਾਧੀਐ
 ਤਿਥੈ ਤਿਥੈ ਹਾਜਰ ਹੈ ॥ ਤਾ ਉਨਿ ਆਖਿਆ ਜੀ ਈਹਾ ਕੋਈ ਨਾਹੀ
 ਜਾਣ/ਦਾ ਜੋ ਪਰਮੇਸਰ ਕਉਣ ਹੈ ॥ ਤੇਰੇ ਮੁਖ ਤੇ ਅਬ ਸੁਣਿਆ ਹੈ ॥
 ਜੋ ਪਰਮੇਸਰ ਕੋਈ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜੇ ਕੋਈ ਹੁਣਿ ਪਰਮੇਸਰ
 ਥੇ ਮੀਹੁ ਮੰਗੈ ਤਾ ਬਰਸੈ ਨਾਹੀ ਤਾ ਮੀਹੁ ਕਹੀ ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ ਉਨ
 ਕਹਿਆ ਜੀ ਬਿਨਾ ਦੇਖੇ ਕਿਉਕਰਿ ਜਾਣੀਐ ਪਰਮੇਸਰ ਕੋਈ ਹੈ ॥
 ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਦੇਖਣ ਗੋਚਰਾ ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ ਉਨ/ ਆਖਿਆ
 ਕਿਉਕਰਿ ਜਾਣੀਐ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਕੁਦਰਤ ਤੇ ਜਾਣੀਐ ॥ ਤਾ
 ਉਨ ਆਖਿਆ ਕੁਦਰਤਿ ਕਿਆ ਹੋਦੀ ਹੈ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਬਚਾ
 ਕੁਦਰਤਿ ਏਹੁ ਤੇਰਾ ਖੇਤੁ ਹੈ ਤੂ ਹਲੁ ਫੇਰਿ ਜਿਮੀ ਜੋਤਿ ਬੀਜੁ ਪਾਇ ॥
 ਦਿਖਾ ਉਗਵੈਗੀ ਕਿ ਨਾ ਉਗਵੈਗੀ ॥ ਜੇ ਉਗਵਹਿ ਤਾ ਜਾਣਹਿ ਕਿ
 ਨਾ ਕੋਈ ਪਰਮੇਸਰ ਹੈ ॥ ਤਾ ਉ/ਨ ਆਖਿਆ ਜੀ ਬਿਨਾ ਜਿਮੀ
 ਭਿਨੀ² ਤੇ ਹਲੁ ਕਿਉਕਰਿ ਲਗਦਾ ਹੈ । ਗੁਰੂ ਆਖਿਆ ਲਗੈਗਾ ਤੂ ਹਲ
 ਆਣਿ ਵਾਹਿ ॥ ਓਹੁ ਪੈਰੀ ਪਉਦੋ ਘਰਿ ਆਇਆ ॥ ਘਰਿ ਆਇ ਕੈ
 ਵਸਦੀ ਤੇ ਗਲ ਕੀਤੀ ॥ ਸੁਣਹੁ ਭਾਈ ਲੋਕਹੁ ਏਕ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਪਿਆਰਾ
 ਹੈ ਕਹਤਾ ਹੈ ਤੁਮ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਨਾਉ ਲੈ ਕਰਿ ਹਲੁ ਫੇਰਿਹੁ ਬੀਜੁ
 ਬੋ/ ਵਹੁ ਖੇਤੀ ਜੰਮੈਗੀ ॥ ਜਦਿ ਉਨਿ ਏਹ ਗਲ ਕਹੀ ਤਾ ਵਸਦੀ ਦੇ ਲੋਕ
 ਉਸਨੋ ³ਹਾਛਿ ਹਾਛਿ³ ਕਰਿ ਪਏ ॥ ਕਹਣ ਲਗੇ ਬਾਵਰੇ 'ਕਹੀ ਮੀਹ
 ਬਗੈਰ ਭੀ ਖੇਤੀ ਹੋਤੀ ਹੈ ॥ ਉਹੁ ਫੇਰਿ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਆਇਆ ॥ ਅਜੀ
 ਲੋਕ ਕਹਤੇ ਹੈ ਕਹੀ ਮੀਹ ਬਗੈਰ ਖੇਤੀ ਹੋਤੀ ਹੈ ॥ ਜਬ ਖੇਤੀ ਨਾ
 ਜੰਮੈਗੀ ਤਬ ਬੁਰੀ ਬਾ/ਤ ਹੋਵੈਗੀ ॥ ਗੁਰੂ ਆਖਿਆ ਦਉੜੁ ਹਲੁ ਲੈ

੧੦੬ (ੳ)

੧੦੬ (ਅ)

੧੦੭ (ੳ)

੧੦੭ (ਅ)

੧੦੮ (ੳ)

੧੦੮ (ਅ)

¹‘ਅਜੀ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

²ਸੰਜੀ ।

³ਘ੍ਰਿਣਾ ਬੋਧਕ ਪਦ ਹੈ, ਦੁਰਦੁਰ ।

- ਆਉ ਤੇਰੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਅਸੀ ਜਾਮਨ¹ ॥ ਉਹੁ ਜੁ ਗਇਆ ਸੁ ਹਲੁ ਲੈ ਆਇਆ ॥
 ਬਾਬੇ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਬਚਾ ਇਕੁ ਜਣਾ ਅਗੈ ਬੀਜਦੇ ਜਾਹੁ ਇਕ ਜਣਾ ਪਿਛੈ
 ਹਲੁ ਫੇਰਦੇ ਜਾਹੁ ॥ ਉਨਾ ਏਵੈ ਕੀਤਾ ਜਿਉ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ॥ ਉਸਦੀ ਰੀਸ
 ੧੦੯ (ੳ) ਹੋਰ ਆਇ ਪੈ/ਰੀ ਪਏ ॥ ਉਨਾ ਨੋ ਭੀ ²[ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਬਚਾ ਤੁਸੀ ਭੀ]²
 ਹਲੁ ³[ਜੋਤੋ ਖੇਤੀ]³ ਬੀਜਹੁ ॥ ਜੋ ਆਵੈ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਤਿਸ ਨੋ ਏਵੈ ਆਗਿਆ
 ਹੋਵੈ ॥ ਜਿਤਣਾ ਪਿੰਡ ਗਿਰਾਉ ਸੀ ਤਿਤੜੇ ਹੀ ਹਲੁ ਫਿਰਿ ਬੀਜੁ ਖੜੇ ਹੋਏ ॥
 ਲਗੇ ਬਾਬੇ ਜੀਉ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨਿ ॥ ਬਾਬੇ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ਬਚਾ ਪਰਮੇਸਰ
 ੧੦੯ (ਅ) ਨੋ ਸਿਮਰੇ ॥ ਸਭ ਲਗੇ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਕਰਨਿ ॥ ਜਦ ਕਿਤੜੇ ਕੁ ਦਿਨ ਗੁਦ/ਰੇ
 ਤਾ ਖੇਤੀਆ ਉਗਵਿ ਆਈਆ ॥ ਰਾਜੇ ਏਹੁ ਬਾਤ ਸੁਣਿ ਪਾਈ ॥ ਰਾਜਾ
 ਭੀ ਤੈ ਹੋਰੁ ਭੀ ਸਭ ਆਇ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੀ ਪਏ ॥ ਸਭਨਾ ਨੋ
 ਆਗਿਆ ਹੋਈ ॥ ਬਚਾ ਖੇਤੀ ਬੀਜਹੁ ॥ ਅਤੈ ਪਰਮੇਸਰ ਸਿਮਰਹੁ ॥
 ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਆਗਿਆ ਤੇ ਖੇਤੀ ਭਲੀ ਜੰਮੀ ॥ ਬਾਬੇ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋਈ
 ੧੧੦ (ੳ) ਬਚਾ ਵ/ਢੋ ॥ ਅਤੇ ਬੂਟਾ ਪਟ ਦੇਖਹੁ ॥ ਬੂਟੇ ਹੇਠਿ ਦਿਖਾ ਕੀ ਹੈ ॥ ਜਾ
 ਬੂਟਾ ਪਟਿ ਦੇਖਨਿ ਤਾ ਹੇਠਿ ਜੀਵਦੇ ਅੰਗਿਆਰ ਹੈਨਿ ॥ ਸਭ ਹੈਰਾਨੁ
 ਹੋਇ ਰਹੇ ॥ ਵਾਹੁਗੁਰੂ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤ ॥ ਰਾਜਾ ਭੀ ਆਇ ਪੈਰੀ ਪਇਆ ॥
 ਸਿਖ ਹੋਇਆ ਸਭ ਨਗਰੀ ਸਿਖ ਹੋਈ ॥ ਗਿਰਾਇ ਗਿਰਾਇ ਧਰਮਸਾਲ
 ੧੧੦ (ਅ) ਬਧੀ ॥ ਸਭਨਾ ਨੋ ਬਾਣੀ/ਦਾਨੁ ਕੀਤੀ ॥ ਸਭ ਲਗੇ ਗੁਰੂ ਗੁਰੂ ਕਰਨਿ ॥
 ਉਸ ਦੇਸੁ ਦਾ ਨਾਉ ਬਾਬੇ ਜੀ ਸੁਆਲਿਉ ਦੇਸ ਰਖਿਆ ॥ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ
 ਇਸਨਾਨੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ॥ ਜਬ ਬਾਬੇ ਏਹੁ ਦਾਨੁ ਕੀਤਾ ਤਬ ਸਭ ਨਗਰੀ
 ਅਸਚਰਜ ਰੂਪ ਹੋਇ ਰਹੀ ॥ ਤਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਥਹੁ ਰਮਿਆ ॥ ਉਸ
 ੧੧੧ (ੳ) ਨਗਰੀ ਦੇ ਲੋਕ ਹਾਇ ਹਾਇ ਕਰਦੇ/ਰਹੇ ॥ ਇਹੋ ਆਖਨਿ ਅਸਾ ਸੇਵਾ
 ਨਾ ਕਰਿ ਜਾਤੀ ॥ ਦਰਸਨ ਭੀ ਰਜ ਕਰਿ ਨ ਕੀਆ ॥ ਹਾਇ ਹਾਇ
 ਕਰਦੇ ਰਹੇ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸੁਮੇਰ ਕੀ ਧਰਤੀ ਜਾਇ ਨਿਕਲੇ ॥ ੧ ॥ ੧੩ ॥
 ਸਾਖੀ ਹੋਰੁ ਚਲੀ ॥

- [ਸਿਧ ਗੋਸ਼ਟ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ ਤੇ ਹੋਈ] ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਸੁਮੇਰ ਪਰਬਤ
 ਜਾਇ ਚੜੇ ॥ ਤਬ ਆਗੈ ਸਿਧ ਬੈਠੇ ਥੇ ॥ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਰਾਜਾ
 ੧੧੧ (ਅ) ਭਰਥਰੀ ਈ/ਸਰ ਨਾਥੁ ਚਰਪਟ ਨਾਥੁ ਰਾਜਾ ਗੱਪੀ ਚੰਦੁ ਏਹੁ ਸਭੇ
 ਬੈਠੇ ਥੇ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਹਾ ਜਾਇ ਚੜਿਆ ਉਹੁ ਜਹਾ⁴ ਗਏ ਥੇ ਜਹਾ

¹ਜ਼ਿੰਮੇਦਾਰ ।^{2,3}ਮੂਲ ਪੋਥੀ ਵਿਚੋਂ ਰਹ ਗਏ ਇਹ ਪਦ ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਤੋਂ ਲੈ
ਕੇ ਪਾਏ ਗਏ ਹਨ ।⁴‘ਜਗਹ’ (ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ.) ।

ਆਦਮੀ ਕਾ ਕਾਮੁ ਨਾਹੀ ਜਾਵਣੇ ਕਾ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਉਹਾ ਜਾਇ ਚੜੇ ॥
ਜਬ ਬਾਬਾ ਜਾਇ ਚੜਿਆ ਤਾ ਗੋਰਖ ਬੋਲਿਆ ॥ ਏਹੁ ਕਉਣ ਜੋ ਈਹਾ
ਆਇ ਪਹੁਚਿਆ ॥ ਤ/ਬ ਚੇਲਾ ਬੋਲਿਆ ਏਹ ਨਾਨਕ ਵੇਦੀ ਹੈ ਭਗਤੁ ੧੧੨ (ੳ)
ਹੈ ॥ ਵਿਆਹ¹ ਨਦੀ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਹੇਠ ਵਹੰਦੀ ਹੈ ॥² [ਉਥੇ ਇਸ ਦੇ ਘਰ
ਹੈਨਿ]² ਏਹੁ ਨਾਨਕ ਹੈ ॥ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਏਹੁ ਸਿਧ ਹੈਨਿ ॥ ਇਸ ਏਹ ਗਲ
ਆਖਣੀ ਨਹ ਸੀਆ ॥ ਤਬ ਗੋਰਖ ਬੋਲਿਆ ਤੇਰਾ ਕੰਮੁ ਨਾਹੀ ਇਸ ਕਉ
ਪੂਛਣੇ ਕਾ ॥ ਤਬ ਗੋਰਖ ਬੋਲਿਆ ਨਾਨਕ ਤੂੰ ਕਿਥਹੁ ਆਇਓ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ/
ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜੀਉ ਆਸਾ ਅੰਦੇਸਾ ਵਿਚਹੁ ਆਇਆ ਹਾ ॥ ਫੇਰ ਗੋਰਖ
ਨਾਥ ਬੋਲਿਆ ॥ ਆਸੇ ਅੰਦੇਸੇ ਵਿਚਿ ਕਿਉਕਰ ਰਹੀਦਾ ਹੈ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ
ਆਖਿਆ ਆਸੇ ਅੰਦੇਸੇ ਵਿਚਿ ਇਉ ਰਹੀਦਾ ਹੈ ॥ ਜਿਉ ਜਲ ਉਪਰਿ
ਮੁਰਗਾਈ³ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ॥ ਤਬ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਬੋਲਿਆ ਨਾਨਕ ਸੈਸਾਰ ਵਿਚਿ
ਕਿ/ਆ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ॥ ਉਥੈ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਸਲੋਕ ਬੋਲਿਆ ॥ ॥ਸਲੋਕ॥ ⁴ਸਚੁ ੧੧੨ (ਅ)
ਕਾਲੁ ਕੂੜ ਵਰਤਿਆ ਕਲ ਕਾਲਖ ਬੇਤਾਲ ॥ ਬੀਉ ਬੀਜ ਪਤਿ ਲੈ ਗਏ ਅਬ
ਕਿਆ ਉਗਵੈ ਦਾਲ ॥ ਜੇ ਇਕ ਹੋਇ ਤ ਉਗਵੈ ਰੁਤੀ ਹੂ ਰੁਤਿ ਹੋਇ ॥
ਨਾਨਕ ਪਾਹੈ ਬਾਹਰਾ ਕੋਰੈ ਰੰਗੁ ਨ ਸੋਇ ॥ ਭੈ ਵਿਚ ਖੰਭ ਚੜਾਈਐ ਸਰਮ
ਪਾ/ਹ ਤਨ ਹੋਇ ॥ ਨਾਨਕ ਭਗਤੀ ਜੇ ਰਪੈ ਰੰਗ ਚਲੂਲੈ ਹੋਇ ॥੧॥ ਸਲੋਕ॥ ੧੧੩ (ੳ)
⁵ਕਲਿ ਕਾਤੀ ਰਾਜੇ ਕਸਾਈ ਧਰਮੁ ਪੰਖ ਕਰ ਉਡਰਿਆ ॥ ਕੂੜ ਅਮਾਵਸ
ਸਚੁ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀਸੈ ਨਾਹੀ ਕਹ ਚੜਿਆ ॥ ਹਉ ਭਾਲਿ ਵਿਕੁੰਨੀ ਹੋਈ ।
ਅੰਧੇਰੇ ਰਾਹ ਨ ਕੋਈ ॥ ਵਿਚ ਹਉਮੈ ਕਰਿ ਦੁਖ ਰੋਈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ
ਕਿਨਿ ਬਿਧਿ ਗ/ਤਿ ਹੋਈ ॥੧॥ [ਸਲੋਕ ॥] ⁶ਸਤੀ ਪਾਪੁ ਕਰਿ ਸਤੁ ੧੧੪ (ੳ)
ਕਮਾਹਿ ॥ ਗੁਰ ਦੀਖਿਆ ਘਰ ਦੇਵਣਿ ਜਾਹਿ ॥ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖੈ ਖਟਿਐ
ਭਾਉ ॥ ਭਾਵੈ ਆਵਉ ਭਾਵੈ ਜਾਉ ॥ ਸਾਸਤੁ ਬੇਦੁ ਨ ਮੰਨੈ ਕੋਇ ॥ ਆਪੋ
ਆਪੀ ਪੂਜਾ ਹੋਇ ॥ ਕਾਜੀ ਹੋਇ ਕੈ ਬਹੈ ਨਿਆਇ ॥ ਫੇਰੈ ਤਸਬੀ ਕਰੈ

¹ਵੇਈਂ ²ਮੂਲ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਦਾ ਉਤਾਰਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਾਸੇਂ ਨਕਲ ਵਿਚ
ਰਹ ਗਏ ਇਹ ਪਦ ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਵਾਲੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚੋਂ ਲਏ ਗਏ ਹਨ ।
³ਮੁਰਗਾਈ ਜਾਲ ਉਪਰ ਨਿਵਾਸ ਰਖਣ ਵਾਲਾ ਪੰਖੀ । ⁴ਇਹ ਸਲੋਕ
ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚੋਂ ਹੈ (ਦੇਖੋ, ਸ੍ਰੀ. ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ. ਪੰਨਾ ੪੬੮) ।
⁵ਇਹ ਸਲੋਕ ਵਾਰ ਮਾਝ ਕੀ ਵਿਚੋਂ ਹੈ (ਦੇਖੋ, ਸ੍ਰੀ. ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ. ਪੰਨਾ ੧੪੫) ।
⁶ਇਹ ਸਲੋਕ ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਵਿਚੋਂ ਹੈ (ਦੇਖੋ, ਸ੍ਰੀ. ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ. ਪੰਨਾ ੯੫੧) ।

- ੧੧੪ (ਅ) ਖੁਦਾਇ ॥ ਵਢੀ ਲੈ ਕੈ ਹਕੁ ਗਵਾਏ ॥ ਜੇ ਕੋ ਪੁ/ਛੈ ਤਾ ਪੜਿ ਸੁਣਾਏ ॥ ਤੁਰਕ ਮੰਤ ਕੰਨ¹ ਰਿਦੈ ਸਮਾਇ ॥ ਲੋਕ ਮੁਹਾਵੈ ਚਾੜੀ ਖਾਇ ॥ ਚਉਕਾ ਦੇ ਕੈ ਸੁਚਾ ਹੋਇ ॥ ਐਸਾ ਹਿੰਦੂ ਦੇਖਹੁ² ਕੋਇ ॥ ਜੋਗੀ ਗਿਰਹੀ ਜਟਾ ਬਿਭੂਤ ॥ ਆਗੈ ਪਾਛੈ ਰੋਵਹਿ ਪੂਤ ॥ ਜੋਗੁ ਨ ਪਾਇਆ ਜੁਗਤਿ ਗਵਾਈ ॥ ਕਿਤ ਕਾਰਣ ਸਿਰਿ ਛਾਈ ਪਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਕਲ
- ੧੧੫ (ੳ) ਕਾ ਏਹੁ ਪਰਵਾਣ ॥ ਆਪੇ/ ਆਖਣੁ ਆਪੇ ਜਾਣੁ ॥੧॥ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਜੀ ਐਸੀ ਕਲ ਆਈ ਹੈ ॥ ਅਰੁ ਤੂੰ ਸਭ ਕਿਛੁ ਜਾਣਤਾ ਹੈ ॥ ਤੁਹੀ ਕਹਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ਤੁਹੀ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ॥ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਕਿਸ ਕਉ ਪੂਛਤਾ ਹੈ ॥ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਆਤਮੈ ਧਿਆਨੁ ਧਰਿ ਕਰ ਰਾਜੇ ਭਰਥਰੀ ਕਉ ਅਗਿਆ ਕਰੀ ॥ ਤੂੰ ਨਾਨਕ ਕਉ ਉ/ਪਦੇਸ ਕੇ ਦਰਸਨੁ³ ਦਿਵਾਇ ॥ ਐਸਾ ਪੁਰਖ ਮੇਰੇ ਜੋਗ ਮਹਿ ਹੋਇ ਤਉ ਮੇਰੇ ਜੋਗ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਅਧਿਕ ਹੋਇ ॥ ਤਬ ਰਾਜੇ ਭਰਥਰੀ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕੀ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕਰ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਪੂਛਤਾ ਹੈ ॥ ਹੋ ਨਾਨਕ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਭਰਥਰੀ ਗੋਪੀ ਚੰਦ ਮਛਿੰਦ੍ਰ ਨਾਥ ਈਸਰ ਨਾਥ ਜੈਸੇ ਇਸਿ ਪਦਵੀ ਕਉ ਪਹੁੰਚੇ/ ਹੈ ਤੈਸੇ ਤੂ ਭੀ ਪਹੁੰਚੁ ⁴ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਜੈਸਾ ਗੁਰੂ ਨ ਹੋਇਗਾ⁴ ॥ ਭਰਥਰੀ ਕਹਿਆ ਹੋ ਸ੍ਰੀ ਨਾਨਕ ਤੂ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕੇ ਹਾਥ [ਸੇ]⁵ ਦਰਸਨੁ ਲੇਹਿ ॥ ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਬੋਲਿਆ ਹੋ ਰਾਜਾ ਭਰਥਰੀ ਜਿਤੁ ਸੇਵਾ ਜਿਤੁ ਧਿਆਨ ਜਿਤੁ ਭਗਤੁ ਜਿਤੁ ਸੰਜਮ ਤੁਮ ਜੋਗ ਕਉ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋ ਉਹੁ ਉਪਦੇਸ ਮੇਰੇ/ਤਾਈ ਸੁਨਾਵਹੁ ॥ ਜੋ ਕਵਨ ਜੁਗਤਿ ਸਿਉ ਤੁਮ ਜੋਗ ਕਉ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋ ॥ ਤਬ ਬਡਾ ਚੇਲਾ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕਾ ਈਸਰ ਨਾਥ ਥਾ ॥ ਸ੍ਰੀ ਈਸਰ ਨਾਥ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ ਥਾ ॥ ਜਿਤੁ ਮਾਰਗ ਗ੍ਰਿਹਸਤ ਮਹਿ ਜੋਗ ਕਮਾਵਤਾ ਥਾ ਸੋ ਮਾਰਗ ਕਹਤਾ ਹੈ ॥ ਸਲੋਕ ॥ ⁶ਸੋ ਗਿਰਹੀ ਜੋ ਨਿਗ੍ਰਹੁ ਕਰੈ ॥ ਜਪੁ ਤਪੁ ਸੰਜਮੁ ਭੀਖਿਆ/ ਕਰੈ ॥ ਪੁੰਨ ਦਾਨੁ ਕਾ ਕਰੈ ਸਰੀਰ ॥ ਸੋ ਗਿਰਹੀ
- ੧੧੬ (ੳ) ੧੧੬ (ਅ)
- ੧੧੭ (ੳ)

¹ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਪਾਠ 'ਕਿਨ' ਆਇਆ ਹੈ ਜੋ ਸਪਸ਼ਟ ਭਾਂਤ ਭੁੱਲ ਹੈ । ਦਰੁਸਤੀ ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ²ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਵੇਖਹੁ' ਹੈ । ³ਭਾਵ ਚੇਲਾ ਬਣਾਓ ⁴ਇਹ ਪਦ ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹਨ । ⁵ਇਹ ਪਦ ਜੋ ਮੂਲ ਪੋਥੀ ਵਿਚੋਂ ਰਹ ਗਇਆ ਲਗਦਾ ਹੈ, ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਵਿਚੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਇਆ ਗਇਆ ਹੈ । ⁶ਇਹ ਅਤੇ ਇਸ ਸਾਖੀ ਵਿਚ ਆਏ ਅਗਲੇ ਸਾਰੇ ਸਲੋਕ ਰਾਮਕਲੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚੋਂ ਹਨ । (ਦੇਖੋ ਸ੍ਰੀ. ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ. ਪੰਨਾ ੯੫੨-੫੩) ।

ਗੰਗਾ ਕਾ ਨੀਰ ॥ ਬੋਲੈ ਈਸਰ ਸਤਿ ਸਰੂਪ ॥ ਪਰਮ ਤਤ ਮਹਿ ਰੇਖ ਨ
 ਰੂਪ ॥੧॥ ਏਹ ਈਸਰ ਨਾਥ ਬੋਲਿਆ ॥ ਅਬ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਅਵਧੂਤੀ
 ਥਾ ਅਵਧੂਤੀ ਮਾਰਗ ਬਤਾਵਤਾ ਹੈ ॥ ਸਲੋਕ ॥ ਸੋ ਅਵਧੂਤੀ ਜੋ ਧੂਪੈ ਆਪੁ ॥
 ਭੀਖਿਆ ਭੋਜਨੁ ਕਰੈ ਸੰਤਾਪੁ ॥/ ਅਉਹਟ ਪਟਣ ਮਹਿ ਭੀਖਿਆ ਕਰੈ ॥ ੧੧੭ (ਅ)
 ਸੋ ਅਵਧੂਤੀ ਸਿਵਪੁਰੀ ਚੜੇ ॥ ਬੋਲੈ ਗੋਰਖ ਸਤ ਸਰੂਪੁ ॥ ਪਰਮ ਤਤ
 ਮਹਿ ਰੇਖ ਨ ਰੂਪ ॥੨॥ ਏਹ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਬੋਲਿਆ ਜੋ ਇਸ ਮਾਰਗ
 ਅਉਧੂਤੀ ਹੋਇ ਸੋ ਜੋਗ ਕਉ ਪਾਵੈ ॥ ਗੋਪੀ ਚੰਦੁ ਉਦਾਸੀ ਥਾ ਉਹੁ ਉਦਾਸ
 ਮਾਰਗ ਕਹਤਾ ਹੈ ॥ ਸਲੋਕ ॥ ਸੋ ਉ/ਦਾਸੀ ਜਿ ਪਾਲੈ ਉਦਾਸੁ ॥ ਅਰਧ
 ਉਰਧ ਕਰੈ ਨਿਰੰਜਨ ਵਾਸੁ ॥ ਚੰਦ ਸੂਰਜ ਕੀ ਪਾਏ ਗੰਢਿ ॥ ਤਿਸੁ ਉਦਾਸੀ
 ਕਾ ਪੜੈ ਨ ਕੰਧੁ ॥ ਬੋਲੈ ਗੋਪੀ ਚੰਦੁ ਸਤ ਸਰੂਪ ॥ ਪਰਮ ਤਤ ਮਹ ਰੇਖ ਨ
 ਰੂਪ ॥ ੩ ॥ ਚਰਪਟ ਨਾਥ ਪਾਖੰਡ ਮਾਰਗ ਰਹਤਾ ਥਾ ॥ ਅਬ ਚਰਪਟ
 ਨਾਥ ਬੋਲਿਆ ॥ ਸਲੋਕ ॥ ਸੋ ਪਾਖੰਡੀ ਜਿ ਕਾਇਆ ਪ/ਖਾਲੈ ॥ ਕਾਇਆ
 ਕੀ ਅਗਨਿ ਬ੍ਰਹਮ ਪਰ ਜਾਲੈ ॥ ਸੁਪਨੈ ਬਿੰਦੁ ਨ ਦੇਈ ਝਰਣਾ ॥ ਤਿਸੁ
 ਪਾਖੰਡੀ ਕਾ ਜਰਾ ਨ ਮਰਣਾ ॥ ਬੋਲੈ ਚਰਪਟ ਸਤ ਸਰੂਪ ॥ ਪਰਮ ਤਤ
 ਮਹਿ ਰੇਖ ਨ ਰੂਪ ॥ ੪ ॥ ਜੋ ਇਹੁ ਪਾਖੰਡ ਮਾਰਗ ਕਮਾਇ ਸੋ ਜੋਗ
 ਕਉ ਪਹੁਚੈ ॥ ਰਾਜਾ ਭਰਥਰੀ ਬੈਰਾਗੀ ਥਾ ॥ ਉਹੁ ਬੈਰਾਗੁ ਜੁਗ/ਤਿ
 ਜੋਗ ਕਉ ਪਹੁਚਾ ਥਾ ॥ ਸੁ ਕਹਤਾ ਹੈ ॥ ਸਲੋਕ ॥ ਸੋ ਬੈਰਾਗੀ ਜਿ
 ਉਲਟੈ ਬ੍ਰਹਮੁ ॥ ਗਗਨ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਰੋਪੈ ਬੰਮੁ ॥ ਅਹਿਨਿਸਿ ਅੰਤਰਿ
 ਰਹੈ ਧਿਆਨ ॥ ਤੇ ਬੈਰਾਗੀ ਸਤ ਸਮਾਨ ॥ ਬੋਲੈ ਭਰਥਰ ਸਤ ਸਰੂਪ ॥
 ਪਰਮ ਤਤ ਮਹਿ ਰੇਖ ਨ ਰੂਪ ॥ ੫ ॥ ਰਾਜੇ ਭਰਥਰੀ ਕਹਿਆ ਜੋ ਇਸ
 ਮਾਰਗ ਬੈ/ਰਾਗੀ ਹੋਇ ਸੋ ਬੈਰਾਗ ਕਉ ਪਹੁਚੈ ॥ ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਦੇਉ ਬਾਬਾ
 ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੋਲਿਆ ॥ ਕਿਉ ਮਰੈ ਮੰਦਾ ਕਿਉ ਜੀਵੈ ਜੁਗਤਿ ॥ ਕੰਨ
 ਪੜਾਇ ਕਿਆ ਖਾਜੈ ਭੁਗਤ ॥ ਆਸਤ ਨਾਸਤ ਏਕੋ ਨਾਉ ॥ ਕਉਣ ਸੁ
 ਅਖਰ ਜਿਤੁ ਰਹੈ ਹਿਆਉ ॥ ਧੂਪ ਛਾਉ¹ ਜੇ ਸਮ ਕਰ ਸਹੈ ॥ ਤਉ²
 ਨਾਨਕ ਆਖੈ ਗੁਰ ਕੋ ਕਹੈ/ ॥ ਛਿਅ ਵਰਤਾਰੇ ਵਰਤਹਿ ਪੂਤਾ³ ॥ ੧੨੦ (ੳ)
 ਨਾ ਸੰਸਾਰੀ ਨਾ ਅਉਧੂਤਾ⁴ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੋ ਰਹੈ ਸਮਾਇ ॥ ਕਾਹੇ ਭੀਖਿਆ
 ਮੰਗਣ ਜਾਇ ॥ ਬੋਲੈ ਨਾਨਕੁ ਸਤ ਸਰੂਪ ॥ ਪਰਮ ਤਤ ਮਹਿ ਰੇਖ ਨਾ
 ਰੂਪ ॥ ੬ ॥ ਜਬ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੋਲਿਆ ਤਬ ਸਿਧਿ ਪਤੀਆਇ ਗਏ ॥ ਏਹੁ
 ਜੁ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ਸੁ ਉਚੈ⁵ ਘਰ ਬੋਲ/ਦਾ ਹੈ ॥ ਤਬ ਫਿਰਿ ਰਾਜੇ ਭਰਥਰੀ ੧੨੦ (ਅ)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਪਾਠ-ਭੇਦ: ¹ਛਾਵ, ²ਤਾ, ³ਪੂਤ, ⁴ਅਉਧੂਤ । ⁵‘ਸਚ ਦੇ’ (ਸ਼.ਸਿ.ਅ.)

- ਕਹਿਆ ਨਾਨਕ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕਾ ਪੰਥੁ ਬਡਾ ਹੈ ਤੂੰ ਦਰਸਨ
ਲੇਹਿ ॥ ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੋਲਿਆ ॥ ਮੈ ਦਰਸਨੁ ਲੀਆ ਹੈ ॥
ਤਬ ਉਨ ਕਹਿਆ ਜੁ ਕਿਆ ਦਰਸਨ ਲੀਆ ਹੈ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ
- ੧੨੧ (ੳ) ਸੁਨਾਵਤਾ ਹੋ ॥ ਸਬਦੁ ਹੋਆ ॥ ਰਾਗੁ ਆਸਾ ॥ ¹ਗੁਰ ਕਾ ਸਬਦੁ ਮੰਨੈ
ਮਹਿ ਮੁੰਦ੍ਰਾ ਖਿੰਬਾ ਖਿਮਾ ਹਢਾਵਉ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰੈ ਭਲ ਕਰਿ ਮਾਨਉ
ਸਹਜ ਜੋਗ ਨਿੰਧਿ ਪਾਵਉ ॥ ਬਾਬਾ ਜੁਗਤਾ ਜੀਉ ਜੁਗਹ ਜੁਗ ਜੋਗੀ
ਪਰਮ ਤੰਤ ਮਹਿ ਜੋਗੀ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਨਿਰੰਜਨ ਪਾਇਆ ਗਿਆਨ
ਕਾਇਆ ਰਸ ਭੋਗੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸਿਵ ਨਗਰੀ ਮਹਿ ਆਸਣ ਬੈਸਉ
- ੧੨੧ (ਅ) ਕਲ/ਪ ਤਿਆਗੀ ਬਾਦੰ ॥ ਸਿੰਛੀ ਸਬਦੁ ਸਦਾ ਧੁਨਿ ਸੋਹੈ ਅਹਿਨਿਸਿ
ਪੂਰੈ ਨਾਦੰ ॥ ੨ ॥ ਪਤਿ ਵੀਚਾਰ ਗਿਆਨ ਮਤਿ ਡੰਡਾ ਵਰਤਮਾਨ ਬਿਭੂਤੰ ॥
ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਰਹਿਰਾਸ ਹਮਾਰੀ ਗੁਰਮੁਖ ਪੰਥ ਅਤੀਤੰ ॥ ੩ ॥ ਸਗਲੀ
ਜੋਤਿ ਹਮਾਰੀ ਸਿਮਿਆ ਨਾਨਾ ਵਰਨ ਅਨੇਕੰ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਣਿ ਭਰਥਰਿ
- ੧੨੨ (ੳ) ਜੋਗੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹ/ਮ ਲਿਵ ਏਕੰ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਜਬ ਬਾਬੇ ਏਹੁ ਸਬਦੁ ਕਹਿਆ
ਤਬ ਸਿਧਾ ਕਹਿਆ ਏਹੁ ਪੂਰਾ ਭਗਤੁ ਹੈ ॥ ਏਸ ਨੋ ਕਹਣੇ ਕੀ ਬਾਤ
ਨਾਹੀ ॥ ਏਹੁ ਪਹੁਚਿਆ ਹੈ ॥ ਜਦ ਏਹ ਗੋਸਟਿ ਹੋਇ ਪਹੁਚੀ ਤਬ ਸਿਧਾ
ਮਹਿ ਪਿਆਲਾ ਆਇਆ ॥ ਸੁਰਾਪਾਨ² ਕਾ ਚਲਣੇ ਲਾਗਾ ॥ ਤਬ ਰਾਜੇ
- ੧੨੨ (ਅ) ਭਰਥਰੀ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੇ ਅਗੇ/ ਲੇ ਪਿਆਲਾ ਧਰਿਆ । ਕਹਣ
ਲਗਾ ਜੀ ਇਹ ਪੀਜੀਐ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਮੈ ਪੀਆ ਹੈ ॥ ਤਬ
ਰਾਜੇ ਭਰਥਰੀ ਕਹਿਆ ॥ ਨਾਨਕ ਤੂੰ ਤਾ ਬਹੁਤ ਦਿਨਾ ਕਾ ਹਮਾਰੇ ਸਾਥਿ
ਰਹਦਾ ਹੈ ਤੈ ਕਹਾ ਤੇ ਪੀਆ ॥ ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਬੋਲਿਆ ਰਾਜੇ ਭਰਥਰੀ
- ੧੨੩ (ੳ) ਸਾਥਿ ॥ ਹੋ ਰਾਜਾ ਸੋ ਪਿਆਲਾ ਪੀਆ ਜਿਸ ਕਾ ਖੁਮਾਰ³ ਕਬ/ਹੂ ਨਾਹੀ
ਉਤਰਤਾ ॥ ਤਬ ਰਾਜਾ ਭਰਥਰੀ ਬੋਲਿਆ ਉਹ ਸੁਰਾਪਾਨ ਕਉਣੈ ਹੈ
ਜਿਸ ਕਾ ਖੁਮਾਰ ਨਾਹੀ ਉਤਰਤਾ ॥ ਉਸ ਮਹਿ ਕਿਆ ਪੜਤਾ ਹੈ ॥ ਤਬ
- [੧੨੩ (ਅ)
ਖਾਲੀ ਹੈ ।]
- ੧੨੪ (ੳ) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਦੇਉ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੋਲਿਆ ⁴ਸੁਰਾਪਾਨ ਕੀ ਆਦਿ
ਬਤਾਵਤਾ ਹੈ⁴ ॥ ਰਾਗੁ ਆਸਾ ॥ ⁵ਗੁੜੁ ਕਰਿ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਕਰਿ ਧਾਵੈ
ਕਰਿ ਕਰਣੀ ਕਸੁ ਪਾ/ਈਐ ॥ ਭਾਠੀ ਭਵਨਾ⁶ ਪ੍ਰੇਮ ਕਾ ਪੋਚਾ ਇਤ ਰਸ
ਅਮਿਉ ਚੁਆਈਐ ॥ ਬਾਬਾ ਮਨ ਮਤਵਾਰੋ ਨਾਮੁ ਰਸੁ ਪੀਵੈ ਸਹਜ ਰੰਗਿ

¹ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੩੫੯-੬੦ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ।²ਸ਼ਰਾਬ ।³ਨਸ਼ਾ ।⁴ਇਹ ਵਾਕ ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ।⁵ਇਹ ਸ਼ਬਦਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ 360 ਉਪਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ । ਪਾਠ-ਭੇਦ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ: ⁶ਭਵਨੁ ।

ਰਚਿ ਰਹਿਆ ॥ ਅਹਿਨਿਸ ਬਨੀ ਪ੍ਰੇਮ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ਸਬਦੁ ਅਨਾਹਦੁ
ਗਹਿਆ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥ ਪੂਰਾ ਸਚੁ^੧ ਪਿਆਲਾ ਸਹਜੇ ਤਿਸਹਿ ਪੀਆਏ
ਜਾ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਾ ਵਾ/ਪਾਰੀ ਹੋਵੈ ਕਿਆ ਮਦ ਛੋਛੈ^੨
ਭਾਉ ਧਰੇ ॥ ੨ ॥ ਗੁਰ ਕੀ ਸਾਖੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਾਣੀ ਪੀਵਤ ਹੀ ਪਰਵਾਣ
ਭਇਆ ॥ ਦਰ ਦਰਸਨ ਕਾ ਪ੍ਰੀਤਮੁ ਹੋਵੈ ਮੁਕਤਿ ਬੈਕੁੰਠੈ ਕਰੇ ਕਿਆ ॥ ੩ ॥
ਸਿਫਤੀ ਰਤਾ ਸਦਾ ਬੈਰਾਗੀ ਜੂਐ ਜਨਮੁ ਨ ਹਾਰੈ ॥ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਣਿ
ਭਰਬਰ ਜੋਗੀ ਖੀਵਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਧਾਰੈ ॥ ੪ ॥ ੧ ॥ ਜਬ ਏਹੁ ਸਬ/ਦੁ ਹੂਆ
ਤਬ ਸਿਧਹੁ ਆਦੇਸੁ ਕਰਿਆ ਕਹਣ ਲਾਗੇ ਧੰਨ ਨਾਨਕ ਆਦੇਸੁ ਹੈ ॥
ਜਿਸ ਕਉ ਏਹੁ ਸਬਦੁ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੂਆ ਹੈ ਧੰਨ ਤੂੰ ॥ ਤਬ ਗੋਰਖ ਨਾਥ
ਬੋਲਿਆ ਏ ਨਾਨਕ ਕੁਛ ਤੂੰ ਮਾਗ ॥ ਜੋ ਚਾਹੀਤਾ ਹੈ ਸੋ ਮਾਗਿ ਲੇਹ ॥ ਤਬ ਸ੍ਰੀ
ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਮੰਗਤਾ ਹੈ ॥ ੩ਥਾਪਿਆ ਨ ਜਾਇ ਕੀਤਾ ਨ ਹੋਇ ॥ ਆ/ਪੇ
ਆਪਿ ਨਿਰੰਜਨ ਸੋਇ ॥ ਜਿਨਿ ਸੇਵਿਆ ਤਿਨ ਪਾਇਆ ਮਾਨੁ ॥ ਨਾਨਕ
ਗਾਵੀਐ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨ ॥ ਗਾਵੀਐ ਸੁਣੀਐ ਮਨਿ ਰਖੀਐ ਭਾਉ ॥ ਦੁਖ
ਪਰਹਰ ਸੁਖ ਘਰ ਲੈ ਜਾਹੁ^੪ ॥ ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਦੰ ਗੁਰਮੁਖ ਵੇਦੰ ਗੁਰਮੁਖ
ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥ ਗੁਰ ਈਸਰ ਗੁਰ ਗੋਰਖ ਬਰਮਾ ਗੁਰ ਪਾਰਬਤੀ/ ਮਾਈ ॥
ਜੇ ਹਉ ਜਾਣਾ ਆਖਾ ਨਾਹੀ ਕਹਣਾ ਕਥਨੁ ਨ ਜਾਈ ॥ ਗੁਰਾ ਇਕ ਦੇਹਿ
ਬੁਝਾਈ ॥ ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਇਕ ਦਾਤਾ ਸੋ ਮੈ ਵਿਸਰਿ ਨ ਜਾਈ ॥ ੧ ॥
ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਖਿਆ ਜੀ ਹਉ ਏਹੁ ਮੰਗਦਾ ਹਾ ॥ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ
ਕਹਿਆ ਜੀ ਏਹੁ ਵਸਤੁ ਤੁਧੈ ਪਾਸਿ ਹੈ ॥ ਫਿਰਿ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕਹਿਆ
ਬਾਬੇ/ ਜੀ ਕੋ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਿਧ ਮਿਲੇ ਕਾ ਅਰੁ ਮਹਾਪੁਰਖ ਮਿਲੇ ਕਾ ਕਿਆ
ਫਲੁ ਹੈ ਜੋ ਭਾਵੈ ਕੈਸਾ ਪਾਪੀ ਹੋਇ ਸੋ ਮੁਕਤਿ ਹੋਇ ॥ ਅਰੁ ਰਾਜਪਾਟ
ਚਾਹੀਐ ਸੋ ਪਰਾਪਤਿ ਹੋਇ ॥ ਇਕੈ ਆਰਜਾ ਵਡੀ ਹੋਇ ॥ ਸਿਧ ਮਿਲੇ
ਕਾ ਏਹੁ ਫਲੁ ਹੈ ॥ ਇਤਨੀਆ ਬਸਤੂ ਮਹਿ ਤੇਰੈ ਜੀਅ ਆਵੈ ਸੋ ਤੂ ਲੇਹਿ ॥
ਸ੍ਰੀ ਗੋ/ਰਖ ਨਾਥ ਕਹਿਆ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੋ ਇਤਨੀਆ ਵਸਤੂ ਵਿਚਹੁ ਜੋ
ਚਾਹੀਐ ਸੋ ਲੇਹਿ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਮੁਝ ਕਉ ਕਿਛੁ
ਨਾਹੀ ਚਾਹੀਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਮਾਗਤਾ ਹਾ ਸੋ ਦੇਹੋ ॥ ਪਉੜੀ ॥ ੫ਜੇ ਜੁਗ ਚਾਰੇ

੧੨੪ (ਅ)

੧੨੫ (ੳ)

੧੨੫ (ਅ)

੧੨੬ (ੳ)

੧੨੬ (ਅ)

੧੨੭ (ੳ)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਪਾਠਾਂਤਰ : ^੧ਸਾਚੁ, ^੨ਛੋਛੈ ।

ਪਉੜੀ ਹੈ । ਪਾਠਾਂਤਰ : ^੪ਜਾਇ ।

ਪਉੜੀ ਹੈ ।

^੪ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਵੀਂ

^੫ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਛੇਵੀਂ

- ਆਰਜਾ ਹੋਰ ਦਸੂਣੀ ਹੋਇ ॥ ਨਵਾ ਖੰਡਾ ਵਿਚਿ ਜਾਣੀਐ ਨਾਲਿ ਚਲੈ ਸਭ
 ੧੨੭ (ਅ) ਕੋਇ ॥ ਚੰਗਾ ਨਾ/ਉ ਰਖਾਇ ਕੈ ਜਸੁ ਕੀਰਤਿ ਜਗ ਲੇਇ ॥ ਜੇ ਤਿਸੁ
 ਨਦਰਿ ਨ ਆਵਈ ਤਾ ਵਾਤ ਨ ਪੁਛੈ ਕੋਇ ॥ ਕੀਟਾ ਅੰਦਰਿ ਕੀਟੁ ਕਰਿ
 ਦੋਸੀ ਦੋਸੁ ਧਰੇਇ ॥ ਨਾਨਕ ਨਿਰਗੁਣ ਗੁਣ ਕਰੇ ਗੁਣਵੰਤੀਆ ਗੁਣ ਦੇਇ ॥
 ਤੇਹਾ ਕੋਇ ਨ ਸੁਝਈ ਜਿ ਤਿਸੁ ਗੁਣ ਕੋਇ ਕਰੇਇ ॥ ੧ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ
 ੧੨੮ (ੳ) ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰ/ਖ ਨਾਥ ਜੀ ॥ ਹਉ ਏਹ ਵਸਤੁ ਮੰਗਦਾ ਹਾ ਜੋ
 ਪਰਮੇਸਰ ਨ ਵਿਸਰੈ ਅਰੁ ਰਾਜ ਪਾਟ ਵਡਿਆਈ ਸਭ ਵਸਤੁ ਮਿਥਿਆ
 ਹੈਨਿ ॥ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਅਸੀਰਬਾਦ ਦੇਹਿ ਜੋ ਪਰਮੇਸਰ ਨਾ ਵਿਸਰੈ ਅਰੁ
 ਗੁਰੂ ਪੂਰਾ ਮਿਲੈ ॥ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਹਥ ਜੋੜਿ ਕਰਿ ਅਸੀਰਬਾਦ ਦੀਆ ॥
 ੧੨੮ (ਅ) ਤੇਰੀ ਭਗਤ ਅਖੰਡ ਹੋਇ / ਕਲੀ ਕਾਲ ਮਹਿ ॥ ਤੇਰੇ ਸਮਾਨ ਭਗਤ ਕੋਈ
 ਨ ਹੋਇਗਾ ॥ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਜੋ ਹੋਇਗਾ ਸੋ ਤੇਰੇ ਹੀ ਘਰ ਤੇ ਹੋਇਆ ॥ ਤੇਰਾ
 ਗੁਰੂ ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਹੋਇ ਨ ਸਕੈਗਾ ॥ ਤੇਰੇ ਹੀ ਘਰ ਤੇ ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ
 ਹੋਇਗਾ ॥ ੧ ॥ ੧੪ ॥ ਸਾਖੀ ਹੋਰ ਚਲੀ ॥

- [ਸਾਖੀ ਮਕੇ ਦੀ] ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਜਦ ਸੁਮੇਰ ਚੜਿਆ ਤਾ ਏਹੁ ਧਰਤੀ
 ੧੨੯ (ੳ) /ਪਾਣੀ ਵਿਚਿ ਇਉ ਨਦਰਿ ਆਵੈ ਜੈਸੇ ਸਾਵਣ ਕੇ ਮਹੀਨੇ ਦਰੀਆਉ
¹ਉਛਲਤਾ ਹੈ¹ ਅਰੁ ਉਰਵਾਰੁ ਪਾਰ ਨਦਰਿ ਨਾਹੀ ਪੜਤਾ² ॥ ਅਰੁ
 ਦਰੀਆਉ ਵਿਚਿ ਬੇੜੀ ਫਿਰਤੀ ਹੈ ਤਿਉ ਧਰਤੀ ਨਦਰਿ ਆਵੈ ॥ ਤਬ
 ਬਾਬਾ ਜੀ ਮਕੇ ਕੀ ਉਜਾੜਿ ਜਾਇ ਨਿਕਲੇ ॥ ਰਾਹ ਵਿਚਿ ਕਿਤਨੇ ਕੁ ਫਕੀਰ
 ੧੨੯ (ਅ) ਮਿਲੇ ਤਾ ਉਨਾ ਪੁ/ਛਿਆ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਕਿਆ ਹੈ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜੀ
 ਮੇਰਾ ਨਾਉ ਨਾਨਕ ਹੈ ਜਬ ਉਨਾ ਕਹਿਆ ਹਿੰਦੂ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ ॥
 ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਜੀ ਹਿੰਦੂ ਹਾ ॥ ਜਾ ਬਾਬੇ ਹਿੰਦੂ ਕਹਿਆ ਤਾਂ ਓਇ ਹਟਿ
 ਖੜੇ ਹੋਏ ॥ ਤਬ ਓਇ ਬੋਲੇ ਨਾਨਕ ਏਹੁ ਰਾਹ ਹਿੰਦੂਆ ਕਾ ਨਾਹੀ ॥ ਬਾਬੇ
 ੧੩੦ (ੳ) ਨਾ/ਨਕ ਕਹਿਆ ਕਿਉ ਜੀਉ ਹਿੰਦੂਆ ਕਾ ਰਾਹੁ ਕਿਉ ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ
 ਓਨੀ ਆਖਿਆ ਇਸ ਦੇਸ ਮਹਿ ਸਈਅਦਾ³ ਕੀ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਹੈ ਓਇ
 ਹਿੰਦੂ ਕਉ ਮਾਰਿ ਡਾਰਿਤੇ ਹੈ ॥ ਜਾਣੇ ਦੇਤੇ ਨਾਹੀ ॥ ਹਮ ਡਰਤੇ ਹੈ ਤੂ
 ਹਮਾਰੇ ਸਾਥਿ ਨ ਚਲੁ ॥ ਜੁਦਾ ਜਾਹਿ ॥ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਭਲਾ ਜੀਉ ਹਮ
 ੧੩੦ (ਅ) ਮਕੇ ਕੀ ਜਾਰਤ ਕ/ਉ ਚਲੇ ਥੇ ਜਉ ਖੁਦਾਇ ਲੇ ਜਾਇਗਾ ਤਾ ਜਾਹਿਗੇ

¹‘ਨਦਰਿ ਆਵੈ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।²‘ਆਉਦਾ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।³ਸੱਯਦ,

ਚੁਣਿਆ ਹੋਇਆ । ਬੀਬੀ ਫਾਤਿਮਾ ਅਤੇ ਹਜ਼ਰਤ ਅਲੀ ਦੀ ਔਲਾਦ ਲਈ ਵਰਤਿਆ
 ਜਾਂਦਾ ਪਦ । ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਸੱਯਦ ਬੜੀ ਇਜ਼ਤ ਦੀ ਨਿਗੂ ਨਾਲ ਵੇਖੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ।

- ਤੁਮ ਜਾਹੁ ॥ ਜਬ ਬਾਬੇ ਜੀ ਇਉ ਕਹਿਆ ਤਬ ਓਇ ਚਲੇ ਬਾਬੇ ਨੋ ਛਡਿ
ਕਰਿ ॥ ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਬੈਠਿ ਰਹਿਆ ॥ ਬਰਸ ਦਿਨ ਪਿਛੇ ਉਇ ਫਕੀਰ
ਜਾ ਪਹੁਚੇ ॥ ਜਾ ਉਇ ਫਕੀਰ ਜਾਇ ਦੇਖਨਿ ਤਾ ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਅਗੈ ਹੀ
ਬੈਠਾ ਹੈ ॥ ਓਇ ਫਕੀ/ਰ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਰਹੇ ॥ ਓਇ ਲਗੇ ਕਹਣਿ ਏ ੧੩੧ (ੳ)
- ਖੁਦਾਇ ਹਮ ਏਹੁ ਪਿਛੈ ਛੋਡਿਆ ਥਾ ਏਹੁ ਅਗੈ ਹੀ ਆਇ ਨਿਕਲਿਆ
ਏਹੁ ਕਿਆ ਤਮਾਸਾ ਹੋਤਾ ਹੈ ॥ ਏ ਖੁਦਾਇ ਬਡੀ ਹੈਰਾਨਗੀ ਹੈ ॥ ਤਾ ਫੇਰਿ
ਓਨਾ ਫਕੀਰਾ ਮਕੇ ਕੇ ਜੋ ਲੋਗ ਥੇ ਤਿਨਾ ਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਜੋ ਭਾਈ
ਲੋਗਹੁ ਇਹੁ ਫਕੀਰ ਇਥੈ ਕਿ/ਦੋਕਣਾ ਕੁ ਹੈ ॥ ਤਬ ਉਨਾ ਲੋਕਾ ੧੩੧ (ਅ)
- ਆਖਿਆ ਇਸ ਫਕੀਰ ਕਉ ਈਹਾ ਬਰਸ ਦਿਨ ਹੂਆ ਹੈ ॥ ਤਬ ਉਨਾ
ਫਕੀਰਾ ਕਹਿਆ ਏ ਖੁਦਾਇ ਹਿੰਦੂ ਕਉ ਇਤਨੀ ਪਹੁਚਿ ॥ ਬਲਿਹਾਰ ਕੀਏ
ਇਸ ਤੇਰੀ ਇਨਾਇਤ^੧ ਕਉ ॥ ਜੁ ਇਤਨੀ ਪਹੁਚਿ ਤੈ ਨੇ ਹਿੰਦੂ ਕਉ ਦੀਨੀ
ਹੈ ॥ ਤਬ ਉਨਹੁ ਰਾਹ ਕੀਆ ਗ/ਲਾ ਕਰਿ ਸੁਣਾਈਆ ॥ ਉਨੋ ਲੋਕਾ ਕਉ ੧੩੨ (ੳ)
- ਜੇ ਮਕੇ ਕੇ ਲੋਕ ਥੇ ਤਿਨਾ ਕਹਿਆ ^੨ਏਹੁ ਹਿੰਦੂ ਨਾਹੀ ਏਹੁ ਦਾਨਸੁਮੰਦ ਹੈ^੨
ਨਿਵਾਜੁਪੋਸ^੩ ਹੈ ਈਹਾ ਜਿਤਨੇ ਲੋਗ ਹੈ ਸਭ ਇਸੀ ਕੇ ਪਿਛੇ ਨਿਮਾਜ ਕਰਤੇ
ਹੈ ॥ ਸਭਨਾ ਕੇ ਆਗੈ ਏਹੀ ਨਿਮਾਜ ਕਰਤਾ ਹੈ ॥ ਤਾ ਉਨਹੁ ਫਕੀਰਹੁ
ਕਹਿਆ ਹਮ ਕਉ ਈਵੈ ਹੀ ਕ/ਹਤਾ ਥਾ ਜੋ ਮੈ ਹਿੰਦੂ ਹੋ ॥ ਤਬ ਉਨਹੁ ੧੩੨ (ਅ)
- ਕਹਿਆ ਏਹੁ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਹੈ ਤਬ ਐਸੀ ਪਹੁਚ ਹੈ ॥ ਹਮ ਹੈਰਾਨ ਥੇ ਹਿੰਦੂ
ਕਉ ਇਤਨੀ ਪਹੁਚਿ ਕਹਾ ਤੇ ਹੂਈ ॥ ਬਰਸ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਮਕੇ ਰਹਿਆ ॥
ਉਹਾ ਸਬਦੁ ਹੋਆ ॥ ਰਾਗੁ ਬਸੰਤੁ ॥ ^੪ਨਉ ਸਤੁ ਚਉਦਹ ਤੀਨ ਚਾਰਿ
ਕਰਿ ਮਹਲਤਿ ਰਾਸਿ ਬ/ਹਾਲੀ ॥ ਚਾਰੇ ਦੀਵੇ ਚਹੁ ਹਥ ਦੀਏ ਏਕਾ ਏਕੀ ੧੩੩ (ੳ)
- ਵਾਰੀ ॥੧॥ ਮਿਹਰਵਾਨ ਮਧਸੂਦਨ ਮਾਧੋ ਐਸੀ ਸਕਤਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥੧॥
ਰਹਾਉ ॥ ਘਰਿ ਘਰਿ ਲਸਕਰ ਪਾਵਕੁ ਤੇਰਾ ਧਰਮ ਕਰੇ ਸਿਕਦਾਰੀ ॥
ਧਰਤੀ ਦੇਗ ਮਿਲੈ ਇਕ ਵੇਰਾ ਭਾਗੁ ਤੇਰਾ ਭੰਡਾਰੀ ॥੨॥ ਨਾ ਸਾਬੂਰੀ^੫ ਹੋਵੈ
ਫਿਰਿ ਮੰਗੈ ਨਾਰਦ ਕਰੇ ਖੁਆਰੀ ॥ ਲਬੁ ਅੰਧੇ/ਰਾ ਬੰਦੀਖਾਨਾ ਅਉਗਣ ਪੈਰ ੧੩੩ (ਅ)
- ਲੁਹਾਰੀ ॥੩॥ ਪੂੰਜੀ ਮਾਰਿ ਪਵੈ ਨਿਤ ਮੁਦਗਰ ਪਾਪ ਕਰੈ ਕੋਟਵਾਰੀ ॥ ਭਾਵੈ
ਚੰਗਾ ਭਾਵੈ ਮੰਦਾ ਜੈਸੀ ਨਦਰਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥੪॥ ਆਦਿ ਪੁਰਖ ਕਉ

^੧ਮਿਹਰਬਾਨੀ । ^੨‘ਇਹ ਹਿੰਦੂ...ਦਾਨਸੁਮੰਦ ਹੈ’ ਤਕ ਦਾ ਪਾਠ ਸ਼. ਸਿ. ਅ.
ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੈ । ^੩ਨਿਮਾਜ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਨੇਮੀ । ^੪ਇਹ ਸ਼ਬਦ
ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੧੧੯੦, ਉਪਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ । ਪਾਠਾਂਤਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ :
^੫ਨਾ-ਸਾਬੂਰ ।

- ਅਲਹੁ ਕਹੀਐ ਸੇਖਾ ਆਈ ਵਾਰੀ ॥ ਦੇਵਲ ਦੇਵਤਿਆ ਕਰੁ ਲਾਗਾ ਐਸੀ
 ੧੩੪ (ੳ) ਕੀਰਤਿ ਚਾਲੀ ॥੫॥ ਕੂਜਾ ਬਾ/ਗ ਨਿਵਾਜ ਮੁਸਲਾ ਨੀਲ ਰੂਪ ਬਨਵਾਰੀ ॥
 ਘਰ ਘਰਿ ਮੀਆ ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਬੋਲੀ ਅਵਰੁ ਤੁਮਾਰੀ ॥੬॥ ਜੇ ਤੂ ਮੀਰ
 ਮਹੀਪਤਿ ਸਾਹਿਬੁ ਕੁਦਰਤਿ ਕਉਣੁ ਹਮਾਰੀ ॥ ਚਾਰੇ ਕੁੰਟ ਸਲਾਮ ਕਰਹਿ^੧ ॥
 ੧੩੪ (ਅ) ਘਰਿ ਘਰਿ ਸਿਫਤਿ ਤੁਮਾਰੀ ॥੭॥ ਤੀਰਥ ਸਿੰਮ੍ਰਤਿ ਪੁੰਨ ਦਾਨੁ ਕਿਛੁ ਲਾਹਾ
 ਮਿਲੈ ਦਿਹਾੜੀ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ/ ਮਿਲੈ ਵਡਿਆਈ ^੨ਮੈ ਏਕਾ^੨ ਘੜੀ
 ਸਮਾਲੀ ॥੮॥੧॥ ਆਗੈ ਜਿਤਨੇ ਲੋਕ ਸੇ ਸਭ ਆਇ ਪੈਰੀ ਪਏ ਸਭ ਸੇਵਕ
 ਹੋਏ । ਤਾ ਮਕਾ ਮਦੀਨਾ ਸਭ ਮੁਲਕ ਦੇਖਿ ਕੈ ਸਭ ਦੇਸ ਦੇਖਿ ਕੈ ਬਾਰਵੈ
 ਬਰਸ ਬਾਬਾ ਜੀ ਫਿਰਿ ਤਲਵੰਡੀ ਆਇਆ ॥ ਜਿਦੋਕਣਾ ਬਾਬਾ ਜੀ
 ੧੩੫ (ੳ) ਸੁਲਤਾਨਪੁਰਹੁ ਡੇਰਾ ਲੁ/ਟਾਇ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ ਬਾਰਵੈ ਬਰਸ ਫਿਰਿ
 ਤਲਵੰਡੀ ਆਇਆ ॥ ਦੁਇ ਵਰੇ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਚਾਕਰੀ ਕੀਤੀ ^੩[ਦਉਲਤ
 ਖਾਨ ਦੀ ॥ ਬਾਰਹ ਬਰਸ]^੩ ਉਦਾਸੀ ਕੀਤੀ ॥ ਫੇਰਿ ਘਰੀ ਆਇਆ ॥੧॥੧੫॥
 ਸਾਖੀ ਹੋਰ ਚਲੀ ॥

- [ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਨਾਲ ਮੇਲ] ਤਲਵੰਡੀ ਰਾਇ ਭੋਏ ਭਟੀ ਕੀ ਬਾਬਾ
 ੧੩੫ (ਅ) ਨਾਨਕ ਆਇ ਬੈਠਾ ॥ ਕੋਹਾ ਦੁਹ ਤਿਹੁ ਉਤੇ ^੪ਸਾਧੜ ਬਾਰ^੪/ ਵਿਚਿ ॥
 ਤਾ ਮਰਦਾਨਾ ਡੂਮਿ ਬੋਲਿਆ ਜਿ ਹੁਕਮੁ ਹੋਵੈ ਤਾ ਘਰ ਵਲੋ ਫਿਰਿ ਆਵਾ
 ਵਿਖਾ ਮਾਣੂ^੫ ਮੁਏ ਗਏ ਕਿ ਹਾਲੁ ਹੋਆ ਓਨਾ ਦਾ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਅਖਿਆ
 ਮਰਦਾਨਿਆ ਜੋ ਤੇਰੇ ਮਾਣੂ ਮਰਹਿ ਤਾ ਸੈਸਾਰ ਨੋ ਕਿਉਕਰਿ ਪਾਲਹਿਗੇ ॥
 ੧੩੬ (ੳ) ਜਾਹਿ ਜੇ ਤੇਰੇ ਜੀਉ ਹੈ ਤਾ ਮਿਲਿ ਆਉ ॥ ਪਰ ਮੇਰਾ/ ਨਾਉ ਲਈ ਨਾਹੀ ॥
 ਜੇ ਕੋਈ ਆਇ ਪੁਛੀਗਾ ਜਿ ਨਾਨਕ ਦੀ ਕਾਈ ਖਬਰ ਤਾ ਈਵੈ ਆਖੇ ਹਉ
 ਜਾਣਦਾ ਨਾਹੀ ਜਿਦੋਕਣਾ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰਹੁ ਡੇਰਾ ਲੁਟਾਇ ਨਿਕਲਿਆ
 ਤਿਦੋਕਣਾ ਮੈ ਉਸਦਾ ਨਾਉ ਜਪਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹਾ ॥ ਕਿਹੁ ਨ ਜਾਪੀ ਜਿ
 ੧੩੬ (ਅ) ਕਿਥੇ ਗਇਆ ਈਵੈ ਆਖੇ ॥ ਪੈਰੀ/ ਪਾਇ ਕੈ ਮਰਦਾਨਾ ਘਰਿ ਆਇਆ ॥
 ਲੋਕ ਮਿਲਿ ਗਇਆ ਮਰਦਾਨੇ ਦੁਆਲੇ ॥ ਲੋਕ ਲਗੇ ਆਖਣ ਏਹੁ
 ਮਰਦਾਨਾ ਡੂਮਿ ਆਇਆ ਜਿ ਨਾਨਕ ਨਾਲਿ ਗਇਆ ਸਾ ॥ ਸਭ ਆਇ
 ਪੈਰੀ ਪਉਣ ॥ ਏਉ ਜਾਣਨਿ^੬ ਇਹੁ ਮਰਦਾਨਾ ਡੂਮਿ ਹੈ ॥ ਪਰ ਬਾਬੇ ਦੇ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠਾਂਤਰ : ^੧ਕਰਹਿਗੇ, ^੨ਮੇਕਾ । ^੩ਇਹ ਪਦ ਅਸਾਂ ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ. ਵਾਲੇ ਖਰੜੇ
 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਏ ਹਨ ; ਮੂਲ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਨਕਲ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਰਹ ਗਏ ਲਗਦੇ ਹਨ ।
^੪ਇਹ ਪਦ ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ । ^੫ਮਨੁਖ । ^੬ਮੂਲ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ
 ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਜਨਿ' ਸੀ । ਇਸ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਸ਼ਿ.ਰੈ.ਲਾ. ਵਾਲੇ ਨੁਸਖੇ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ
 ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ।

- ਨਾਲਿ ਦਾ ਪਰਤਾਪ ॥ ਓਸ ਦਾ ਸਾਇਆ ਸਿਰੈ/ ਤੇ ॥ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਆਇ ਪੈਰੀ ਪਵੈ ॥ ਮਰਦਾਨਾ ਛੇਤੀ ਛੇਤੀ ਘਰ ਬਾਰ ਦੇਖ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਦੇ ਆਇਆ ॥ ਮਾਤਾ ਦਾਦੀ ਦੇਖ ਕੈ ਗਲਿ ਚਮੜੀਆ ॥ ਮਾਤਾ ਆਖਿਆ ਮਰਦਾਨਿਆ ਕਾਈ ਨਾਨਕ ਦੀ ਖਬਰ ਆਖਿ ॥ ਹੋਰੁ ਭੀ ਆਇ ਪੁਛਨਿ ਕਿਥਾਉ ਨਾਨਕ ਦੀ ਖਬਰ ॥ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿ/ਆ ਜੀ ਜਿਦੋਕਣਾ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰੇ ਡੇਰਾ ਲੁਟਾਇ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ ਤਿਦੋਕਣਾ ਕਿਹੁ ਨਾ ਜਾਪੀ ਕਿਥੈ ਗਇਆ ॥ ਹਉ ਭੀ ਉਸਦਾ ਨਾਉ ਜਪਦਾ ਫਿਰਿਦਾ ਹਾ ॥ ਉਹੁ ਕਿਥਾਉ ਹੈ ਸੁ ਉਹੋ ਜਾਣੈ ॥ ਮਰਦਾਨਾ ਰਤੀ ਕੁ ਗਲਿ ਕਰਦਾ ਕਿਨੈ ਡਿਠਾ ਕਿਨੈ ਨ ਡਿਠਾ ॥ ਉਥਹੁ ਮਰਦਾਨਾ ਫਿਰਿ ਨਿਕਲਿਆ ॥ ਬਾਬੇ/ਦੀ ਮਾਤਾ ਆਖਿਆ ਏਹੁ ਜੁ ਬੜਦੋ ਫਿਰਿ ਨਿਕਲਿਆ ਸੋ ਏਹੁ ਖਾਲੀ ਨਾਹੀ ॥ ਮਾਤਾ ਕਿਛੁ ਮਿਠਿਆਈ ਕਿਛੁ ਮੇਵਾ ਕਿਛੁ ਕਪੜੇ ਗੰਢ ਬਨਦੀਆ¹ ਚਲੀ ॥ ਗਿਰਾਉ ਦਾ ਬਹਾਨਾ ਕਰਿਕੇ ਜਿਧਰੇ ਮਰਦਾਨਾ ਨਿਕਲਿਆ ਸੀ ਉਤੈ ਰਾਹਿ ਪਉਦੀਆ² ਚਲੀ ॥ ਆਵਦੀ ਆਵਦੀ ਅਗਾਹਾ ਆਈ ਤਲਵੰਡੀਅਹੁ ਪਰੇ ਕੋਹ ਦੁਇ ਅਢਾ/ਈਆ ਦੀ ਉਜਾੜ ਸੀ ਤਿਸੁ ਵਿਚਿ ਬਾਬਾ ਬੈਠਾ ਸੀ ॥ ਤਾ ਪਰ ਜਾਣੀਐ ਜਾ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਮਾਤਾ ਨਦਰੀ ਆਈ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇਖੈ ਤਾ ਮਾਤਾ ਆਵਦੀ ਹੈ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਮਰਦਾਨਿਆ ਮਾਤਾ ਆਵਦੀ ਹੈ ॥ ਤਾ ਮਾਤਾ ਨਜੀਕ ਆਈ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਠਿ ਕਰਿ ਪਰਦਖਣਾ ਦੇ ਕਰਿ ਖੜਾ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ਪੈਰੀ ਪੈ ਕੈ ॥ ਮਾਤਾ/ ਆਇ ਕਰਿ ਸਿਰਿ ਚੁੰਮਿਆ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ॥ ਅਤੈ ਲਗੀ ਆਖਣ ਹਉ ਵਾਰੀ ਹਉ ਵਾਰੀ ਬੇਟਾ ॥ ਹਉ ਵਾਰੀ ਤੁਧੁ ਵਿਟਹੁ ਹਉ ਵਾਰੀ ਬੇਟਾ ॥ ਹਉ ਕੁਰਬਾਣ ਕੁਰਬਾਣ ਕੀਤੀ ਬੇਟਾ ॥ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰ ਬਲਿਹਾਰ ਕੀਤੀ ਬੇਟਾ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਵਿਟਹੁ ॥ ਹਉ ਨਿਹਾਲੁ ਕੀਤੀ ਜੋ ਤਉ ਆਪਣਾ ਦਰਸਨੁ/ ਦਿਤਾ ਬੇਟਾ ॥ ਤੇਰਿਆ ਪੈਰਾ ਵਿਟਹੁ ਵਾਰੀ ਬੇਟਾ ॥ ਏਨਾ ਜਟਾ ਵਿਟਹੁ ਵਾਰੀ ਬੇਟਾ ॥ ਤੇਰੇ ਖਿਲਕਿਆ ਵਿਟਹੁ ਵਾਰੀ ਬੇਟਾ ॥ ਜਿਥੈ ਜਿਥੈ ਤੂੰ ਫਿਰਿਦਾ ਸਹਿ ਤਿਨਾ ਥਾਵਾ ਵਿਟਹੁ ਵਾਰੀ ਬੇਟਾ ॥ ਤੁਧ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤੀ ਮੇਰੇ ਨਾਨਕਾ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਤੈਲੋਕ ਨਾਥ ਪਰੁ ਮਾਤਾ ਦੇ ਮਿਲਣੇ ਨਾਲਿ ਗਦੁ ਗਦੁ ਹੋਇ ਗਇਆ/ ਤਾ ਸਬਦੁ ਲੈ ਉਠਿਆ ॥ ਰਾਗੁ ਵਡਹੰਸ³ ॥ ਹਉ ਵਾਰੀ ਵੰਞਾ ਤੈ⁴ ਸਾਹਿਬ ਕੈ ਨਾਵੈ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥
- ੧੩੭ (ੳ)
- ੧੩੭ (ਅ)
- ੧੩੮ (ੳ)
- ੧੩੮ (ਅ)
- ੧੩੯ (ੳ)
- ੧੩੯ (ਅ)
- ੧੪੦ (ੳ)

¹ਸ਼ੁਧ ਰੂਪ 'ਬੰਨੁਦਿਆ' ਹੈ। ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ. ਵਾਲੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚ ਵੀ ਪਾਠ 'ਬੰਨਦੀਆਂ' ਹੈ।

²ਸ਼ੁਧ ਰੂਪ 'ਪਉਦਿਆਂ' ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ³ਦੇਖੋ ਸ੍ਰੀ. ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੫੫੭।

ਮੁਖ ਪਾਠਾਂਤਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ : ⁴ਖੰਨੀਐ ਵੰਞਾ ਤਉ।

- ੧੪੦ (ਅ) ਅਮਲੀ ਅਮਲੁ ਨਾ ਅੰਬੜੈ ਮਛੀ ਨੀਰ ਨ ਹੋਇ ॥ ਜੋ ਰਤੇ ਸਹ ਆਪਣੇ
ਤਿਨ ਭਾਵੈ ਸਭ ਕੋਇ ॥੧॥ ਸਾਹਿਬ ਸਫਲਿਓ ਰੁਖੜਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਾ ਕਾ
ਨਾਉ ॥ ਜਿਨ ਪੀਆ ਸੇ ਤ੍ਰਿਪਤ ਭਏ ਹ/ਉ ਤਿਨ ਕੁਰਬਾਣੈ¹ ਜਾਉ ॥੨॥
ਮੈ ਕੀ ਨਦਰਿ ਨਾ ਆਵਈ ਵਸਹਿ ਹਭੀਆ ਨਾਲਿ ॥ ਤਿਖਾ ਤਿਹਾਇਆ
ਕਿਉ ਲਹੈ ਜਾ ਸਰ ਭੀਤਰਿ ਪਾਲਿ ॥੩॥ ਨਾਨਕ ਤੇਰਾ ਬਾਣੀਆ ਤੂੰ ਸਾਹਿਬ
ਮੈ ਰਾਸਿ ॥ ਮਨ ਤੋ ਧੋਖਾ ਤਾ ਲਹੈ ਜਾ ਸਿਫਤਿ ਕਰੀ ਅਰਦਾਸਿ ॥੪॥੧॥
- ੧੪੧ (ੳ) ਤਾ ਮਾਤਾ ਕਢਿ ਕਰਿ ਮਠਿ/ਆਈ ਮੇਵੇ ਆਗੇ ਰਖੇ ॥ ਕਹਣਿ ਲਗੀ ਖਾਹਿ
ਮੇਰਾ ਬੇਟਾ ॥ ਹਉ ਵਾਰੀ ਤੁਧੁ ਵਿਟਹੁ ਤੂੰ ਖਾਹਿ ਮੇਰਾ ਜੀਉ ਖੁਸੀ ਹੋਵੈ ॥
ਤਾ ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਬੋਲਿਆ ਮਾਤਾ ਹਉ ਰਜਾ ਹਾ ॥ ਮੈਨੂ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਭਾਵਦਾ ॥
ਤਾ ਮਾਤਾ ਆਖਿਆ ਬੇਟਾ ਤੂੰ ਕਿਤੁ ਖਾਧੈ ਰਜਾ ਹੈ ॥ ਜਾ ਏਹੁ ਤੁਧੁ ਨਾਹੀ
- ੧੪੧ (ਅ) ਭਾਵਦਾ ॥ ਤਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਸਬ/ਦੁ ਬੋਲਿਆ ਸਿਰੀ ਰਾਗੁ ਵਿਚਿ ॥ ²ਸਭ ਰਸ
ਮਿਠੇ ਮੰਨਿਅਹਿ ਸੁਣੀਐ ਸਾਲੋਣੈ ॥ ਖਟ ਤੁਰਸੀ ਮੁਖ ਬੋਲਣਾ ਮਾਰਣ ਨਾਦੁ
ਕੀਏ ॥ ਛਤੀਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਾਉ ਏਕ ਜਾ ਕਉ ਨਦਰਿ ਕਰੇਇ ॥੧॥ ਮਾਤਾ³
ਹੋਰੁ ਖਾਣਾ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰੁ ॥ ਜਿਤ ਖਾਧੇ ਤਨ ਪੀੜੀਐ ਮਨ ਮਹਿ ਚਲਹਿ
- ੧੪੨ (ੳ) ਵਿਕਾਰ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਾ ਮਾਤਾ/ ਕਹਿਆ ਬੇਟਾ ॥ ਏਹ ਖਿਲਕਾ ਬਕਲ
ਦਾ ਉਤਾਰ ॥ ਏਹ ਕਪੜੇ ਪੈਨ ॥ ਫਿਰ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ॥ ⁴ਪੈਨਣੁ ਰਤਾ⁴
ਮਨੁ ਰਤਾ ਸੁਪੇਦੀ ਸਚੁ⁵ ਦਾਨੁ ਨੀਲੀ ਸਿਆਹੀ ਕਦਾ ਕਰਣੀ ਪਹਰਣੁ ਪੈਰੁ
ਧਿਆਨੁ ॥ ਕਮਰ ਬੰਦ ਸੰਤੋਖ ਕਾ ਧਨ ਜੋਬਨੁ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ॥੨॥ ਮਾਤਾ⁶
- ੧੪੨ (ਅ) ਹੋਰੁ ਪੈਨਣੁ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰ ॥ ਜਿਤੁ ਪੈਧੈ ਤਨੁ ਪੀੜੀਐ/ ਮਨ ਮਹਿ ਚਲਹਿ
ਬਿਕਾਰ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਫਿਰਿ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਨੋ ਖਬਰਿ ਹੋਈ ॥ ਚੜਦੋ
ਘੋੜੈ ਦਾਦਾ ਕਾਲੂ ਦਉੜਿਆ ॥ ਜਿਥੈ ਬਾਬਾ ਬੈਠਾ ਥਾ ਤਿਥੈ ਆਇਆ ॥
ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਠਿ ਕਰਿ ਪਰਦਖਣਾ ਦੇ ਕਰਿ ਪੈਰੀ ਪਇਆ ਖਲਾ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ॥
- ੧੪੩ (ੳ) ਦਾਦਾ ਕਾਲੂ ਹਾ ਹਾ ਬਿਲੀਪਾਤ⁷ ਲਗਾ ਕਰਣਿ ॥ ਦਾਦੇ ਕਹਿ/ਆ ਜੀਉ
ਘੋੜੈ ਚੜੀਐ ਅਤੈ ਘਰ ਚਲੀਐ ॥ ਅਸਾ ਫੇਰਿ ਨਵੇ ਉਸਾਰੇ ਹੈਨਿ ਇਕੇਰਾ
ਘਰ ਦਿਸੰਨਿ ॥ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਏ ਘੋੜੇ ਮੇਰੇ ਕੰਮਿ ਨਾਹੀ ਆਵਦੇ ॥ ਤਾ ਦਾਦੇ
ਕਾਲੂ ਆਖਿਆ ਹੋਰ ਘੋੜੇ ਕੇਹੜੇ ਹੈਨਿ ॥ ਜਿਨੀ ਤੂੰ ਚੜਿਆ ਹੈ ॥ ਏਹ ਘੋੜੇ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲੋ ਪਾਠਾਂਤਰ : ¹ਬਲਿਹਾਰੈ । ²ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਇਹ ਅਤੇ ਅਗਲੀਆਂ
ਤਿੰਨੇ ਪਉੜੀਆਂ ਸ੍ਰੀ. ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੧੬-੧੭ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹਨ । ਪਾਠਾਂਤਰ ਇਸ
ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : ³ਬਾਬਾ, ⁴ਰਤਾ ਪੈਨਣ, ⁵ਸਤੁ, ⁶ਬਾਬਾ । ⁷ਚੀਖਣ
ਪ੍ਰਕਾਰਣ ।

ਤੈਨੂੰ ਖੁਸੀ ਨਾਹੀ ਆਵਦੇ ॥ ਤਾ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ਏਹ ਘੋੜੇ ਹੈਨਿ ॥ / ਘੋੜੇ ੧੪੩ (ਅ)
 ਪਾਖਰ ਸੁਇਨੇ ਸਾਖਤ ਬੁਝਣ ਤੇਰੀ ਵਾਟ ॥ ਤਰਕਸ ਤੀਰ ਕਮਾਨ ਸੰਗ
 ਤੇਗਬੰਦ ਗੁਣ ਧਾਤ ॥ ਵਾਜਾ ਨੇਜਾ ਪਾਤਿ ਸਿਉ ਪਰਗਟੁ ਕਰਮ ਤੇਰਾ
 ਮੇਰੀ ਜਾਤਿ ॥੧॥ ਬਾਬਾ ਹੋਰ ਚੜਿਣਾ ਖੁਸੀ ਖੁਆਰ ॥ ਜਿਤ ਚੜਿਆ ਤਨੁ
 ਪੀੜੀਐ ਮਨ ਮਹਿ ਚਲਹਿ ਵਿਕਾਰ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਤਾ ਦਾਦੇ ਆਖਿਆ
 ਜੀ ਏਕੇਰਾ/ ਘਰ ਦਿਸਨਿ ॥ ਅਸਾ ਭਲੇ ਉਸਾਰੇ ਹੈਨਿ ॥ ਚਿਰਾ ਪਿਛੋ ੧੪੪ (ੳ)
 ਪਰਮੇਸਰ ਆਦੇ ਹੋ ਤੇਰਾ ਪਰਵਾਰੁ ਹੈ ਇਕੇਰਾ ਪਰਵਾਰ ਨੋ ਭੀ ਮਿਲੁ ॥
 ਅਤੈ ਘਰ ਭੀ ਵੇਖੁ ਨਵੇ ਉਸਾਰੇ ਹੈਨਿ ॥ ਮਾਉ ਭੀ ਆਖਿਆ ਆਸਾਡਾ
 ਜੀਉ ਥਾਇ ਹੋਵੈ ॥ ਦਾਦੇ ਆਖਿਆ ਹਉ ਜੁ ਆਇਆ ਹਾ ਸੁ
 ਤੁਧੈ ਨੋ ਲੈਣਿ ਆਇਆ ਹਾ ॥ ਮੇਰੇ ਤੂੰ ਨਾਲਿ ਚ/ਲੁ ॥ ੧੪੪ (ਅ)
 ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਬੋਲਿਆ ॥ ਘਰ ਮੰਦਰ ਖੁਸੀਆ¹ ਨਾਮ ਕੀ ਨਦਰਿ ਤੇਰੀ
 ਪਰਵਾਰ ॥ ਹੁਕਮੁ ਸੋਈ ਤੁਧੁ ਭਾਵਸੀ ਹੋਰੁ ਆਖਣ ਬਹਤੁ ਅਪਾਰ ॥ ਨਾਨਕ
 ਸਚਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਪੁਛਿ ਨ ਕਰੈ ਬੀਚਾਰ ॥੪॥ ਬਾਬਾ ਹੋਰੁ ਸਉਣਾ ਖੁਸੀ
 ਖੁਆਰੁ ॥ ਜਿਤੁ ਸੁਤੈ ਤਨੁ ਪੀੜੀਐ ਮਨ ਮਹਿ ਚਲਹੁ ਬਿਕਾਰ ॥/੧॥ ੧੪੫ (ੳ)
 ਰਹਾਉ ॥ ਤਾ ਫਿਰਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੋਲਿਆ ਮਾਤਾ ਜੀ ਅਸੀ ਤੁਹਾਡੇ ਹੀ
 ਪਾਸਿ ਹਾ ॥ ਹੁਣਿ ਤਾ ਅਸਾ ਨੋ ਖੁਸੀ ਕਰਹੁ ॥ ਤਾ ਮਾਤਾ ਆਖਿਆ ਜੀ ਮੇਰੇ
 ਮਨ ਸੰਤੋਖ ਕਿਉਕਰਿ ਆਵੈਗਾ ॥ ਜੀ ਤੂੰ ਆਇ ਕਰਿ ਫਿਰਿ ਜਾਹਿਗਾ ॥
 ਤਾ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਮਾਤਾ ਮੇਰੇ ਵਚਨ ਕਰਿਕੈ ਤੇਰੈ ਅਤੈ ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਦੇ
 ਮਨ ਸੰਤੋਖ ਆਵੈਗਾ ॥ ਬਾਬੇ ਦੇ ਇਤਨੇ ਕਹ/ਣੇ ਨਲਿ ਮਾਤਾ ਨੋ ਅਤੈ ੧੪੫ (ਅ)
 ਦਾਦੇ ਕਾਲੂ ਨੋ ਸੰਤੋਖ ਆਇ ਗਇਆ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀ ਫਿਰਿ ਓਥਹੁ ਰਮਿਆ
 ॥੧॥੧੬॥ ਸਾਖੀ ਪੂਰੀ ਹੋਈ ॥ ਅਗੈ ਹੋਰੁ ਸਾਖੀ ਚਲੀ ॥

[ਸੇਖ ਬ੍ਰਹਮ ਨਾਲ ਗੋਸਟ] ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਓਥਹੁ ਰਮਿਆ
 ਰਾਵੀ ਦੇ ਉਰਵਾਰ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਦੇ ਅਧ ਵਿਚਿਦੇ ਮਾਝੇ ਦੇ ਵਿਚਿਦੇ ਜੰਗਲ
 ਜੰਗਲ ਉਤਿ ਰਾਹਿ ਪਠਾਣਾ ਦੇ ਗਿਰਾਉ ਸੇ ਤਿਨਾ / ਵਿਚਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ੧੪੬ (ੳ)
 ਜੀ ਆਇਆ । ਕੋਹ ਦੁਹ ਤਿਹਾ ਦੀ ਉਜਾੜਿ ਸੀ ॥ ਤਿਸੁ ਵਿਚ ਪਠਾਣਾ
 ਦਾ ਪੀਰ ਸੀ ਬਾਬਾ ਫਰੀਦ ॥ ਫਰੀਦ ਦੇ ਤਖਤੈ ਸੇਖ ਬਿਰਾਹਮ ਬਾਲਾ
 ਰਾਜਾ ॥ ਉਸਦਾ ਮੁਰੀਦ ਲਕੜੀਆ ਚੁਨਣ ਗਇਆ ਥਾ ਕਾਮਲ ਦਰਵੇਸ
 ਖਬਰਦਾਰ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ॥ ਪੀਰ ਦੇ ਹੁਕਮੁ ਨਾਲਿ ਲਕੜੀਆ
 ਚੁਨਣਿ ਗਇਆ ਥਾ ॥ ਉਤਿ / ਉਜਾੜਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੈਠਾ ਥਾ ॥ ਮਰਦਾਨਾ ੧੪੬ (ਅ)

¹ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਪਾਠ-ਭੇਦ: ਖੁਸੀ ।

- ਰਬਾਬ ਵਜਾਇਦਾ ਸੀ ॥ ਮਰਦਾਨੇ ਸਲੋਕ ਦਿਤਾ ॥ ¹ਆਪੇ ਪਟੀ ਕਲਮ
ਆਪਿ ਉਪਰਿ ਲੇਖੁ ਭਿ ਤੂੰ ॥ ਏਕੋ ਕਹੀਐ ਨਾਨਕਾ ਦੂਜਾ ਕਾਹੇ ਕੂੰ ॥੧॥
- ੧੪੭ (ੳ) ਜਾ ਏਹੁ ਸਲੋਕ ਮਰਦਾਨੇ ਦਿਤਾ ਤਾ ਓਹੁ ਲਕੜੀਆ ²ਚੁਣਦਾ ਸੀ ॥ ਸੋ
ਲਕੜੀਆ ²ਛੋਡਿ ਕਰਿ ਆਇ ਬਾਬੇ ਥੇ ³ਸਿਰੁ ਨਿਵਾਇਓਸੁ ॥/ ਅਤੈ
ਪੈਰਾ ਸਿਧਾ ⁴ਹਥ ਕਰਿਕੈ ਬੈਠਿ ਗਇਆ ॥ ਬੈਠਿ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦਾ
ਦਰਸਨ ਕੀਤੋਸੁ ॥ ਦਰਸਨ ਦੇਖਿ ਕਰ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸਹਾਲੁ ਹੋਇਆ ॥ ਕਹਣ
ਲਗਾ ਵਾਹੁ ਖੁਦਾਇ ਜਿਨਿ ਇਹੁ ਦਿਦਾਰੁ ਦਿਖਾਇਆ ॥ ਵਡਾ ਖੁਦਾਇ ਹੈ ॥
ਤਾ ਭੀ ਆਖਿਓਸ ਬਾਬਾ ਜੀ ਇਸ ਰਬਾਬੀ ਕੂੰ ਹੁਕਮੁ ਥੀਵੈ ਜਿ ਮੈ ਕੂੰ ਵਤਿ
ਬੈਤ ਸੁਣਾਏ ॥/ ਜੋ ਦਿਤਾ ਆਹਾਸੁ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਜੀ ਮਰਦਾਨੇ ਨੋ ਕਹਿਆ ॥
੧੪੭ (ਅ) ਤਾ ਮਰਦਾਨੇ ਵਤਿ ਆਖਿਆ ਤਾ ਓਨਿ ਫਕੀਰ ਆਖਿਆ ਜੀ ਮੈਕੂੰ ਇਹੁ
ਬੈਤ ਸਿਖਾਲੀਐ ॥ ਮਰਦਾਨੇ ਉਸ ਨੋ ⁵ਸਿਖਾਇਆ ॥ ਓਹੁ ਲਕੜੀਆ ਲੈਦੇ
ਪੀਰ ਕੋਲ ਆਇਆ ॥ ਲਕੜੀਆ ਰਖ ਕਰਿ ਪੀਰ ਪਾਸਿ [ਆਇ] ⁶ਬੈਠਾ ॥
੧੪੮ (ੳ) ਬੈਠ ਕਰਿ ਬੋਲਿਆ ਪੀਰ ਸਲਾਮਤਿ ਹਿਕੁ ਵਡਾ/ ਖੁਦਾਇ ਦਾ ਪਿਆਰ
ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ॥ ਤਿਸ ਦੀ ਕੀਮਤਿ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਕਹੀ ਵੈਦੀ ⁷ ॥ ਪੀਰ
ਪੁਛਿਆ ਬਚਾ ਕਿਥੈ ਮਿਲਿਓ ॥ ਤਾ ਓਨਿ ਆਖਿਆ ਪੀਰ ਸਿਲਾਮਤਿ ॥ ਮੈ
ਲਕੜੀਆ ਚੁਨਣ ਗਇਆ ਆਹਾ ਸੁ ਜਾ ਡੇਖਾ ਤਾ ਇਕੁ ਰਬਾਬੁ ਵਜਾਇਦਾ
ਹੈ ਅਤੈ ਇਕੁ ਵਡਾ ਅਉਲੀਆ ਬੈਠਾ ਹੈ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਉ ਹੈਸੁ ॥ ਆਪਣੇ
੧੪੮ (ਅ) ਬੈ/ਤ ਆਖਦਾ ਹੈ ॥ ਤਾ ਪੀਰ ਆਖਿਆ ਜਿ ਬਚਾ ਕੋਈ ਬੈਤ ਤਉ ਭੀ
ਸਿਖਿਆ ਤਿਹ ⁸ਕਣੇ ॥ ਤਾ ਉਸੁ ਆਖਿਆ ਜੀਵੈ ਪੀਰੁ ॥ ਇਕ ਬੈਤ ਮੈਕੂੰ
ਭੀ ਹਾਸਲੁ ਥੀਆ ਉਹ ਕਣੇ ॥ ਪੀਰ ਆਖਿਆ ਡਿਖਾ ਆਲਾਇ ॥ ਡਿਖਾ
ਕੇਹਾ ਬੈਤੁ ਹੈ ॥ ਤਾ ਉਨਿ ਆਖਿਆ ॥ ਆਪੇ ਪਟੀ ਕਲਮੁ ਆਪਿ ਉਪਰਿ
੧੪੯ (ੳ) ਲੇਖੁ ਭਿ ਤੂੰ ॥ ਇਕੋ ਕਹੀਐ ਨਾਨਕ/ ਦੂਜਾ ਕਾਹੇ ਕੂੰ ॥੧॥ ਤਾ ਪੀਰੁ
ਬੋਲਿਆ ਬਚਾ ਕਿਹੁ ਸਮਝਿਓ ਇਹਦਾ ਬਿਆਨੁ ॥ ਤਾ ਮੁਰੀਦ ਆਖਿਆ
ਜੀ ਕਿਹੁ ਸਮਝਾਵਹੁ ਇਹਦਾ ਬਿਆਨੁ ॥ ਪੀਰ ਆਖਿਆ ਬਚਾ ਜਿਸਦਾ ਏਹ
ਆਖਿਆ ਹੈ ਸੁ ਖੁਦਾਇ ਕੂੰ ਅਮੜਿਆ ਹੈ ॥ ਪਰੁ ਚਲੁ ਮੈਕੂੰ ⁹ਘਿਨੁ ਜੁਲੁ ⁹

¹ਇਹ ਸਲੋਕ ਵਾਰ ਮਲਾਰ ਕੀ ਵਿਚੋਂ ਹੈ (ਦੇਖੋ, ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੧੨੯੧) । ²ਇਹ ਪਦ ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ. ਵਾਲ ਉਤਾਰੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹਨ ।

³‘ਕੇ’ (ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ.) । ⁴ਵਲ (?) । ⁵‘ਕਿਉ’ (ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ.) । ⁶ਇਹ

ਪਦ (ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ.) ਵਾਲੇ ਨੁਸਖੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਇਆ ਹੈ । ⁷ਵੈਦੀ । ⁸‘ਉਹ’

(ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ.) ⁹ਲੈ ਚਲ ।

ਉਹ ਫਕੀਰ ਨਾਲਿ ਡੁਇ ਗਲਾ ਖੁਦਾਇ ਦੀਆ ਕਰਾਹੇ ॥ ਮੁਰੀ/ਦ ੧੪੯ (ਅ)
ਆਖਿਆ ਚਲੀਐ ਪੀਰ ਜੀਉ ॥ ਉਥਹੁ ਪੀਰ ਸੁਖਵਾਸਣ¹ ਵਿਚਿ ਚੜਿਆ ॥
ਉਹ ਮੁਰੀਦ ਨਾਲਿ ਲੈ ਕਰਿ ਚਲਿਆ ॥ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਆਇਆ ॥ ਆਇ
ਕਰਿ ਬੋਲਿਆ ਸਲਾਮ ਅਲੇਕਮ ਨਾਨਕ ॥ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਆਲੇਕਮ
ਸਲਾਮ ॥ ਆਈਐ ਪੀਰ ਜੀਉ ॥ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਅਸੀ ਨਿਹਾਲ ਹੋਏ ਤੇਰੀ
ਸਰ/ਫਰਾਜੀ² ਹੋਈ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਠਿ ਖੜਾ ਹੋਆ ॥ ਪੀਰ ਦਸਤਪੋਸੀ³ ੧੫੦ (ੳ)
ਲੈ ਕਰ ਗਲ ਮਿਲਿਆ ॥ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੋ ਆਖਣ ਲਗਾ ਸਦਕੇ ਕੀਤੇ
ਆਜ ਕੇ ਡਿਹ⁴ ਤੋ ਜੋ ਅਜੇਹਾ ਦੀਦਾਰੁ ਹੋਇਆ ॥ ਆਖਿ ਕਰਿ ਪੀਰ ਬਹਿ
ਗਇਆ ॥ ਤਾ ਵਤਿ ਪੀਰ ਬੋਲਿਆ ਜਿ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੈਡਾ ਹਿਕੁ ਬੈਤ
ਸੁਣਿ ਕਰਿ ਐਸੀ ਹੈਰਾਨਗੀ ਹੋਇ/ ਰਹੀ ਹੈ ਜੋ ਕਹੀ ਨਾਹੀ ਜਾਤੀ ॥ ਅਸੀ ੧੫੦ (ਅ)
ਆਖਿਆ ਜੈਦਾ ਇਹ ਬੈਤੁ ਹੈ ਤੈਦਾ ਦੀਦਾਰੁ ਭੀ ਪਾਸਾਹੇ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ
ਆਖਿਆ ਪੀਰ ਜੀ ਆਸਾਡਾ ਭਲਾ ਹੋਵਣਾ [ਸਾ] ਜੋ ਅਚਿੰਤੁ ਦੀਦਾਰੁ ਹੋਇਆ ॥
ਤਾ ਫੇਰਿ ਪੀਰ ਆਖਿਆ ਨਾਨਕ ਜੀ ਇਸ ਬੈਤ ਦੀ ਹੈਰਾਨਗੀ ਹੈ ਉਹਦਾ
ਜਬਾਬ ਆਖੀਐ ਅਸਾ ਕੂੰ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ/ ਪੀਰ ਸਲਾਮਤਿ ਜੋ ਖੁਦਾਇ ੧੫੧ (ੳ)
ਆਖਾਇਸੀ ਸੋ ਆਖਸਾਹਾ ॥ ਪੀਰ ਆਖਿਆ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤਉ ਤਾ ਆਖਿਆ
ਇਕੋ ਕਹੀਐ ਨਾਨਕਾ ਦੂਜਾ ਕਾਹੇ ਕੂੰ ॥ ਤਾ ਪੀਰ ਕਹਿਆ ਇਕੁ ਸਾਹਬੁ
ਤੈ ਡੂ⁵ ਹਦੀ⁶ ਹਉ ਕੇਹੜਾ ਸੇਵੀ ਤੇ ਕੇਹੜਾ ਰਦੀ⁷ ॥ ਮੁਸਲਮਾਨ ਆਖਦੇ
ਹੈਨਿ ਅਸਾ ਵਿਚਿ ਸਹੀ ਹੈ ॥ ਹਿੰਦੂ ਆਖਦੇ ਹੈਨਿ ਅਸਾ ਵਿਚਿ ਸ/ਹੀ ਹੈ ॥ ੧੫੧ (ਅ)
ਡਿਖਾ ਕੈ ਵਿਚਿ ਸਹੀ ਕੀਚੈ ॥ ਕੈ ਵਿਚਿ ਰਦ ਕੀਚੈ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ
ਆਖਿਆ ॥ ਹਿਕੁ ਸਾਹਿਬੁ ਹਿਕਾ ਹਦੁ⁸ ॥ ਹਿਕੁ ਸੇਵੀ ਦੂਜੈ ਰਦੁ ॥ ⁹ਦੂਜਾ ਕਾਹੇ
ਸਿਮਰੀਐ ਜੰਮੇ ਤੈ ਮਰਿ ਜਾਇ ॥ ਹਿਕੋ ਸਿਮਰਹੁ ਨਾਨਕਾ ਜਲ ਥਲਿ ਰਹਿਆ
ਸਮਾਇ⁹ ॥੧॥ ਜਾ ਬਾਬੇ ਜੀ ਸਲੋਕ ਦਿਤਾ ਤਾ ਫਿਰਿ ਪੀਰ ਬੋਲਿਆ ॥
/¹⁰ਪਾੜ ਪਟੋਲਾ ਧਜ ਕਰੀ ਕੰਮਲੜੀ ਪਹਿਰਾ॥ ਜਿਨਿ ਵੇਸੀ ਸਹੁ ਮਿਲੈ ਹਉ ੧੫੨ (ੳ)

¹ਪਾਲਕੀ । ²ਮਾਨ । ³ਹੱਥ ਚੁੰਮਣਾ । ⁴ਦਿਨ । ⁵ਦੇ ।
⁶ਹਦਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਗੁਰੂ । ⁷ਰੱਦਾਂ, ਤਿਆਗਾਂ । ⁸ਇਹ
ਤੁਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ. ਵਿਚੋਂ ਨਹੀਂ ਹੈ । ⁹ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਤੀਜੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ
ਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਜਰੀ ਕੀ ਵਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੫੦੯) । ਸ਼ੁੱਧ
ਪਾਠ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : ਸਦਾ ਸਦਾ ਸੋ ਸੇਵੀਐ ਜੋ ਸਭ ਮਹਿ ਰਹੈ ਸਮਾਇ ॥ ਅਵਰ
ਦੂਜਾ ਕਿਉ ਸੇਵੀਐ ਜੰਮੇ ਤੈ ਮਰਿ ਜਾਇ ॥ ¹⁰ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ.
ਪੰਨਾ ੧੩੮੩ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ । ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਲਦਾ ਹੈ : ਫਰੀਦਾ ਪਾੜ ਪਟੋਲਾ
ਧਜ ਕਰੀ ਕੰਬਲੜੀ ਪਹਿਰੇਉ ॥ ਜਿਨੀ ਵੇਸੀ ਸਹੁ ਮਿਲੈ ਸੇਈ ਵੇਸ ਕਰੇਉ ॥

- ਸੇਈ ਵੇਸ ਕਰਾ ॥੨॥ ਅਗੋ ਬਾਬੇ ਜੀ ਆਖਿਆ ॥ ¹ਕਾਹਿ ਪਟੋਲਾ ਧਜ ਕਰੀ
ਕੰਮਲੁ ਪਹਿਰਹਿ ਕਾਇ ॥ ਘਰਿ ਹੀ ਬੈਠਿਆ ਸਹੁ ਮਿਲੈ ਜੇ ਚਿਤੁ ਰਖਹਿ
੧੫੨ (ਅ) ਠਾਇ¹ ॥੩॥ ²ਘਰ ਹੀ ਮੁੰਧ ਵਿਦੇਸ ਪਿਰ ਨਿਤ ਸਾਰ³ ਸਮਾਲੇ ॥ ⁴ਨਾਨਕ/
ਮਿਲਦਿਆਂ⁴ ਢਿਲ ਨ ਹੋਵਈ ਜੇ ਨੀਅਤਿ ਰਾਸਿ ਕਰੇ ॥੪॥ ਫਿਰਿ ਪੀਰ
ਜਬਾਬੁ ਪੁਛਿਆ ਜਿ ਨਾਨਕ ਜੀ ॥ ⁵ਨੰਦੀ ਥੀ ਨ ਰਾਵਿਆ ਵਡੀ ਥੀ
ਮੁਈਆਸੁ ॥ ਧਨੁ ਕੂਕੇਦੀ ਗੋਰ ਪਈ ਤੈ ਸਹ ਨ ਮਿਲਿਆਸੁ ॥੫॥ ਫੇਰਿ
ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜਬਾਬੁ ਡਿਤਾ ॥ ⁶ਮਹਲ ਕੁਚਜੀ ਮਰਵੜੀ ਕਾਲੀ ਮਨਹੁ
੧੫੩ (ੳ) ਕਸੁਧ ॥ ਜੇ ਗੁਣ ਹੋਵ/ਨਿ ਤਾ ਪਿਰ ਰਵੈ ਨਾਨਕ ਅਵਗੁਣ ਮੁੰਧ ॥੬॥
ਤਾ ਫੇਰਿ ਪੀਰ ਆਖਿਆ ॥ ⁷ਕਵਣੁ ਸੁ ਅਖਰ ਕਵਣੁ ਗੁਣੁ ਕਵਣੁ ਸੁ
ਮਣੀਆ ਮੰਤ ॥ ਕਵਣੁ ਸੁ ⁸ਵੇਸੁ ਮੈ⁸ ਕਰੀ ਜਿਤੁ ਵਸਿ ਆਵੀ⁹ ਕੰਤ ॥
[੭ ॥] ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਜਬਾਬੁ ਦਿਤਾ ॥ ¹⁰ਨਿਵਣੁ ਸੁ ਅਖਰੁ ਖਵਣੁ ਗੁਣੁ
ਜਿਹਬਾ ਮਣੀਆ ਮੰਤ ॥ ਏ ਤੈ ਭੈਣੈ ਵੇਸ ਕਰੇ ਤਾ ਵਸਿ ਆਵੀ ਕੰਤੁ ॥੮॥
੧੫੩ (ਅ) ¹¹/ਸੇਵਾ ਕਰੇ ਜੁ ਕੰਤ ਕੀ ਕੰਤੁ ਤਿਸੀ ਕਾ ਹੋਇ ॥ ਗਰਬੀ ਕੰਤੁ ਨ ਪਾਈਐ
ਭਾਵੈ ਖਰੀ ਸੁਆਲਿਉ ਹੋਇ ॥੯॥ ਸੇਵਾ ਸਾ ਤਿਸ ਭਾਵਸੀ ਜਾ ਕਉ ਨਦਰਿ
ਕਰੇਇ ॥ ਨਾਨਕ ਸਭੇ ਸਹੀਆ ਪਲਰੈ ਕੰਤ ਤਿਸੀ ਕਾ ਹੋਇ ॥੧੦॥ ਤਾ
ਫੇਰਿ ਪੀਰ ਕਹਿਆ ਨਾਨਕ ਜੀ ਮੈ ਕੂੰ ਹਿਕ ਕਾਤੀ¹² ਲੁੜੀਦੀ ਹੈ ਤੈ ਕੰਨੈ
੧੫੪ (ੳ) ਹੋਵੈ ਤਾ ਦੇਹਿ ॥ ਏਹੁ/ ਜੁ ਸਾਰ¹³ ਦੀ ਕਾਤੀ ਹੈ ਤੈ ਨਾਲਿ ਜਨਾਵਰ
ਕੁਸਦਾ ਹੈ ਸੋ ਹਲਾਲੁ¹⁴ ਥੀਦਾ ਹੈ ॥ ਪਰ ਏਹੁ ਜੁ ਬੰਦਾ ਹੈ ਇਸਦੇ ਗਲਿ
ਵਗੈ ਤਾ ਏਹੁ ਮੁਰਦਾਰ ਥੀਦਾ ਹੈ ॥ ਮੈ ਕੂ ਸਾ ਕਾਤੀ ਦੇਹਿ ਜੈਦਾ ਕੁਠਾ
ਮਾਣੂ ਹਲਾਲੁ¹⁴ ਥੀਵੈ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਪੀਰ ਜੀ ਲਈਐ ਕਾਤੀ ॥

¹ਪਿਛੇ ਆਏ ਸ਼ਲੋਕ ਦਾ ਜਵਾਬ ਮਹਲਾ ੩ ਵਲੋਂ ਹੈ। ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ ਇੰਜ ਚਲਦਾ ਹੈ: ਕਾਇ ਪਟੋਲਾ ਪਾੜਤੀ ਕੰਬਲੜੀ ਪਹਿਰੇਇ ॥ ਨਾਨਕ ਘਰ ਹੀ ਬੈਠਿਆ ਸਹੁ ਮਿਲੈ ਜੇ ਨੀਅਤਿ ਰਾਸਿ ਕਰੇਈ ॥ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੧੩੮੩)। ²ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਵਡਹੰਸ ਦੀ

ਵਾਰ ਵਿਚੋਂ ਹੈ। (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੫੯੪) ਪਾਠਾਂਤਰ ਅਗੇ ਦਿੱਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਹਨ। ³ਬੂਰੇ, ⁴ਮਿਲਦਿਆ। ⁵ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੧੩੮੦ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ

ਹੈ। ਪਾਠ-ਭੇਦ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਨ: ਫਰੀਦਾ ਨੰਦੀ ਕੰਤ ਨ ਰਾਵਿਓ .. ਕੂਕੇਦੀ ਗੋਰ ਮੇ .. ਮਿਲਿਆਸੁ। ⁶ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਮਾਰੂ ਰਾਗ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੧੦੮੮ ਤੇ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ⁷ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੧੩੮੪ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਪਾਠਭੇਦ ⁸ਵੇਸੋ ਹਉ, ⁹ਆਵੈ। ¹⁰ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਵੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੧੩੮੪

ਤੇ ਹੈ। ¹¹ਇਹ ਅਤੇ ਅਗਲਾ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਲੋਕ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹਨ।

¹²ਫੁਰੀ।

¹³ਲੋਹੇ।

¹⁴ਜਾਇਜ਼।

- ਬਾਬਾ ਜੀ ਬੋਲਿਆ ਸਲੋਕ ॥¹ਸਚ ਕੀ ਕਾਤੀ ਸਚ ਸਭ ਸਾਰ ॥ ਘਾੜਤ ੧੫੪ (ਅ)
- ਤਿਸ ਕੀ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ॥ ਸਬਦੇ ਸਾਣੁ ²ਰਖੀ ਕੇ² ਲਾਇ ॥ ਗੁਣ ਕੀ
ਬੇਕੀ³ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਕੁਠਾ ਹੋਵੈ ਸੇਖੁ ॥ ਲੋਹੂ ਲਬੁ ਨਕਥਾ⁴
ਵੇਖੁ ॥ ਹੋਇ ਹਲਾਲ ਲਗੈ ਹਕ ਜਾਇ ॥ ਨਾਨਕ ਦਰ ਦੀਦਾਰ ਸਮਾਇ
॥੧੧॥ ਜਾ ਏਹ ਜਬਾਬ ਬਾਬੇ/ ਜੀ ਦਿਤਾ ਤਾ ਪੀਰ ਸਿਰਿ ਫੇਰਿਆ ॥ ਕਹਣ ੧੫੫ (ੳ)
- ਲਗਾ ਵਾਹੁ ਖੁਦਾਇ ਵਾਹੁ ਖੁਦਾਇ ਵਾਹੁ ਖੁਦਾਇ ਜਿਨੀ ਅਜੇਹਾ ਖੁਦਾਇ
ਬੁਝਿਆ ॥ ਤਾ ਫੇਰਿ ਆਖਿਆ ਨਾਨਕ ਜੀਉ ਹਿਕੁ ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਵਾਰ
ਅਸਾ ਨੋ ਆਖਿ ਸੁਣਾਈਐ ॥ ਜੇ ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਵਾਰ ਗਾਵਾਹਾ ॥ ਪੀਰ ਦਾ
ਮਖਸੂਦ⁵ ਏਹੁ ਜੁ ਦੁਹ ਬੈਗੇਰ ਵਾਰ ਹੋਦੀ ਨਾਹੀ ॥ ਦਿ/ਖਾ ਦੂਜਾ ਖੁਦਾਇ ੧੫੫ (ਅ)
- ਦਾ ਸਰੀਕੁ ਕਉਣ ਪੈਦਾ ਕਰਸੀ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਸੁਣੀਐ ਪੀਰ
ਜੀ ਵਾਰ ਆਸਾ ॥ ਸਲੋਕ ਦੀਆ ॥ ⁶ਸਚੇ ਤੇਰੇ ਖੰਡ ਸਚੇ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ॥
.../... ਜੋ ਮਰਿ ਜੰਮੈ ਸੋ ਕਚੁ ਨਿਕਚੁ ॥ ਏਹੁ ਸਲੋਕ ਦੇ ਕਰਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ੧੫੬ (ੳ)
- ਵਾਰ ਲੈ ਉਠਿਆ ॥/ ਪਉੜੀ ॥ ⁷ਆਪੀ ਨੈ ਆਪੁ ਸਾਜਿਓ ਆਪੀ ਨੈ ੧੫੬ (ਅ)
- ਰਚਿਓ ਨਾਉ ॥...ਕਰਿ ਆਸਣ ਡਿਠੋ ਚਾਉ ॥ ੧ ॥ ਸਲੋਕ ॥
⁸ਜਿਨਸ ਥਾਪਿ ਜੀਆ ਕਉ ਭੇਜੇ/ ਜਿਨਸ ਥਾਪਿ ਲੈ ਜਾਵੈ ॥...ਕਰਣੀ ੧੫੭ (ੳ)
- ਉਪਰ ਹੋਇ ਤਪਾਵਸ ਜੇ ਕੋ ਕਹੈ ਕਹਾਏ ॥੧॥ ਪਉੜੀ ॥/ ⁹ਨਾਨਕ ਜੀਉ ੧੫੭ (ਅ)
- ਉਪਾਇ ਕੈ ਲਿਖਿ ਨਾਵੈ ਧਰਮ ਬਹਾਲਿਆ ॥ ...॥ ਲਿਖਿ ਨਾਵੈ
ਧਰਮ ਬਹਾਲਿਆ ॥੨॥ /ਸਲੋਕ ॥ ¹⁰ਲਖ ਮਣ ਸੋਇਨਾ ਲਖ ਮਣ ਰੁਪਾ... ੧੫੮ (ੳ)
- ਨਾਨਕ ਓਥੈ ਜਾਣੀਅਹਿ ਸਾਹ ਕੇਈ ਪਾਤਿਸਾਹ ॥/੧॥ ਪਉੜੀ ॥ ¹¹ਆਪੀ ਨੈ ੧੫੮ (ਅ)
- ਭੋਗ ਭੋਗ ਕੈ ...ਮਨ ਅੰਧੇ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਆ ॥/੩॥ ਸਲੋਕ ॥ ੧੫੯ (ੳ)

¹ਦੇਖੋ ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ, ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੯੫੬ । ਪਾਠਾਂਤਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ
ਹਨ : ²ਰਖਾਈ, ³ਬੇਕੈ, ⁴ਨਿਕਥਾ । ⁵ਅ.ਮਕਸਦ, ਭਾਵ । ⁶ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਵਿਚ
ਇਸ ਪਰਥਾਇ ਕੁਝ ਸਲੋਕ ਤੇ ਕੁਝ ਪਉੜੀਆਂ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ. ਦੇ
ਹੋਰਨਾਂ ਰਾਗਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ । ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਥੇ ਸਮੁੱਚੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਣ
ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ, ਕੇਵਲ ਆਦਿ ਤੇ ਅੰਤ ਦੀਆਂ ਤੁਕਾਂ ਦਿਤੀਆਂ ਹਨ । ਹਾਂ,
ਫੁਟਨੋਟਾਂ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ. ਦਾ ਪੰਨਾ ਦੇ ਦਿਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਬਦ/ਪਉੜੀ
ਲੱਭਣ ਵਿਚ ਔਕੜ ਨ ਆਏ । ਵਿਚਾਰ ਅਧੀਨ ਸਲੋਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ. ਦੇ ਪੰਨਾ ੪੬੩
ਤੇ ਦਿਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ⁷ਇਹ ਪਉੜੀ ਵੀ ਉਸੇ ਪੰਨੇ ਤੋਂ ਹੈ । ⁸ਇਹ
ਸਲੋਕ ਸਾਰੰਗ ਕੀ ਵਾਰ ਵਿਚੋਂ, ਪੰਨਾ ੧੨੩੮ ਤੋਂ, ਹੈ । ⁹ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਪੰਨਾ
੪੬੩ । ¹⁰ਵਾਰ ਮਲਾਰ ਕੀ, ਪੰਨਾ ੧੨੮੭ । ¹¹ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ,
ਪੰਨਾ ੪੬੪ ।

- ੧੫੯ (ਅ) ¹ਭੈ ਵਿਚ ਪਉਣ ਵਹੈ ਸਦ ਵਾਉ ॥ .../ ... ਨਾਨਕ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰ
 ੧੬੦ (ੳ) ਸਚ ਏਕੁ ॥ ²ਨਾਨਕ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੋਰੁ ਕੇਤੇ ਰਾਮ ਰਵਾਲ ॥.../
 ੧੬੦ (ਅ) ... ਹੋਰ ਹਿਕ/ ਮਤਿ ਹੁਕਮੁ ਖੁਆਰੁ ॥੨॥ ਪਉੜੀ ॥ ³ਨਦਰ ਕਰਹਿ
 ੧੬੧ (ੳ) ਜੇ ਆਪਣੀ .../ ... ॥ ਜਿਨਿ ਸਚੇ ਸਚੁ ਬੁਝਾਇਆ ॥੪॥ ਸਲੋਕ ॥
 ੧੬੧ (ਅ) ⁴ਪੁਰਖਾ ਬਿਰਖਾ ਤੀਰਥਾ .../ ... ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ ਬਿਨ ਕਿਆ
 ੧੬੨ (ੳ) ਟਿਕਾ ਕਿਆ ਤਗੁ ॥੧॥ ਪਉੜੀ ॥ ⁵ਨਾਉ ਤੇਰਾ ਨਿਰੰਕਾਰ ਹੈ .../ ...
 ੧੬੨ (ਅ) ਕੋ ਰਹੈ ਨ ਭਰੀਐ ਪਾਈਐ ॥੫॥ ਸਲੋਕ ॥ ⁶ਪਹਿਲੇ ਪਿਆਰ ਲਗਾ ਥਣ
 ੧੬੩ (ੳ) ਦੁਧਿ ॥ .../ .../ ... ਬਾਝ ਗੁਰੂ ਡੁਬਾ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ੧ ॥ ਪਉੜੀ ॥
 ੧੬੩ (ਅ) ⁷ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਨੈ ਨ ਪਾਇਓ .../ ... ਜਗ ਜੀਵਨ ਦਾਤਾ
 ਪਾਇਆ ॥੬॥ ਸਲੋਕ ਪਉੜੀਆ ਕਹੀਆ ਤਾ ਸੇਖ ਬਾਬੇ ਦੀ ਪੈਰੀ
 ਪਇਆ ॥ ਪੈਰੀ ਪਇ ਕੇ ਹਥ ਜੋੜ ਖਲਾ ਹੋਇਆ ॥ ਸੇਖ ਲਗਾ ਕਹਣ
 ੧੬੪ (ੳ) ਬਾਬੇ ਨੋ ॥ ਕਹਿਆਸੁ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਖੁਦਾਇ ਨੋ ਮਿਲਿਆ/ ਹੈ ਤੁਧੁ
 ਖੁਦਾਇ ਪਾਇਆ ਹੈ ਤੁਧੁ ਅਰੁ ਖੁਦਾਇ ਵਿਚਿ ਭੇਦੁ ਨਾਹੀ ॥ ਤੂੰ ਮੇਰੇ
 ਉਪਰਿ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੋ ॥ ਅਰੁ ਤੇਰਾ ਸਦਕਾ ਹਮਾਰੀ ਭੀ ਖੁਦਾਇ ਨਾਲਿ
 ਰਹਿ ਆਵੈ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਸੇਖੁ ਜੀ ਤੇਰੀ ਖੇਪ ਖੁਦਾਇ ਨਿਬਾਹੀ ॥
 ੧੬੪ (ਅ) ਸੇਖ ਸਲਾਮ ਕੀਤਾ ॥ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਕੀਤੀ ॥ ਖੁਸੀ/ ਕਰ ਕੇ ਵਿਦਾ
 ਕੀਤਾ ॥੧॥੧੭॥ ਸਾਖੀ ਹੋਰੁ ਚਲੀ ॥

- [ਸੈਦਪੁਰ ਦਾ ਕਤਲਾਮ] ਫੇਰਿ ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਥਹੁ ਚਲਿਆ ॥
 ਦਿਪਾਲਪੁਰ ਚੁਹਣੀਆ ਵਿਚਦੋ ਕੰਕਣਪੁਰ ਕਸੂਰ ਹੈਬਤਪੁਰ ਪਟੀ ਵਿਚਿਦੋ
 ਅਗੇ ਆਇਆ ॥ ਗੁਇੰਦਵਾਲ ਵਿਚਿਦੋ ਵੈਰੋਵਾਲ ਵਿਚਿਦੋ ਸੈਦਪੁਰ
 ੧੬੫ (ੳ) ਸਲੋਏ ਵਲ ਜਾਇ ਨਿਕਲੇ ॥ ਅਗੇ ਪਠਾਣਾ ਦੇ ਘਰ ਵੀਵਾਹੁ ਹੈ/ਨਿ ॥
 ਪਠਾਣ ਨਚਦੇ ਹੈਨਿ ਸਾਰਗੀਆ ਵਜਦੀਆ ਹੈਨਿ ॥ ਖਰੇ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਦੇ ਘਰਿ
 ਹੈਨਿ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਕਿਤਨਿਆ ਕੁ ਫਕੀਰਾ ਨਾਲਿ ਜਾਇ ਨਿਕਲਿਆ ॥ ਘਰ
 ਘਰ ਵੀਵਾਹੁ ਸੇ ॥ ਬਾਬੇ ਨਾਲਿ ਜੋ ਫਕੀਰ ਸੇ ਤਿਨਾ ਬਾਬੇ ਨੋ ਆਖਿਆ
 ਜੀਉ ਭੁਖੇ ਹਾ ॥ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਵੀਵਾਹੁ ਵਿਚਿ ਆਏ ਹੋ ਜਾਇ ਸੁਆਲ
 ੧੬੫ (ਅ) ਕਰਹੁ ਤੁਸਾਨੂ ਕਿਹੁ ਮਿਲੈਗਾ ॥ /ਉਨਾ ਸੁਆਲ ਘਤਿਆ ਕਿਨੈ ਕਿਹੁ ਨ
 ਪਾਇਆ ॥ ਫਕੀਰ ਭੁਖ ਨਾਲਿ ਬਹੁਤੁ ਆਜਜੁ ਹੋਏ ॥ ਜਿਤਨੇ ਘਰ ਫਿਰੇ

¹ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੪੬੪ । ²ਉਹੀ, ਪੰਨਾ ੪੬੪-੬੫ । ³ਉਹੀ, ਪੰਨਾ ੪੬੫

⁴ਉਹੀ, ਪੰਨਾ ੪੬੭ । ⁵ਉਹੀ, ਪੰਨਾ ੪੬੫ ⁶ਵਾਰ ਮਾਝ ਕੀ, ਪੰਨਾ ੧੩੭ ।

⁷ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ, ਪੰਨਾ ੪੬੬ ।

ਤਿਤਨੀ ਘਰੀ ਭਿਖਿਆ ਨ ਪਾਈ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਓਨਾ ਫਕੀਰਾ ਦੇ ਵਾਸਤੇ
 ਬਹੁਤੁ ਗਿਲੇਵੰਦੁ¹ ਹੋਆ ॥ ਕਿਨੇ ਖਬਰ ਨ ਲਈ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਭੀ ਬੈਠਾ
 ਰਹਿ ਗਇਆ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਮਰਦਾਨਿ/ਆ ਰਬਾਬੁ
 ਵਜਾਇ ॥ ਮਰਦਾਨੇ ਰਬਾਬੁ ਲੈ ਕਰ ਵਜਾਇਆ ॥ ਹੁਕਮੁ ਹੋਆ ਤਿਲੰਗ
 ਕਰਿ ॥ ਮਰਦਾਨੇ ਤਿਲੰਗ ਕੀਤੀ ॥ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ॥ ²ਜੈਸੀ ਮੈ ਆਵੈ
 ਖਸਮ ਕੀ ਬਾਣੀ ਤੈਸਾ ਕਰੀ ਗਿਆਨ ਵੇ ਲਾਲੋ ॥.../.../...
 ਸਚੁ ਕੀ ਬਾਣੀ ਨਾਨਕੁ ਆਖੈ ਸਚੁ ਸੁਣਾਇਸੀ ਸਚੁ ਕੀ ਬੋਲਾ²
 ॥ ੨ ॥ ਜਾ ਏਹੁ ਸਬਦੁ ਹੋਆ ਤਾ ਇਕੁ ਬਾਮਣ ਹਜ਼ੂਰ ਖੜਾ ਸਾ
 ਉਸਦੈ ਘਰਿ ਵੀਵਾਹ ਸਾ ਧੀਉ ਦਾ ॥ ਤਾ ਉਨਿ ਕਿ ਕੀਤਾ ਭਰਿ ਕੇ ਚੰਗੇਰ
 ਮੇਵੇ ਕੀਆ ਅਤੈ ਮਿਠਿਆਈ ਕੀ ਭਲੀ ਰੀਤਿ ਨਾਲਿ ਬਾਬੇ ਦੇ ਅਗੈ ਰਖੀਸੁ ॥
 ਤਾ ਬਾ/ਮਣ ਕਹਿਆ ਜੀਉ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੋਈਐ ਅਤੈ ਜੀਉ ਏਹੁ ਸਬਦੁ
 ਹੋਆ ਹੈ ਸੁ ਬਖਸੀਐ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਸ੍ਵਾਮੀ ਫਿਰਨਹੁ ਗਲਿ ਰਹੀ
 ਹੈ ॥ ਵਗੁ ਮੁਕੀ ਪਰ ਤੂ ਬਖਸਿਆ ਹੈ । ਜਾਹਿ ਏਥਹੁ ਕੋਹਾ ਬਾਰਾਹਾ ਤੇ
 ਫਲਾਨਾ ਟੋਭਾ ਹਈ ਉਥੈ ਲੈ ਜਾਇ ਟਬਰ ਬਹਾਲਿ ॥ ਐਥੈ ਰਹਣਾ ਨਾਹੀ/ ॥
 ਐਥੈ ਰਹਗੁ ਸੁ ਮਾਰੀਅਗੁ ॥ ਜੇ ਜੰਝ ਜੋ ਤੇਰੈ ਘਰਿ ਆਵਦੀ ਹੈ ਤਿਸਨੋ
 ਆਦਮੀ ਘਲਿ ॥ ਉਨਿ ਬਾਮਣ ਏਵੈ ਕੀਤਾ ॥ ਉਹੁ ਬਖਸਿਆ ॥ ਤਾ ਬਾਬਾ
 ਉਥਹੁ ਰਮਿਆ ॥ ਜਿਥੈ ਭਲਕੁ³ ਹੋਆ ਤਿਥੈ ਮੀਰ ਬਾਬਰ ਪਇਆ ਸੈਦਪੁਰ
 ਸਲੋਏ ਵਿਚਿ ਜੋ ਪਿੰਡ ਸੀ ਸਭ ਕਤਲਾਮ ਹੋਈ ॥ ਇਸਤਰੀਆ ਬੰਨਿ
 ਲਈ/ਆ ॥ ਘਰ ਸੇ ਸੇ ਲੁਟੇ ॥ ਬਿਸਾਤੀ⁴ ਗਈਆ ॥ ਘਰ ਢਾਹੇ ਜੋ ਕੋਈ
 ਪੁਰਸ ਸੀ ਸਭ ਕਤਲਾਮ ਕੀਤਾ ॥ ਜਿਨਾ ਦੀਆ ਜੰਝਾ ਆਈਆ ਸੀਆ
 ਤਿਨਾ ਮੁਗਲਾ ਬੰਨਿ ਲਈਆ ॥ ਪਠਾਣਾ ਦੇ ਸਿਰਿ ਈਵੈ ਵਰਤ ਗਈ ॥
 ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਕੇ ਗਜਬ ਹੇਠਿ ਆਇ ਗਏ ॥ ਪਠਾਣ ਭੀ ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ ਕਰੋਪ
 ਤਲੈ ਆਏ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਜੋ/ ਅਤੀਤੁ⁵ ਆਵੈ ਤਿਸ
 ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਚੈ ॥ ਜਿਥੈ ਦਿਸਿ ਆਵੈ ਸਾਧੂ ਉਥੈ ਕਿਛੁ ਜਥਾ ਸਕਤ ਹੋਵੈ
 ਤੇਹੀ ਸੇਵਾ ਕੀਚੈ ॥ ਜੇ ਸੇਵਾ ਭੀ ਨ ਕਰ ਸਕੀਐ ਤਾ ਭਲੀ ਭਾਤਿ ਬੇਨਤੀ
 ਕਰਿ ਕੇ ਜਲ ਆਣਿ ਅਗੈ ਰਖੀਐ ॥ ਫਕੀਰ ਅਤੀਤ ਨਾਲਿ ਬਿਅਦਬੀ ਨ
 ਕੀਚੈ ਫਕੀਰ ਸਾ/ਹਬ ਦਾ ਰੂਪ ਹੈਨਿ ॥ ਕਉਣ ਫਕੀਰ ਜੋ ਸੰਤੋਖੀ/ ਹੈਨਿ ਸਾਹਬ

੧੬੬ (ੳ)

੧੬੬ (ਅ)

...

੧੬੭ (ਅ)

੧੬੮ (ੳ)

੧੬੮ (ਅ)

੧੬੯ (ੳ)

੧੬੯ (ਅ)

੧੭੦ (ੳ)

¹ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ।

²ਪੂਰੇ ਸ਼ਬਦ ਲਈ ਦੇਖੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ

੭੨੨—੨੩.

³‘ਸਬਾਹ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

⁴ਬਿਸਾਤ, ਫਰਸ਼ ਦਾ

ਵਿਛਾਉਣਾ, ਭਾਵ ਮਾਲ ਮਤਾਹ ।

⁵ਫਕੀਰ ।

- ਕੇ ਨਾਵ ਵਿਚਿ ਗਲਤਾਨ¹ ਹੈਨਿ ਅਠੇ ਪਹਰ ਸਾਹਬ ਕੀ ਮੁਹਬਤ ਨਾਲਿ
ਰਤੇ ਹੈਨਿ ॥ ਤਿਨਾ ਫਕੀਰਾ ਨੋ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਚੈ ॥ ਉਨਾ ਦੀ ਧੂੜਿ
ਬਾਛੀਐ ॥ ਏਹੋ ਆਗਿਆ ਗੁਰੂ ਕੀ ਹੈ ॥ ਜੇ ਕੋਈ ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਵਿਚਹੁ
ਫਕੀਰ ਹੋਵੈ ਭਾਵੈ ਕੋਈ ਹੋਵੈ ਤਿਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਣੀ ॥ ਅਤੈ ਸੇਵਾ ਵਾਲੇ
ਨੋ ਬਹੁਤੁ ਫਲੁ ਹੈ ॥ ਜ/ਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਫਿਰਿ² ਆਇ ਦੇਖੈ ਤਾ ਪਠਾਣਾ
ਦੇ ਸਿਰਿ ਵਗਿ ਗਈ ਹੈ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਜੀਉ ਆਖਿਆ ਵੇ ਮਰਦਾਨਿਆ
ਵੇਖੁ ਕਿਆ ਵਰਤਿਆ ॥ ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਜੀਉ ਜੋ ਤੁਧੁ ਕੀਤਾ ਸੋ
ਵਰਤਿਆ ॥ ਤਾ ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਮਰਦਾਨਿਆ ਰਬਾਬੁ ਵਜਾਇ ਆਸਾ
ਕਰ ॥ ਮਰਦਾਨੇ ਰਬਾਬ ਵਜਾਇਆ ॥ ਆਸਾ ਕੀਤੀ/ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਸਬਦੁ
ਬੋਲਿਆ ॥ ³ਕਹਾ ਸੁ ਖੇਲ ਤਬੇਲੇ ਘੋੜੇ ਕਹਾ ਭੇਰੀ ਸਹਨਾਈ ॥... ..
/॥ ਹੁਕਮੀ ਹੁਕਮੁ ਚਲਾਏ ਵਿਗਸੈ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਪਾਈਐ ॥੧॥੧੮॥
ਸਾਖੀ ਹੋਰੁ ਚਲੀ ॥

- [ਬਾਬਰ ਨੂੰ ਵਰਦਾਨ] ਅਗ ਬਾਬਰ ਦੀ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਹੋਈ ॥ ਪਠਾਣ
ਰਦੁ ਹੂਏ ॥ ਬੰਦੀ ਹੋਈਆ ॥ ਮੁਲਕ ਵਿਚਿ ਬਹੁਤੁ ਜਹਰ⁴ ਹੋਆ ॥ ਬਾਬਰ
ਪਾਤਸਾਹ ਖੁਰਾਸਾਨ ਨੋ ਫਿਰਿਆ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀ ਪਾਤਿਸਾ/ਹ ਕੇ ਲਸਕਰ
ਜਾਇ ਵੜਿਆ ॥ ਜਾਇ ਕਰਿ ਪਾਤਿਸਾਹ ਨਾਲਿ ਗੋਸਟਿ ਹੋਈ ॥ ਅਗੈ ਮੀਰ
ਬਾਬਰ ਕਲੰਦਰ ਥਾ⁵ ॥ ਕਿਤੁ ਜੁਗਤ ਰਹਦਾ ॥ ਦਿਨੇ ਪਾਤਸਾਹੀ ਕਰਦਾ ॥
ਫੇਰ ਸਵਾ ਪਹਰ ਰਾਤਿ ਜਲੀ⁶ ਪਾਵਦਾ ॥ ਫੇਰਿ ਪਹਰ ਰਾਤਿ ਤਸਬੀ⁷
ਫੇਰਦਾ ॥ ਫਿਰਿ ਸਵਾ ਪਹਰ ਰਾਤਿ ਤੀਕ ਪੈਰੀ ਸੰਗਲ ਪਾਇ ਕਰਿ
ਸਿਰ ਤਲਵਾਇਆ ਹੋਤਾ ॥/ ਚਾਰੇ ਪਹਰ ਰਾਤਿ ਬੰਦਗੀ ਖੁਦਾਇ ਦੀ
ਮਹਿ ਰਹਦਾ ॥ ਖੁਦਾਇ ਦੀ ਬੰਦਗੀ ਮਹ ਹਮੇਸਾ ਰਹਦਾ ॥ ਭਲਕ ਹੋਦੇ
ਨਾਲਿ ਉਜੁ ਨਿਵਾਜ ਕਰਕੈ ਸੀਪਾਰੈ⁸ ਪੜਿ ਕੈ ਸਵਾ ਸੇਰ ਭੰਗ ਤੋਲਵੀ

¹ਡੁਬਿਆ ਹੋਇਆ । ²‘ਤੀਸਰੇ ਦਿਨ ਫੇਰ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) । ³ਇਹ ਸ਼ਬਦ
ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੪੧੭-੧੮ ਉਪਰ ਰਾਗ ਆਸਾ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਅਸੀਂ
ਇਥੇ ਥਾਂ ਦੀ ਕਿੱਲਤ ਕਾਰਣ ਸਾਰਾ ਪਾਠ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ । ⁴‘ਜਹੂਰ’ (ਸਿ.ਰੈ.ਲ.) ।
⁵ਬਾਬਰ ਦੇ ਕਲੰਦਰ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਇਕ ਰਵਾਇਤ ਦਾ ਪਤਾ ਕਿਸੇ ਮਸਜਦ ਤੇ ਲਗੇ ਇਕ
ਸ਼ਿਲਾ-ਲੇਖ ਤੋਂ ਵੀ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਪੂਰਾ ਹਵਾਲਾ ਮਿਲ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ । ⁶ਨਚਦਾ
ਤੇ ‘ਦਮਾਦਮ ਮਸਤ ਕਲੰਦਰ’ ਉਚਾਰਦਾ(?) । ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ‘ਜ਼ਿਕ੍ਰ ਜਲੀ’ ਅਰਥਾਤ
ਉਚੀ ਉਚੀ ‘ਅਲਾਹ ਹੂ’, ‘ਅਲਾਹ ਹੂ’ ਕਹਣ ਤੋਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ । ⁷ਤਸਬੀਹ,
ਮਾਲਾ । ⁸ਕੁਰਾਨ ਦੇ ਤੀਹ ਟੁਕੜੇ ਜਾਂ ਅਧਿਆਇ ।

ਖਾਦਾ ॥ ਕਿਛੁ ਕੋਰੀ ਕਿਛੁ ਕਸੁੰਭਾ ਸਵਾ ਸੇਰੁ ਭੰਗ ਦਿਹਾੜੀ ਖਾਵਦਾ ॥
 ਐਸੀ ਜੁਗਤਿ ਬਾਬਰ ਕੀ ॥ ਜਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਲਸਕਰ ਵੜਿਆ/ ਜਾ ਦੇਖੈ ੧੭੪ (ਅ)
 ਤਾ ਬੰਦੀ ਬਹੁਤੁ ਹੋਈਆ ਹੈਨਿ ॥ ਅਤੈ ਰੰਨਾ ਪੁਰਸਾ ਕੇ ਗਲੀ
 ਜੰਜੀਰ ਪੈਰੀ ਜੰਜੀਰ ਬਧੇ ਤ੍ਰਾਹਿ ਤ੍ਰਾਹਿ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ ॥ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦੀ ਨਦਰਿ
 ਆਏ ॥ ਬਾਬੇ ਜੀਉ ਬਹੁਤੁ ਹਾਲਤ¹ ਵਿਚਿ ਆਇ ਗਇਆ ॥
 ਤਾ ਬਾਬੇ ਜੀ ਸਬਦੁ ਕਹਿਆ ॥ ਰਾਗੁ ਆਸਾ ॥ ²ਖੁਰਾਸਾਨ
 ਖਸਮਾਨਾ ਕੀਆ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਡਰਾਇਆ ॥ .../.../... ਮਰਿ ਮਰਿ/ ੧੭੫ (ੳ)
 ਜੀਵੈ ਤਾ ਕਿਛੁ ਪਾਏ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੇ ॥੩॥ ੧ ॥ ੧੭੫ (ਅ)
 ਜਦ ਏਹ ਸਬਦੁ ਹੋਆ ਤਾ ਮੀਰ ਬਾਬੇ ਦੇ ਕੰਨ ਅਵਾਜ਼ ਪਈ ਤਾ ਮੀਰ
 ਬਾਬਰ ਆਖਿਆ ਏਹੁ ਜੁ ਫਕੀਰ ਅਵਾਜ਼ ਕਰਤਾ ਹੈ ਇਸੇ ਲੈ ਆਵਹੁ ॥
 ਤਾ ਆਦਮੀ ਆਏ ਬਾਬੇ ਜੀ ਪਾਸਿ/ ॥ ਕਹਣੇ ਲਾਗੇ ਜੀ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ੧੭੬ (ੳ)
 ਬੁਲਾਵਤਾ ਹੈ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਭਲਾ ਜੀ ਚਲੀਐ ॥ ਮੀਰ ਬਾਬਰ
 ਦੇ ਜਦਿ ਹਜ਼ੂਰ ਆਏ ਤਾ ਮੀਰ ਬਾਬਰ ਕਹਿਆ ਜੀਉ ਏਹੋ ਸੁਖਨ³
 ਜੋ ਤੁਮ ਕਰਤੇ ਬੇ ਸੋ ਹਮ ਕਉ ਫਿਰਿ ਸੁਣਾਵਹੁ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਜੀਉ ਸਬਦੁ
 ਪੜਿ ਸੁਣਾਇਆ ॥ ਤਾ ਮੀਰ ਬਾਬਰ ਨੋ ਅਰਥ ਕਹਿ ਸੁਣਾਇਆ ॥ ਤਾ
 ਮੀਰ ਬਾਬਰ ਕਾ ਬਹੁਤੁ ਸੰ/ਤੋਖ ਹੂਆ ॥ ਮੀਰ ਕਹਿਆ ਯਾਰੋ ਕਿਆ ਭਲਾ ੧੭੬ (ਅ)
 ਦੀਦਾਰੁ ਹੈ ॥ ਅਰੁ ਪਹੁਚਿਆ ਹੂਆ ਫਕੀਰ ਹੈ ॥ ਤਾ ਪਾਤਿਸਾਹ ਦੇ ਅਮਲ
 ਦਾ ਵੇਲਾ ਹੂਆ ॥ ਤਬ ਪਾਤਿਸਾਹ ਦੇ ਖਾਣੇ ਦੀ ਭੰਗ ਆਈ ॥ ਤਾ ਮੀਰ
 ਬਾਬਰ ਕਹਿਆ ਏ ਫਕੀਰ ਭੰਗ ਤੂੰ ਭੀ ਖਾਹਿ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ
 ਹਮ ਖਾਈ ਹੈ ॥ ਫੇਰਿ ਬਾਬਰ ਕਹਿਆ ਰੋਜ ਖਾਤਾ/ ਹੈ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ੧੭੭ (ੳ)
 ਕਹਿਆ ਪਾਤਿਸਾਹ ਸਲਾਮਤਿ ਹਮੋ ਨੈ ਏਕ ਬਾਰ ਖਾਈ ਹੈ ਤਿਸਕਾ ਅਮਲ
 ਸਭੀ ਦਿਨ ਰਹਤਾ ਹੈ ॥ ਉਸ ਕਾ ਖੁਮਾਰ⁴ ਚੜਿਆ ਰਹਤਾ ਹੈ ॥ ਉਹੁ
 ਕੈਫ⁵ ਉਤਰਤੀ ਨਾਹੀ ॥ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ॥ ਲਗਾ
 ਕਹਣੈ ਜੀਉ ਉਹੁ ਕੈਸੀ ਭੰਗ ਹੈ ਜੋ ਏਕ ਦਿਨ ਕੇ ਖਾਏ ਅਮਲ ਹਮੇਸਾ
 ਰਹਤਾ ਹੈ ॥ ਲਗਾ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕੋ ਪੂਛਣੇ/ ਏ ਫਕੀਰ ॥ ਉਹੁ ਭੰਗ ਕੈਸੀ ਹੈ ॥ ੧੭੭ (ਅ)
 ਤਾ ਬਾਬੇ ਸਬਦੁ ਕੀਆ ॥ ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ ॥ ⁶ਭਉ ਤੇਰਾ ਭਾਗ ਖਲੜੀ
 ਮੇਰਾ ਚੀਤੁ ॥/... ਨਾਨਕ ਤਿਨ ਦਰਿ ਭੀਖਿਆ ਪਾਇ ॥੩॥੧॥ ੧੭੮ (ੳ)

¹ਮਸਤੀ, ਵੈਰਾਗ ॥

²ਪੂਰੇ ਸ਼ਬਦ ਲਈ ਦੇਖੋ ਸ੍ਰੀ. ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੩੬੦ ॥

³ਬੋਲ, ਬਾਤ ॥

⁴ਮਸਤੀ ॥

⁵ਮਸਤੀ, ਆਨੰਦ ॥

⁶ਸਮੁੱਚੇ

ਸ਼ਬਦ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੭੨੧ ॥

- ਜਾ ਏਹੁ ਸਬਦੁ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਸੁਣਿਆ ਤਾ ਬਾਬਰ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੋਆ ॥ ਲਗਾ
 ੧੭੮ (ਅ) ਕਹਣ ਬਾਬਾ ਜੀ ਤੂ ਹਮਾਰੇ ਹੀ ਸਾਥਿ/ ਚਲੁ ॥ ਅਰੁ ਹਮਾਰੇ ਹੀ ਸਾਥਿ
 ਰਹੁ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜੀ ਬਹੁਤੁ ਨਾ ਪਰੁ ਏਕ ਦਿਨ ਰਹੋਗਾ ॥
 ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਕਹਿਆ ਜੀ ਤਿਨ ਦਿਨ ਰਹੀਐ ॥ ਬਾਬੇ ਜੀ ਕਹਿਆ ਭਲਾ ਜੀ
 ੧੭੯ (ੳ) ਤਿਨੇ ਦਿਨ ਰਹਾਗਾ ॥ ਬਾਬਾ ਤਿਨੇ ਦਿਨ ਰਹਿਆ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੇਖੈ ਤਾ
 ਕਿ ਦੇਖੈ ਬੰਦੀ ਜੋ ਹੋਈਆ ਹੈਨਿ ਸੋ ਲੋਕ ਮਰੀਦੈ ਹੈਨਿ ॥ ਅਤੇ/ ਭੁਖੇ
 ਹੋਰ ਨੰਗੇ ਮਹਾ ਦੁਖੀ ਹੈਨਿ ॥ ਭਲੇ ਭਲੇ ਮਲੂਕ ਪਠਾਣ ਅਰੁ ਪਠਾਣੀਆ
 ਜੋ ਸਤਰਾ¹ ਵਿਚਿ ਰਹਦੀਆ ਸਨਿ ॥ ਸੋ ਟੁਕਿੜਿਆ ਨੋ ਆਜਜੁ ਹੈਨਿ ॥
 ਜੋ ਮਲੂਕ ਸੋਧੇ ਲਾਇਦੇ ਤਿਨ ਕੇ ਉਪਰਿ ਚੀਥੜੇ ਭੀ ਨਾਹੀ ॥ ਜਦਿ ਬਾਬੇ
 ੧੭੯ (ਅ) ਜੀ ਨੋ ਨਦਰਿ ਆਏ ਤਾ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਹੁਤੁ ਹਾਲਤ ਵਿਚਿ ਆਇ ਗਇਆ ॥
 ਖਰਾ ਬਹੁਤੁ ਬੈਰਾਗੁ ਵਿਚਿ/ ਆਇ ਗਇਆ ॥ ਡਿਗ ਪਇਆ ॥ ਚਿਰ ਤੀਕ
 ਪਇਓ ਰਹਿਆ ॥ ਜਾ ਫੇਰ ਹੁਸੀਆਰੁ ਹੋਆ ਤਾ ਸਬਦੁ ਬੋਲਿਆ ॥ ਰਾਗੁ
 ... ਆਸਾ ॥²ਜਿਨਿ ਸਿਰਿ ਸੋਹਨਿ ਪਟੀਆ ਮਾਗੀ ਪਾਇ ਸੰਧੂਰ ॥ .../.../...
 ੧੮੧ (ਅ) ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੇ/ ਸੋ ਥੀਐ ਨਾਨਕ ਕਿਆ ਮਨੁਖੁ ॥੭॥੧॥ ਏਹੁ ਸਬਦੁ ਆਖ
 ਕਰ ਬਾਬਾ ਜੀ ਬਹੁਤੁ ਹਾਲਤ ਵਿਚਿ ਆਇ ਗਇਆ ॥ ਬੇਦਿਲ ਹੋ ਕੈ ਡਿਗ
 ਪਇਆ ॥ ਬਹੁਤੁ ਗਜਬੁ ਸਾਹਬ ਦਾ ਡਿਠਾ ਜੀਆ ਤੈ ॥ ਜੀਆ ਨੋ ਦੁਖੀ
 ਦੇਖਿ ਕੈ ਦਰਦਵੰਦ ਫਕੀਰ ਬਹੁਤੁ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੋਇ ਕਰਿ ਡਿਗ ਪਇਆ ॥
 ੧੮੨ (ੳ) ਕਿਛੁ ਵਸੁ ਚਲੈ ਨਾਹੀ ॥ ਜਦ ਬਾਬੇ ਦਾ ਏਹੁ ਹਾ/ਲੁ ਹੋਆ ਤਾ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਨੋ
 ਖਬਰ ਹੋਈ ॥ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਆਇ ਸਿਰ ਤੇ ਖੜਾ ਹੋਆ ॥ ਕਹਣ ਲਗਾ ਏਸ
 ਫਕੀਰ ਕਉ ਕਿਆ ਹੂਆ ॥ ਤਾ ਅਗਹੁ ਲੋਕਾ ਕਹਿਆ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਜੋ
 ਬੰਦੀਵਾਨ ਲੋਕ ਹੈਨਿ ਤਿਨ ਕਉ ਦੇਖਿ ਕਰ ਫਕੀਰ ਕਾ ਇਹੁ ਹਵਾਲੁ ਹੂਆ ॥
 ਦਰਦਵੰਦੁ ਫਕੀਰ ਹੈ ॥ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਬੋਲਿਆ ਸਿਦਕ³ ਅਰੁ ਸਬੂਰੀ⁴ ਇਸੀ
 ੧੮੨ (ਅ) ਫਕੀਰ ਕਉ/ ਹੈ ॥ ਖੁਦਾਇ ਕਾ ਨਜੀਕੀ ਫਕੀਰੁ ਹੈ ॥ ਤਾ ਫੇਰਿ ਪਾਤਿਸਾਹੁ
 ਬੋਲਿਆ ਏ ਖੁਦਾਇ ਇਹੁ ਫਕੀਰ ਉਠਿ ਕਰਿ ਬੈਠੇ ਤਉ ਮੇਰਾ
 ਜੀਉ ਖੁਸੀ ਹੋਵੈ ॥ ਮੈ ਇਸ ਕੇ ਦੀਦਾਰ ਕੀ ਭੂਖ ਹੈ ॥ ਅਰ
 ਇਸ ਕੇ ਸੁਖਨ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਬਹੁਤੁ ਭਲੇ ਲਗਤੇ ਹੈਨਿ ॥ ਅਤੇ ਬਾਬਾ
 ਜੀ ਉਤੇ ਹਾਲ ਵਿਚਿ ਦਰਗਾਹੁ ਗਇਆ ॥ ਅਗਹੁ ਆਵਾਜ

¹ਸਾਲੂ ਸੋਧੇ (ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ.)

ਪੰਨਾ ੪੧੭।

²ਪੂਰੇ ਪਾਠ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ.,³ਸਚਾਈ, ਭਰੋਸਾ।⁴ਸੰਤੋਖ।

ਆਈ ਨਾਨਕ ਤੂੰ ਕਿਉ/ ਆਇਆ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਜੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ¹ਪਾਕੀ ੧੮੩ (ੳ)
ਨਾਈ ਪਾਕ¹ ਤੂੰ ਸਭ ਕਿਛੁ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ॥ ਅਗਹੁ ਹੁਕਮੁ ਆਇਆ ਜਾਹਿ
ਨਾਨਕ ਤੇਰੇ ਦਰਦ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਮੈ ਬੰਦੀ² ਸਭ ਛੋੜਿ ਦਿਤੀਆ ॥ ਜਾਹਿ
ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਨੋ ਕਹੋ ਜੁ ਬੰਦੀ ਛੋੜਿ ਦੇਹਿ ॥ ਏਹੁ ਆਗਿਆ ਅਗੈ ਕਰਿ
ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਉਠਿ ਬੈਠਾ ॥ ਬਾਬੇ ਦੇ ਉਠਣੇ ਨਾਲਿ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਤਬ ਸਹਿ
ਨ ਸੰਘੀ³ /ਬਾਬੇ ਜੀ ਦਾ ਦਰਸਨ ॥ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਅਖੀ ਨੀਵੀਆ ੧੮੩ (ਅ)
ਕਰਿ ਗਇਆ ॥ ਸਾਇਆ ਬਾਬੇ ਜੀ ਦਾ ਸਹਿ ਨ ਸਕਿਓਸੁ ॥ ਪਾਤਿਸਾਹੁ
ਹੈਰਾਨ ਹੋਇ ਗਇਆ ॥ ਹਥੁ ਜੋੜੁ ਖੜਾ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ
ਜੀਉ ਬੋਲਿਆ ॥ ਮੀਰ ਜੀ ਤੂੰ ਨਿਹਾਲੁ ਹੂਆ ॥ ਮੀਰ ਬਾਬਰ ਕਦਮਬੋਸੀ⁴
ਲੀਤੀ ਅਰੁ ਬੋਲਿਆ ਜੀਉ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੋ/ਈਐ ॥ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜੀਉ ੧੮੪ (ੳ)
ਬੋਲਿਆ ਤੁਝ ਕਉ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਜੇ ਖੁਦਾਇ ਕੀ ਮਿਹਰ ਚਾਹਤਾ ਹੈ ਤਾ ਬੰਦੀ
ਸਭ ਛੋੜਿ ਦੇਹਿ ॥ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਕਹਿਆ, ਭਲਾ ਜੀਉ ਮੇਰੇ ਸਿਰਿ
ਉਪਰਿ ਹੁਕਮੁ ॥ ਪਰੁ ਏਕੁ ਕਉਲੁ⁵ ਤੁਮ ਦੇਹੁ ਮੇਰੇ ਤਾਈ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ
ਆਖਿਆ ਮੰਗੁ ਦਿਤਾ ਖੁਦਾਇ ਕੀ ਦਰਗਾਹ ਤੇਰੇ ਤਾਈ ਦੀਆ ॥ ਤਾ
ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਮੰ/ਗਿਆ ਜੀ ਮੇਰੀ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ⁶ਕੁਰਸੀ ਬ ਕੁਰਸੀ⁶ ਚਲੀ ਜਾਵੈ ॥ ੧੮੪ (ਅ)
ਅਤੇ ਜੀ ਖਿਸੈ⁷ ਨਾਹੀ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਬਚਨੁ ਕੀਤਾ ਜਾਹਿ ਖੁਦਾਇ ਇਵ ਹੀ
ਕਰੈਗਾ ॥ ਜਦਿ ਬਾਬੇ ਜੀ ਏਹੁ ਵਚਨੁ ਕੀਤਾ ਤਬ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਬੰਦੀ ਸਭੋ
ਛੋੜੀਆ ॥ ਬਾਬੇ ਜੀਉ ਕੇ ਹਜ਼ੂਰਿ⁸ ਕੀਚਿਨਿ ਉਨਾ ਨੋ ਕਪੜੇ ਪਹਿਰਾਈਅਨਿ
ਅਤੈ ਛੋੜਿ ਦਿਚਨਿ ॥ ਜਾ/ ਬੰਦੀ ਸਭ ਛੁਟੀਆ ਤਬ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਬਾਬੇ ੧੮੫ (ੳ)
ਜੀਉ ਦੇ ਪੈਰੀ ਹਥੁ ਘਤਿਆ ਖੁਸੀ ਲੀਤੀ ॥ ਬਾਬੇ ਜੀ ਪਾਸਹੁ ਵਿਦਾ
ਹੋਇਆ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀ ਉਬਹੁ ਰਮਿਆ ॥੧੯॥ ਸਾਖੀ ਹੋਰੁ ਚਲੀ ॥

[ਸਾਖੀ ਕਰੋੜੀਏ ਨਾਲ/ ਰਾਵੀ ਕਿਨਾਰੇ ਚਕ ਬਧਾ ॥] ਤਾ ਫੇਰਿ
ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਚਿਨਾਵ ਰਾਵੀ ਵਿਆਹੁ ਮਾਝਾ ਜੰਗਲ ਪੰਜਾਬ ਕੀ ਧਰਤੀ
ਦੇਖ ਕਰਿ ਟਿਕਾਉ ਕਰਣੇ ਦੇ ਖਿਆਲਿ ਤਬ ਰਾਵੀ ਦੇ ਬੰਨੇ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ
/ਟਿਕਿਆ ॥ ਲੋਕਾ ਵਿਚਿ ਗਉਗਾ⁹ ਬਹੁਤੁ ਹੂਆ ॥ ਇਕ ਜਿ ਨਾਨਕ ਵੇਦੀ ੧੮੫ (ਅ)
ਤਪਾ ਹੈ ਉਸ ਦੇ ਜੋ ਮਸਤਕਿ¹⁰ ਲਗਦਾ ਹੈ ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਦਾ ਹੈ ॥ ਅਗਮ
ਨਿਗਮ ਆਖਿ ਸੁਣਾਇਦਾ ਹੈ । ਐਸਾ ਹੈ ਜੋ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣੀਐ ॥ ਬਾਬੇ

¹ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਾਵਾਂ ਵਿਚੋਂ ਪਵਿਤ੍ਰ । ²‘ਕੈਦੀ’ (ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ.) । ³ਸਕੀ ।

⁴ਪੈਰ ਚੁੰਮੇ । ⁵ਬਚਨ । ⁶ਪੀੜੀ ਦਰ ਪੀੜੀ; ਪਾਠਾਂਤਰ: ‘ਚਿਰ ਤੀਕ’
(ਸ. ਸਿ. ਅ.) । ⁷ਖੁੱਸ । ⁸ਸਾਮੁਣੇ । ⁹ਸ਼ੋਰ, ਪ੍ਰਸਿਧ । ¹⁰ਮੂੰਹ ਮੱਥਾ ।

- ਦੇ ਸਲੋਕ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚਿ ਖਿੰਡਿ ਪਏ ॥ ਪਰਥਾਇ ਕੇ ਸਲੋਕ ॥ ¹ਕੂੜ ਨਿਖੁਟੈ
ਨਾਨਕਾ ਓੜਕ ਸਚੁ ਰਹੀ ॥ ਅਹਿ ਜਿ ਫਕੀਰ ²ਵਡੇ ਝਲਾਘੇ² ਕਾਨੇ
੧੮੬ (ੳ) ਵਜਾਇ/ਦੇ ਹੈਨਿ ਅਤੈ ਫਿਰਦੈ ਹੈਨਿ ਮੁਹ ਨਾਲਿ ਵਜਾਇਦੈ ਹੈਨਿ ॥ ਉਹ
ਸਲੋਕ ਦੇਨਿ ॥ ਸਲੋਕ ਜਿ ਸੁਣਨਿ ਸੋ ਆਖਨਿ ਭਾਈ ਨਾਨਕ ਭਲਾ ਹੈ ॥
ਜਿਸਦੇ ਏਹ ਵਾਕ ਹੈਨਿ ॥ ਲੋਕਾ ਵਿਚ ਬਹੁਤੁ ਨਾਉ ਪਰਗਟੁ ਹੋਇਆ
ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਾ ॥ ਲੋਕ ਲਗੇ ਆਵਣ ॥ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਹੁਕਮੁ ਸਾ ਜੇ ਬਾਬੇ
ਥੇ ਆਵੈ ਸੁ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਇ ॥ ਸਿਖ ਹੋਦੇ ਜਾਨਿ ॥ ਬਹੁਤੁ ਸਿਖ ਹੋਏ ॥
੧੮੬ (ਅ) ਜਿਥੈ ਦ/ਰੀਆਉ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ ਬਾਬਾ ਬੈਠਾ ਰਹਦਾ ਓਥੈ ਲੋਕ ਝੁਬਿ³ ਗਏ ॥
ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜੋਗੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਤਪੈ ਤਪੀਸਰ ਦਿਗੰਬਰ⁴
ਬੈਸਨੋ ਉਦਾਸੀ ਬੈਰਾਗੀ ਗਿਰਹੀ ਖਾਨ ਖਵਾਨੀ[ਨ]⁵ ਉਮਰਾਉ⁶ ਕਰੋੜੀਆ
ਜੁ ਕੋਈ ਪਰਮੇਸਰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਸਾ ਸੋ ਉਸਤਤਿ ਲੈ ਉਠਿਆ ॥ ਬਾਬੇ
੧੮੭ (ੳ) ਨਾਨਕ ਕੀ ॥ ਜੋ ਕੋਈ ਆਵੈ ਸੋ ਸੰਤੋਖਿਆ ਜਾਇ ॥ ਦਰ/ਸਨੁ ਦੇਖਦਿਆ
ਹੀ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਵੈ ॥ ਜੋ ਵੈਖੇ ਸੋ ਆਖੈ ਵਾਹੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਵਾਹੁ ਬਾਬਾ
ਨਾਨਕ ॥ ਏਹੋ ਆਖਨਿ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚਿ ਉਪਮਾ ਬਹੁਤੁ ਹੋਈ ॥ ਉਸ ਥਾਵ
ਦਾ ਜੋ ਸਿਰਦਾਰ ਥਾ ਉਨ ਕਹਿਆ ਏਹੁ ਕਉਣ ਬਾਬਾ ਪੈਦਾ ਹੂਆ ਹੈ ॥
ਜਿ ਸਭ ਕੋਈ ਇਸੀ ਕਾ ਨਾਉ ਲੇਤਾ ਹੈ ॥ ਹਿੰਦੂ ਤਉ ਖਰਾਬ ਕੀਏ ਥੇ
੧੮੭ (ਅ) ਇਨ ਮੁਸਲ/ਮਾਨਾ ਕਾ ਭੀ ਈਮਾਨੁ ਖੋਇਆ ॥ ਇਸ ਨਾਨਕ ਉਪਰਿ ਸਭ
ਈਮਾਨ ਲਿਆਵਤੇ ਹੈ ॥ ਆਪਣਿਆ ਲੋਕਾ ਨੋ ਕਹਿਆ ਚਲਹੁ ਇਸ ਕਉ
ਬੰਧਿ ਲੇ ਆਵਹਿ ॥ ਉਹੁ ਕਰੋੜੀਆ ਏਹੀ ਨੀਅਤਿ ਕਰਿਕੇ ਚੜਿਆ ॥ ਜਾ
ਚਲਿਆ ਤਾ ਘੋੜਾ ਪਾਖੜ⁷ ਪਇਉਸੁ ॥ ਤਦੋ ਫਿਰਿ ਰਹਿਆ ॥ ਅਗਲੇ
੧੮੮ (ੳ) ਦਿਨ ਭੀ ਚੜਿਆ ॥ ਆਵਦਾ ਆ/ਵਦਾ ਅੰਨਾ ਹੋਇ ਗਇਆ ॥ ਕਿਛੁ
ਦਿਸ ਨ ਆਵਸੁ ॥ ਘੋੜਾ ਖਿੰਜ⁸ ਖੜਾ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ॥ ਕਹਣੇ ਲਗਾ
ਏ ਲੋਕਹੁ ਕਾਈ ਬਲਾਇ ਪੜੀ ਹੈ ਮੇਰੇ ਤਾਈ ਕਿਛੁ ਸੂਝਤਾ ਨਾਹੀ ॥
ਘੋੜਿਹੁ ਉਤਰਿ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ॥ ਵਿਛਾਵਣੇ ਪਾਇ ਬੈਠ
ਗਏ ॥ ਝਟੁ ਇਕੁ ਪਹਰ ਇਕੁ ਬੈਠੇ ਸੁਝੈ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ॥
੧੮੯ (ਅ) ਤਾ ਲੋਕਾ ਨੋ ਕਹਣੇ ਲਗਾ ਏ ਯਾਰੋ ਕਿ/ਆ ਹੋਤਾ ਹੈ ਜਿ ਮੈਨੂੰ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ

¹ਇਹ ਤੁਕ ਰਾਮਕਲੀ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚੋਂ ਹੈ (ਦੇਖੋ ਸ੍ਰੀ. ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੯੫੩)

²ਤੜਕ ਸਾਰ, ਪ੍ਰਾਤਾ ਕਾਲ । ³ਵਹੀਰਾਂ ਘਤ ਕੇ ਆਏ ।

⁴ਨੰਗੇ ਰਹਣ

ਵਾਲੇ ਸਾਧੂ, ਇਕ ਜੈਨ ਫਿਰਕਾ । ⁵ਖ਼ਾਨ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ ।

⁶ਅਮੀਰ ਦਾ

ਬਹੁ ਬਚਨ ਹੈ, ਸਰਦਾਰ । ⁷‘ਫਰਕ’ (ਫੜਕ) (ਸ਼. ਸਿ. ਅ)

⁸ਖਿੜ, ਆਕੜ ।

ਸੂਝਤਾ ॥ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਜੀਉ ਖੁਦਾਇ ਕਉ ਯਾਦ ਕਰੀਐ ॥ ਖੁਦਾਇ
ਪਨਹ¹ ਕਰੇਗਾ ॥ ਆਪਣੇ ਜੇਹਾ ਤਸਬੀ ਫੇਰਿ ਰਹਿਆ ਕਿਛੁ ਦਿਸ ਆਵਸੁ
ਨਾਹੀ ॥ ਪੀਰ ਆਪਣੇ ਨੋ ਯਾਦਿ ਕਰ ਰਹਿਆ ॥ ਅੰਨ੍ਹ ਘੋਪ ਹੋਇ ਬੈਠਾ
ਨਿਰਾਨੁ² ਅੰਨਾ ॥ ਲੋਕੀ ਭੀ ਕਹਿਆਸੁ ਅਤੇ ਜੀ ਭੀ ਵਸੀਆਸੁ॥/ਲੋਕੀ ਕਹਿਆ
ਜੀ ਅਸੀ ਕਹਿ ਨਾਹੀ ਸਕਦੇ ਅਜੀ ਜੇ ਹੁਕਮੁ ਹੋਵੈ ਤਾ ਅਰਜ ਕਰੇਹਾ । ਕਹਹੁ
ਲੋਕਹੁ ਜਿ ਕਿਆ ਹੂਆ ਹੈ ॥ ਅਖੈ ਜੀ ਜਾ ਤੂੰ ਕਲਿ ਚੜਿਆ ਸਹਿ ਤਾ ਉਹ
ਘੋੜਾ ਸਿਰ ਸਦਕੇ³ ਹੂਆ ॥ ਆਜ ਏਹ ਕਿਛੁ ਹੂਆ ਦਿਖਾ ਇਸੈ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ
ਹੀ ਦਾ ਨਾਉ ਲੇਹੁ ਮਤੁ ਖੁਦਾਇ ਬਖਸੇ ॥ ਐ ਭਾਈ ਲੋਕਹੁ ਮੇਰੇ ਮਨ ਮਹਿ/
ਭੀ ਏਹੀ ਆਵਤੀ ਹੈ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕੀਆ ਸੁ ਨਾਨਕ ਹੀ ਕੀਆ ਹੈ ॥ ਬਾਬਾ
ਨਾਨਕ ਵਡਾ ਪੀਰੁ ਹੈ ॥ ਐ ਯਾਰੋ ਸਭ ਤੁਮ ਬੰਦਗੀ ਕਰਹੁ ॥ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ
ਕੀ ॥ ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਹਮ ਮਹਿ ਤਕਸੀਰ⁴ ਹੂਈ ਹੈ ॥ ਖੁਦਾਇ ਕੇ ਵਾਸਤੇ
ਮੇਰੇ ਤਾਈ ਬਖਸੀਐ ॥ ਤੇਰੇ ਪਾਉ ਆਇ ਦੇਖਾ ॥ ਜਿਤਨੇ ਲੋਕ ਸੇ ਸਭਨੀ
ਹਥ ਜੋੜੇ ਹਿੰਦੂਆ ਮੁਸਲਮਾਨਾ ॥/ ਏ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਤੂੰ ਅਬ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੋਇ
ਬਖਸ ॥ ਸਭ ਪੈਰੀ ਪਏ ਤਾ ਅਖੀ ਸੋਝੀ ਹੋਇ ਆਈ ॥ ਫਿਰਿ ਅਸਵਾਰ
ਹੋਇਆ ॥ ਸਭਨੀ ਆਖਿਆ ਜਿ ਵਾਹੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਵਾਹੁ [ਬਾਬਾ]⁵ ਨਾਨਕੁ
ਜਾ ਅਸਵਾਰ ਹੋਇਆ ਤਾ ਪੇਟੁ ਸੂਲ ਉਤਰਿਓਸੁ ॥ ਫਿਰਿ ਉਤਰਿ
ਪਇਆ ॥ ਜਾ ਉਤਰਿਆ ਤਾ ਚੰਗਾ ਫੇਰਿ ਚੰਗਾ ਹੂਆ ॥ ਚੰਗਾ ਹੂਆ ਤਾ
ਫੇਰਿ ਚੜਿਆ ॥ ਤਾ ਫੇਰਿ / ਪੇਟ ਸੂਲ ਹੂਆ ॥ ਫੇਰਿ ਉਤਰ
ਪਇਆ ॥ ਜਾ ਉਤਰੇ ਤਾ ਚੰਗਾ ਹੋਵੈ ॥ ਜਾ ਚੜੈ ਤਾ ਅਉਖਾ ਹੋਵੈ ॥
ਤਾ ਲੋਕਾ ਵਜੀਰਾ ਕਹਿਆ ਜੀ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਵਡਾ ਮਰਦੁ⁶ ਹੈ ॥ ਦਿਖਾ
ਤੁਮ ਪਾਵ⁷ ਹੀ ਪਿਆਦੇ⁸ ਹੋਇ ਚਲੁਹੁ ॥ ਪਾਵ ਪਿਆਦਾ ਹੋਇ ਚਲਿਆ ॥
ਤਾ ਸੁਖੀ ਪਹੁਚਿਆ ॥ ਆਇਆ ਪੈਰੀ ਤੁਰਦਾ ਜਿਥੈ ਬਾਬੇ ਦੀ ਦਰਗਾਹ
ਨਦਰਿ ਪ/ਈਆਸੁ ਤਿਥੇ ਲਗਾ ਸਿਜਦੇ ਕਰਨਿ ॥ ਆਇ ਪਹੁਚਿਆ ਸਿਖਾ ਨੋ
ਆਇ ਮਿਲਿਆ ॥ ਉਨੀ ਜਾਇ ਮੁਜਰਾ⁹ ਕੀਤਾ ॥ ਬਾਬੇ ਸਦਾਇ ਲਇਆ ॥
ਬਾਬੇ ਰਖਿਆ ਬਹੁਤੁ ਦਿਨ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਅਰਜ ਕੀਤੋਸੁ ਅਜੀ ਤੂੰਹੈ
ਪੂਰਨ ਪੁਰਖ ਹੈ ਪਰ ਹਉ ਤੇਰਾ ਮੁਰੀਦ ਹਾ ॥ ਕਿਛੁ ਮੇਰੇ ਤਾਈ ਇਨਾਮੁ¹⁰

੧੮੯ (ੳ)

੧੮੯ (ਅ)

੧੯੦ (ੳ)

੧੯੦ (ਅ)

੧੯੧ (ੳ)

¹ਹਿਫਾਜ਼ਤ ।²‘ਨਿਰੰਨ’ (ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ.) ।³ਕੁਰਬਾਨ, ਦੇ ਭਾਰ, ਮੂੰਧਾ ।⁴ਭੁੱਲ ।⁵ਇਹ ਪਦ ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ. ਵਾਲੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਇਆ ਹੈ ।⁶ਪੁਰਖ, ਪਾਠਾਂਤਰ ‘ਪੀਰ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।⁷ਪੈਰ ।⁸ਪੈਦਲ ।⁹ਨਾਰ, ਨ੍ਰਿਤ, ਸਜਦਾ ।¹⁰ਇਥੇ ਭਾਵ ‘ਸੇਵਾ’ ਤੋਂ ਹੈ ।

- ੧੯੧ (ਅ) ਮਿਲੈ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜੋ ਤੂ ਇਨਾ/ਮੁ ਮੰਗਦਾ ਹੈ ਸੋ ਮੇਰੇ ਕੰਮੁ ਨਾਹੀ ॥ ਬਾਬੇ ਤਾਈ ਆਖਿਉਸੁ ਜੀ ਚਕੁ ਬਣਾਇ ਦੇਦਾ ਹਾ ॥ ਗੁਰੂ ਆਖਿਆ ਭਲਾ ਜੀਉ ॥ ¹ਤਾ ਜਮਣ ਵਾਲੀ ਚਕੁ ਬਧਾ¹ ॥ ਸੇਵਕਾ ਨੋ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਬਚਾ ਵਾਹਗੁਰੂ ਕਹਹੁ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਅਨਾਜ ਹੋਵੈ ਸੋ ਬਾਬੇ ਕੀ ਧਰਮਸਾਲਾ ਲੈ ਜਾਹੇ ॥ ਓਨਿ ਸੂਤ² ਬਨਾਇ ਛਡਿਆ ॥ ਉਥੈ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਟਿਕਾਉ ਕੀਤਾ ॥ ਓਹ ਚ/ਕ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਕਰ ਬਧਾ ॥੨੦॥ ਸਾਖੀ ਹੋਰੁ ਚਲੀ ॥

- [ਭਗੀਰਥ ਤੇ ਬਾਣੀਆ] ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਮਾਤਾ ਸਦਾਇ ਲਈ ॥ ਜੋ ਕੋਈ ਆਪਣਾ ਆਦਮੀ ਸਾ ਸਭ ਸਦਾਇ ਲਏ ॥ ਸੰਗਤਿ ਸਿਖ ਹੋਦੇ ਜਾਨਿ ॥ ਬਾਬੇ ਓਹੁ ਭੇਖ ਉਤਾਰਿਆ ॥ ਇਕ ਚਾਦਰ ਤੇੜ ਇਕ ਉਪਰਿ ਦੋਇ ਕਛੋਟੇ ਸਿਰਿ ਪਟੁਕਾ ॥ ਨਿਰੰਜਨ ਨਿਰੰਕਾਰ ਕਾ ਸਰੂਪ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਕਰਣ /ਕਾਰਣ ਸਮਰਥ ਜਗਤ ਨਿਸਤਾਰਣ ³[ਕਉ ਆਇਆ] ॥³ ਜਗਤ ਮੇਲਣੇ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਬਧਾ ॥ ਉਤੈ ਥਾਇ ਨਿਵਾਸੁ ਕੀਤੋਨੁ ॥ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਦੀਅਹੁ ਪਰਕ੍ਰਿਤਹੁ⁴ ਪਾਕੁ । ਪਰ ਪਰਮੇਸਰ ਕੇ ਵਚਨ ਕਰਿਕੇ ਸੰਸਾਰ ਨਿਸਤਾਰਣ ਨੋ ਇਸ ਜਗ ਆਇ ਪ੍ਰਗਟਿਆ ॥ ਜਗਤ ਵਿਚਿ ਸੋਭਾ ਉਭਰੀ ॥
- ੧੯੨ (ਅ)
- ੧੯੩ (ੳ) ਵਾਹੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਵਾਹੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ॥/ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਭਿਰਾਉ ਸੀ ॥ ਉਨ ਆਇ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਥੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਜੀਉ ਬੇਟੀ ਦਾ ਵਿਆਹੁ ਹੈ ਹਉ ਇਕਲਾਪਾ ਹਾ ਮੈ ਥੀ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ਹੋਦਾ ਕਿਛੁ ਪਰਮੇਸਰ ਦੇ ਅਰਥ ਮੇਰਾ ਅੰਗੀਕਾਰੁ ਕੀਚੈ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੇ ਜੀ ਮਿਹਰ ਆਈ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਭਾਈ ਜੋ ਕਿਛੁ ਤੁਧੁ ਵਸਤੁ ਲੋੜੀਦੀ ਹੈ ਸੋ ਆਖ ॥ ਅ/ਸੀ ਅਣਾਇ ਦੇਹਾ ॥ ਓਨਿ ਵੀਆਹ ਦੀਆ ਵਸਤੂ ਜਿਤਨੀਆ ਸਨਿ ਲਿਖਾਇ ਆਗੈ ਆਣ ਰਖੀਆ ॥ ਜੀ ਏਹ ਵਸਤੂ ਲੋੜੀਦੀਆ ਹੈਨਿ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਪਣੇ ਸਿਖ ਨੋ ਆਗਿਆ ਕੀਤੀ ॥ ਭਗੀਰਥ ਅਣਦੁ ਬਾਬੇ ਦਾ ਸਿਖੁ ਸੀ ॥ ਗੁਰੂ ਆਖਿਆ ਭਗੀਰਥ ਅਜੁ ਲਾਹੌਰਿ ਜਾਹਿ ਅਤੈ ਭਲਕੇ ਵਸਤੂ ਜਿਤਨੀਆ ਲਿਖੀਆ ਹੈਨਿ ਸੋ/ ਭਲਕੇ ਹੀ ਲੈ ਆਵਣੀਆ ॥ ਜੇ ਭਲਕੇ ਰਹਿਉ ਤਾ ਜਨਮੁ ਵਿਗੜੀਗਾ ॥ ਓਹੁ ਭੈਮਾਨ ਹੋਦੋ ਦਉੜਿਆ । ਲਾਹੌਰ ਆਇਆ ॥ ਲਾਹੌਰਿ ਆਇ ਕੇ ਇਕ ਬਾਣੀਏ ਨੋ ਮਿਲਿਆ ॥ ਜਿ ਮੈ ਇਤਿਨੀਆ
- ੧੯੩ (ਅ)
- ੧੯੪ (ੳ)

¹ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦਾ ਇਹ ਪਹਲਾਨਾਂ ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਵਾਲੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਨ ਇਹ ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮਸਾਖੀ ਤਥਾ ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਵਾਲੀ ਜਨਮਸਾਖੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ । ²ਦਸਤੂਰ । ³ਇਹ ਪਦ ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ. ਵਾਲੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਏ ਹਨ । ⁴ਸੁਭਾਉ ।

ਵਸਤੂ ਲੋੜੀਦੀਆ ਹੈਨਿ ਮੈਨੋ ਤੂੰ ਆਣ ਦੇਹਿ ॥ ਓਨਿ ਆਖਿਆ ਤੂੰ ਅਜੁ
 ਰਹੁ ਭਲਕੇ ਨੋ ਸਭੇ ਵਸਤੂ ਹੋਇ ਆਵਨਗੀਆ ॥ ਭਗੀਰ/ਥ ਆਖਿਆ
 ਮੈ ਅਜੁ ਜਾਣਾ ਹੈ ॥ ਤਾ ਓਨਿ ਬਾਣੀਏ ਆਖਿਆ ਹੋਰੁ ਵਸਤੂ ਹੋਨਗੀਆ
 ਪਰੁ ਚੂੜਾ ਅਜੁ ਨ ਹੋਸੀ ॥ ਚੂੜਾ ਚੀਰਾਇਦੇ ਰੰਗਾਇਦੇ ਰਾਤਿ ਪਵੈਗੀ । ਅਜੁ
 ਤੰ ਰਹੁ ਭਲਕੇ ਜਾਏ ॥ ਤਬ ਭਗੀਰਥ ਆਖਿਆ ਹੁਕਮ ਬਾਬੇ ਦਾ ਹੈ ਜਿ ਜਨਮੁ
 ਵਿਗੜੀਗਾ ॥ ਤਬ ਓਨਿ ਬਾਣੀਏ ਕਹਿਆ ਰੇ ਕਲੀ ਕਾਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਕਿਆ ਹੈ/ਨਿ
 ਜਾ ਕੈ ਕਹੈ ਜਨਮੁ ਵਿਗੜੈਗਾ ॥ ਤੂ ਚੁਕਤਾ¹ ਹੈ ॥ ਤਾ ਭਗੀਰਥ ਕਹਿਆ ਜਿ
 ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਮਹਾ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ॥ ਤਬ ਓਨਿ ਬਾਣੀਏ ਕਹਿਆ ਰੇ ਘਰ ਬੂਡੇ ਕਲੀ ਕਾਲ
 ਮਹਿ ਮਹਾ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਕਹਾ ॥ ਤਾ ਭਗੀਰਥ ਕਹਿਆ ਭਾਈ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਨਿਰੰਜਨ
 ਪੂਰਾ ਹੈ ॥ ਤਬ ਓਨਿ ਬਾਣੀਏ ਕਹਿਆ ਪਿਸ² ਤੂੰ ਚਲੁ ॥ ਮੈ ਭੀ
 ਤੇਰੇ ਸਾਥਿ ਚਲਾ ॥ ਏ/ਕ ਚੂੜਾ ਮੇਰੇ ਘਰ ਹੀ ਹੈ ਰੰਗਾ ਹੂਆ ॥ ਤੂੰ
 ਆਪਣੇ ਪੈਸੇ ਗਿਰਹ³ ਬਾਧ ॥ ਜਿ ਤੇਰਾ ਗੁਰੂ ਮਹਾ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਤਾ ਤੇਰਾ ਭੀ
 ਗੁਰੂ ਅਤੈ ਮੇਰਾ ਭੀ ਗੁਰੂ ॥ ਅਰੁ ਜੇ ਮਹਾ ਪੁਰਖੁ ਨ ਹੋਇਗਾ ਤਾ ਵਸਤੂ
 ਦੇ ਆਵਾਗਾ ਅਰੁ ਮੋਲੁ ਲੇ ਆਵਾਗਾ ॥ ਤਬ ਭਗੀਰਥ ਅਰੁ ਬਾਣੀਆ
 ਦੋਨੋ ਚਲੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਆਏ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਭਗੀ/ਰਥ ਜਿਧਰਿ
 ਜਾਹਿ ਤਿਤੈ ਧਿਰਿ ਪਿੜ⁴ ਬੰਧਿ ਆਵੈ ॥ ਅਜੇ ਓਹੁ ਆਵਦੇ ਹੀ ਸੇ
 ਓਨੀ [ਇ]ਹੁ ਬਾਤ ਸੁਣਿ ਪਾਈ ॥ ਤਬ ਬਾਣੀਏ ਕੇ ਕੰਨ ਉਘੜ ਗਏ ॥
 ਤਬ ਬਾਣੀਏ ਕਹਿਆ ਏ ਪਰਮੇਸਰ ਏਹੁ ਤਉ ਅੰਤਰਿਜਾਮੀ ਹੈ ॥ ਆਇ
 ਪੈਰੀ ਪਏ ॥ ਤਬ ਉਸ ਬਾਣੀਏ ਕੀ ਨਿਸਾ ਦਰਸਨ ਦੇਖਤੇ ਹੀ ਹੋਈ ॥
 ਪੈਰੀ ਪਉਦੇ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋ/ਇ ਗਇਆ ॥ ਤੀਨ ਬਰਸ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ
 ਰਹਿਆ ॥ ਤੀਨ ਬਰਸ ਜਾ ਰਹਿਆ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੀ ਬਾਣੀ ਬਹੁਤੁ
 ਲਿਖਿ ਕਰਿ ਪੋਥੀਆ ਲੀਤੀਆ ॥ ਗੁਰੂ ਪਾਸਹੁ ਵਿਦਾ ਹੋਦੇ ਘਰਿ
 ਆਇਆ ਲਾਹੌਰਿ ॥ ਪਰੁ ਓਹੁ ਬਾਣੀਆ ਸਾਹੁ ਲੋਕ ਥਾ ॥ ਓਨਿ
 ਬੋਹਿਥਾ⁵ ਭਰਿਆ ॥ ਸਮੁੰਦ੍ਰ ਗਇਆ ॥ [ਸਾਖੀ ਰਾਜੇ ਸਿਵਨਾਭ ਨਾਲ
 ਹੋਈ] ਓਹੁ ਗਇਆ ਜਾਹਾ ਰਾਜਾ ਸਿਵਨਾ/ਭ ਥਾ ॥ ਓਸੁ ਨਗਰੀ ਜਾਇ
 ਰਹਿਆ ॥ ਬੈਪਾਰੁ ਕਰੇ ਧਰਮ ਕਾ ॥ ਜਿਥੈ ਪਹਰ ਰਾਤਿ ਹੋਵੈ ਤਿਥੈ ਉਠਿ
 ਕਰਿ ਠੰਢੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲਿ ਨਾਵੈ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਜੋ

੧੯੪ (ਅ)

੧੯੫ (ੳ)

੧੯੫ (ਅ)

੧੯੬ (ੳ)

੧੯੬ (ਅ)

੧੯੭ (ੳ)

¹ਭੁਲਦਾ ।

²ਤਾਂ ਫਿਰ (?) ।

³ਗੰਢ ।

⁴ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਹਜ਼ਮ ।

⁵ਜਹਾਜ਼ ।

- ਮੇਰਾ ਸਿਖੁ ਠੰਢੈ ਪਾਣੀ ਨਾਵੈ ॥ ਪਰਮੇਸਰ ਕੀ ਦਰਗਾਹ ਓਸ ਨੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ
ਪੀਆਈਐ ॥ ਅਜੂਨੀ ਸੰਭਉ ਕੇ ਸੇਗਿ ਸਮਾਵੈਗਾ ॥ ਜਹਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਾ
੧੯੭ (ਅ) ਨਿਵਾਸੁ ਹੈ ਤਹਾ ਓਹੁ ਸਾਥਿ ਰਖੀਐਗਾ ॥ ਅਰੁ ਬੇ/ਦ ਕਹਤਾ ਹੈ ਪਹਰ
ਰਾਤਿ ਰਹਦੀ ਨਾਵੈ ਤਿਸਨੋ ਸਵਾ ਮਣ ਸੁਇਨੇ ਕਾ ਪੁੰਨੁ ਹੈ ॥ ਜੇ ਦੁਹ^੧
ਘੜੀਆ ਰਾਤਿ ਨਾਲਿ ਨਾਵੈ ਤਿਸਨੋ ਸਵਾ ਮਣ ਰੁਪੇ ਕਾ ਪੁੰਨੁ ਹੈ ॥ ਜੇ
ਘੜੀ ਝਲਾਘ ਦੀ ਨਾਲਿ ਨਾਵੈ ਤਿਸਨੋ ਸਵਾ ਮਣ ਦੁਧ ਕਾ ਪੁੰਨੁ ਹੈ ॥ ਜੇ
ਪਰਭਾਤ ਨਾਵੈ ਤਿਸਨੋ ਸਵਾ ਮਣ ਪਾਣੀ ਕਾ ਪੁੰਨੁ ਹੈ ॥ ਏਹੁ ਤਉ
੧੯੮ (ੳ) ਬੇਦ ਕਹਿਆ ॥ ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਜੋ/ਮੇਰਾ ਸਿਖੁ ਪਹਰਿ
ਰਾਤ ਨਾਲ^੨ ਨਾਵੈ ਪਾਣੀ ਠੰਢੇ ਤਿਸ ਕੀ ਪਰਮ ਗਤਿ ਹੋਵੈਗੀ ॥ ਜੀਵਦਾ
ਭੀ ਮੁਕਤੁ ਮੁਆ ਭੀ ਮੁਕਤੁ ॥ ਤਬ ਓਹੁ ਬਾਣੀਆ ਪਹਰ ਰਾਤਿ ਰਹਦੀ
ਨਾਲਿ ਨਾਵੈ ਠੰਢੇ ਪਾਣੀ ॥ ਜਪੁ ਪੜੈ ਸਬਦੁ ਪੜੈ ਪੋਥੀ ਪੜੈ ਅਤੇ
ਪਰਭਾਤ ਹੋਦੀ ਨੋ ਪਰਸਾਦ ਜੇਵ ਕੈ ਜਾਇ ਸੰਸਾਰ[ਕੀ]^੩ ਪਰਕਿਰਤ^੪ ਕਰੈ ॥
੧੯੮ (ਅ) ਰਾਤੀ ਆਵੈ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰੈ ॥ ਆਰ/ਤੀ ਸੋਹਿਲਾ ਕਰਿ ਕੈ ਪੈ ਸਵੈ ਸਿਖ
ਕੀ ਪਰਕਿਰਤ ਰਹੈ ॥ ਉਸ ਬਿਲਾਇਤ^੫ ਕੇ ਲੋਕ ਥੇ ਸੋ ਦਿਨ ਚੜੇ
ਇਸਨਾਨੁ ਕਰਹਿ ਦੁਆਦਸ^੬ ਟਿਕੇ ਚੜਾਵਹਿ ॥ ਅਰੁ ਆਇਤਵਾਰ
ਅਮਾਵਸਿਆ ਇਕਾਦਸੀ ਕਰਹਿ ॥ ਬ੍ਰਤ ਰਹੈ ਦੇਹੁਰੇ ਕੀ ਪੂਜਾ ਕਰਹਿ ॥
੧੯੯ (ੳ) ਠਾਕੁਰ ਦੁਆਰੇ ਜਾਹਿ ॥ ਓਹੁ ਬਾਣੀਆ ਨਾ ਬ੍ਰਤ ਨਾ ਪੂਜਾ ਨਾ ਉਮਸਿਆ
ਨ ਆਇਤਵਾਰ ਉਨਾ ਕੀ ਕਾਈ ਪਰਕਿਰਤ ਨਾ ਕਰੈ ॥ /ਉਸੁ ਬਿਲਾਇਤ
ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਜਾਨਿ ਅਰੁ ਓਹੁ ਪਰਕਿਰਤ ਨ ਕਰਹਿ ਤਿਸ ਕਉ ਓਇ ਭਰਿਸਟਿ
ਕਰਹਿ ॥ ਤਬ ਉਨਹੁ ਲੋਕਹੁ ਉ[ਸ] ਬਾਣੀਏ ਕੀ ਚਰਚਾ ਚਲਾਈ ॥ ਬਾਤ
ਚਲਤੀ ਚਲਤੀ ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਪਹਿ ਗਈ ॥ ਜੀ ਈਹਾ ਏਕੁ ਬਾਣੀਆ
ਹੈ ਅਰੁ ਹਿੰਦੂ ਬਾਣੀਆ ਕਹਾਵਤਾ ਹੈ ਅਰੁ ਕੰਮ ਭਰਿਸਟ ਕਰਤਾ ਹੈ ॥ ਨ
੧੯੯ (ਅ) ਬਰਤ ਨੇਮ^੬ ਨਾ ਏਕਾਦਸੀ ਅਮਾਵਸਿਆ ਨ ਆਇਤ/ਵਾਰ ਬਰਤੁ ਕੋਈ ਰਖਦਾ
ਨਾਹੀ ॥ ਦੇਹੁਰੇ ਠਾਕੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਤਾ ਨਾਹੀ ॥ ਐਸਾ ਕਰਮ ਭਰਿਸਟ ਹੈ ॥
ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਰੇ ਉਸ ਕਉ ਬੁਲਾਵਹੁ ਦਿਖਾ ਉਸ ਕਉ ਪੂਛਹਿ ॥
ਓਹੁ ਕਿਉ ਐਸੀਆ ਬਾਤਾ ਕਰਤਾ ਹੈ ॥ ਹਿੰਦੂ ਜਨਮੁ ਹੋਇ ਕੈ ॥ ਤਬ
ਰਾਜੇ ਕੇ ਲੋਗ ਉਸ ਕਉ ਬੁਲਾਇ ਲੇ ਗਏ ॥ ਤਬ ਓਹੁ ਬਾਣੀਆ ਰਾਮ

^੧‘ਚਾਰ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) । ^੨‘ਰਹਦੀ’ (ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ.) । ^੩ਮੂਲ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਵਿਚੋਂ
ਰਹਿਆ ਇਹ ਪਦ ਅਸਾਂ ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ. ਵਾਲੇ ਖਰੜੇ ਤੋਂ ਲੈ ਪਾਇਆ ਹੈ । ^੪ਨੇਮ
^੫ਦੇਸ । ^੬ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਪਖ ਦੀ ਬਾਰਵੀਂ ਤਿਥ ।

- ਰਾਮ ਕਰਿਕੈ ਸਿਰੁ ਨਿਵਾਇਓਸੁ ॥/ ਅਰੁ ਬੈਠ ਗਇਆ ॥ ਤਬ ਰਾਜੇ ੨੦੦ (ੳ)
ਪ੍ਰਛਿਆ ਰੇ ਬਾਣੀਏ ਤੂੰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਹੈ ਅਰੁ ਤੂੰ ਜੁ ਬਰਤ ਨੇਮ ਪੂਜਾ ਨਾਹੀ
ਕਰਤਾ ਸੋ ਕਿਉ ਨਾਹੀ ਕਰਤਾ ॥ ਤਬ ਉਨਿ ਬਾਣੀਏ ਕਹਿਆ ਜੀਉ ਜਿਸ
ਕਾਰਨ ਤੁਮ ਬਰਤ ਨੇਮ ਪੂਜਾ ਕਰਤੇ ਹੋ ਸੋ ਮੈ ਪਾਈ ॥ ਕਿਆ ਬਰਤ ਨੇਮ
ਕਰਾ ॥ ਤਬ ਰਾਜੇ ਪ੍ਰਛਿਆ ਕਵਨ ਬਸਤ ਤੈ ਪਾਈ ॥ ਜਿਸ ਤੇ ਤੇਰਾ
ਸੰਤੋਖ ਹੂਆ ॥ ਤਬ ਬਾਣੀਏ/ ਕਹਿਆ ਮੈ ਮਹਾ ਪੁਰਖੁ ਕਾ ਦਰਸਨ ੨੦੦ (ਅ)
ਪਾਇਆ ॥ ਤਿਸਤੇ ਮੇਰੀ ਮੁਕਤਿ ਹੋਈ ॥ ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਤੇਰੀ ਨਿਸਾ
ਹੋਈ ਉਸ ਕੈ ਦਰਸਨ ॥ ਤਬ ਬਾਣੀਏ ਕਹਿਆ ਜੀ ਪਰਮੇਸਰ ਮਿਲਿਆ
ਤਉ ਨਿਸਾ ਕੀ ਕਿਆ ਚਲੀ ਹੈ ॥ ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਰੇ ਬਾਣੀਏ ਐਸਾ
ਕਲਿਜੁਗ ਮਹਿ ਮਹਾ ਪੁਰਖੁ ਕਉਨੁ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਦਰਸਨ ਮੁਕਤਿ ਪਾਈਐ ॥
ਤ/ਬ ਬਾਣੀਏ ਕਹਿਆ ਜੀ ਐਸਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਹੈ ॥ ਜਿਸ ਮਿਲਿਐ ਮੁਕਤਿ ੨੦੧ (ੳ)
ਜਾਈਐ ॥ ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਉਸ ਕੇ ਬਾਕ¹ ਮੇਰੇ ਤਾਈ ਸੁਨਾਵਹੁ
ਬਤਾਵਹੁ ॥ ਜੈਸਾ ਹੈ ਤੈਸਾ ਉਨਹੁ ਵਾਕਹੁ ਤੇ ਪਛਾਨੀਐਗਾ ॥ ਤਬ ਉਨ ਗੁਰੂ
ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕੀ ਬਾਣੀ ਪ੍ਰਗਟਾਈ ॥ ਤਬ ਰਾਜਾ ਸਿਵਨਾਭ ਸੁਣਿ ਕੈ ²ਪਤਰ
ਪਤਰ² ਹੋਇ ਗਇਆ ॥ ਰੋਮ ਰੋਮ ਗਦਗਦ ਹੋਇ ਗਇਆ ॥ ਗੁਰੂ/ ਬਾਬੇ ੨੦੧ (ਅ)
ਕੀ ਬਾਣੀ ਰਾਜੇ ਸਮਝੀ ॥ ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਰੇ ਬਾਣੀਏ ਜਿਸ ਕੇ ਏ ਬਾਕ
ਹੈ ਸੋਈ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ॥ ਤਬ ਰਾਜਾ ਸਿਵਨਾਭ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਾ ਸਿਖ ਹੂਆ ॥
ਤਬ ਰਾਜੇ ਸਿਵਨਾਭ ਕਹਿਆ ਜਿ ਹੋ ਭਾਈ ਬਾਣੀਏ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਤਾਈ ਆਪਣੇ
ਸਾਥਿ ਲੈ ਚਲੁ ॥ ਜਿ ਮੈ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਾ ਦਰਸਨ ਕਰਉ ॥ ਤਬ
ਉਨਿ ਬਾਣੀਏ ਕਹਿਆ ਜੀ ਚਲੁ ਕਰਿ ਕਿਆ ਜਾਈ/ਐ ਤੂ ਪਹੁਚਿ ਸਕਹਿ ੨੦੨ (ੳ)
ਕਿ ਨ ਸਕਹਿ ਪਰ ਤੂੰ ਜੀਆ ਅਰਾਧਿ ਤੇਰੇ ਤਾਈ ਈਹਾ ਹੀ ਆਇ
ਮਿਲੈਗਾ ॥ ਤਬ ਰਾਜੇ ਸਿਵਨਾਭ ਕਹਿਆ ਕਿਸ ਧਰਤੀ ਬਾਬਾ ਰਹਤਾ ਹੈ ॥
ਤਬ ਉਨਿ ਬਾਣੀਏ ਕਹਿਆ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਕੀ ਧਰਤੀ ਰਹਤਾ ਹੈ ॥ ਲਾਹੌਰ
ਤੇ ਕੋਸ ਪੰਦ੍ਰਹ ਸੋਲਹ ਦਰੀਆਉ ਕੇ ਕਿਨਾਰੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਬਧਾ ਹੈ ਉਹਾ
ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਰਹਤਾ ਹੈ ॥ ਜੇ ਪੇਡ³/ ਜਨਮ ਤਲਵੰਡੀ ਰਾਇ ਭੋਏ ਭਟੀ ੨੦੨ (ਅ)
ਕੀ ਹੈ ਰਾਵੀ ਕੇ ਪਾਰ ॥ ਅਬ ਰਾਵੀ ਕੇ ਉਰਵਾਰ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਬਧਾ ਹੈ ॥
ਅਬ ਉਹਾ ਪੁਰਖੁ ਰਹਤਾ ਹੈ ॥ ਅਰੁ ਜਹਾ ਆਰਾਧੀਐ ਤਹਾ ਹਾਜਰੁ ਹੈ ॥
ਤਬ ਰਾਜੇ ਸਿਵਨਾਭ ਕਹਿਆ ਅਬ ਲਾਹੌਰ ਕਉ ਚਲਹੁ ॥ ਹਉ ਜਾਇ

¹ਵਾਕ, ਬਾਣੀ ।

²‘ਤ੍ਰਪਿਤ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

³(?)

੨੦੩ (ੳ)

ਦਰਸਨ ਕਰਉ ॥ ਤਬ ਉਨਿ ਬਾਣੀਏ ਕਹਿਆ ਜੇ ਮਹਾ ਪੁਰਖਾ ਕਾ ਸੁਭਾਉ
ਹੈ ਚਲਿ/ ਕੈ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਅਪੜ ਸਕਿਆ ॥ ਪਰ ਤੂੰ ਆਤਮੈ ਆਰਾਧਿ ॥ ਗੁਰੂ
ਬਾਬਾ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੈ ਤੁਝ ਕਉ ਈਹਾ ਹੀ ਆਇ ਮਿਲੈਗਾ । ਤਬ ਰਾਜੇ
ਸ਼ਿਵਨਾਭ ਕਹਿਆ ਹਮ ਕਉ ਈਹਾ ਹੀ ਦਰਸਨ ਦੇਗਾ ॥ ਤਬ ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ
ਮੰਨਿ ਲੀਤੀ ॥ ਤਬ ਉਹੁ ਬਾਣੀਆ ਵਿਦਿਆ ਹੂਆ ॥ ਉਨ ਬਾਣੀਏ ਚਲਤੀ

੨੦੩ (ਅ)

ਬਾਰ ਕਹਿਆ ਹੋ ਰਾਜਾ ਤੁਝ ਕਉ ਗੁਰੂ ਨਾਨ/ਕ ਮਿਲੈਗਾ ॥ ਪਰ ਤੂੰ¹ਲਖਤੁ
ਹੋਈਐ¹ ॥ ਕਿਆ ਜਾਣੀਐ ਕਿਤੁ ਰੂਪ ਆਇ ਕੇ ਤੁਝ ਕਉ ਦਰਸਨ ਦੇ ॥
ਜੋਗੀ ਕੇ ਕੈ ਸੰਨਿਆਸੀ ਕੇ ਦਿਗੰਬਰੀ ਕੇ ਖਤ੍ਰੀ ਕੇ ਬਹਮਣ ਕੇ ਬੈਸਨੋ ਕੇ ਕੈ
ਫਕੀਰ ਕੇ ਕੈ ਮੁਕਦਮ² ਕੇ ਕੈ ਹਿੰਦੂ ਕੇ ਕੈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੇ ਇਉ ਨਾਹੀ
ਜਾਣੀਤਾ ਜਿ ਕਿਸ ਰੂਪ ਤੁਝ ਕਉ ਆਇ ਮਿਲੈਗਾ ॥ ਆਵਸੀ ਸਹੀ ਪਰ ਤੂੰ

੨੦੪ (ੳ)

ਸਮਝ ਰਹੀਐ ॥ ਤਬ ਉਹੁ ਬਾਣੀਆ/ ਉਹਾ ਤੇ ਜਹਾਜੁ ਭਰਿ ਕੈ ਪਛਮ ਕਉ
ਚਲਾ ॥ ਰਾਜੇ ਕਉ ਪੀਛੇ ਬਹੁਤੁ ਉਦਾਸੀ ਲਾਗੀ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੇ ਦਰਸਨ
ਕੀ ॥ ਰਾਤਿ ਦਿਨ ਚਲਤੇ ਬੈਸਤੇ ਸੋਤੇ ਉਠਤੇ ਆਠ ਪਹਰ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕੇ
ਦਰਸਨ ਕੀ ਚਾਹ ਰਹੈ ॥ ਉਸ ਕਾ ਹੋਰ ਥੇ ਮਨੁ ਠਹਰਾਵੈ ਨਾਹੀ ॥

੨੦੪ (ਅ)

ਨਿਤਾਪਰਤ ਬਾਬੇ ਹੀ ਕੇ ਧਿਆਨ ਮਹਿ ਰਹੈ ॥ ਤਬ ਉਨ ਰਾਜੇ ਭਲੀਆ
ਭਲੀਆ ਮਹਾ ਸਰੂਪੀਆ ਚੇਰੀਆ³ ਪੈਦਾ/ਕੀਤੀਆ ॥ ਜਿ ਕੋਈ ਆਵੈ ਤਿਸ
ਕੀ ਤੁਮ ਸੇਵਾ ਕਰੋ ॥ ਰਾਜੇ ਉਨ ਕਉ ਕਹਿ ਛੋਡਾ ॥ ਜੇ ਕੋਈ ਤਪਾ ਤਪੀਸਰੁ
ਸੰਨਿਆਸੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਜੋਗੀ ਦਿਗੰਬਰ ਬੈਸਨੋ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨੁ ਫਕੀਰ
ਦਰਵੇਸ ਕੋਈ ਅਤੀਤ ਬੈਰਾਗੀ ਆਵੈ ਤਿਸ ਕੀ ਤੁਮ ਸੇਵਾ ਕਰੋ ਐਸੀ ਸੇਵਾ ਕਰੋ
ਉਨ ਕਾ ਧਰਮ ਛੁਟਿ ਜਾਇ ॥ ਰਾਜੇ ਕੇ ਜੀ ਏਹਾ ਬਸੀ ॥ ਜੇ ਕੋਈ ਪੂਰਾ ਹੋਇਗਾ

੨੦੫ (ੳ)

ਸੋ ਰਹੈਗਾ/ ਇਨਾ ਥੀ ॥ ਜੋ ਕਲੀ ਕਾਲ ਕਾ ਹੈ ਤਿਸ ਕਾ ਧਰਮ ਰਹੈਗਾ ਨਾਹੀ ॥
ਇਨਾ ਕੇ ਦੇਖਨੇ ਤੇ ॥ ਕਲਿ ਮਹਿ ਪੂਰਾ ਹੈ ਸੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਹੈ ॥ ਅਵਰੁ
ਕੋਈ ਪੂਰਾ ਨਾਹੀ ॥ ਕਲਿ ਕੇ ਬੀਚ ਏਹੋ ਪੁਰਖ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਹੈ ॥ ਇਸ
ਹੀ ਬਾਤ ਤੇ ਪਾਈਐ ॥ ਹੋਰ ਬਾਤ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਪਾਵਣੇ ਕੀ ॥ ਤਬ ਬਾਬਾ

੨੦੫ (ਅ)

ਨਾਨਕ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਪੂਰਨ ਪੁਰਖੁ ਅਰੁ ਰਾਜੇ ਕੇ ਅਰਾਧੇ ਬਾਬਾ ਉਹਾ ਜਾਇ
ਨਿਕਲਿਆ ॥/ ਏਕ ਜੋ ਬਾਗ ਥਾ ਸੋ ਕਈ ਬਰਸੋ ਕਾ ਸੂਕਾ ਉਸ ਕੇ ਚਉਗਿਰਦ
ਕੋਟ ਸੂਕਾ ਪੜਿਆ ਰਹਤਾ ॥ ਨ ਕੋਈ ਉਸ ਮਹਿ ਜਾਵੈ ਨ ਕੋਈ ਆਵੈ ॥
ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਉਸ ਹੀ ਬਾਗ ਮਹਿ ਜਾਇ ਵੜਿਆ ॥ ਬਾਬੇ ਕੇ ਪੈਰ ਪੜੇ

¹ਪਾਠਾਂਤਰ : ਲਖਤਾ ਰਹੀਅਹੁ (ਸ਼. ਸ਼ਿ. ਅ.) । ²ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਮੁਕਦਸ' ਹੈ ।

³'ਚੇਲੀਆਂ, ਦਾਸੀਆਂ ।

ਤੇ ਬਾਗੁ ਕਲੀਆ¹ ਛੋਡਿ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ॥ ਹਰਾ ਹੋਇ ਗਇਆ ॥ ਤਬ ਓਇ
 ਬਾਗਵਾਨ ਨੈ ਕਹਿਆ ਏ ਪਰਮੇਸਰੁ ਇਸ ਬਾਗੁ ਕੀ/ ਸਾਖਾ ਸੂਕੀ ਥੀ ਸੋ ਹਰੀ ੨੦੬ (ੳ)
 ਹੂਈ ॥ ਏਹੁ ਕਿਆ ਅਚਰਜੁ ਹੂਆ ॥ ਤਬ ਓਹ ਬਾਗਵਾਨ ਉਸ ਬਾਗ ਕਉ
 ਦੇਖਨੇ ਦਉੜਾ ॥ ਜਬ ਆਇ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਤਉ ਬਾਗ ਚੁਹ ਚੁਹ ਕਰਤਾ ਹੈ
 ਉਹੁ ਜੁ ਸੂਕੇ ਢਕ ਦੇਖੀਦੇ ਬੇ ਸੋ ਹਰੇ ਕਲੀਆ ਛੋਡਿ ਆਇ ॥ ਤਬ ਉਨ
 ਬਾਗਵਾਨ ਦਰਵਾਜਾ ਚਿਣਿਆ ਹੂਆ ਥਾ ਸੋ ਖੋਲਿ ਕੇ ਅੰਦਰ ਗਇਆ ॥ ਉਹੁ
 ਜਉ ਅੰਤਰ²/ ਦੇਖੈ ਤਾ ਇਕ ਫਕੀਰੁ ਮਸਤਾਨੁ³ ਗੋਠ⁴ ਮਾਰੀ ਹੋਈ ਅੰਦਰ ੨੦੬ (ਅ)
 ਬੈਠਾ ਹੈ ॥ ਦੇਖਿ ਕਰਿ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ਦਰਸਨ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਵਲੋ ॥
 ਉਨ ਕਹਿਆ ਬਾਗਵਾਨ ਭਾਈ ਏਹੁ ਬਾਗ ਜੋ ਕਈ ਬਰਸੋ ਕਾ ਸੂਕਾ ਥਾ ਸੋ
 ਹਰਿਆ ਹੂਆ ਧੰਨ ਮੇਰੇ ਭਾਗ ਜੇ ਮੈ ਦੀਦਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ ॥ ਤਬ ਓਹੁ
 ਬਾਗਵਾਨ ਪਿਛਲੀ ਪੈਰੀ ਮੁੜਿਆ ॥ ਹਟਿ ਕੈ ਦਉੜਿਆ/॥ ਰਾਜੇ ਸ਼ਿਵਨਾਭ ੨੦੭ (ੳ)
 ਪਾਸਿ ਆਇਆ ॥ ਤਬ ਬਾਗਵਾਨ ਕਹਿਆ ਰਾਜਾ ਜੀ ਏਕ ਜੋ ਫਕੀਰ ਸੂਕੇ
 ਬਾਗ ਮਹਿ ਆਇਆ ਹੈ ਉਸ ਕੇ ਆਵਣੇ ਨਾਲਿ ਬਾਗ ਹਰਿਆ ਹੂਆ ਹੈ ॥
 ਅਰੁ ਦਰਸਨੁ ਉਸ ਕਾ ਐਸਾ ਜਾਣੀਤਾ ਹੈ ਜੋ ਐਨ ਪਰਮੇਸਰ ਹੈ ॥ ਤਬ ਰਾਜੇ
 ਕਹਿਆ ਚੇਰੀਆ ਕਉ ਜਾਇ ਕਰ ਉਸ ਫਕੀਰ ਕਉ ਦੇਖਿ ਆਵਹੁ ॥ ਦਿਖਾ
 ਓਹੁ ਅਤੀਤੁ ਕੈਸਾ ਹੈ ॥ ਓਇ/ ਜਿ ਚੇਰੀਆ ਚਲੀਆ ਤਬ ਉਨੁਹ ੨੦੭ (ਅ)
 ਜਾਣਿਆ ਜੈਸੇ ਅਗੈ ਤਪਾ ਤਪੀਸਰ ਜੋਗੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ ਹੋਤਾ
 ਤੈਸਾ ਏਹ ਭੀ ਹੈ ॥ ਤਬ ਓਇ ਚਲੀਆ ॥ ਜਾਇ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਬੈਠੀਆ ॥
 ਬਾਬੇ ਕਉ ਲਾਗੀਆ ਬੁਲਾਵਣੇ ਭਲੇ ਮੀਠੇ ਰਸ ਭਲੇ ਮੀਠੇ ਬੋਲ ਭਲੇ ਮੀਠੇ
 ਭੋਜਨ ਲੈ ਆਈਆ ॥ ਜਾਇ ਆਗੈ ਰ/ਖੇ ॥ ਸੋਲਹ ਸੀਗਾਰ ਕਰਿਕੈ ਲਾਗੀਆ ੨੦੮ (ੳ)
 ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਸੇਵਾ ਕਰਨੇ ॥ ਕਾਈ ਬਾਰਹ ਬਰਸਾ ਕੀ ਕਾਈ ਪੰਦ੍ਰਹ
 ਬਰਸਾ ਕੀ ਕਾਈ ਬੀਸਾ ਬਰਸਾ ਕੀ ॥ ਕਮਲ ਸੁੰਦਰ ॥ ਜਿਨੇ
 ਡਿਠੇ ਸੁਰ⁵ ਨਰ ਮੋਹੇ ਜਾਨਿ ਐਸੀਆ ਇਸਤਰੀਆ ਆਈਆ ॥ ਬਾਬੇ ਜੀ ਨੋ
 ਲਗੀਆ ਕਹਣਿ ਅਜੀ ਕਿਛੁ ਖਾਹੋ ਕਿਛੁ ਪੀਉ ਕਿਛੁ ਕਪੜੇ ਪਹਿਰਹੁ ॥
 ਅਰੁ ਖੁਸੀ/ਆ ਕਰਹੁ ਜੋ ਕਿਛੁ ਇਛਾ ਹੈ ਸੁ ਹਮ ਕਉ ਕਹੀਐ ॥ ਅਰੁ ੨੦੮ (ਅ)
 ਹਮਾਰੀ ਸਰਧਾ ਪੂਰੀਐ ॥ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ਸਬਦੁ ॥ ਰਾਗੁ ਬਸੰਤ ॥
 ੬ਜਗੁ ਕਉਆ ਨਾਮੁ ਨਾਹੀ ਚੀਤ ॥ ਨਾਮ ਬਿਸਾਰਿ ਗਿਰੈ ਦੇਖਿ ਭੀਤਿ ॥

¹ਛੁੱਲ ²‘ਅੰਦਰ ਜਾਇ’ (ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ.) । ³ਮਸਤ । ⁴ਚੋਕੜੀ ।
⁵ਦੇਵਤੇ । ⁶ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੧੧੮੭ ਉਪਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ।

- ਮਨੁਆ ਡੋਲੈ ਚੀਤ ਅਨੀਤਿ ॥ ਜਗ ਸਿਉ ਤੂਟੀ ਝੂਠੁ ਪਰੀਤਿ ॥੧॥
- ੨੦੯ (ੳ) ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਬਿਖ ਬਜਰ ਭਾਰ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕੈਸੇ ਗੁਨ ਚਾਰ/॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਘਰੁ ਬਾਲੂ ਕਾ ਘੂਮਨ ਘੇਰਿ ॥ ਬਰਖਸ ਬਾਣੀ ਬੁਦਾ ਬੁਦਾ ਹੇਰਿ ॥ ਮਾਤ੍ਰ
ਬੰਦ¹ ਤੇ ਧਰ ਚਕ ਫੇਰਿ¹ ॥ ਸਰਬ ਜੋਤਿ ਨਾਮੇ ਕੀ ਚੇਰਿ ॥੨॥ ਸਰਬ ਉਪਾਇ
ਗੁਰੂ ਸਿਰਿਮੋਰ ॥ ਭਗਤ ਕਰਉ ਪਗ ਲਾਗਉ ਤੋਰ ॥ ਨਾਮ ਰਤੋ ਚਾਹਉ
ਤੁਝ ਓਰੁ ॥ ਨਾਮੁ ਦੁਰਾਇ ਚਲੈ ਸੋ ਚੋਰੁ ॥੩॥ ਪਤਿ ਖੋਈ ਬਿਖੁ ਅੰਚਲੁ
੨੦੯ (ਅ) ਪਾਇ ॥ ਸਚ ਨਾਮ ਰਤੋ ਪਤਿ ਸਿਉ/ ਘਰ ਜਾਇ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕੀਨਸਿ ਪ੍ਰਭੂ
ਰਜਾਇ ॥ ਭੈ ਮਾਨੈ ਨਿਰਭਉ ਮੇਰੀ ਮਾਇ ॥੪॥ ਕਾਮਨਿ ਚਾਹੈ ਸੁੰਦਰ ਭੋਗ ॥
ਪਾਨ ਫੂਲ ਮੀਠੇ ਰਸ ਭੋਗ ॥ ਖੇਲੈ ਬਿਗਸੈ ਤੇਤੋ ਸੋਗ ॥ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤਿ
ਕੀਨਸਿ ਹੋਗ ॥੫॥ ਕਾਪੜ ਪਹਰਸ ਅਧਿਕ ਸੀਗਾਰ ॥ ਮਾਟੀ ਫੂਲੀ ਰੂਪ
ਬਿਕਾਰ ॥ ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਬਾਧੋ ਬਾਰ ॥ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਸੂਨਾ ਘਰ ਬਾਰ ॥੬॥
੨੧੦ (ੳ) /ਗਾਛਹੁ ਪੁਤ੍ਰੀ ਰਾਜਕੁਆਰਿ ॥ ਨਾਮ ਭਜਹੁ ਸਚੁ ਦੋਤ ਸਵਾਰਿ ॥ ਪਿਉ
ਸੇਵਹੁ ਪ੍ਰਭ ਪ੍ਰੇਮ ਅਧਾਰ ॥ ਗੁਰਸਬਦੀ ਬਿਖੁ ਤਿਆਸ ਨਿਵਾਰਿ ॥੭॥ ਮੋਹਨਿ
ਮੋਹ ਲੀਆ ਮਨੁ ਮੋਹਿ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਪਛਾਨਾ ਤੋਹਿ ॥ ਨਾਨਕ
ਠਾਢੇ ਚਾਹਹਿ ਪ੍ਰਭ ਦੁਆਰਿ ॥ ਤੇਰੇ ਨਾਮ ਸੰਤੋਖੇ ਕਿਰਪਾ ਧਾਰਿ ॥੮॥੧॥
੨੧੦ (ਅ) ਏਹ ਅਸਟਪਦੀ ਉਨ ਕੇ ਪਰਥਾਇ ਬਾਬੈ ਨਾਨਕ ਕੀ/ਨੀ ॥ ਉਨ ਕਉ ਬਹੁਤੁ
ਸੰਤੋਖ ਹੂਆ ॥ ਅੰਤਰਿ ਅਗਨਿ ਨਿਵਰਿਤ² ਗਈ ॥ ਬਾਬੇ ਕੇ
ਉਪਦੇਸ ਲਗਤੇ ਹੀ ॥ ਅਰੁ ਦਰਸਨ ਦੇਖਤੇ ਹੀ ॥ ਓਇ ਸੀਤਲ
ਭਈ ॥ ਸਤਿ ਘਰਿ ਆਇ ਗਈ ॥ ਬ੍ਰਹਮ ਕਥਾ ਲਾਗੀ ਉਚਰਨੇ ॥
ਕੁਬੁਧਿ ਛੁਟਿ ਗਈ ॥ ਤਬ ਰਾਜੇ ਪਹਿ ਆਈ ॥ ਤਬ ਰਾਜਾ ਜੀਉ
੨੧੧ (ੳ) ਆਗੇ ਬੁਲਾਵਤਾ ਤਿਉ ਹੀ ਬੁਲਾਵਣੇ ਲਗਾ ॥ ਤਬ/ ਉਨਹੁ ਚੇਰੀਅਹੁ ਕਹਾ
ਹੋ ਰਾਜਾ ਤੂੰ ਹਮਾਰਾ ਪਿਤਾ ਹੈ ਅਬ ਹਾਸੀ ਕੀ ਬਾਤ ਹਮ ਸਿਉ ਮਤ ਕਰਹੁ ॥
ਤਬ ਰਾਜਾ ਹੈਰਾਨੁ ਹੋਇ ਰਹਾ ॥ ਤਬ ਲਾਗਾ ਕਹਣੇ ਹੋ ਪਰਮੇਸਰ ਏ ਮੁਝ
ਕਉ ਛੋਡਤੀ ਨ ਥੀ ਅਬ ਜੋ ਏ ਪਿਤਾ ਲਾਗੀਆ ਕਹਣੇ ਇਨ ਕਉ ਮਹਾ
ਪੁਰਖ ਮਿਲਾ ॥ ਤਬ ਰਾਜੇ ਓਇ ਚੇਰੀਆ ਪੁਛੀਆ ॥ ਰੀ ਤੁਮ ਕਉ ਕਿਆ
੨੧੧ (ਅ) ਹੂਆ ॥ ਤਬ ਉਨਹੁ ਚੇਰੀਉ ਕਹਾ ਹੋ ਰਾਜਾ ਤੂੰ ਹਮਾਰਾ ਪਿਤਾ ਹੈ ਹਮ
ਕਉ ਪਰਮੇਸਰ ਨਰਕ ਤੇ ਕਾਢਾ ॥ ਕਾਢਿ ਕੈ ਹਮ ਨਿਹਾਲ ਕਰੀ ॥ ਮਹਾ

¹ਇਥੇ ਪਾਠ ਅਸ਼ੁੱਧ ਸੀ । ਗੁਰਬਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਜੋ ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ. ਵਾਲੇ ਨੁਸ਼ਖੇ ਦਾ ਪਾਠ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲ ਰਲਦਾ ਸੀ ।
²ਬੁਝ ।

ਪੁਰਖ ਕਾ ਹਮਹੁ ਜੁ ਦਰਸਨ ਕੀਆ ਸੁ ਹਮਾਰਾ ਮਨ ਸੰਤੋਖਾ ਸਤਿ ਘਰਿ
ਆਇ ਗਇਆ ॥ ਹਮਾਰੇ ਕੋਈ ਉਗਰ ਭਾਗ ਬੇ ਜਿਨੀ ਭਾਗੀ ਹਮ ਮਹਾ ਪੁਰਖ
ਕਾ ਦਰਸਨ ਕੀਆ ॥ ਤਬ ਰਾਜੇ ਬੂਝਾ ਸਹੀ ਓਹੀ ਮ/ਹਾ ਪੁਰਖ ਹੈ ॥
ਤਬ ਰਾਜਾ ਉਹਾ ਤੇ ਉਠਿ ਦਉੜਾ ॥ ਜਉ ਰਾਜਾ ਆਵੈ ਤਉ ਮਹਾ
ਪੁਰਖ ਖੜਾ ਹੈ ਮਗਰ¹ ਦੀਏ ॥ ਤਬ ਰਾਜਾ ਜਾਇ ਕਰ ਖੜਾ ਹੋਇ
ਰਹਿਆ ॥ ਤਾ ਬਾਬਾ ਉਸ ਬੂਟੀ² ਕੇ ਨਜੀਕ ਜਾਇ ਖੜਾ ਹੋਇ ਰਹਿਆ ॥
ਪੀਛੇ ਲਗਾ ਰਾਜਾ ਜਾਇ ਉਹਾ ਖੜਾ ਹੂਆ ॥ ਤਾ ਬਾਬਾ ਹੋਰਸ ਬਿਰਖ
ਤਲੇ ਜਾਇ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ॥ ਕਈ ਦਿਨ ਬਾਬਾ/ ਨਾਨਕ ਆਗੇ ਹੀ ਫਿਰਿ
ਰਹਿਆ । ਰਾਜਾ ਸਿਵਨਾਭ ਪੀਛੇ ਲਾਗਾ ਫਿਰੇ ॥ ਤਬ ਕਈਕ ਦਿਨ
ਹੂਏ ਤਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਉਸ ਹੀ ਸਿੰਘਾਸਨਿ ਫੇਰਿ ਆਇ ਬੈਠਾ ॥ ਤਬ
ਬਾਬੇ ਕਹਾ ਰਾਜਾ ਭਲੇ ਹੋ ॥ ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਜੀ ਤੇਰੇ ਪਰਤਾਪ ਤੇਰੇ
ਪਰਸਾਦਿ ਭਲੇ ਹੈ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਕੁਸਲ³ ਹੈ ਰਾਜਾ ॥ ਆਰੋਗ
ਹਉ ॥ ਆਨੰਦ ਹੈ ॥ ਤਬ ਰਾਜੇ/ ਕਹਾ ਜੀ ਤੇਰੇ ਪਰਸਾਦਿ ਆਜੁ ਭਲੇ
ਹੈ ॥ ਜੇ ਤੇਰਾ ਦਰਸਨੁ ਕੀਆ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਕਉ ਰਾਜਾ ਕਿਛੁ ਸਹੀ ਨਾ
ਕਰਿ ਸਕੈ ॥ ਜਿ ਬਾਬਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਹੈ ॥ ਅਗੈ ਉਸ ਬਾਣੀਏ ਤੇ
ਲਿਖਿ ਲੀਤਾ ਸੀ ॥ ਜਿ ਨਾਨਕ ਨਾਉ ਜਾਤਿ ਦਾ ਖਤ੍ਰੀ ਗੋਤ ਬੇਦੀ ਘਰ
ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਜਨਮ ਤਲਵੰਡੀ ਰਾਇ ਭੋਏ ਭਟੀ ਕੀ ॥ ਤਬ ਰਾਜੇ ਕੇ ਜੀ
ਬਸੀ ਜਿ ਹ/ਉ ਪੂਛਉ ॥ ਤਬ ਰਾਜੇ ਪ੍ਰਸਨ ਕੀਆ ਬਾਬੇ ਕਉ ਤਬ ਰਾਜਾ
ਪੂਛਤਾ ਹੈ ॥ ਮਾਰੂ ॥ ⁴ਗੁਸਾਈ ਤੇਰਾ ਕਹਾ ਨਾਮੁ ਕੈਸੇ ਜਾਤੀ ॥ ⁵ਜੇ ਘਟ⁵
ਭੀੜਰ ਮਹਲ ਬੁਲਾਵਹ ⁶ਤਾ ਪੂਛਉ⁶ ਬਾਤ ਨਿਰੰਤੀ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਰਾਜੇ
ਕਹਾ ਜੀ ਤੂੰ ਜੋਗੀ ਹੈ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਕਹਾ ॥ ਜੋਗੀ ਜੁਗਤਿ ਨਾਮੁ ਨਿਰਮਾਇਲੁ
ਤਾ ਕੈ ਮੈਲੁ ਨ ਰਾਤੀ ॥ ਪ੍ਰੀਤਮ ਨਾਥ ਸਦਾ ਸਤ ਸੰ/ਗੇ ਜਨਮ ਮਰਨ
ਗਤਿ ਬੀਤੀ ॥੧॥ ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਾ ਗੁਸਾਈ ਤੂੰ ਬ੍ਰਹਮਣੁ ਹੈ ॥ ਬਾਬੇ
ਕਹਿਆ ॥ ਬ੍ਰਹਮਣੁ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨ ਇਸਨਾਨੀ ਹਰਿ ਗੁਣੁ ਪੂਜੇ ਪਾਤੀ ॥
⁷ਏਕਾ ਨਾਮ ਏਕਾ⁷ ਨਾਰਾਇਣ⁸ ਤ੍ਰਿਭਵਣਿ ਏਕਾ ਜੋਤੀ ॥ ੨ ॥ ਤਬ

੨੧੨ (ੳ)

੨੧੨ (ਅ)

੨੧੩ (ੳ)

੨੧੩ (ਅ)

੨੧੪ (ੳ)

¹ਪਿਠ, ਕੰਢ । ²ਬੂਟਾ, ਛੋਟਾ ਰੁਖ । ³ਰਾਜ਼ੀ, ਠੀਕ ਠਾਕ । ⁴ਇਸ
ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ ਅਤੇ ਸ਼ੁੱਧ ਪੰਗਤੀ-ਕ੍ਰਮਾਂਕ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ
੯੯੨ । ਕੁਝ ਪਾਠਾਂਤਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : ⁵ਜਾ ਤਉ, ⁶ਪੂਛਉ, ⁷ਏਕੋ ਨਾਮ ਏਕੋ ।
⁸ਇਥੇ ਪਾਠ ਦੀ ਸੁਧਾਈ ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ।

੨੧੪ (ਅ)

ਰਾਜੇ ਕਹਾ ਗੁਸਾਈ ਤੂ ਖਤ੍ਰੀ ਹੈ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ॥ ਜਿਹਵਾ ਡੰਡੀ
ਇਹੁ ਘਟ ਛਾਬਾ ਤੋਲਉ ਨਾਮੁ ਅਜਾਚੀ ॥ ਏਕੋ ਹਾਟੁ ਸਾਹੁ ਸਭਨਾ ਸਿਰਿ
ਵ/ਣਜਾਰੇ ਇਕ ਭਾਤੀ ॥੩॥ ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਗੁਸਾਈ ਮੁਝ ਕਉ
1ਏਕ ਸਿਰਾ¹ ਬਾਤਾਵਹੁ ॥ ਜੇ ਹਉ ਸਮਝ ਸਕਉ ਮਹਾ ਪੁਰਖਾ ਕੀ ਬੋਲੀ ਮਹਾ
ਪੁਰਖ ਹੀ ਜਾਣਹਿ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ॥ ਦੋਵੇ ਸਿਰੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਿਬੇੜੇ ਸੋ ਬੂਝੈ
ਜਿਸੁ ਏਕੁ ਲਿਵ ਲਾਗੈ ॥ ਜੀਅਹੁ ਰਹੈ ਨਿਭਰਾਤੀ ॥ ਸਬਦੁ ਵਾਸਾਏ ਭਰਮੁ

੨੧੫ (ੳ)

ਚੁਕਾਏ ਸਦਾ ਸੇਵਕੁ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ ॥੪॥ ਤਬ/ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਮੇਰੇ ਤਾਈ
ਕਿਛੁ ਜਾਤਿ ਜਨਮੁ ਬਤਾਵਤੇ ਨਾਹੀ ਜੋ ਕਿਛੁ ਮੈ ਸਮਝਉ ॥ ਅਪਨੇ ਘਰ
ਦਸਾਵਉ ॥ ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਾ ਗੁਸਾਈ ਤੇਰਾ ਘਰ ਕਿਸ ਧਰਤੀ ਹੈ ॥

੨੧੫ (ਅ)

ਤਬ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ॥ ਉਪਰਿ ਗਗਨ ਗਗਨ ਪਰ ਗੋਰਖ ਤਾ ਕਾ ਅਗਮ
ਗੁਰੂ ਅਬਿਨਾਸੀ² ॥ ਗੁਰ ਬਚਨੀ ਬਾਹਰਿ ਘਰ ਏਕੋ ਨਾਨਕੁ ਭਇਆ
ਉਦਾਸੀ ॥੪॥੧॥ ਤਬ ਰਾ/ਜੇ ਕਹਿਆ ਅਬ ਪਾਇਆ ਜੋ ਇਸਨੈ ਕਹਿਆ

੨੧੬ (ੳ)

ਨਾਨਕ ਭਇਆ ਉਦਾਸੀ ॥ ਸੋ ਅਬ ਪਾਇਆ ॥ ਏਹੀ ਨਾਨਕੁ ਹੈ ॥
ਰਾਜੇ ਕਾ ਮਨ ਹਰਖਮਾਨੁ³ ਹੂਆ ॥ ਕਹਣੇ ਲਾਗਾ ਜਿ ਭਾਈ ਮੇਰੇ ਧੰਨ
ਭਾਗ ਜੋ ਐਸਾ ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮੁਝ ਕਉ ਪਰਾਪਿਤ ਹੂਆ ॥ ਰਾਜਾ ਲਾਗਾ
ਪਰਦਖਣਾ ਦੇਣ ਪੈਰੀ ਪਉਣ ॥ ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਾ ਜੀ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਜੋ

੨੧੬ (ਅ)

ਕਿਛੁ/ ਹੈ ਸੁ ਤੁਝ ਕਉ ਮਲੂਮੁ ਹੈ ॥ ਅਰੁ ਤੂੰ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੈ ॥ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ
ਪਰਮੇਸਰ ਹੈ ॥ ਮੇਰੇ ਬਿਖੈ ਏਹ ਮਤਿ ਨਾਹੀ ਜਿ ਕੀਮਤਿ ਕਰਉ ॥ ਜਿਹਬਾ
ਕੇ ਬਿਖੈ ਏਹ ਸਕਤਿ ਪਹੁਚਿ ਨਾਹੀ ॥ ਜੇ ਕਹ ਸੁਣਾਵਉ ॥ ਨੇਤ੍ਰ ਕੇ ਬਿਖੈ

ਏਹੁ ਪਹੁਚ ਨਾਹੀ ਜੇ ਅਵਰੁ ਕਿਛੁ ਦੇਖਹਿ ॥ ਚਰਨਾ ਕੇ ਬਿਖੈ ਏਹ ਜੋਰੁ
ਨਾਹੀ ਰਹਾ ਜਿ ਅਵਰੁ ਠਉਰ ਚਲਿ ਜਾਉ ॥ ਹਸਤਿ ਕੈ ਬਿਖੈ ਸ/ਮਾਲਿ
ਨਾਹੀ ਰਹੀ ਕਿਸੀ ਅਵਰ ਕੀ ਸੇਵਾ ਕਰਹਿ ॥ ਜੀਉ ਮਿਹਰਵਾਨ ਦੀਨ
ਦਇਆਲ ਅਨਾਥਾ ਕੇ ਨਾਥ ਮਨਸਾ ਕੇ ਦਾਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਦੇਵ ਜੀ
ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੋਈਐ ਆਪਣੇ ਚੇਰੇ ਕਉ ਕਿਰਪਾ ਕਰੀਐ ॥ ਅਰੁ ਤੂੰ
ਅੰਤਰਜਾਮੀ ਹੈ ॥ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਗਿਆ ਕਰੀ ॥ ਰਾਜਾ ਤੁਮ ਜਾਹੁ
ਧਰਮਸਾਲ ਕਾ ਠਉਰ ਰਾਸਿ ਕਰਿ ਕੈ ਆਈਓ ॥ ਤਬ ਹਮ ਜਾਹਿਗੇ ॥

੨੧੭ (ੳ)

ਰਾਜੇ ਕਉ ਆ/ਗਿਆ ਹੂਈ ॥ ਰਾਜੇ ਜਾਇ ਧਰਮਸਾਲਾ ਉਸਰਾਈ ॥ ਅਰੁ

¹ਭਾਵ ਸਿੱਧੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ।

³ਖੁਸ਼ ।

²‘ਪੁਨਿ ਵਾਸੀ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ) ।

ਗੁਹਜੀ¹ ਠਉਰ ਧਰਮਸਾਲ ਹਛੀ ਕਰੀ ॥ ਅਰੁ ਗਚ² ਸਾਥਿ ਲੇਪਨ
 ਕਰੀ ॥ ਬਿਛਾਵਣੇ ਬਿਛਾਏ ॥ ਤਬ ਰਾਜਾ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਚਲਿਆ ਜਾਇ
 ਕਰਿ ਬੁਲਾਇ ਲੇ ਆਵਉ ॥ ਤਬ ਰਾਜਾ ਆਇ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਤਾ ਬਾਬਾ ਉਹਾ
 ਨਾਹੀ ॥ ਤਬ ਰਾਜਾ ਜਿਉ ਖੜਾ ਥਾ ਤਿਉ ਆਇ ਕਰਿ ਆਨਾਲੀ³ ਢੇਰੁ
 ਹੋਇ ਪਇਆ ॥ / ਤਬ ਰਾਜਾ ਖਵਾਸਹੁ⁴ ਚਕਿ ਲਇਆ ਅਰੁ ਕਹਣੇ
 ਲਾਗੇ ਜੋ ਏ ਪਰਮੇਸਰ ਰਾਜੇ ਕਉ ਕਿਆ ਹੂਆ ਜੋ ਰਾਜਾ ਈਹਾ ਆਵਤਾ
 ਹੀ ਗਿੜਿ ਪੜਿਆ ॥ ਤਬ ਉਨਹੁ ਥਮ ਕਰਿ ਬੈਠਾਇਆ ॥ ਤਬ ਪੀਛੇ
 ਤੇ ਲੋਕ ਦਉੜੇ ਗਏ ॥ ਤਬ ਲੋਕਹੁ ਕਹਾ ਰਾਜਾ ਜੀ ਬਾਬਾ ਜੀ ਘਰਿ
 ਗਏ ਹੈ ॥ ਤੁਮ ਆਵਹੁ ਗੁਸਾਈ ਜੀ ਬੁਲਾਵਤਾ ਹੈ ॥ ਤਬ ਰਾਜੇ ਕੀ
 ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਸਾਸੁ ਆਇ ਪੜਿਆ ॥ ਤਬ ਰਾਜੇ ਕਹਿਆ ਭਲਾ ਹੂਆ ॥ ਜੇ
 ਬਾਬਾ ਜੀ ਰਮਤੇ ਨਾਹੀ ਰਹੇ ॥ ਰਾਜੇ ਆਇ ਕਰਿ ਪਰਦਖਣਾ ਦੇ ਕਰਿ ਚਰਣ
 ਬੰਦਨਾ ਕਰੀ ॥ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਉ ਬਿਲੀਪਾਤ⁵ ਲਗਾ ਰਾਜਾ ਕਰਨਿ ॥ ਤਬ ਉਹਾ
 ਬਾਬਾ ਬਹੁਤੁ ਦਿਨ ਰਹਿਆ ॥ ਉਹਾ ਬਹੁਤੁ ਬਾਣੀ ਕਰੀ ਅਰੁ ਉਹਾ ਬਹੁਤੁ
 ਸਿਖ ਕੀਏ ॥ ਅਰੁ ਜੈਸੀ ਧਰਤੀ ਸਮੁਦ੍ਰ ਤੇ ਉਰੇ ਹੈ ਤੈਸੀ ਸਮੁਦ੍ਰ ਤੇ ਪਰੈ
 ਹੈ ॥ ਉ/ਸ ਧਰਤੀ ਕਾ ਰਾਜਾ ਸਿਵਨਾਭ ਹੈ ॥ ਓਹੁ ਮੁਲੁਕ ਸਭ ਵਾਹਗੁਰੂ
 ਵਾਹਗੁਰੂ ਕਰਿ ਉਠਿਆ ॥ ਉਹਾ ਉਸ ਹੀ ਰਾਜਾ ਕਉ ਵਡਿਆਈ ਦੀਨੀ ॥
 ਉਸ ਰਾਜੇ ਕੇ ਧਰਮਸਾਲ ਬੰਧਾਈ ॥ ਐਸਾ ਸਬਦੁ ਦਿੜਿਆ ॥ ਪੰਜ⁶
 ਮਣ ਲੂਣ ਰਾਜੇ ਕੀ ਰਸੋਈ ਪੜਿਆ ॥ ਉਸ ਧਰਤੀ ਕਉ ਨਿਸਤਾਰ
 ਕਰ ਬਾਣੀ ਪਰਗਾਸ ਕਰੀ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਮਰਦਾਨੇ ਕੋ ਲੈਦੋ
 ਇ/ਸ ਧਰਤੀ ਆਇਆ ॥ ਕਰਤਾਰਪੁਰਿ ਆਇ ਟਿਕਿਆ ॥ ੧ ॥ ੨ ॥
 ਸਾਖੀ ਹੋਰ ਚਲੀ ॥

੨੧੭ (ਅ)

੨੧੮ (ੳ)

੨੧੮ (ਅ)

੨੧੯ (ੳ)

[ਭਾਈ ਲਹਣਾ ਭਉਣ ਪਰਸਣ ਗਇਆ ॥] ਤਬ ਪਰਮੇਸਰ ਕੀ
 ਆਗਿਆ ਭਈ ॥ ਅੰਗਦ ਜੰਗਲ ਮਤੇ ਦੀ ਸਰਾਇ ਰਹਦਾ ਹਰੀ ਕੇ ॥ ਤਬ
 ਪਰਮੇਸਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਭਈ ॥ ਲੋਕ 'ਹਰੀ ਕੇ' ਦੁਰਗਾ ਕੇ ਭਵਣ ਚਲੇ
 ਦੁਰਗਾ ਪਰਸਣਿ ॥ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦਾ ਨਾਉ ਲਹਣਾ ਸਾ ॥ ਲਹਣੇ ਦਾ

¹ਗੁਪਤ । ²ਚੂਨਾ । ³ਟੁੱਟਾ ਭੱਜਾ (?) । ⁴'ਖਾਸ' ਦਾ ਬਹੁ ਵਚਨ ਹੈ;
 ਉਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਚਾਕਰ । ⁵ਰੋਣ ਪਿਟਣ । ⁶ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮਸਾਖੀ ਵਿਚ
 ਮਾਤ੍ਰਾ ੨੧ ਮਣ ਲਿਖੀ ਹੈ (ਦੇਖੋ, ਪੰਨਾ ੮੬) । ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਵਾਲੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ 'ਪੰਜ ਸੈ
 ਮਣ' ਪਦ ਹੈ । ⁷ਸਤਲੁਜ ਅਤੇ ਬਿਆਸ ਦੇ ਸੰਗਮ ਕੋਲ ਇਕ ਪਿੰਡ ।

- ੨੧੯ (ਅ) ਨੇਮ ਸਾ ਬਰ/ਸ ਦਿਨਾ ਭਉਣ ਭਗਉਤੀ ਦੇ ਜਾਦਾ ॥ ਸਭ ਲੋਕ ਜਿਤਨੇ ਹਰੀ ਕੈ ਸੇ ਸਭ ਦੁਰਗਾ ਪਰਸਣਿ ਚਲੇ ॥ ਆਵਦੇ ਆਵਦੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਪਾਸਿ ਆਏ ॥ ਤਬ ਪੁਛਿਆ ਲੋਕੀ ਇਹੁ ਗਿਰਾਉ ਕਿਸ ਦਾ ਹੈ ॥ ਤਾ ਉਥਹੁ ਦੇ ਲੋਕੀ ਕਹਿਆ ਜੀਉ ਇਹੁ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਹੈ ਨਾਨਕ ਵੇਦੀ ਦਾ ॥ ਸੁ ਅਗੈ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਾ ਨਾਉ ਮਹਸੂਰ¹
- ੨੨੦ (ੳ) ਸੀ ॥ ਜਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਵਡਾ ਭਗ/ਤੁ ਹੈ ॥ ਸਭ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ॥ ਸੁਣਦੇ ਬਹੁਤੁ ਸਨਿ ਪਰੁ ਦਰਸਨੁ ਕਿਸੈ ਹੋਇਆ ਸੀ ॥ ਤਬ ਲੋਕਹੁ ਕਹਿਆ ਨਾਨਕ ਵੇਦੀ ਓਹੁ ਭਗਤੁ ਆਖੀਦਾ ਹੈ ॥ ਲੋਕੀ ਆਖਿਆ ਜੀ ਉਹੋ ॥ ਤਾ ਲੋਕੀ ਆਖਿਆ ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਉ ਸੁਣਦੇ ਸੇ ਉਸਦੇ ਘਰਿ ਪਰਮੇਸਰ ਆਦੇ ਹਾ ਜੇ ਹੋਇ ਤਾ ਦਰਸਨ ਕੀਚੈ ॥ ਸਭਨੀ ਆਖਿਆ ਜਿ ਭਲਾ ਹੋ/ਵੈ ॥ ਜਿਤਨਾ ਸੰਗ ਸਾ ਸਭ ਮੁੜਿ ਆਇਆ ॥ ਆਇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਪੈਰੀ ਪਏ ॥ ਹੋਰੁ ਲੋਕਨਿ ਤੈ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦੀ ਅਤੈ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਇਕ ਹੋਇ ਗਈ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਪੁਛਿਆ ਜਿ ਬਚਾ ਤੂੰ ਕਉਣ ਹੋਦਾ ਹੈ ॥ ਅੰਗਦ ਆਖਿਆ ਜੀ ਖਤ੍ਰੀ ॥
- ੨੨੧ (ੳ) ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਕਉਣ ਖਤ੍ਰੀ ਹੈ ॥ ਤਬ ਅੰਗਦ ਕਹਿ/ਆ ਜੀ ਤਿਹੁਣੁ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਕਿਆ ਹੈ ॥ ਆਖੈ ਜੀ ਲਹਣਾ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਆਖਿਆ ਬਚਾ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਅੰਗਦੁ ॥ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਅੰਗ ਥੀ ਜੁਦਾ ਨ ਹੋਇਗਾ ॥ ਤੂੰ ਆਦਿ ਅੰਤ ਮੇਰਾ ਹੀ ਹੈ ॥ ਤੂੰ ਮੇਰਿਅਹੁ ਅੰਗਹੁ ਜੁਦਾ ਨ ਹੋਇਗਾ ॥ ਅਤੇ ਤੂੰ ਮੇਰਿਅਹੁ ਅੰਗਹੁ ਪੈਦਾ ਹੂਆ ਹੈ ॥ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦੁ ਪੈਰੀ ਪਇਆ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਖਿਆ ਜੀਉ ਕਿਉਕਰਿ/ ਹਈ ॥ ਤਾ ਅੰਗਦ ਆਖਿਆ ਜੀਉ ਨੋ ਸਾਤਿ ਆਇ ਗਈ ਹੈ ਤੇਰੇ ਦਰਸਨ ਡਿਠਿਆ ॥ ਆਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾ ਲੋਕਾ ਨੋ ਵਿਦਾ ਕਰਿ ਆਵਾ ॥ ਗੁਰੂ ਆਖਿਆ ਜਾਹਿ ਬਚਾ ਵਿਦਾ ਕਰਿ ਆਉ ॥ ਅੰਗਦਿ ਆਇ ਕਰਿ ਸੰਗ ਨਾਲਹੁ ਵਿਦਿਆ ਕੀਤਾ ॥ ਤਾ ਅੰਗਦ ਆਖਿਆ ਭਾਈ ਲੋਕਹੁ ਮੇਰੀ ਸਭਨਾ ਨਾਲਹੁ ਰਾਮ ਰਾਮ ਹੈ ॥ ਸੰਗੁ ਜਿਤਨਾ ਸੀ ਸੋ ਸਭ ਮੁੜਿ ਗਇਆ ॥
- ੨੨੨ (ੳ) /ਤਬ ਸੰਗੀਆ ਕਹਿਆ ਜੀ ਸੰਗ ਦਾ ਵਾਲੀ ਤੂੰ ਤੇਰੇ ਪਿਛੈ ਸੰਗੁ ਚਲਿਆ ਤੂੰ ਏਥੈ ਰਹਦਾ ਹੈ ਏਵ ਬਣਦੀ ਨਾਹੀ ॥ ਜੋ ਵਿਣੁ ਪਰਸੈ² ਮਾਈ³ ਦਾ ਭਉਣ⁴ ਤੂ ਰਹਦਾ ਹੈ ॥ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਆਖਿਆ ਜਿਸ ਕਾਰਣਿ ਭਉਣ

¹‘ਮਸਾਹੂਰ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।²ਛੋਹਣਾ ।³ਦੇਵੀ, ਦੁਰਗਾ ।⁴ਘਰ,

ਗੁਫਾ ।

ਜਾਦਾ ਸੀ ਸੋ ਪਰਮੇਸਰ ਇਥਾਉਂ ਨਿਸਾ¹ ਕੀਤੀ ॥ ਤਾ ਲੋਕੀ ਆਖਿਆ
 ਤੇਰੀ ਤਾ ਨਿਸਾ ਹੋਈ ਪਰੁ ਅਸਾਡਾ ਕਿਆ ਹਾਲੁ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ/ ਅੰਗਦ ੨੨੨ (ਅ)
 ਆਖਿਆ ਹੁਣਿ ਤੁਸੀ ਜਾਹੁ ਜੇ ਪਰਮੇਸਰ ਤੁਸਾ ਨੋ ਸੁਖੀ ਸਾਦੀ ਲੈ ਆਵੈਗਾ
 ਤਾ ਤੁਸਾਡੀ ਭੀ ਆਸਾ ਪੂਰੀ ਹੋਗੁ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਫਿਰਿ ਆਇਆ ॥
 ਸੰਗ ਨੋ ²ਅੰਭੜ ਵੰਞ² ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਆਇਆ ॥ ਸੰਗ ਭਉਣ
 ਪਰਸ ਕਰਿ ਫਿਰਿ ਉਥਾਉ ਆਇਆ ॥ ਤਾ ਫੇਰਿ ਉਇ ਲੋਕ ਆਇ ਪੈਰੀ
 ਪਏ ॥ ਤਾ/ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਬਹੁਤੁ ਸੰਤੋਖੇ ॥ ਸੰਤੋਖ ਕਰਿ ਵਿਦਿਆ ਕੀਤੇ ॥ ੨੨੩ (ੳ)
 ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਰਹਿਆ ॥ ਜੇਹਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਸਾ ਤੇਹੋ ਜੇਹਾ
 ਅੰਗਦੁ ਹੋਇਆ ॥ ਜੇਹਾ ਗੁਰੂ ਸਾ ਤੇਹੋ ਸਿਖ ਹੋਇਆ ॥ ਜੋਤਿ ਮਹਿ ਜੋਤਿ
 ਸਮਾਈ ॥ ਕਲਾ ਭਰਪੂਰ ਹੋਈ ॥ ਜੇਹਾ ਆਪ ਸਾ ਤੇਹੋ ਅੰਗਦੁ ਕੀਤੋਸੁ ॥
 ਭਾਡਾ ਜਾ ਭਰਪੂਰ ਕੀਤੋਨੁ ਤਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦੁ ਗੁਰੂ ਨਾਨ/ਕ ਤੇ ਵਿਦਿਆ ੨੨੩ (ਅ)
 ਹੋਇਆ ॥ ਤੀਸਰੇ ਵਰੇ ਜੰਗਲ ਮਤੇ ਦੀ ਸਰਾਇ ਘਰਿ ਆਇਆ ॥
 ਅਗੈ ਹਰੀ ਕਿਆ ਵਿਚਿ ਗਲਿ ਵਜਿ ਪਈ ਜੋ ਲਹਣਾ ਤਿਹੁਣ
 ਨਾਨਕ ਵੇਦੀ ਥੇ ਰਹਿਆ ॥ ਭਉਣ ਨਾ ਗਇਆ ॥ ਕਿਹੁ ਜਿ
 ਹੋਇਆ ਸੁ ਘਰਿ ਬਾਰੁ ਛਡਿਦੇ ਉਸੇ ਨਾਲਿ ਰਲਿ ਗਇਆ ॥ ਤੀਸਰੇ ਵਰੇ
 ਆਇਆ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਾਸਹੁ/ ॥ ੨੨੪ (ੳ)

[ਲਹਣਾ ਜੀ ਦੀ ਘਰ ਵਾਪਸੀ] ਗੁਰੂ ਅੰਗਦੁ ਵਿਦਿਆ ਹੋਇਦੇ
 ਘਰਿ ਆਇਆ ॥ ਮਤੇ ਦੀ ਸਰਾਇ ॥ ਜਾ ਗੁਰੂ ਥੋ ਆਇਆ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦੁ
 ਤਾ ਕੁਲ ਹਰੀਕਿਆ ਲੋਕਾ ਮਤਾ ਕੀਤਾ ਤਾ ਲੋਕੀ ਆਖਿਆ ਲਹਣਾ
 ਆਇਆ ਹੈ ਨਾਨਕ ਪਾਸਹੁ³ ॥ ਪਰੁ ਕੇਹੀ ਵਡੀ ਜੋਤਿ ਵਿਚਿ ਆਇ[ਆ] ਹੈ ॥
 ਲੋਕੀ ਆਖਿਆ ਚਲਹੁ ਤਾ ਮਿਲਿ ਆਵਹਿ ॥ ਤਬ ਕੁਲ ਹਰੀਕੇ ਇਕਠੇ
 ਹੋਇ ਕੇ ਮਿਲ/ਣ ਆਏ ॥ ਅਗਹੁ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦੁ ਉਠਿ ਮਿਲਿਆ ॥ ਹੋਰ ੨੨੪ (ਅ)
 ਹਰੀਕੇ ਗਲ ਮਿਲੇ ਤਖਤ ਮਲ ਪੈਰੀ ਆਇ ਪਇਆ ॥ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦੁ
 ਆਖਿਆ ਭਾਈ ਤਖਤ ਮਲਾ ਤੂੰ ਮੈਨੋ ਗਲਿ ਮਿਲੁ ॥ ਤਾ ਤਖਤ ਮਲ
 ਆਖਿਆ ਜੀ ਤੂੰ ਵਡੇ ਪੁਰਖ ਥਾਵਹੁ ਆਇਆ ਹੈ ॥ ਅਸਾ ਨੋ ਪੈਰੀ ਹੀ
 ਪਇਆ ਫਾਇਦਾ ਹੈ ॥ ਤੂੰ ਵਡਾ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ॥ ਗੁਰੂ ਅੰ/ਗਦ ਖੁਸੀ ਕੀਤੀ ॥ ੨੨੫ (ੳ)
 ਤਖਤ ਮਲ ਨੋ ॥ ਜਾਹਿ ਪੈਰੀ ਪਇਆ ਦਾ ਏਹੋ ਵਸੇਖ⁴ ਜੋ ਤੂੰ

¹ਭਰਮਾਂ ਦਾ ਨਾਸ ਕੀਤਾ ।

‘ਵਿਦਿਆ’ ਅਇਆ ਹੈ ।

²ਅੰਗੇ ਤੋਰ ਕੇ । ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਵਾਲੇ ਨੁਸਖੇ ਵਿਚ ਪਾਠ

³‘ਥਾਵਹੁ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

⁴ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ, ਗੁਣ ।

- ਸਭਦੂ ਵਡਾ ਹੋਵਹਿਗਾ ॥ ਤੋਟਿ ਕਿਸੈ ਥੋ ਕਦੀ ਨ ਹੋਗੀ ॥ ਪਰਮੇਸਰ ਕਰੈ ॥
 ਜਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਬੋਲਿਆ ਤਾ ਸਭਨਾ ਕੰਨ ਹੋਏ ॥ ਤਾ ਸਭਨਾ ਆਖਿਆ
 ਜੀ ਕਿਹੁ ਅਸਾ ਨੋ ਭੀ ਖੁਸੀ ਹੋਇ ॥ ਸਭਨਾ ਨੋ ਭਾਉ ਹੋਦਾ ਹੈ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ
 ੨੨੫ (ਅ) ਅੰਗਦੁ ਬੋਲਿਆ ॥ ਸੂਹੀ ਰਾਗੁ ਵਿਚਿ/ ॥ ¹ਜਿਨ ਕਉ ਭਾਡੈ ਭਾਉ ਤਿਨਾ
 ਸਵਾਰਸੀ ॥ ਸੂਖੀ ਕਰੈ ਪਸਾਉ ਦੂਖ ਵਿਸਾਰਸੀ ॥ ਸਹਸਾ ਮੂਲੇ ਨਾਹਿ
 ਸਰਪਰ ਤਾਰਸੀ ॥੧॥ ਤਿਨਾ ਮਿਲਿਆ ਗੁਰ ਆਇ ਜਿਨ ਕਉ ਲੀਖਿਆ ॥
 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਉ ਦੇਵੈ ਦੀਖਿਆ ॥ ਚਾਲਹਿ ਸਤਿਗੁਰ ਭਾਇ ਭਵਹਿ ਨ
 ੨੨੬ (ੳ) ਭੀਖਿਆ ॥੨॥ ਜੇ ਕਉ ਮਹਲ ਹਦੂਰਿ ਦੂਜੈ ਨਿਵੈ ਕਿਸੁ ॥ ਦਰ ਦਰਵਾਣੀ
 ਨਾਹਿ/ ਮੂਲੇ ਪੁਛ ਤਿਸੁ ॥ ਛੁਟੈ ਤਾ ਕੈ ਬੋਲੁ ਸਾਹਿਬੁ ਨਦਰਿ ਜਿਸੁ ॥੩॥ ਘਲੇ
 ਆਣੇ ਆਪਿ ਜਿਸੁ ਨਾਹੀ ਦੂਜਾ ਮਤੈ ਕੋਇ ॥ ਢਾਹਿ ਉਸਾਰੇ ਸਾਜਿ ਜਾਣੈ ਸਭ
 ਸੋਇ ॥ ਨਾਉ ਨਾਨਕ ਬਖਸੀਸ ਨਦਰੀ ਕਰਮ ਹੋਇ ॥੪॥੧॥

- [ਲਹਣਾ ਜੀ ਮੁੜ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ] ਜਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਤੇ
 ਵਿਦਿਆ ਹੂਆ ਸਾ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਸਾ ਜਿ ਬਚਾ ਅੰਗਦਾ ਤੂੰ ਓਹ
 ੨੨੬ (ਅ) ਥਾ/ ਛਡਿ ਐਥੇ ਮੇਰੇ ਨਜੀਕ ਆਇ ਰਹੁ ॥ ਉਤ ਵਚਨ ਕਰਿਕੈ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ
 ਖਡੂਰ ਆਇ ਰਹਿਆ ॥ ਜਬ ਖਡੂਰ ਆਇ ਕਰ ਟਬਰ ਬਹਾਲੇ ਤਾ ਗੁਰੂ
 ਬਾਬੇ ਜੀ ਪਾਸਿ ਆਇਆ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਅਗੈ ਧਾਈਆ ਦਾ ਨਦੀਣੁ² ਕਢਾਇਦਾ
 ੨੨੭ (ੳ) ਸਾ ॥ ਉਥਾਉ ਜਾਇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਪੈਰੀ ਪਇਆ ॥ ਗੁਰੂ ਬਹੁਤੁ ਹਿਤੁ/ਕਰਿ ਕੈ
 ਸਿਰਿ ਹਥਾ ਵਿਚਿ ਲੀਤਾ ॥ ਜਿਉ ਪਾਣੀ ਸਿਉ ਪਾਣੀ ਮਿਲਿ ਜਾਤਾ ਤਿਉ
 ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਸਿਉ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦੁ ਮਿਲਿ ਗਇਆ ॥ ਜਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ
 ਨਦੀਣੁ ਕਢਾਇ ਕੈ ਚਲਿਆ ਘਰਾ ਨੋ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇ ਗਲ ਜੋੜਾ
 ਬਹੁਤੁ ਮਹੀਨ ਸੀ ਕਪੜਿਆ ਦਾ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਬਚਾ
 ੨੨੭ (ਅ) ਅੰਗਦਾ ਏਹ ਭਰੀ ਚੁਕ ਲੈ ਨਦੀਣ ਦੀ ॥/ ਜਿਉ ਧਾਈਆ ਦੇ ਵਿਚਹੁ
 ਬਹਦੇ ਪਾਣੀ ਨਾਲਿ ਨਿਕਲੀ ਸੀ ਤਿਉ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇ ਸਿਰਿ ਚਹੁ ਜਣੀ
 ਚੁਕ ਦਿਤੀ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਘਰਿ ਆਇ ਵੜਿਆ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਭਰੀ
 ਉਤਾਰਿ ਕੈ ਮਾਤਾ ਦੇ ਪੈਰੀ ਜਾਇ ਪਇਆ ॥ ਮਾਤ ਵੇਖੈ ਤਾ ਕਪੜੇ ਚਿਕੜਿ
 ਨਾਲਿ ਸਭੇ ਭਰੈ ਹੈਨਿ ॥ ਤਾ ਮਾਤਾ ਆਖਿਆ ਜੀ ਤੇਰੀ ਕੇਹੀ ਬਾਣ ਹੈ ॥ ਜੇ
 ੨੨੮ (ੳ) ਕੋ/ਈ ਭਲਾ ਆਦਮੀ³ ਤੇਰੇ ਪਾਸਿ ਆਵਦਾ ਹੈ ਤਿਸ ਨੋ ਚਿਕੜ ਭਰੀ ਪਲੀ⁴

¹ਦੇਖੋ ਸ੍ਰੀ. ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੭੨੯.²ਖੇਤਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਢਿਆ ਘਾਹ ਬੂਟ ।³‘ਮਾਣੂ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।⁴‘ਪੁਲੀ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

ਘਾਹ ਦੀ ਸਿਰਿ ਦੇਦਾ ਹੈ ॥ ਫੇਰਿ ਤੁਧੁ ਥੇ ਕੋਈ ਕਿਉਕਰਿ ਆਵੈਗਾ ॥ ਤਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬੋਲਿਆ ਜਿ ਭੋਲੀਐ ਏਹ ਘਾਹ ਦੀ ਭਰੀ ਨਾਹੀ ਅੰਗਦ ਦੇ ਸਿਰਿ ਏਹੁ ਛਤ੍ਰ ਦਿਤਾ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦੁ ਪੈਰੀ ਪਇਆ ॥ ਸੰਗਤਿ ਪੈਰੀ ਪਈ ॥ ਤਾ ਸਿਖਾ ਦੇ ਮਨਿ ਆਈ ਏਸੁ ਉਪਰ ਮ/ਹਾ ਪੁਰਖ ਦਾ ਖਿਆਲੁ ਹੈ ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਦੇਵਣ ਦਾ ॥ ਏਹੁ ਗੁਰੂ ਹੈ ॥੧॥੨੨॥ ਸਾਖੀ ਹੋਰ ਚਲੀ ॥

੨੨੮ (ਅ)

[ਗੋਸ਼ਟ ਸਿਧਾਂ ਨਾਲ—ਅਚਲ ਵਟਾਲੇ] ਜਬ ਸਿਵਰਾਤਿ ਆਈ ਤਬ ਸਿਧੋ ਕਾ ਮੇਲਾ ਅਚਲੁ ਹੋਇਆ ॥ ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਬੋਲਿਆ ਜਿ ਬਚਾ ਅੰਗਦਾ ਚਉਰਾਸੀਆ ਸਿਧਾ ਦਾ ਮੇਲਾ ਹੈ ਅਚਲ ॥ ਚਲਹੁ ਸਿਧਾ ਨਾਲਿ ਗੋਸਟਿ ਕਰਹਿ ॥/ ਅੰਗਦ ਆਖਿਆ ਜੀਉ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਭਲਾ ਹੋਵੈ ॥ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਅਚਲ ਆਇਆ ॥ ਅਗੈ ਭਗਤੀਏ¹ ਭਗਤ ਕਰਦੇ ਸੇ ॥ ਤਬ ਉਨਾ ਦਾ ਲੋਟਾ ਕਿਨੈ ਲੁਕਾਇ ਰਖਿਆ ॥ ਭਗਤੀਏ ਲਗੇ ਆਖਣ ਐਥੈ ਸੀ ਲੋਟਾ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਦੇ ਚੇਲੇ ਦੇ ਮੁਹ ਨਿਕਲਿ ਗਇਆ ਜਿ ਤੁਸੀ ਸਿਧ ਏਵੈ ਆਖਾਇਦੇ ਹੋ ਜੇ ਲੋਟਾ ਭੀ ਨਾਹੀ ਲਹਿ ਸੰਘਦੇ ॥ ਤਾ ਉਨੀ ਸਿਧੀ/ ਆਖਿਆ ਅਸੀ ਤਾ ਨਾਹੀ ਲਹਿ ਸੰਘਦੇ ਤੁਸੀ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਹਹੁ ॥ [ਤੁਸੀ ਹੀ ਲਹਿ ਦੇਹੁ ॥]² ਓਹੁ ਬਾਬੇ ਦਾ ਸਿਖ ਤਬ ਬਾਬੇ ਦੀ ਤਰਫ ਝਾਕਿਆ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਬਚਾ ਲਹਿ ਦੇ ਲੋਟਾ ਇਸ ਦਾ ॥ ਓਹੁ ਜਿ ਪਇਆ ਜਿਥੈ ਉਨ ਧਰਿਆ ਸਾ ਤਿਥੇ ਉਨਿ ਆਣਿ ਦਿਤਾ ॥ ਸਿਧ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇ ਗਏ ॥ ਤਾ ਭੰਗਰ ਨਾਥ ਬੋਲਿਆ ਨਾਨਕ ਘਿਉ ਸਾ ਪਰ ਫੁਲ ਸੜਿ ਗਇਆ ਅਤੈ ਵਿਗੜ ਗ/ਇਆ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ਭੰਗਰ ਨਾਥ ਤੇਰੀ ਮਾਉ ਕੁਚਜੀ ਸੀ ਜਿਸ ਥਾਵਹੁ ਫੁਲ ਸੜਿ ਗਇਆ ॥ ਭਾਡਾ ਹਛਾ ਕਰਿ ਨ ਜਾਤੋਨੁ ॥ ਪਘਾਰ ਕੈ ਸੰਜਮਿ ਨ ਜਾਤੋਨੁ ॥ ਤਾ ਘਿਉ ਦਾ ਫੁਲ ਸੜਿ ਗਇਆ ॥ ਜਦਿ ਸੰਜਮਿ ਕਰੇਹਾ ਤਾ ਘਿਉ ਸਵਾਰੇਹਾ ॥ ਸੰਜਮ ਬਾਝਹੁ ਫੁਲ ਸੜੇ ਕਿ ਨਾ ਸੜੇ ॥ ਤਾ ਭੰਗਰ ਨਾਥ ਆਖਿਆ ॥ ਜੇ ਨਿਕਾਲਿਆ ਚਾ/ਹੀਐ ਘਿਉ ਜੋ ਨਿਕਲੇ ਸੋ ਕਿਤੁ ਸੰਜਮ ਨਿਕਲੇ ॥ ਮਥਣ ਕਉ ਮਧਾਣਾ ਚਾਹੀਐ ਨੇਤ੍ਰਾ ਚਾਹੀਐ ਨੇਤ੍ਰੇ ਕੇ ਸਾਥਿ ਲਕਰ ਕੀ ਈਟੀ ਚਾਹੀਐ ਮਥਣਹਾਰਾ ਚਾਹੀਐ ॥ ਮਥ[ਣ]ਹਾਰਾ ਮਨੁਖ ਮਥੈ ਸੋ ਕਿਤੁ ਸੰਜਮ ਮਥੈ ॥ ਔਹਿ ਮਨੁ ਈਟੀ ਹਾਥ ਕਰੇ ਫਿਰਿ⁴ ਨੇਤ੍ਰੀ⁵ ਨੀਦ ਨ ਆਵੈ ॥ ਰਸਨਾ

੨੨੯ (ੳ)

੨੨੯ (ਅ)

੨੩੦ (ੳ)

੨੩੦ (ਅ)

¹ਨਚ ਗਾ ਕੇ ਭਗਤੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ । ²ਇਹ ਪਾਠ ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਵਿਚੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਇਆ

ਹੈ; ਮੂਲ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਵਿਚੋਂ ਰਹ ਗਇਆ ਲਗਦਾ ਹੈ । ³ਇਹ ਤੁਕ

ਰਾਗੁ ਸੂਹੀ (ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੭੨੮) ਵਿਚੋਂ ਹੈ । ਪਾਠਾਂਤਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ

ਹਨ: ⁴ਫੁਨਿ, ⁵ਨੇਤ੍ਰੀ ।

- ੨੩੧ (ੳ) ਨਾਮੁ ਜਪੈ ਤਬ ਮਥੀਲੇ^੧ ਇਹੁ ਬਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪਾਵੈ ॥ / ਤਿਸਕਾ ਪਰਮਾਰਥ ॥ ਈਟੀ ਕੀ ਨਿਆਈ ਮਨ ਪਕੜ ਰਖੈ ॥ ਅਰੁ ਹਾਥ ਬੀਚ ਲਿਆਵੈ ॥ ਭਟਕਣੇ ਨ ਦੇਇ ॥ ਨੇਤ੍ਰੇ ਕੀ ਨਿਆਈ ਨੇਤ੍ਰ ਕਰੇ ॥ ਇਨਹੁ ਨੇਤ੍ਰਹੁ ਨੀਦ ਨ ਆਵੈ ॥ ਮਾਧਾਣੀ ਕੀ ਨਿਆਈ ਜਿਹਵਾ ਕਰੇ ॥ ਮਟੁਕੀ ਕੀ ਨਿਆਈ ਮੁਖ ਕਰੇ ॥ ਅਰੁ ਜਿਹਵਾ ਮਾਧਾਣੀ ਕੀ ਨਿਆਈ ਫੇਰਤਾ ਰਹੈ ॥ ਫੇਰੇ ਕਿਸ ਵਸਤ ਪਰੁ ॥/ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਰਾਮ ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਕਰਤਾ ਰਹੈ ॥ ਤਉ ਇਉ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਿਕਸੈ ॥ ਜਿਉ ਉਤ ਸੰਜਮ ਮਾਖਨ ਦਹੀ ਤੇ ਨਿਕਾਲਿਆ ॥ ਤਿਉ ਇਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਨਿਕਸਿਆ ॥ ਇਤੁ ਸੰਜਮ ਕਰਿ ਕੈ ਜਦਿ ਇਤਨੇ ਸੰਜਮ ਹੋਹਿ ਤਉ ਨਾਮ ਸਿਮਰਿਆ ਥਾਇ ਪੜੈ ॥ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇ ॥ ਨਾਤਰੁ^੨ ਨਾ ਹੋਇ ॥ ਜਉ ਸਿਮਰਨ ਬੈਠਾ ਕਰੈ/ ਮਨੁ ਚਲੁ ਨ ਜਾਇ ॥ ਈਟੀ ਕੀ ਨਿਆਈ ਪਕੜਿ ਰਾਖੈ ਨੇਤ੍ਰੀ ਨੀਦ ਨ ਆਵੈ ॥ ਸਿਮਰਨ ਕਰਤੀ ਜਿਹਵਾ ਰਾਮ ਰਾਮ ਪੜਤੀ ਰਹੈ ॥ ਤਉ ਮਾਖਨੁ ਖਾਇ ॥ ਇਹੁ ਸੰਜਮ ਕਰਿ ॥ ^੩ਇਹ ਮਨੁ ਸੰਪਟ ਸਤਸਰਿ ਨਾਵਣ ਭਾਵਨ ਪਾਤੀ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਕਰੈ ॥ ਪੂਜਾ ਪ੍ਰਾਣ ਸੇਵਕ ਜੇ ਸੇਵੈ ਇਤੁ ਬਿਧਿ ਸਾਹਬ ਰਮਤ^੪ ਰਹੈ ॥੩॥ ਤਿਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ ॥ ਏਹੁ
- ੨੩੨ (ਅ) ਜੁ ਮਾਨੁਖ ਪੂਜਾ ਸਾਲ/ਗ੍ਰਾਮ^੫ ਕੀ ਕਰਤੇ ਹੈ ਅਰੁ ਠਾਕੁਰ ਕੀ ਕਰਤੇ ਹੈ ॥ ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ ਲੀਆ ਅਰੁ ਸੰਪਟ ਮਹਿ ਰਾਖਿਆ ਅਰੁ ਨਾਵਾਇਆ ਬੈਠਾਇਆ ਅਰੁ ਆਗੈ ਪਾਤੀ ਰਾਖੀ ਫੂਲ ਚੜਾਏ ਅਰੁ ਇਸ ਤੇ ਸਵਾਰ ਕੇ ਠਾਕੁਰ ਪਾਇਆ ਚਾਹਤੇ ਹੈ ਕਿਨਾ ਕੀ ਨਿਆਈ ਨਾਮੇ^੬ ਕੀ ਨਿਆਈ ਜੋ ਉਨਹੁ ਭੀ ਇਸੀ ਤੇ ਪਾਇਆ ਹੈ ਅਰੁ ਹਮ ਭੀ ਪਾਵਹਿ ॥ / ਉਨ ਤਉ ਏਕ ਦਿਨ ਮਹਿ ਪਾਇਆ ਥਾ ॥ ਅਰੁ ਏਹੁ ਜੁ ਸੰਸਾਰ ਹੈ ਜੁਗ ਜੀਵਨ ਮਹਿ ਨਾਹੀ ਪਾਵਤੇ ॥ ਏ ਜੋ ਨਾਹੀ ਪਾਵਤੇ ਸੋ ਕਿਉ ਨਾਹੀ ਪਾਵਤੇ ॥ ਓਇ ਸੰਜਮ ਨਾਹੀ ਜਾਣਤੇ ॥ ਜਿਉ ਉਨਹੁ ਪਾਇਆ ਥਾ ਸੋ ਕਉਨ ਸੰਜਮ ਹੈ ਜਿਤੁ ਉਨਹੁ ਪਾਇਆ ਥਾ ॥ ਏਹੁ ਸੰਜਮ ਹੈ ॥ ਇਹ ਮਨ ਸੰਪਟ ਸਤਸਰ ਨਾਵਣ ਭਾਵਨ/ ਪਾਤੀ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਕਰੈ ॥ ਪੂਜਾ ਪ੍ਰਾਣ
- ੨੩੩ (ੳ)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਪਾਠਾਂਤਰ : ^੧ਮਥੀਐ । ^੨ਨਹੀਂ ਤਾਂ । ^੩ਇਹ ਤੁਕ ਵੀ ਉਸੇ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚੋਂ ਹੈ ; ਪਾਠਾਂਤਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ : ^੪ਰਵਤ । ^੫ਸਾਲਗ੍ਰਾਮ ਨਗਰ ਕੋਲੋਂ ਗੰਡਕੀ ਨਦੀ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਗੋਲ ਪੱਥਰ ਜਿਸ ਉਪਰ ਚਕ੍ਰ ਦਾ ਚਿੰਨ੍ਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਹਿੰਦੂ ਇਸ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੁ ਦੀ ਮਰਤੀ ਮੰਨਦੇ ਹਨ । ^੬ਭਗਤ ਨਾਮਦੇਵ ।

ਸੇਵਕ ਜੇ ਸੇਵੈ ਇਤੁ ਬਿਧਿ ਸਾਹਬ ਰਮਤ ਰਹੈ ॥ ¹ਪ੍ਰਾਣੀ ਜਪਹੁ ਤ ਏਕੈ
ਨਾਮਾ ॥ ਅਵਰ ਨਿਰਾਫਲ ਕਾਮਾ ॥੧॥ਰਹਾਉ॥ ਉਸ ਕਾ ਪਰਮਾਰਥ ॥
ਮਨ ਸੰਪਟ ਕਰੈ ਤਿਸ ਮਹਿ ਠਾਕੁਰ ਰਾਖੈ ਸਤਿ ਕੈ ਅਰੁ ਰਹੈ ਸਚੁ ਬੋਲੈ
ਇਸ ਸਤ ਕੈ ਘਰ ਮਹਿ ਇਸਨਾਨੁ ਕਰੈ ਅਰੁ ਜਿ ਪਾਤੀ ਕੀ ਠ/ਉਰ
ਭਾਵਨੀ ਭਲੀ ਕਰੇ ॥ ਏਹੁ ਪਾਤੀ ਚੜਾਵੈ ॥ ਤਬ ਪੂਜਾ ਜਿ ਕਰਤਾ ਹੈ
ਸੁ ਏਹੁ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਾਣ ਸ੍ਰੀ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਅਰਥ ਅਰਪੈ ॥ ਏਹੀ ਪ੍ਰਾਣੀ ਪੂਜਾ
ਚੜਾਵੈ ॥ ਤਉ ਜੋ ਸਮਰਥ ਪੁਰਖ ਹੈ ਸੋ ਇਸੁ ਆਗੈ ਅਧੀਨੁ ਹੋਇ ਖੜਾ
ਹੋਵੈ ॥ ਸਦਾ ਸਦਾ ਇਸ ਦਾ ਸੰਗੀ ਸਹਾਈ ਹੋਵੈ ॥ ਪ੍ਰਾਣੀ ਤੁਮ ਜੋ
ਅਵਰ ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਸਿਮਰਤੇ ਹਉ ਸੋ/ ਸਭ ਬਾਦਿ² ਹੈ ॥ ਏਕੋ ਨਾਮ
ਸਿਮਰਹੁ ਅਵਰ ਜੇ ਕਰਮ ਹੈ ਸਭ ਬਿਰਥੇ ਹੈ ਬਿਨਾ ਰਾਮ ਨਾਮ ਤੇ ॥
ਕੇਤੇ³ ਕਹਹਿ ਕਹੇ ਕਹਿ ਜਾਵਹਿ ਤੁਮ ਸਿਰਿ ਅਵਰੁ ਨਾ ਕੋਈ ॥ ਭਗਤ
ਹੀਣ ਨਾਨਕ ਜਨ ਜੰਪੈ ਭੀ ਸਾਲਾਹੀ ਸੋਈ ॥੪॥ ਤਿਸਕਾ ਪਰਮਾਰਥ ॥ ਕੇਤੇ
ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਨਾਮ ਜਪਤੇ ਹੈ ਅਰੁ ਕੇਤੇ ਜਪਹਿਗੇ ਅਰੁ ਕੇਤੇ
ਜਪਿ ਗਏ/ ਅਰ ਕੇਤੇ ਜਪਿ ਜਪਿ ਜਾਹਿਗੇ ॥ ਤਿਸੁ ਕਾ ਅੰਤੁ ਪਾਰੁ ਕਿਛੁ
ਨਾਹੀ ਪਰ ਹਉ ਭੀ ਉਸੀ ਲੋਚਾ ਮਹਿ ਰਹਉ ॥ ਮੇਰੇ ਬੂਟੇ ਜਪਿਆ ਤਉ
ਨਾਹੀ ਜਾਤਾ ਪਰ ਹਉ ਭੀ ਉਸੀ ਕਉ ਸਲਾਹਹੁ ਜਾ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਦਾ ਹੈ ॥
ਉਹ ਜੀਆ ਕਾ ਵਾਲੀ ਹੈ ॥ ਹਉ ਤਉ ਭਗਤਹੀਣ ਹਉ ॥ ਪਰ ਉਸ ਹੀ
ਕਉ ਜਪਉ ਬੋਲਹੁ ਵਾਹੁਗੁਰੂ ਵਾਹੁ/ਗੁਰੂ ਵਾਹਗੁਰੂ ॥ ਤਾ ਫਿਰਿ ਭੰਗਰ ਨਾਥ
ਬੋਲਿਆ ਅਤੈ ਪੁਕਾਰ ਕੀਤੀ ਫਿਟਹੁ ਵੇ ਨਾਨਕ ਵੇਦੀ ਖੇਦੀਆ⁴ ਹੈਨਿ ॥ ਜੇ
ਕੋਈ ਫੇਰਿ ਹੰਘਦੇ ਹਉ ਤਾ ਫੇਰਹੁ ਨਾਹੀ ਤਾ ਨਾਨਕ ਵੇਦੀ ਲੈ ਗਇਆ ਲੈ
ਗਇਆ ॥ ਨਾਨਕ ਵੇਦੀ ਖੇਦੀਆ ਹੈਨਿ ਜੇ ਕੋਈ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਜੋਗੀ ਸੰਨਿ-
ਆਸੀ ਦਿਗੰਬਰ ਜੇ ਕੋਈ ਆਈ ਪੰਥੀ ਨਾਥ/ ਪੰਥੀ ਬਾਰਹ ਪੰਥ ਨਵ ਨਾਥ ਛਿਆ
ਜਤੀ ਬਵੰਜਹ ਬੀਰਾ ਦੀਆ ਨਾਨਕ ਵੇਦੀ ਖੇਦੀਆ ਹੈਨਿ ਜੇ ਕੋਈ ਫੇਰਿ
ਸੰਘਦੇ ਹਉ ਤਾ ਫੇਰਹੁ ॥ ਨਾਹੀ ਤਾ ਲੈ ਗਇਆ ਵੇ ਲੈ ਗਇਆ ॥ ਤਬ
ਭੰਗਰ ਨਾਥ ਕੀ ਪੁਕਾਰ ਨਾਲਿ ਚਉਰਾਸੀਹ ਸਿਧ ਨਵ ਨਾਥ ਛਿਆ ਜਤੀ
ਗੁਪਤੀ ਪ੍ਰਗਟੀ ਖੇਚਰੀ⁵ ਭੂਚਰੀ⁶ ਬਵੰਜਹ ਬੀਰ ਚਉਸਠਿ ਜੋਗ/ਨੀ ਖੁਮਾ⁷

੨੩੪ (ੳ)

੨੩੪ (ਅ)

੨੩੫ (ੳ)

੨੩੫ (ਅ)

੨੩੬ (ੳ)

੨੩੬ (ਅ)

¹ਇਹ ਅਤੇ ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਹਨ ।

²ਵਿਅਰਥ

³ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਥੇ ਪਦ 'ਕਹਦੇ' ਹੈ ।

⁴(?) ਭਾਵ ਸਪਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ।

⁵ਆਕਾਸ਼ ਤੇ ਵਿਚਰਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ, ਪੰਛੀ ।

⁶ਜ਼ਮੀਨ ਤੇ ਵਿਚਰਣ ਵਾਲੇ ਜੀਵ ।

⁷'ਘੁਮਾ' (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.), ਗੁੱਸਾ ।

- ਖਾਇ ਕੇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਇ ਆਏ ॥ ਸਿਧਾ ਦੀ ਅਖੇਦੀਆ ਤੇ ਆਇ
ਮਿਲਦੇ ਹੈਨਿ ॥ ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ ਕਰਦੇ ਹੈਨਿ ॥ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਲਿ ॥
ਹਥਿਆਰ ਸਮਾਲਦੇ ਹੈਨਿ ਜੋਗ ਉਪਰ ਲੜਾਈ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ॥ ਜੋਗ ਦੇ
ਹਥਿਆਰ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਲਏ ਹੈਨਿ ॥ ¹ਸਿਧ ਪਿਛੇ¹ ਮਿਲਦੇ ਹੈਨਿ ॥ ਸੂਰਾ
ਹੋਇ ਸੁ ਜਿਣਿ ਨਿਕਲੈ ॥ / ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਲਿ ਹਥਿਆਰ ਪਕੜਦੇ ਹੈਨਿ ॥
ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਕੈਸਾ ਬੋਲਦਾ ਹੈ ॥ ਪ੍ਰਿਥਮੇ ਆਪੋ ਆਪਣੇ ਲਗੇ ਬਲ ਦਿਖਾਵਣ ॥
ਕੋਈ ਕਚੀ ਕੰਧ ਦਉੜਾਏ ॥ ਕੋਈ ਪਾਣੀ ਉਪਰਿ ਖੜਾਵਾ ਨਾਲਿ ਖੜਾ
ਰਹੈ ॥ ਚਲਿਆ ਜਾਇ ਚਲਿਆ ਆਵੈ ॥ ਕੋਈ ਮਿਰਗਾਣੀ² ਉਪਰ
ਘਤਿ ਬਹੈ ਕੋਈ ਮਿਰਗਾਣੀ ਚੜਿ ਉਡੈ ॥ ਕੋਈ ਤਾਰੇ ਤੋੜੈ ॥ ਆਪੋ
ਆਪਣੀ ਲਗੇ ਦਿਖਾਵਣ ॥ ਤਾ/ ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਸਾਉਹੇ³ ਹੋਏ ਤਾ ਆਖਣ
ਲਗੇ ਨਾਨਕ ਤੂੰ ਅਸਾ ਨੋ ਕਿਛੁ ਵਿਖਾਲਿ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ॥
ਸਲੋਕ ॥ ⁴ਪਹਿਰਾ ਅਗਨਿ ਹਿਵੈ ਘਰਿ ਬਾਧਾ ਭੋਜਨ ਸਾਰ ਕਰਾਈ ॥
ਸਗਲੇ ਦੂਖ ਪਾਣੀ ਕਰਿ ਪੀਵਾ ਧਰਤੀ ਹਾਕ ਚਲਾਈ ॥ ਧਰ ਤਰਾਜੀ
ਅੰਬਰ ਤੋਲੀ ਪਿਛੈ ਟੰਕੁ ਚੜਾਈ ॥ ਏਵਡੁ ਵਧਾ ਮਾਵਾ ਨਾਹੀ ਸਭਸੇ
ਨ/ਥ ਚਲਾਈ ॥ ਏਤਾ ਤਾਣ ਹੋਵੈ ਮਨ ਅੰਦਰਿ ਕਰੀ ਭਿ ਆਖਿ ਕਰਾਈ ॥
ਜੇਵਡੁ ਸਾਹਿਬੁ ਤੇਵਡੁ ਦਾਤੀ ਦੇ ਦੇ ਕਰੇ ਰਜਾਈ ॥ ਨਾਨਕ ਨਦਰਿ
ਹੋਵੈ ਜਿਸੁ ਉਪਰਿ ਸਚੁ ਨਾਮੁ ਵਡਿਆਈ ॥੧॥ ਤਾ ਫੇਰਿ ਸਿਧੀ ਆਖਿਆ
ਜੀ ਅਸੀ ਤੇਰੇ ਆਖਣ [ਤੇ]⁵ ਹੀ ਪਤੀਣੇ ਹਾ ॥ ਪਰ ਅਸਾ ਨੋ ਜੋਗ ਦੀਆ
ਖਬਰਾ ਦੇਹਿ ॥ ਪਰਮੇਸਰ ਨੋ ਤੂੰ ਕਿਉਕਰਿ ਮਿ/ਲਿਆ ॥ ਅਸਾ ਨੋ
ਪਰਮੇਸਰ ਦਾ ਜਸੁ ਸੁਣਾਇ ॥ ਰਾਗੁ ਰਾਮਕਲੀ ਸਿਧ ਗੋਸਟਿ⁶ ਬਾਬੇ
ਕੀਤੀ ਚਉਰਾਸੀਆ ਸਿਧਾ ਨਾਲਿ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਨਾਲੇ ਅਰਥ ਨਾਲੇ
ਪਰਮਾਰਥ⁷ ॥੧॥੨੩॥ ਸਾਖੀ ਹੋਰ ਚਲੀ ॥

[ਮੂਲੇ ਖਤੀ ਨਾਲ] ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਬੈਰਾਗੀਅਹੁ ਕੇ ਰੂਪ ਅਰ
ਫਕੀਰਹੁ ਕੇ ਰੂਪ ਫਿਰੈ ਇਕਸ ਪੈਰ ਧਉਚਾ⁸ ਇਕਸ ਪੈਰ ਖੜਾਉ⁹ ॥/ ਇਕ

¹‘ਸਿਧ ਰੂਆ ਪਿਛੇ’ (ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ.) ‘ਸਿਧ ਪਿਛੈ ਰੂਇ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) । ਮੂਲ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਵੀ ‘ਸਿਧ ਰੂ’ ਲਿਖ ਕੇ ਸ਼ਬਦ ਰੂ ਮਿਟਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ । ²ਹਿਰਨ ਦੀ ਖਲ । ³ਸਾਮੁਣੇ । ⁴ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਾਰ ਮਾਝ ਕੀ ਵਿਚੋਂ ਹੈ (ਦੇਖੋ, ਸ੍ਰੀ. ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ, ੧੪੭) । ⁵ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਵਿਚੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਇਆ ਗਇਆ ਹੈ । ⁶ਤਿਹੱਤਰ ਪਉੜੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਗੋਸ਼ਟ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਸ੍ਰੀ. ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੨੩੮ । ⁷ਇਸ ਟੁਕ ਤੋਂ ਸਿਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਖੀ ਸਿਧ ਗੋਸ਼ਟ ਦੇ ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੰਨਣ ਲਈ ਲਿਖੀ ਗਈ ਸੀ । ⁸‘ਖਉਸੁ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) । ⁹‘ਉਚਾਧਾ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

ਨੀਲਾ ਤੰਬਾ ਤੇੜਿ ਇਕ ਭਗਵੀ ਚਾਦਰ ਉਪਰਿ ਅਰੁ ਸਿਰ ਟੋਪ ਲੀਆ ਮਥੇ
 ਤਿਲਕ ਦੀਆ ਨਾ ਕੋਈ ਹਿੰਦੂ ਕਹਿ¹ ਸਕੈ ਨਾ ਕੋਈ ਮੁਸਲਮਾਨ ਕਹਿ¹ ਸਕੈ॥
 ਹਿੰਦੂਆ ਕਉ ਹਿੰਦੂਆ ਕਾ ਜਬਾਬੁ ॥ ਮੁਸਲਮਾਨਾ ਕਉ ਮੁਸਲਮਾਨਾ ਕਾ
 ਜਬਾਬੁ ॥ ਸੰਸਾਰ ਕਉ ਲਗਾ ਪਰਮੇਸਰ ਦ੍ਰਿੜਾਵਣੇ ॥ ਜੋ ਕੋਈ ਦਰਸਨ ਲਗੈ
 ਸੋ ਨਿਹਾਲੁ ਹੋਵੈ ॥/ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਬੁਧਿ ਬਿਬੇਕ ਮਤ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ
 ਪ੍ਰਗਟਾਇਆ ॥ ਸਭ ਜਹਾਨ ਵਿਚਿ ਧਰਮਸਾਲਾ ਕਰੀਆ ॥ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ
 ਇਸਨਾਨੁ ਦ੍ਰਿੜਾਇਆ ॥ ਕਹਣ ਲਗਾ ਜਿ ਬਚਾ ਕੋਈ ਮੇਰਾ ਸਿਖ ਹੈ ਸੋ
 ਤੈ ਵਸਤੂ ਕਰੈ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ਸੰਸਾਰ ਮਹਿ ਨਾਨਕ ਜਪੀਐ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ
 ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ ਬਚਾ ਅੰ/ਗਦਾ ਏਕ ਮੇਰਾ ਮੇਲੀ ਹੈ ਪਰ ਸੰਸਾਰੀ ॥ ਜਦਿ
 ਹਉ ਸੰਸਾਰੀ ਦੀ ਪਰਕਿਰਤ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤਬ ਏਕ ਮੂਲਾ ਖਤੀ ਮੇਰਾ ਦੋਸਤੁ
 ਹੈ ਚਲਿ ਉਸਨੇ ਮਿਲਿ ॥ ਮੇਰਾ ਜੀਉ ਹੈ ਮਿਲੀਐ ॥ ਤਬ ਅੰਗਦ ਕਹਿਆ
 ਭਲਾ ਜੀ ਮਿਲੀਐ॥ ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਫਕੀਰਾ ਕੇ ਰੂਪ ਲੰਗੋਟਬੰਦ ਅਰੁ ਹੋਰ
 ਭੀ ਲੰਗੋਟਬੰਦ ਥੇ ਬਾਬੇ ਕੇ ਸਾਥਿ ॥/ ਮੂਲੇ ਖਤੀ ਕੀ ਦਹਲੀਜ ਉਪਰਿ ਜਾਇ
 ਖੜੇ ਹੋਏ॥ ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਨਦਰਿ ਆਇਆ ਮੂਲੇ ਕੀ ਜੋਰੂ ਨੇ॥ ਉਨਿ ਬਾਬਾ
 ਨਾਨਕ ਸਿਵਾਤਾ ॥ ਸਿਵਾਣ ਕਰਿ ਅੰਦਰਿ ਵੜਿ ਗਈ ॥ ਆਗੈ ਮੂਲਾ ਬੈਠਾ
 ਸਾ ॥ ਤਾ ਉਨਿ ਆਖਿਆ ਮੂਲਿਆ ॥ ਤੇਰਾ ਜੋ ਦੋਸਤੁ ਹੈ ਕਿ[ਨੈ]²
 ਮਾਰਿਮੁਹਿ ਹੈ ਬੁਰੇ ਜੇਹੇ ਹਵਾਲ ਆਇਆ ਹੈ ॥ ਏਹੁ ਅਗੈ ਅਕੈ ਬਹਲ
 ਉਪਰਿ ਅਕੈ ਘੋੜੇ ਉਪਰਿ ਅਸਵਾਰ ਹੋਇ ਆਵਦਾ ਅਕੈ ਸੁਖਵਾਸਣ ਚੜਿ
 ਆਵਦਾ ਹੈ ॥ ਹੁਣ ਤੁਟੈ ਖੁਸੈ ਹਾਲ ਤੇਰੇ ਤੇ ਕਿਛੁ ਮੰਗਣ ਆਇਆ ਹੈ ॥
 ਪਰ ਹੁਣਿ ਤੂੰ ਛਪਿ ਰਹੁ ॥ ਤਾ ਤੋੜੀ ਬਾਬਾ ਦਰਿ ਆਇ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ॥
 ਉਹ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚਿ ਜਾਇ ਛਪਿਆ ॥ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਮੂਲੈ ਦੀ ਜੋਰੂ ਪੂਛੀ/ ਜੋ
 ਮੂਲਾ ਕਿਥੈ ਹੈ ॥ ਤਾ ਉਨਿ ਆਖਿਆ ਅਕੈ³ ਜੀ ਘਰ ਨਾਹੀ ॥ ਤਬ
 ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਘਰ ਨਾਹੀ ॥ ਤਬ ਉਨਿ ਆਖਿਆ ਨਾਹੀ ॥
 ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਹਾਇ ਸਯਾਦਾ⁴ ਕਿਰਾੜਾ ਅਸੀ ਆਏ ਤੇਰੇ ਮਿਲਣ
 ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਤੂੰ ਅਗੋ ਛਪਿ ਰਹਿਓ ॥ ਤ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਉਥੈ ਸਲੋਕ ਕੀਤਾ ॥

੨੩੯ (ਅ)

੨੪੦ (੬)

੨੪੦ (ਅ)

੨੪੧ (ੳ)

੨੪੧ (ਅ)

¹ਮੂਲ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਕਰਿ' ਹੈ ਜੋ ਸਰੀਹਨ ਭੁੱਲ ਹੈ । ਸੁਧਾਈ ਸ਼. ਸਿ. ਅ.
 ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ । ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ. ਵਾਲੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚ ਵੀ ਪਾਠ 'ਕਰਿ' ਹੈ ।

²ਸੁਧਾਈ ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ. ਵਾਲੇ ਨੁਸਖੇ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ । ³ਅਥੈ (?) । ⁴ਅ. ਸੱਯਾਦ,
 ਦੁਸ਼ਟਾ ।

- ੨੪੨ (ੳ) ¹ਨਾਲਿ ਕਿਰਾੜਾ ਦੋਸਤੀ ²ਏਵੈ ਕਰੈ ਗੁਆਉ^੩ ॥ ਮ/ਰਣੁ ਨ ਜਾਪੀ^੩ ਮੂਲਿਆ ਆਵੀ ਕਿਤੈ ਥਾਇ ॥੧॥ ਆਖਦੋ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਚਲਦੋ ਰਹਿਆ ॥ ਜਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਬਾਹਰਿ ਗਇਆ ਤਾ ਓਹੁ ਕਿਰਾੜ ਬਾਹਰਿ ਨਿਕਲਿਆ ਤਾ ਉਨ ਕਿਰਾੜੇ ਆਖਿਆ ਗਇਆ ॥ ਆਖੈ ਜੀ ਗਇਆ ॥ ਹਾਇ ਸਯਾ-ਦਣੀਏ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰਿਉ ॥ ਤਾ ਲਗਾ ਆਖਣਿ ਕਿਤ ਵਲਿ ਗਇਆ ॥ ਆਖਣ
- ੨੪੨ (ਅ) ਲਗੀ ਇਤ ਵਲਿ/ ਗਇਆ ॥ ਨਾਲਿ ਫਕੀਰ ਸੇ ਲੰਗੋਟਬੰਦ ॥ ਉਤੈ ਥਾਇ ਮੰਜੈ ਘਤਿਆ ॥ ਖਲਕ⁴ ਮਿਲਿ ਗਈ ਜਿ ਨਾਨਕ ਏਥੈ ਆਇਆ ਸਾ ਏਹੁ ਮਿਲਿਓ ਨਾਹੀ ਅਤੈ ਮੰਜੇ ਘਤਿ ਕੇ ਹੁਣਿ ਮਰਦਾ ਹੈ ॥ ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਦੇ ਖਿਆਲ ਹੇਠਿ ਆਇਆ ॥ ਮੰਜੇ ਘਤਿ ਕੇ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਾਸਿ ਲੈ ਗਏ ॥ ਲੋਕ ਹਥਿ ਬੰਨਿ ਖੜੇ ਹੋਏ ॥ ਆਖਣ ਲਗੇ ਜੀਉ ਏਹੁ ਭੁ/ਲਾ ਹੈ ਤੁਧੈ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਹੁਣ ਤੂੰ ਇਸ ਨੋ ਬਖਸ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਹੁਣਿ ਏਹੁ ਜੀਵਣੋ ਚੁਕਾ ਹੈ, ਸਕਤੀ ਮਾਰਿ ਹੇਠਿ ਆਇਆ ਹੈ ॥ ਪਰ ਏਨ ਅੰਤੁ ਵੇਲਾ ਦਰਸਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਏਸ ਨੋ ਚਕ ਕੈ ਲੈ ਜਾਹੁ ॥ ਏਹੁ ਘਰ ਜਾਇ ਚਲੈਗਾ⁵ ॥ ਉਦੁ ਥਾਵਹੁ ਲੈ ਗਏ ਚਕ ਕਰਿ ॥ ਘਰਿ ਜਾਦੋ ਚਲਿਆ⁶ ॥੧॥੨੪॥ਸਾਖੀ ਹੋਰੁ ਚਲੀ ॥
- ੨੪੩ (ਅ) [ਬਾਬੇ ਤਪਸਿਆ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ] ਤਾ ਫਿਰਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਕ/ਰਤਾਰਪੁਰ ਟਿਕਿਆ ॥ ਤਾ ਇਕ ਥੜਾ ਉਸਾਰਿਆ⁷ ॥ ਏਕਤ ਰੋ⁸ ਥੜਿਆ ਦੀ ਖੁਡੀ ਉਸਾਰੀ ॥ ਸੂਰਜ ਕੁੰਡ ਦਰੁ ਰਖਿਆ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਓਹੁ ਦਰੁ ਚਿਣਾਇਆ ॥ ਚਿਣਾਇ ਕਰਿ ਦਖਣ ਕੁੰਡ ਵਲ ਦਰ ਰਖਿਆ ॥ ਜਿਤਨੋ ਵਿਚਿ ਨਿਵਿ ਕਰਿ ਇਕਾ ਆਦਮੀ ਵੜੈ ॥ ਬਾਬੇ ਦੀ ਬੈਠਕ ਇਕ ਚਉਤੜਾ ਰੋੜਿਆ ਦਾ ॥ ਮੰਜੇ ਜਿਤਨਾ ॥ ਉਸੇ ਉਪਰਿ/ ਇਕ ਕਖਾ ਦਾ ਪੂਲਾ ਵਿਛਾਇ ਛਡਿਆ ॥ ਤਿਸ ਉਪਰਿ ਬਾਬਾ ਬੈਠਾ ॥ ਰਬਾਬੀ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰੇ ॥ ਸੰਗਤਿ ਪਾਸਿ ਬੈਠੇ ॥ ਜਿਚਰੁ ਤੀਕ ਬਾਬਾ ਬੈਠਾ ਰਹੈ ਤਿਚਰੁ ਤੀਕ ਮਰਦਾਨਾ ਕੀਰਤਨੁ ਕਰੈ ॥ ਜਦਿ ਬਾਬਾ ਹੂੰ ਕਰਨੇ ਤੇ ਰਹੈ ਤਾ ਮਰਦਾਨਾ ਆਰਤੀ ਸੋਹਲਾ ਕਰੈ ॥ ਤਬ ਆਰਤੀ ਸੋਹਲਾ ਗਾਵਿ
- ੨੪੪ (ੳ) ਚੁਕੈ ਤਬ ਆਗਿਆ ਹੋਵੈ ਸਵਹੁ ਬ/ਚਾ ਸਿਖਹੁ ਇਕਤ ਤਰਫ

¹ਇਹ ਸ਼ਲੋਕ ਸ੍ਰੀ. ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੧੪੧੨ ਉਪਰਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ। ਪਾਠਾਂਤਰ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹਨ : ²ਕੂੜੈ ਕੂੜੀ ਪਾਇ, ³ਜਾਪੈ। ⁴ਖਲਕਤ, ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ। ⁵ਮਰੇਗਾ।

⁶‘ਮਰ ਗਇਆ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.)।

⁷‘ਬਣਾਇਆ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.)।

⁸ਫਾ. ਰੂਇ, ਤਰਫ।

ਹੋਇ ਕਰਿ ॥ ਤਾ ਸਿਖ ਸਵਨਿ ਅਤੇ ਦੂਰਿ ਦੂਰਿ ਟਿਕ ਜਾਨਿ ॥
 ਬਾਬਾ ਬਿੰਦ ਕੁ ਆਸਣ ਲੰਬਾ ਕਰਕੈ ਫੇਰਿ ਉਠਿ ਦਰੀਆਉ ਜਾਇ ॥ ਹੋਰੁ
 ਸਵ ਜਾਨਿ ਇਕ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਨਾਲਿ ਜਾਇ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜਾਇ ਕਰਿ
 ਦਰੀਆਉ ਬਿਚ ਖਲੋ ਰਹਿ ਜਾਏ ॥ ਡੰਡਾ ਚਾਦਰ ਉਪਰ ਧਰ ਕਰਿ ਅਗੋਛਾ¹
 ਉਪਰ ਰਖ ਕਰਿ/ ਦਰੀਆਉ ਵਿਚਿ ਟੁਬਕੀ ਮਾਰੇ ਇਕਾ ॥ ਫਿਰਿ ਜਿਥਹੁ
 ਲਕ ਪਾਣੀ ਆਵੈ ਤਿਥੈ ਬਾਬਾ ਖੜਾ ਰਹੈ ॥ ਅਢਾਈ ਪਹਰ ਰਾਤਿ ਖੜਾ ਰਹੈ ॥
 ਜਬ ਸੰਪੂਰਨ ਸੂਰਜ ਚੜੈ ਤਬ ਬਾਬਾ ਬਾਹਰਿ ਆਵੈ ॥ ਆਇ ਕਰ ਅਗੋਛਾ
 ਸਿਰਿ ਬੰਨੈ ॥ ਕੁਪੀਨ² ਸੁਕੀ ਤੇੜ ਕਰੇ ॥ ਅਰੁ ਭਿੰਨੀ ਕੁਪੀਨ ਡੰਡੇ ਨਾਲਿ ਬੰਨਿ
 ਕਰਿ ਹਥਿ ਪੈਰ ਧੋਇ ਕਰਿ ਏ/ਕ ਡੰਡਉਤ ਸੂਰਜ ਦੀ ਤਰਫ ਕਰੇ ਪਿਛਲੀ
 ਚੋਟੀ ਅਡੀਆ ਉਪਰ ਜਾਇ ਰਖੈ ॥ ਇਕ ਡੰਡਉਤ ਕਰੇ ਪਛਮ ਕੀ ਤਰਫ
 ਸਿਰ ਅਡੀਆ ਉਪਰਿ ਲੈ ਜਾਇ ਰਖੈ ॥ ਹਿਕ ਕੀ ਕੰਘੀ ਨਿਕਲ ਆਵੈ ॥
 ਇਕ ਡੰਡਉਤ ਦਖਣ ਕੀ ਤਰਫ ਕਰੇ ॥ ਚਾਰੇ ਡੰਡਉਤਾ ਕਰਿ ਕੈ ਫਿਰਿ ਤੇੜਿ
 ਚਾਦਰ ਕਰੇ ॥ ਇਕ ਚਾਦਰ/ ਉਪਰਿ ਕਰੇ ॥ ਜਬ ਹੋਰ ਬਸਤ੍ਰ ਲੇ ਤਬ ਅੰਗਦ
 ਆਇ ਪੈਰੀ ਪਵੈ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਆਖੈ ਬਸਿ³ ਪੁਰਖਾ ਤੇਰਾ ਭਲਾ ਹੋਗੁ ॥
 ਤਬ ਬਾਬਾ ਉਥਹੁ ਚਲੇ ਅਕੈ ਕਿਸੈ ਬਿਰਖ ਹੇਠਿ ਅਕੈ ਰੋੜਾ ਉਪਰ ਜਾਇ
 ਬਹੀਐ ॥ ਸਿਖਾ ਨੋ ਖਬਰ ਹੋਵੈ ਬਾਬਾ ਫਲਾਨੀ ਰੋੜੀ ਬੈਠਾ ਹੈ ਸਿਖ
 ਆਇ ਝੁਬਨਿ ॥ ਉਥਾਉ ਨੇੜੇ ਜਾਇ ਕੋਈ ਪੈਰੀ ਪੈ ਨ ਸਕੈ ॥ ਦੂਰਹੁ/ ਪੈਰੀ
 ਪਇ ਕਰ ਹਟ ਬਹਨਿ ॥ ਜਦ ਕੋਈ ਪੈਰੀ ਪਵੈ ਤਾ ਬਾਬਾ ਆਖੈ ਬਸਿ ਪੁਰਖਾ
 ਕਰਤਾ ਭਲਾ ਕਰੇਗਾ ॥ ਜਬ ਰਸੋਈ ਹੋਵੈ ਤਾ ਰਸੋਈਆ ਆਇ ਖੜਾ
 ਹੋਵੈ ॥ ਰਸੋਈਆ ਚੁਪ ਕਰਿਕੈ ਜਾਇ ਖੜਾ ਹੋਵੈ ॥ ਜਬ ਬਾਬਾ ਆਪਿ
 ਨਦਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਤਾ ਆਖੈ ਪੁਰਖਾ ਰਸੋਈ ਹੋਈ ਹੈ ॥ ਤਾ ਰਸੋਈਆ ਕਹੈ ਪਿਛੋ
 ਦੀ/ ਜੀਉ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਹੋਈ ਹੈ ॥ ਤਾ ਬਾਬਾ ਰਸੋਈ ਵਿਚਿ ਬਹਿ ਕਰਿ ਆਗਿਆ
 ਕਰੈ ਜਾਹਿ ਬਚਾ ਜੇਵਹੁ⁴ ॥ ਸਿਆਲ ਹੋਇ ਤਾ ਖਿਚੜੀ ਰੋਟੀ ॥ ਜੇ ਉਨਾਲ⁵
 ਹੋਇ ਤਾ ਦਾਲ ਰੋਟੀ ॥ ਜਿਤਨਾ ਆਹਾਰੁ⁶ ਕਿਸੈ ਦਾ ਹੋਵੈ ਸੋ ਲੈ ਉਠੈ ॥
 ਬਾਬੇ ਦਾ ਏਕੋ ਅਹਾਰੁ ਥਾ ॥ ਬਰਸ ਦਿਨਾ ਬਾਬਾ ਸਾਹੁ ਲੈਦਾ ॥ ਬਰਸ ਦਿਨ
 ਇਕ ਤਲੀ ਰੇਤ ਦੀ/ ਫਕਿ ਰਹਦਾ ॥ ਦੁਇ ਵਖਤ ਸਿਖਾ ਨੋ ਰਸੋਈ ਹੋਦੀ ॥
 ਜੇਹੀ ਜਿਨਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰੀ ਸਿਖ ਆਵੈ ਤੇਹਾ ਤੇਹਾ ਪਰਸਾਦੁ

੨੪੫ (ੳ)

੨੪੫ (ਅ)

੨੪੬ (ੳ)

੨੪੬ (ਅ)

੨੪੭ (ੳ)

੨੪੭ (ਅ)

¹ਪਰਣਾ ।

²ਲੰਗੋਟੀ ।

³‘ਸਾਬਾਸ’ (ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ.) ।

⁴ਭੋਜਨ ਪਾਵੇ ।

⁵ਗਰਮੀ ਦੀ ਰੁਤ ।

⁶ਭੋਜਨ, ਖੁਰਾਕ ।

- ਮਿਲਦਾ ॥ ਸਗਉਤੀ¹ ਭੀ ਪਉਦੀ ॥ ਲੋਕ ਬਹੁਤੁ ਝੁਬ ਪਇਆ ॥
 ਨਾਨਕੁ ਨਾਨਕੁ ਜਲਿ ਬਲਿ ਹੋਇ ਗਇਆ ॥ ਸਭ ਸੰਸਾਰੁ
 ਤੁਟਿ ਪਇਆ ॥ ਹਿੰਦੁ ਮੁਸਲਮਾਨ ਲਗਾ [ਸੰ]ਤੋਖਿਆ ਜਾਨਿ ॥
 ੨੪੮ (ੳ) ਜੇ ਘ/ਰ ਹੋਇ ਤ ਕਈ ਹਜਾਰ ਜੁੜਿ ਜਾਨਿ ॥
 [ਲਹਣਾ ਜੀ ਨੂੰ ਠੰਢ ਪਸਰ ਗਈ] ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਜੀਉ
 ਨਾਵਦਾ ਸੀ ਤਿਉ ਅੰਗਦ ਪਾਸਿ ਨਾਇ ਕਰਿ ਬਹਿ ਰਹਿਆ ॥ ਅਤੈ
 ਬਾਬਾ ਦਰੀਆਉ ਵਿਚਿ ਖੜਾ ਸੀ ਸਿਆਲੁ ਮਾਹੁ ਸੀ ਅਤੈ ਝੜੁ ਅਤੈ
 ਮੀਹੁ ਜੁ ਆਇਆ ਬਹੁਤੁ ਪਾਲਾ ਪਇਆ ਠੰਢਾ ॥ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ
 ੨੪੮ (ਅ) ਮਿਲਿਆ ॥ ਗਲਿ ਦੇ ਕਪੜੇ ਮੀਹ ਨਾਲਿ ਭਿਜ ਗਏ ॥ ਗੁਰੂ/ਅੰਗਦ
 ਜੋਗ ਠੰਢ ਪ[ਸ]ਰ² ਗਈ ਤਾ ਡਿਗ ਪਇਆ ॥ ਜਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ
 ਬਾਹਰਿ ਨਿਕਲੇ ਤਬ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਰੇ ਡੰਡਉਤ ਸੇਵਾ ਕਰਿ ਪਹੁਚਿਆ ॥
 ਅੰਗਦ ਪਾਸਿ ਗਇਆ ॥ ਆਇ ਕਰਿ ਲਤ ਮਾਰੀਅਸੁ ॥ ਬਾਬੇ ਜੀਉ
 ਦੇ ਪੈਰ ਲਗਣੇ ਨਾਲਿ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਨੋ ਸੁਰਤਿ ਆਇ ਗਈ ॥ ³ਘੜੁ
 ੨੪੯ (ੳ) ਘੜੁ ਹੋਇ ਗਇਆ³ ॥ ਠੰਢਿ ਲਹਿ ਗਈ/ ਗਰਮੀ ਹੋਇ ਆਈ ॥
 ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਬਚਾ ਅੰਗਦਾ ਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸਾ ਤੁਹਨੋ ॥
 ਤਬ ਅੰਗਦੁ ਆਖਿਆ ਜੀਉ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਤੂੰ ਸਭ ਕਿਛੁ ਜਾਣਤਾ ਹੈ ॥
 ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਆਖਿ ਸੁਣਾਇ ਜੋ ਕਿ ਹੋਇਆ ਸਾ ਤੁਧਨੋ ॥ ਤਾ ਅੰਗਦੁ
 ੨੪੯ (ਅ) ਆਖਿਆ ਜੀ ਮੀਹ ਨਾਲਿ ਕਵਾਇ⁴ ਭਿਜ ਗਈ ਸੀ ॥ ਦੇਹ ਅਸੁਰਤ ਹੋਇ
 ਗ/ਈ ॥ ਕਿਛੁ ਜਾਣਾ ਨਹੀ ਕਿ ਵਾਪਰਿਆ ॥ ਮੈਨੋ ਖਬਰ ਕਾਈ ਨਾ
 ਸੀਓ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਹੁਣਿ ਕਿ ਗਲਿ ਹੈ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ
 ਆਖਿਆ ਜੀਉ ਤੇਰਾ ਸਦਕਾ ਹੁਣਿ ਭਲਾ ਹਾ ॥ ਜਾਣਾਹਾ ਜਿ ਕੋਟੁ ਸੂਰਜੁ ਦਾ
 ਬਲੁ ਹੈ ਆਤਮੈ ਹੋਇਆ ॥ ਅਤੈ ਤੇਰਾ ਸਦਕਾ ਗਰਮੀ ਹੋਇ ਗਈ
 ੨੫੦ (ੳ) ਹੈ ॥ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਭਲਾ ਪੁ/ਰਖਾ ॥ ਹੁਣਿ ਸੁਖ ਹੈ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦਿ
 ਆਖਿਆ ਜੀਉ ਸੁਖੀ ਹਾ ॥ ਤੇਰਾ ਸਦਕਾ ॥ ਤਾ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ਬਚਾ
 ਤੁਸਾਡੇ ਥਾਇ ਹਉ ਸੇਵਾ ਕਰਦਾ ਹਾ ॥ ਤੁਸਾਡੇ ਬੁਤੇ ਏਹ ਸੇਵਾ ਨਾਹੀ

¹ਮਾਸ (?), ਤਰਕਾਰੀ, ਸਾਲਨ ।

ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

ਨਹੀਂ ਹੈ; ਭਾਵਾਰਥ ਵੀ ਸੰਦਿਗਧ ਹੈ ।

²ਸੁਧਾਈ ਸਿ. ਹੈ. ਲਾ. ਦੇ ਨੁਸਖੇ ਦੀ³ਇਹ ਪਦ ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ⁴ਚੋਗਾ, ਲੰਬਾ ਕੋਟ

ਹੋਦੀ ॥ ਬਚਾ ਹਉ ਜਿ ਏਹ ਘਾਲ ਕਰਦਾ ਹਾ ਸਾ ਸਿਖਾ ਹੀ ਦੇ ਲਈ
ਕਰਦਾ ਹਾ ॥ ਜੇ ਕੋਈ ਨਾਨਕ ਪੰਥੀ ਕਹਾਵੈਗਾ ਤਿਸ ਦੀ ਮੁਕਤਿ
ਹੋਵੈਗੀ ॥ ਸਾਖੀ ਹੋਰ ਚਲੀ ॥

੨੫੦ (ਅ)

[ਬਾਬੇ ਸੇਵਾ ਆਰੰਭੀ]/ ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਆਇ ਕਰਿ ਇਕਾ ਤ
ਰਖੈ ਚਾਦਰ ਅਤੈ ਏਹੋ ਆਖਦਾ ਫਿਰੈ ॥ ਤੇਰਾ ਨਾਮੁ ਸੁਹਾਵਾ ਮੁਖ ਸੁਹਾਵਾ
ਵਖਤੁ ਸੁਹਾਵਾ ॥ ਮੁਹੁ ਆਖੈ ਅਤੈ ਨਚੈ ॥ ਏਹਾ ਸੇਵਾ ਕਰੈ ਬਾਬਾ
ਨਾਨਕੁ ॥ ਫਿਰਿ ਆਵੈ ਧਰਮਸਾਲਾ ਸਿਖਾ ਨੋ ਮਹਾ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਭੁੰਚਾਈਐ ॥
ਜੇ ਕੋਈ ਸਿਖ ਕਿਛੁ ਲੈ ਆਵੈ ਸੋ ਲਏ ਕਿਛੁ ਨਾਹੀ ॥ ਜੇ ਕੋਈ/ ਬਾਬੇ
ਪਾਸਿ ਗਿਆਨੀ ਧਿਆਨੀ ਬੈਰਾਗੀ ਅਤੀਤੁ ਮੁਡੀਆ ਬੈਸਨੋ ਬ੍ਰਹਮਚਾਰੀ
ਜੋਗੀ ਦਿਗੰਬਰ ਸੰਨਿਆਸੀ ਤਪਸੀ ਦੂਧਾਧਾਰੀ ਭਗਤੀ ਰਬਾਬੀ ਬਿਰਹੀ
ਭੇਖਧਾਰੀ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕੁ ਫਕੀਰੁ ਕਾਮਲ ਦਰਵੇਸ ਸਾਬਰੁ¹ ਗਉਸ²
ਅਉਲੀਆ³ ਉਲਮਾਉ⁴ ਖੋਜੀ ਵਾਦੀ ਪੀਰ ਪੈਕੰਬਰ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮ ਗ੍ਰਿਹਸਤੀ
ਉਦਾਸੀ ਰਾਜਾ/ ਰੰਕ ਜਤੀ ਸਤੀ ਹਠੀ ਤਪੀ ਖਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਹਮਣ ਸੂਦ ਵੈਸ ॥ ਚਾਰੇ
ਵਰਨ ਪੰਡਿਤੁ ਕਵਿਤੇ ਗਵੀਸਰ ਗੁਨੀ ਜਨ ਜਿ ਕੋਈ ਸਾ ਸਭ ਲਾਗਾ ਆਵਣੁ ॥
ਕੋਈ ਜੇਹੀ ਮਨਸਾ ਕਰਿ ਆਵੈ ਤੇਹੀ ਮਨਸਾ ਪੂਰੀ ਹੋਵੈ ॥ ਸੰਸਾਰੁ ਜਿਤੁ
ਇਛਾ ਕਰਿ ਆਵੈ ਸਾ ਤਿਸ ਕੀ ਪੂਰੀ ਹੋਵੈ ॥ ਜਲ ਥਲਿ ਨਾਨਕੁ ਨਾਨਕੁ
ਹੋਇ ਰਹਿਆ ॥ ਸੰਸਾਰ ਲਗਾ ਮਿਲਦਾ/ ਜਾਣਿ ॥ [ਗੋਰਖ ਨਾਲ ਭੇਂਟ]
ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਬੇ ਦਾ ਜੀਉ ਉਦਾਸੁ ਹੋਇ ਗਇਆ ਸੰਸਾਰ ਕੀ ਪਰਕਿਰਤ
ਤੇ ॥ ਤਾ ਬਾਬਾ ਲਗਾ ਕਹਣ ਏਹ ਜੋ ਲੋਕ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਕੇ ਸੇ ਬਹੁਤੁ ਮਿਲਿ ਚਲੇ
ਹੈਨਿ ॥ ਏਨਾ ਨੋ ਛਡਿ ਕਰਿ ਇਕਾਤ ਹੋਇ ਬਹੀਐ ॥ ਬਹੁਤੁ ਲੋਕਾ ਡੰਡੁ
ਪਾਈ ਹੈ ਅਸਾ ਕਿਆ ਲੈਣਾ ਹੈ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚਹੁ ॥ ਇਕਤੁ ਗੋਸੈ⁵ ਸੰਸਾਰ
ਪਾ/ਸਹੁ ਛਪਿ ਕਰਿ ਬੈਠਿਆ ਪਰਮੇਸਰ ਜਪੀਐ ॥ ਜਿਧਰਿ ਬਾਬਾ ਜਾਇ ਅਤੇ
ਛਪਿ ਨਿਕਲੈ ਤਿਧਰ ਕਈ ਹਜਾਰ ਲੋਕ ਇਕਠੇ ਹੋਇ ਜਾਨਿ ॥ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ
ਦਾ ਤ੍ਰਿਹੀ ਲੋਕੀ ਨਾਉ ਮਹਸੂਰ⁶ ॥ ਇਕ ਬਿੰਦਕ ਜੇ ਕਿਤੈ ਥਾਇ ਟਿਕੈ ਤਿਥੈ
ਕਈ ਲਖ ਮਿਲਿ ਜਾਨਿ ॥ ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਲੋਕਾ ਸੁਤਿਆ ਨਿਕਲ
ਗਇਆ ॥/ਜਾ ਦੇਖੈ ਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਬੈਠਾ ਹੈ ਇਕਲਾ ਪਰੁ ਨਾਲਿ

੨੫੧ (ੳ)

੨੫੧ (ਅ)

੨੫੨ (ੳ)

੨੫੨ (ਅ)

੨੫੩ (ੳ)

¹ਧੀਰਜਵਾਨ ।

²ਫਰਿਆਦ ਸੁਣਨ ਵਾਲਾ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਫਕੀਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਉੱਚਾ

ਦਰਜਾ ।

³‘ਵਲੀ’ ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ ਹੈ; ਰੱਬ ਦੇ ਦੋਸਤ ।

⁴ਆਲਿਮ,

ਵਿਦਵਾਨ ।

⁵ਕੋਨਾ ।

⁶ਮਸ਼ਹੂਰ ।

- ਕੋਈ ਨਾਹੀ ॥ ਬਾਬੇ ਦੇ ਨਾਲਿ ਅੰਗਦੁ ਹੈ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਬਚਾ ਤੂੰ
ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਏਹੁ ਕਉਣ ਹੈ ॥ ਤਾ ਅੰਗਦੁ ਆਖਿਆ ਜੀ ਜਾਣਾਇਹਿ ਤਾ
ਜਾਪੈ ॥ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਬਚਾ ਏਹ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਹੈਈ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ
੨੫੩ (ਅ) ਆਖਿਆ ਬਚਾ ਤੂੰ ਬਹੁ ਏਹੁ ਤਾ/ ਗੋਰਖ ਅਵਧੂਤੁ ਹੈ ॥ ਤੇਰਾ ਕੰਮੁ ਨਾਹੀ ਉਸ
ਥੇ ਜਾਣ ਦਾ ॥ ਤਬ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕਹਿਆ ਹੋ ਨਾਨਕ ਇਸ ਬਾਲਕੇ ਕਉ
ਆਵਣ ਦੇਹਿ ॥ ਤੇਰਾ ਸਾਥੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਭੀ ਆਵਣੇ ਦੇ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ
ਆਦੇਸ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖਨਾਥ ॥ ਉਨ ਕਹਿਆ ਆਦੇਸ ਨਿਰੰਜਨ ਪੁਰਖ ਕਉ
ਆਦੇਸ ॥ ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਬੋਲਿਆ ਹੋ ਨਾਨਕ ਤੈ ¹ਤਾ
੨੫੪ (ੳ) ਅਡੰਬਰੁ ਵ/ਡਾ ਕੀਤਾ¹ ॥ ਕੋਈ ਸਾਥੀ ਭੀ ਕਰਿ ਨ ਸਕਿਉ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ
ਨਾਨਕ ਆਖਿਆ ਜੀ ਚਉਰਾਸੀਆ ਜੁਗਾ ਦਾ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਹੈ ਤੈ ਕੋਈ ਸਾਥੀ ਨ
ਕੀਤੇ ਹਉ ਮਲ ਮੂਤ ਧਾਰੀ ਕਿਥਹੁ ਕਰੇ ॥ ਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਬੋਲਿਆ ਜੋ
ਹਉ ਚਾਰੇ ਜੁਗ ਭਾਲਿ ਥਕਾ ਹਾ ਮੈ ਕੋਈ ਸਾਥੀ ਨ ਲਧੋ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ
੨੫੪ (ਅ) ਜੀ ਸੋ ਸਾਥੀ ਕਿਤੁ ਸੇਵਾ ਗਤ² ਹੋਦਾ ਹੈ ॥ ਤਾ ਸ੍ਰੀ ਗੋ/ਰਖ ਬੋਲਿਆ ॥ਸਲੋਕ॥
ਮਨ ਸਮਾਨ ਕੋਈ ³ਮਿਲੈ ਨ³ ਸਾਥੀ ਗੁਰ⁴ ਸਮਾਨ ਨਹੀ ਚੇਲਾ ॥ ਸਬਦੁ
ਸਾਰਖਾ ⁵ਗੁਰੂ ਨ ਮਿਲਿਓ ਸੂਰਾ ਇਉ ਫਿਰੈ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖਨਾਥ ਅਕੇਲਾ⁵ ॥ ੧ ॥
ਤਬ ਗੋਰਖਨਾਥ ਕਹਿਆ ਨਾਨਕ ਜੈਸਾ ਮਨੁ ਹੈ ਤੈਸਾ ਸੰਗੀ ਹੋਇ ॥ ਜੋ
ਮਨ ਕੀ ਬੂਝੈ ਉਸ ਕੇ ਮਨ ਕੀ ਓਹੁ ਬੂਝੈ ਓਹੁ ਸੰਗੀ ਬੋਲੀਐ ॥ ਜੈਸਾ
੨੫੫ (ੳ) ਗੁਰੂ ਹੋ/ਇ ਤੈਸਾ ਚੇਲਾ ਹੋਇ ਤਉ ਚੇਲਾ ਬੋਲੀਐ ॥ ਅਰੁ ਜੈਸੀ ਸਬਦਿ
ਮਹਿ ਜੁਗਤਿ ਸਾਧਉ ਬਰਨੀ ਹੈ ਐਸਾ ਸੁਰਤਣ⁶ ਕਮਾਇ ਤਉ ਸੂਰਾ
ਬੋਲੀਐ ॥ ਤਬ ਗੋਰਖਨਾਥ ਕਹਿਆ ਨਾਨਕ ਐਸਾ ਹੋਇ ਤਉ ਸੰਗੀ
ਰਾਖੀਐ ॥ ਨਾਤਰੁ ਜਿ ਸਿਖਾ ਕੀ ਗੁਰੂ ਨ ਜਾਣੈ ਓਸੁ ਚੇਲੇ ਰਾਖੇ ਦੋਖੁ
੨੫੫ (ਅ) ਹੈ ॥ ਤਿਸ ਤੀ ਏਕਾ ਏਕੀ ਭਲਾ ਹੈ ॥ ਤ/ਬ ਅੰਗਦ ਕੇ ਤਾਈ ਗੁਰੂ
ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜਿ ਬਚਾ ਤੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖਨਾਥ ਕਉ ਆਦੇਸੁ ਕਰਿ ਕਰਿ ਚਲੁ ॥
ਮੈ ਆਵਤਾ ਹਉ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਕੇ ਕਹੇ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕਉ ਆਦੇਸ
੨੫੬ (ੳ) ਕਰਿ ਕੈ ਚਲਿਆ ॥ ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਕਹਿਆ ਸੁਖੀ ਰਹੁ ਬਾਲਕਾ ॥
ਤੇਰਾ ਭਲਾ ਹੋਇਗਾ ਤੂੰ ਬਡਾ ਪੁਰਖੁ ਹੋਇਗਾ ॥ ਨਮਸਕਾਰੁ ਕਰਦੋ/ ਆਦੇਸੁ

¹‘ਪੁਰਖਾਈਆ ਤਾ ਵਡੀਆ ਪਾਈਆ ਹੈਨ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) । ²ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਵਿਚ ਪਾਠ
‘ਭਗਤ’ ਹੈ । ਪਰ ਸ਼ੁੱਧ ਪਾਠ ‘ਪਰਾਪਤ’ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ³‘ਨਹੀਂ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।
⁴‘ਸੁਰਤ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) । ⁵‘ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਨ ਮਿਲਿਆ ਇਸ ਬਿਧ ਗੋਰਖ ਫਿਰੇ
ਇਕੇਲਾ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) । ⁶‘ਸੁਰਵਣ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.), ਸੂਰਮਤਾਈ ।

ਕਰਦੋ ਆਸੀਰਬਾਦੁ ਲੈਦੋ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦੁ ਚਲਿਆ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਪ੍ਰਸਨ ਕੀਆ ਜਿ
ਜੀ ਜਿਤੁ ਵਲਿ ਹਉ ਜਾਦਾ ਹਾ ਤਿਤੁ ਵਲਿ ਲੋਕ ਬਹੁਤੁ ਮਿਲਤਾ
ਹੈ ॥ ਮੇਰਾ ਪੀਛਾ ਛੋਡਤੇ ਨਾਹੀ ॥ ਤਿਸ ਕਾ ਕਿਆ ਕਰੀਐ ॥ ਉਨ ਤੇ
ਕਿਉਕਰਿ ਛੁਟਕਾਰਾ ਹੋਇ ॥ ਤਬ ਸ੍ਰੀ ਗੌਰਖ ਨਾਥ ਕਹਿਆ ਇਕ ਉਪਾਵ
ਕਰਿ ਸਭ ਹਟਿ ਜਾਇਗੀ ॥ [ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਪਰੀਖਿਆ]/ ਤਾ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ
ਰਾਤੀ ਘਰਿ ਆਇਆ ॥ ਤਾ ਸਿਖਾ ਦੇ ਹਥੀ ਵਿਹੋਲੇ¹ ਦਿਤੇ ਬਚਾ ਇਸ
²ਜਿਮੀ ਨੋ ਮਾਰਹੁ² ॥ ਅਤੇ ਰਸੋਈ ਮਨੇ ਕੀਤੀ ਆਖਣ ਲਗਾ ਇਕ
ਡੰਗ ਰਸੋਈ ਖਾਹੁ ॥ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾਲਿ ਹਲ ਮਾਰਹੁ ॥
ਤਬ ਕਈ ਸਿਖ ਗਏ ਕਈ ਸਿਖ ਰਹੇ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਅਜੇ
ਬਹੁਤੁ ਹੈਨਿ ॥ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾ/ਬੇ ਆਖਿਆ ਬਚਾ ਇਕ ਡੰਗ ਭੀ ਰਸੋਈ
ਨਾਹੀ ਕਰਣੀ ॥ ਇਕੁ ਸਿਰਸਾਹੀ [ਜ]ਵਾ³ ਦਾ ਅੰਨ ਦਿਤਾ ਕਰੋ ॥
ਗੁਰੂ ਆਖਿਆ ਮੇਰਿਓ ਬਚਿਓ ਮੇਰੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਭੁਇ ਗੋਡਹੁ ॥ ਜਾ
ਰਸੋਈ ਮਨਹਿ ਹੋਈ ਤਾ ਹੋਰੁ ਭੀ ਸਿਖ ਸੁਣਿ ਕੈ ਨਸ ਗਏ ॥ ਥੋੜੇ ਜੇਹੇ
ਆਇ ਰਹੇ ॥ ਓਹੁ ਮਰਣੇ ਨਾਹੀ ਡਰਦੇ ॥ ਜਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਦੇਖੇ ਤਾ
ਕੋਈ ਕੋਈ ਖੋਦਦੇ ਹੈਨਿ ॥/ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਡਿਠਾ ਜੋ ਏਹ ਮਰਨਾ ਮੰਡ⁴
ਬੈਠੇ ਹੈਨਿ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਿ ਬਚਾ ॥ ਤੁਸੀ ਭੁਇ ਛੋਡਿ
ਕਰਿ ਘਰਿ ਆਵਹੁ ॥ ਓਇ ਸਿਖ ਭੁਇ ਬਾਹੁ ਕਰਿ ਮੁੰਗ ਬੀਜ
ਕਰਿ ਘਰਿ ਆਏ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਬਚਾ ਰਸੋਈ ਕਰਹੁ ॥
ਰਸੋਈਆ ਨੋ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ॥ ਜਿ ਛਤ੍ਰੀਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਰਹੁ ਜੇ ਮੇਰੇ ਸਿਖ
ਖਾਨਿ ॥ ਲਗੇ/ ਫਿਰਿ ਸਿਖ ਮਹਾ ਪ੍ਰਸਾਦੁ ਭੁੰਚਣੇ⁵ ਫਿਰਿ ਸਾਖ⁶ ਪਕੀ ਵਢਣ
ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ॥ ਜਿ ਬਚਾ ਵਢਿ ਕਰਿ ਖਲਵਾੜੇ ਕਰਹੁ ॥ ਤਾ ਓਨੀ
ਸਿਖੀ ਵਢਿ ਕਰਿ ਖਲਵਾੜੇ ਕੀਤੇ ਗੁਰੂ ਪਾਸਿ ਆਇ ਖੜੇ ਹੋਏ ॥ ਜੀਉ
ਖਲਵਾੜੇ ਕੀਤੇ ਹੈਨਿ ॥ ਤਬ ਗੁਰੂ ਆਖਿਆ ਚਲਹੁ ਖਲਵਾੜੇ ਵੇਖਿ ਆਵਹਿ ॥
ਗੁਰੂ ਨਾਲਿ ਸਿਖ ਆਏ ਤਾ ਗੁਰੂ ਖਲਵਾੜਿਆ/ ਉਤੇ ਆਇ ਖਲਾ ਹੋਇਆ ॥
ਦੇਖਿ ਕਰ ਖਲਵਾੜੇ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਬਹੁਤੁ ਖੁਸੀ ਹੋਇਆ ॥ ਕਹਣਿ ਲਾਗਾ

੨੫੬ (ਅ)

੨੫੭ (ੳ)

੨੫੭ (ਅ)

੨੫੮ (ੳ)

੨੫੮ (ਅ)

¹ਕੁਦਾਲਾਂ (?) ।

²‘ਭੁਇ ਸਵਾਰਹੁ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

³ਸੁਧਾਈ

ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ।

⁴ਮੱਲ ਬਹਣਾ,

ਪੱਕਾ ਇਰਾਦਾ ਕਰ ਲੈਣਾ ।

⁵ਛਕਣ ।

⁶ਫਸਲ ।

ਸਾਬਾਸੇ ਮੇਰੇ ਬਚਿਉ ॥ ਤੁਸਾਡੀ ਘਾਲ ਥਾਇ ਪਈ ॥ ਅਤੈ ਵਡੇ ਖਲਵਾੜੇ
 ਪਏ ਹੈਨਿ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਆਖਿਆ ਬਚਾ ਇਕ ਹਉ ਗਲਿ ਆਖਾ ਜੇ ਕਰੋ ॥
 ੨੫੯ (ੳ) ਤਾ ਉਨੀ ਆਖਿਆ ਜੀਉ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸੋ ਕਰਹਿ/ਗੇ ॥
 ਅਸਾਡੇ ਕਿ ਹਥ ਹੈ ॥ ਗੁਰੂ ਆਖਿਆ ਬਚਾ ਇਸ ਲਾਲਚ ਨਾਲਿ
 ਅਸਾ ਕਿਆ ਹੈ ॥ ਫੂਕਿ ਅਗਿ ਦੇਹੁ ਖਲਵਾੜੀ ॥ ਕੋਈ ਆਖਨਿ ਦੁਖ ਲੈ
 ਲੈ ਅਸਾ ਖੇਤ੍ਰੀ ਕੀਤੀ ਹੁਣਿ ਆਪਣੀ ਹਥੀ ਅਗਿ ਕਿਉਕਰਿ ਦੇਹਿ ॥ ਇਕਨਾ
 ਲੈਦੀ ਹੀ ਆਗਿ ਫੂਕਿ ਦਿਤੀ ॥ ਚਲੇ ਬਾਬੇ ਪਾਸਿ ਆਏ ॥ ਓਥਹੁ ਬਾਬਾ
 ੨੫੯ (ਅ) ਦੇਖੈ ਤਾ ਥੋੜੇ ਜੇਹੇ ਸਿਖ ਆ/ਇ ਰਹੇ ਹੈਨਿ ॥

[ਬਾਬੇ ਧਾਣਕ ਰੂਪ ਧਾਰਿਆ] ਤਾ ਫਿਰਿ ਗੁਰੂ ਹੋਰੁ ਸਾਗੁ¹ ਕੀਤਾ ॥
 ਬਾਕੀ ਦਿਆ ਸਿਖਾ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ॥ ਸੂਰੀਆ ਅਗੇ ਲੀਤੀਆ ॥ ਦੁਇ ਕੁਤੇ
 ਨਾਲਿ ਲੀਤੇ ॥ ਲਕਿ ਛੁਰਾ ਬਧਾ ॥ ਜੇ ਕੋਈ² ਸਾ ਸੋ ਸਭ ਭਜਿ ਗਏ ॥ ਕੋਈ
 ਠਹਰਾਇ ਨ ਸਕਿਉ ॥ ਤਾ ਸਭ ਲਗੇ ਆਖਨਿ ਨਾਨਕ ਭਲਾ ਫਕੀਰ ਸਾ
 ੨੬੦ (ੳ) ਪਰ ਦੇਵਾਨਾ³ ਹੂਆ ॥ ਭਲਾ ਫਕੀਰ ਕਾਮਲ ਦ/ਰਵੇਸ ਸਾ ॥ ਪਰੁ ਦੇਵਾਨਾ
 ਹੂਆ ॥ ਧਾਨਕਉ⁴ ਰਲਿਆ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਸਿਰੀ ਰਾਗ ਵਿਚਿ ਸਬਦੁ ਕੀਤਾ ॥
 ੨੬੦ (ਅ) ੬ਏਕੁ ਸੁਆਨ ਦੁਇ ਸੁਆਨੀ ਨਾਲਿ ॥ ਭਲਕੇ ਭਉਕਹਿ ਸਦਾ ਬਇਆਲਿ ॥
 ਕੂੜੁ ਛੁਰਾ ਮੁਠਾ ਮੁਰਦਾਰ ॥ ਧਾਣਕ ਰੂਪਿ ਰਹਾ ਕਰਤਾਰ ॥੧॥ ਮੈ ਪਤਿ
 ਕੀ ਪੰਦਿ ਨ ਕਰਣੀ ਕੀ ਕਾਰ ॥ ਹਉ ਬਿਗ/ੜੇ ਰੂਪਿ ਰਹਾ ਬਿਕਰਾਲ ॥ ਤੇਰਾ
 ਏਕੁ ਨਾਮੁ ਤਾਰੇ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਮੈ ਏਹਾ ਆਸ ਏਹੋ ਆਧਾਰ⁵ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਮੁਖਿ ਨਿੰਦਾ ਆਖਾ ਦਿਨੁ ਰਾਤਿ ॥ ਪਰ ਘਰ ਜੋਹੀ ਨੀਚ ਸਨਾਤਿ
 ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਤਨਿ ਵਸਹਿ ਚੰਡਾਲ ॥ ਧਾਣਕ ਰੂਪ ਰਹਾ ਕਰਤਾਰ ॥੨॥
 ੨੬੧ (ੳ) ਫਾਹੀ ਸੁਰਤ ਮਲੂਕੀ ਵੇਸ ॥ ਹਉ ਠਗਵਾੜ ਠਗੀ ਦੇਸੁ ॥ ਖਰਾ ਸਿਆ/ਣਾ
 ਬਹੁਤਾ ਭਾਰ ॥ ਧਾਣਕ ਰੂਪਿ ਰਹਾ ਕਰਤਾਰ ॥੩॥ ਮੈ ਕੀਤਾ ਨ ਜਾਤਾ
 ਹਰਾਮ ਖੋਰ ॥ ਹਉਕਿਆ ਮੁਹ ਦੇਸਾ ਦੁਸਟ ਚੋਰ ॥ ਨਾਨਕ ਨੀਚ ਕਹੈ
 ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਧਾਣਕ ਰੂਪਿ ਰਹਾ ਕਰਤਾਰ ॥੪॥੨੫॥ ਸਾਖੀ ਹੋਰ ਚਲੀ ॥

[ਸਿਧਾਂ ਨਾਲ ਗੋਸ਼ਟ/ ਜਪ ਅਵਤਰਣ] ਜਬ ਏਹੁ ਗੋਸਟਿ⁶ ਕਰਿ

¹ਬਹੁਰੂਪ, ਕੋਤਕ ।

²ਪਾਠਾਂਤਰ : 'ਕੋਈ ਸਿਖ' (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

³ਪਾਗਲ ।

⁴ਸੁਧਾਈ ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ. ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

⁵ਇਹ ਸ਼ਬਦ

ਸ੍ਰੀ. ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੨੪ ਉਪਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੈ ।

⁶ਇਹ ਪਦ ਸਪਸ਼ਟ ਕਰਦਾ

ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਾਖੀ ਕਿਸੇ ਲੰਮੀ ਗੋਸ਼ਟ ਦਾ ਅੰਗ ਸੀ ।

ਚੁਕੇ ਤਬ ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਬਾਬੇ ਨੋ ਕਹਿਆ ਨਾਨਕ ਤੂੰ ਪੂਰਾ ਪੁਰਖ/ ਹੈ ਪਰੁ ੨੬੧ (ਅ)
ਜੋਗ ਦੇ ਘਰਿ ਆਉ ॥ ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਬੋਲਿਆ ॥ ¹ਮੁੰਦਾ ਸੰਤੋਖੁ
ਸਰਮੁ ਪਤਿ ਝੋਲੀ ਧਿਆਨ ਕੀ ਕਰਹਿ ਬਿਭੂਤ ॥ ਖਿੰਥਾ ਕਾਲ ਕੁਆਰੀ
ਕਾਇਆ ਜੁਗਤਿ ਡੰਡਾ ਪਰਤੀਤਿ ॥ ਆਈ ਪੰਥੀ ਸਗਲ ਜਮਾਤੀ ਮਨਿ
ਜੀਤੈ ਜਗੁ ਜੀਤ ॥ ਆਦੇਸੁ ਤਿਸੈ ਆਦੇਸੁ ॥ ਆਦਿ ਅਨੀਲੁ ਅਨਾਦਿ
ਅਨਾਹਤਿ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਏਕੋ ਵੇਸੁ/ ॥੧॥ ਭੁਗਤਿ ਗਿਆਨ ਦਇਆ ਭੰਡਾਰਣਿ ੨੬੨ (ੳ)
ਘਟਿ ਘਟਿ ਵਾਜਹਿ ਨਾਦ ॥ ਆਪਿ ਨਾਥ ਨਾਥੀ ਸਭ ਜਾ ਕੀ ਰਿਧਿ
ਸਿਧਿ ਅਵਰਾ ਸਾਦਿ ॥ ਸੰਜੋਗ ਵਿਜੋਗ ਦੁਇ ਕਾਰ ਚਲਾਵਹਿ ਲੇਖੈ
ਆਵਹਿ ਭਾਗ ॥ ਆਦੇਸੁ ਤਿਸੈ ਆਦੇਸੁ ॥ ਆਦਿ ਅਨੀਲੁ ਅਨਾਦਿ
ਅਨਾਹਤਿ ਜੁਗ ਜੁਗ ਏਕੋ ਵੇਸ ॥੨॥ ਏਕਾ/ ਮਾਈ ਜੁਗਤਿ ਵਿਆਈ ਤਿਨਿ ੨੬੨ (ਅ)
ਚੇਲੇ ਪਰਵਾਣੁ ॥ ਇਕ ਸੰਸਾਰੀ ਇਕ ਭੰਡਾਰੀ ਇਕੁ ਲਾਏ ਦੀਬਾਣੁ ॥
ਜਿਉ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਚਲਾਵੈ ਜਿਵ ਹੋਵੈ ਫੁਰਮਾਣੁ ॥ ਉਹ ਵੇਖੈ ਉਨਾ
ਨਦਰਿ ਨ ਆਵੈ ਬਹੁਤਾ ਏਹੁ ਵਿਡਾਣੁ ॥ ਆਦੇਸੁ ਤਿਸੈ ਆਦੇਸੁ ॥ ਆਦਿ
ਅਨੀਲੁ ਅਨਾਦਿ ਅਨਾਹਤਿ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਏਕੋ ਵੇਸੁ ॥੩॥ ਤਾ ਫਿਰਿ ਸਿਧੀ
ਕਹਿ/ਆ ਨਾਨਕ ਤੇਰਾ ਆਸਣ ਸਾਧਾ ਵਿਚਿ ਲੋੜੀਐ ॥ ਤਾ ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ ੨੬੩ (ੳ)
ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ ॥ ਆਸਣ ਲੋਅ ਲੋਅ ਭੰਡਾਰ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਪਾਇਆ ਸੁ
ਏਕਾ ਵਾਰ ॥ ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਸਿਰਜਣ ਹਾਰ ॥ ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਕੀ ਸਾਚੀ
ਕਾਰ ॥ ਆਦੇਸੁ ਤਿਸੈ ਆਦੇਸੁ ॥ ਆਦਿ ਅਨੀਲੁ ਅਨਾਦਿ ਅਨਾਹਤਿ
ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਏਕੋ ਵੇਸੁ ॥ ੪ ॥ ਤਾ ਫੇਰਿ ਸਿਧੀ ਕਹਿਆ ਨਾਨਕ
ਪਰਮੇਸਰ ਪਾਵਣੇ ਕਾ/ ਰਾਹੁ ਏਹੁ [ਹੈ]² ਅਰੁ ਏਹੁ ਕਹਣ ਕਹਾਵਣੁ ੨੬੩ (ਅ)
ਹੈ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਕਹਣ ਕਹਾਵਣੁ ਵਿਚਿ ਨਾਹੀ ॥ ਤਬ
ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ॥ ਇਕ ਦੂ ਜੀਭੋ ਲਖ ਹੋਹਿ ਲਖ ਹੋਵਹਿ ਲਖ ਵੀਸ ॥
ਲਖ ਲਖ ਗੋੜਾ ਆਖੀਅਹਿ ਏਕ ਨਾਮੁ ਜਗਦੀਸ ॥ ਏਤੁ ਰਾਹਿ ਪਤਿ
ਪਉੜੀਆ ਚੜੀਐ ਹੋਇ ਇਕੀਸੁ ॥ ਸੁਣਿ ਗਲਾ ਆਕਾਸ ਕੀਆ ਕੀਟਾ
ਆਈ ਰੀਸ ॥ ਨਾਨਕ ਨ/ਦਰੀ ਪਾਈਐ ਕੂੜੀ ਕੂੜੇ ਠੀਸ ॥੫॥ ਤਬ ³ਅਠਾਰਹ ੨੬੪ (ੳ)
ਪਉੜੀਆ³ ਜਪੁ ਸਿਧਾ ਸਾਥਿ ਹੋਇਆ ॥੧॥੨੬॥ ਸਾਖੀ ਹੋਰੁ ਚਲੀ ॥

¹ਇਹ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੀਆਂ ਪੰਜ ਪਉੜੀਆਂ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ ਹਨ (ਦੇਖੋ, ਸ੍ਰੀ ਗੁ.
ਗ੍ਰੰ. ਸਾ. ਪੰਨਾ ੬-੭) । ²ਇਹ ਪਦ ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ. ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਇਆ

ਗਇਆ ਹੈ । ³ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਠਾਰਾਂ ਪਉੜੀਆਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ।

- ੨੬੪ (ਅ) [ਪੰਖੀ ਮੋਏ ਉਡਾਏ ॥] ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਉਦਾਸੀ ਜੋ ਉਪਜੀ ਚਕ
ਤੇ ਚਲਿਆ ਜਾਤਾ ਥਾ ॥ ਦੇਖੈ ਤਾ ਏਕੁ ਬਾਗੁ ਹੈ ਉਦਿਆਨ¹ ਕੇ ਬਿਖੈ ॥
ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਉਥੈ ਬੈਠਿ ਗਇਆ ॥ ਲਗਾ ਸਿਮਰਨੁ/ ਕਰਨਿ ॥ ਤਾ
ਬਹੁਤੁ ਆਧੀ ਆਈ ॥ ਆਧੀ ਤੇ ਪੀਛੇ ਮੇਘੁ ਲਾਗਾ ਬਰਨੇ ॥ ਮੇਘੁ ਤੇ
ਪੀਛੇ ਗਲੇ² ਪੜਨੇ ਲਾਗੇ ॥ ਗਲੇ ਜੋ ਬਹੁਤੁ ਪੜੇ ਤਉ ਜਿਤਨੇ ਪੰਖੀ
ਥੇ ਅਰੁ ਦਰਖਤੋ ਉਪਰਿ ਬੈਠੇ ਥੇ ਅੰਧਿਆਰੀ ਮਹਿ ਅਰੁ ਗੜੇ ਸਾਥਿ
ਸਭ ਮੁਏ ॥ ਜਬ ਪਰਭਾਤ ਹੋਈ³ ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੇਖੈ ਤਾ ਪੰਖੀ ਕਈ
੨੬੫ (ੳ) ਹਜਾਰ ਮੁਏ ਪੜੇ ਹੈ ॥ ਤਬ ਬਾ/ਬੇ ਨਾਨਕ ਕੇ ਜੀਅ ਮਿਹਰ ਪੜੀ ॥
ਜਿਤੜੇ ਪੰਖੀ ਸੇ ਸਭ ਉਡਾਇ ਦੀਨੇ ॥ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਜਿ ਉਡਿ
ਜਾਹੁ ॥ ਜਿਤਨੇ ਜੀਅ ਸੇ ਮੁਏ ਪੜੇ ਸਭ ਉਡਾਇ ਦੀਏ ॥ ਅਪਨੀ
ਅਪਨੀ ਠਉੜਿ ਉਡਿ ਗਏ ॥ ਜਬ ਓਇ ਪੰਖੀ ਉਡਿ ਗਏ ਤਬ ਬਾਬੇ
ਨਾਨਕ ਕੇ ਜੀਆ ਹੈਰਾਨਗੀ ਬਸੀ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਨੈ ਕਹਿਆ ਮੈ ਕਿਆ
੨੬੫ (ਅ) ਕੀਆ ॥ ਜੋ ਇਨ ਕਉ/ ਜੀਵਾਇਆ ॥ ਜੋ ਪਰਮੇਸਰ ਇਨ ਕਉ ਮਾਰਿਆ
ਤਾ ਮੈ ਕਵਨ ਜੋ ਇਨ ਕਉ ਜੀਵਾਉ ॥ ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਆਪਨੇ
ਆਤਮੇ ਉਪਰਿ ਝਿਖਾ ॥ ਬਹੁਤੁ ਦੁਖੁ ਦੀਆ ਆਤਮੇ ਕਉ ॥ ਜਾਇ ਕਰਿ
੨੬੬ (ੳ) ਦਰੀਆਉ ਮਹਿ ਪੜਿਆ ॥ ਜਿਤਨੀ ਦੇਹੀ ਸੀ ਤਿਤਨੀ ਸਭ ਭਰੀ ਪਵਨ
ਸਾਥਿ ॥ ਜੀਉ ਮਾਰਿ ਨਿਕਾਲਿਆ ਦੇਹੀ ਕੇ ਬਿਚ ਤੇ ॥/ ਕਿਸ ਕੀ
ਨਿਆਈ ॥ ਜਿਉ ਜੁਲਾਹਾ ਸੂਤ ਕਾਨੇ ਸਾਥਿ ਪਲੇਟਤਾ ਹੈ ਤਬ ਤਾਨਾ
ਤਨਤਾ ਹੈ ਉਸ ਕੀ ਨਿਆਈ ਜੀਉ ਨਿਕਾਲਿ⁴ ⁵ਖਰਾ ਹੋਇਆ⁵ ॥ ਦੇਹੀ
ਬਾਬੇ ਕੀ ਦਰੀਆਉ ਮਹਿ ਪਾਣੀ ਭਰੀ ॥ ਤਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ
ਆਇਆ ॥ ਤਬ ਆਇ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ਕੀ ਦੇਹੀ ਨੀਕੀ⁶ ਕਰੀ । ਆਤਮਾ
੨੬੬ (ਅ) ਦੇਹੀ ਕੇ [ਬੀਚਿ]⁷ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇਆ ॥ ਫੇਰਿ ਸਬੂਤ ਕੀਆ ॥ ਤ/ਬ
ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਬੁਲਾਇਆ ਹੋ ਨਾਨਕ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਬਲਿਹਾਰੀ
ਜਾਉ ॥ ਤਬ ਪਰਮੇਸਰ ਕਹਿਆ ਨਾਨਕ ਹਾਇ ਹਾਇ ਤੈ ਮੇਰੇ ਤਾਈ

¹ਰੋਹੀ, ਜੰਗਲ । ²ਗੜੇ, ਓਲੇ । ³ਮੂਲ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਹੁਈ'
ਹੈ, ਪਰ ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ. ਅਤੇ ਪੰ. ਭਾ. ਛੰ. ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਹੋਈ' ਹੈ । ਉਹੀ ਅਸਾਂ ਇਥੇ
ਅਪਣਾਇਆ ਹੈ । ⁴'ਨਿਕਲਿ' (ਪੰ. ਭਾ. ਛੰ) । ⁵'ਖੜਾ ਕੀਆ'
(ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ.) । ⁶ਸੁੰਦਰ, ਅਰੋਗ । ⁷ਇਹ ਪਦ ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ. ਵਾਲੇ ਨੁਸਖੇ
ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਇਆ ਹੈ ।

ਇਤਨਾ ਦੁਖ ਕਿਉਂ ਦੀਆ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਹਉ ਬਲਿਹਾਰ
ਜਾਉ ਮੇਰੀ ਕਵਨ ਕੁਦਰਤਿ ਹੈ ਜੋ ਤੈ ਸੁਖਦਾਇਕ ਕਉ ਦੁਖ ਦੇਉ ॥
ਮੇਰਾ ਸਮਰਥ ਕੋਈ ਹੈ ॥ ਤਬ ਪਰ/ਮੇਸਰ ਕਹਾ ਨਾਨਕ ਤੈ ਆਤਮੈ
ਕਉ ਦੁਖ ਕਿਉਂ ਦੀਆ ॥ ਮੈ ਜਿ ਹਾ ਸੋ ਤੇਰੇ ਆਤਮੈ ਹੀ ਬਸਤਾ ਹਾ ॥
ਅਰੁ ਤੈ ਜੋ ਦੁਖੁ ਦੀਆ ਸੋ ਸਭ ਦੁਖ ਮੁਝ ਕਉ ਪਹੁਚਾ ॥ ਤਬ ਪਰਮੇਸਰ
ਕਹਾ ਤੈ ਕਿਉਂ ਦੁਖ ਦੀਆ ॥ ਆਤਮੇ ਕਉ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ
ਕਹਿਆ ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ ਇਹੁ ਕਵਨ ਹੋਇ ਜਿ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਫੇਰੇ ॥
ਇਸ ਕਉ ਸਜਾ/ਇ ਮਿਲੈ ਤਉ ਖੂਬ ਹੈ ॥ ਤਬ ਪਰਮੇਸਰ ਕਹਾ ਨਾਨਕ
ਹਉ ਹੀ ਤੇਰੇ ਆਤਮੇ ਮਹਿ ਬਸਤਾ ਹੋ ਅਰੁ ਜੋ ਕਿਛੁ ਕਰਤਾ ਹੋ ਸੋ ਹਉ
ਹੀ ਕਰਤਾ ਹੋ ॥ ਇਹੁ ਜੋ ਕੀਆ ਹੈ ਸੋ ਮੈ ਹੀ ਕੀਆ [ਹੈ] ॥ ਐਸਾ ਭੀ
ਕੋਈ ਹੈ ॥ ਮਾਰਣ ਜੀਵਾਲਣ ਸਮਰਥ ॥ ਅਰੁ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁ ਹੋਇ ਅਰ
ਮੈ ਹੀ ਮਾਰੇ ਮੈ ਹੀ ਜੀਵਾਲੇ ॥ ਅਰੁ ਇਹੁ ਬਾਤ ਤਉ/ ਹੋਤੀ ਹੈ ਜਉ
ਮੈ ਹਿਰਦੈ ਕੈ ਬਿਖੈ ਹਾ ॥ ਤਉ ਕਿਸੈ ਕਾ ਕਹਿਆ ਹੋਤਾ ਹੈ ॥ ਮੇਰੇ
ਬਿਸਰੇ ਕਉ ਹੋਰ ਠਉਰ ਨਾਹੀ ॥ ਅਰੁ ਭਗਤ ਕੈ ਹਿਰਦੈ ਮਹਿ ਹਉ
ਬਸਤਾ ਹਉ ॥ ਭਗਤ ਜਉ ਮੇਰੇ ਧਿਆਨ ਮਹਿ ਰਹਤੇ ਹੈ ॥ ਤਉ ਹਉ
ਉਨ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਮਹਿ ਬਸਤਾ ਹਉ ॥ ਅਠ ਪਹਰ ਨਿਸਿ¹ ਦਿਨ ਭਗਤਾ
ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਹੀ ਮਹਿ ਬਸਤਾ ਹਉ ॥ ਅਰੁ ਕੁਦਰਤਿ ਜੁ/ ਹੈ ਸੋ ਮੇਰੇ ਹੀ
ਬਸਿ ਹੈ ॥ ਅਰੁ ਮੈ ਕਲਾ ਕਿਸੀ ਅਵਰੁ ਕਉ ਨਾਹੀ ਦੀਨੀ ॥ ਤੁਮ ਸਹੀ
ਕਰਿ ਬੁਝਹੁ ॥ ਅਰੁ ਨਾਨਕ ਭਗਤ ਕਾ ਕਹਾ ਤਉ ਹੋਤਾ ਹੈ ਸੋ ਮੈ ਹਿਰਦੈ ਮਹਿ
ਬੈਠਤਾ ਹਉ ॥ ਤਉ ਕੁਦਰਤਿ ਚਲਤੀ ਹੈ ॥ ਏਹ ਜੋ ਜੀਵੇ ਸੁ ਕੁਦਰਤਿ
ਤੇ ਜੀਵੇ ॥ ਅਰੁ ਮੈ ਤੇਰੇ ਸਾਥਿ ਆਤਮੈ ਧਿਆਨ ਕੈ ਬਿਖੈ ਬਸਤਾ ਹਉ ॥
ਤੂ ਸਮਝੀਐ ਦੇਖੀਐ ਮ/ਤ ਆਤਮਾ ਰਾਮ ਕਉ ਦੁਖੁ ਪਹੁਚਾਵਤਾ [ਹਉ]² ॥
ਹਉ ਤੇਰੇ ਆਤਮੈ ਮਹਿ ਸਮਾਇਆ ਹਉ ॥ [ਜੋ]³ ਕਿਛੁ ਆਤਮਾ ਕਹੈ ਸੋ
ਕਰਣਾ ਅਰੁ ਇਉਂ ਬਾਹਰਿ ਪਰਕਿਰਤ ਮਹਿ ਕਿਸੈ ਭਗਤ ਕਉ ਨਾਹੀ
ਸਮਝਾਇਆ ॥ ਅਰੁ ਨਾਨਕ ਤੂੰ ਜੁ ਹੈ ਸੋ ਮੇਰਾ ਸਰੂਪ ਹੈ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ
ਤੂ ਕਰਹਿ ਸੋ ਮੈ ਕੀਆ ॥ ਹਉ ਅਰੁ ਤੂੰ ਇਕੋ ਈ ਹਾ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ
ਨਾਨਕ ਕਉ ਪ੍ਰਗਟ ਦਰਸਨੁ ਦੀਆ/ ॥ ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਸਮਝੇ ॥ ਬਾਬਾ
ਸਾਤਿ ਕੇ ਬਿਖੈ ਆਇਆ ॥੧॥੨੭॥ ਸਾਖੀ ਹੋਰ ਚਲੀ ॥

੨੬੭ (ੳ)

੨੬੭ (ਅ)

੨੬੮ (ੳ)

੨੬੮ (ਅ)

੨੬੯ (ੳ)

੨੬੯ (ਅ)

¹ਰਾਤ ।

²⁻³ਇਹ ਪਦ ਉਤਾਰਾ ਕਰਦਿਆਂ ਰਹ ਗਏ ਲਗਦੇ ਹਨ ।

- [ਸੋ ਦਰ ਦੀ ਸਿਫਤ] ਇਕ ਦਿਨ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਬੈਠਾ ਥਾ ਅਰੁ ਧਿਆਨੁ ਕੀਆ ਜਬ ਦੇਖੇ ਤਾ ਪਰਮੇਸਰ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਕਰਤਾ ॥ ਸਭ ਮਾਇਆ ਕਉ ਲਪਟਾਇ ਪੜੀ ਹੈ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਏ ਪਰਮੇਸਰ ਤੁਝ ਕਉ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਜਾਣਤਾ ॥
- ੨੭੦ (ੳ) ਧਿਆਵਤਾ ਗਾਵਤਾ ॥ / ਤੂੰ ਇਨ ਕੇ ਸਿਰ ਕਿਆ ਕਰਹਿਗਾ ॥ ਜੋ ਤੇਰਾ ਜਸੁ ਨਾਹੀ ਗਾਵਤੇ ॥ ਸਭ ਜਿ ¹[ਜੀਅ ਹੈਨਿ ਸਨਕਾਦਿਕ ਤੇ]¹ ਲੈ ਕਰਿ ਅਰੁ ਬ੍ਰਹਮਾਦਿਕ ਤੇ ਲੈ ਕਰਿ ਅਗਾਸ ਪਇਆਲ ਤੇ ਲੈ ਕਰਿ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਤੇ ਲੈ ਕਰਿ ਖਾਣੀ ਅਰੁ ਬਾਣੀ ਤੇ ਲੈ ਕਰਿ ਜੋ ਕੋਈ ਜੀਉ ਹੈ ਸੁ ਮਾਇਆ ਈ ਕਉ ਧਿਆਵਤਾ ਹੈ ॥ ਪਰਮੇਸਰ ਕੋ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ਧਿਆਵਤਾ॥ ਇਸ ਹੀ ਸੁਮਾਰ² ਮਹਿ ਪੜਿ ਗਇਆ ॥ ਤਬ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਆਗਿਆ/ ਆਈ ਸੇਵਕ ਅਪਨੇ ਕਉ ਨਿਕਟਿਵਰਤੀ ਕਉ ਜੋ ਜਾਇ ਕਰਿ ਨਾਨਕ ਕਉ ਲੇ ਆਵਹੁ ॥ ਤਬ ਓਇ ਆਇ ਕਰਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਲੈ ਗਏ ॥ ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਆਇ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਤਉ ਕਿਆ ਦੇਖੈ ਜਿਉ ਕਬੂਤਰ ਕਉ ਚੋਗ ਪੜਤੀ ਹੈ ਤਿਉ ਚਉਰਾਸੀਹ ਲਖ ਜੀਆ ਜੋਨਿ ਜਿਤਨੀ ਹੈ ਇਤਨੀ ਸਭ ਚੋਗ ਕਉ ਲਗਿ ਪੜੀ ਹੈ ॥ ਅਰੁ ਕਬੂਤਰ ਕੀ ਨਿਆ/ਈ ਸਭਨਾ ਕਉ ਦੇਦਾ ਹੈ ॥ ਸਭ ਪਈ ਪਰਮੇਸਰ ਹੀ ਵਲਹੁ ਦੇਖਦੀ ਹੈ ॥ ਪ੍ਰਿਥਮੀ ਕੋ ਦਾਣੇ ਬੈਠਾ ਚੁਗਾਇਦਾ ਹੈ ॥ ਅਰੁ ਸਭ ਜੀਅ ਉਸ ਨੋ ਗਾਇਦੇ ਹੈਨਿ ॥ ਤਬ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਦਿਖਾ ਨਾਨਕ ਤੂੰ ਭੀ ਮੇਰੇ ਤਾਈ ਗਾਉ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹਉ ਕਿ ਗਾਵਾ ॥ ਸਭ ਤੁਝ ਹੀ ਕਉ ਗਾਵਤੀ ਆਰਾਧਤੀ ਹੈ ॥ ਤਬ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਨਾ/ਨਕ ਤੇਰਾ ਧਿਆਵਣਾ ਗਾਵਣਾ ਮੈ ਥਾਇ ਪਾਇਆ ॥ ਅਰੁ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਤਾਈ ਗਾਉ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜੀ ਹਉ ਤੁਧਨੋ ਗਾਇ ਨਾਹੀ ਸਕਦਾ ॥ ਅਰੁ ਤੁਧੁ ਨੋ ਜੋ ਗਾਵਤੇ ਹੈ ਤਿਨਾ ਕਉ ਹਉ ਗਾਵਾ ॥ ਤਬ ਭੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਨਾਨਕ ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਗਾਉ ॥ ਮੈ ਤੇਰਾ ਗਾਵਿਆ ਭਾਵਦਾ ਹੈ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਸੋ ਦਰ ਦੀ ਸਿਫਤਿ ਕਰੀ॥ ਰਾਗੁ ਆਸਾ ॥/ ³ਸੋ ਦਰ ਤੇਰਾ ਕੇਹਾ ਸੋ ਘਰ ਕੇਹਾ ਜਿਤ ਬਹਿ ਸਰਬ ਸਮਾਲੇ ॥ .../.../... ਸੋ
- ੨੭੧ (ਅ)
- ੨੭੧ (ੳ)
- ੨੭੨ (ੳ)
- ...

¹ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਮੂਲ ਖਰੜੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹਨ, ਨਕਲ ਕਰਦਿਆਂ ਰਹ ਗਏ ਲਗਦੇ ਹਨ । ਇਹ ਅਸਾਂ ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ ਵਾਲੇ ਖਰੜੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਏ ਹਨ । ²ਫਾ. ਸੁਮਾਰ, ਗਿਣਤੀ, ਸੋਚ । ³ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚੋਂ 'ਸੋ ਦਰੁ' ਵਾਲੀ ਸੰਪੂਰਣ ਪਉੜੀ ਦਿਤੀ ਹੋਈ ਹੈ । ਅਸਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਇਥੇ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ ।

- ਪਾਤਿਸਾਹੁ/ ਸਾਹਾਨ ਪਾਤਿਸਾਹਿਬੁ ਨਾਨਕ ਰਹਣ ਰਜਾਈ ॥ ੧ ॥ ਇਹੁ ੨੭੪ (ੳ)
- ਸੋ/ ਦਰੁ ਕਹਿਆ ਅਰੁ ਸਿਫਤਿ ਲਗਾ ਕਰਣ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੈ ਆਗੈ ਖੜਾ ਬਾਬਾ
ਨਾਨਕ ਸਹਜ ਹੀ ਤਖਤਿ ਉਪਰਿ ਬੈਠਾ ਸਚਖੰਡ ਮਹਿ ॥ ਸਚੀ ਦਰਗਾਹ ਕਾ
ਦਰੁ ਉਗਵਣ¹ ਦੀ ਤਰਫ ਥਾ ਜਿਸ ਮਹਿ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਉ ਬੁਲਾਇ
ਦੀਦਾਰੁ ਦੀਆ ॥ ਸਚੀ ਦਰਗਾਹੁ ਕੇ ਅਗੈ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਖੜਾ ਹੋਇ ੨੭੪ (ਅ)
- ਰਹਿਆ ॥ ਸਹਜ ਕੇ ਤਖਤ ਉਪਰਿ ਬੈਠਾ ॥ ਤਬ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ਕਾ ਭੋਜਨੁ
ਆਇਆ ॥ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਕੇ ਅਗੈ ਆਣਿ ਰਖਿਆ ॥ ਬਜਿਨਸ² ਥਾਲੁ ॥
ਹੁਕਮ ਹੋਆ ਜਿਤਨਾ ਭੋਜਨੁ ਆਇਆ ਹੈ ਇਤਨਾ ਸਭ ਖਾਹਿ ਮੈ ਤੇਰੇ
ਤਾਈ ਸਚੀ ਸਿਫਤਿ ਕਾ ਭੋਜਨੁ ਭੋਜਿਆ ॥ ਅਰੁ ਤੇਰੀ ਭੁਖ
ਪਿਆਸ ਸ/ਭ ਜਾਇਗੀ ॥ ਏਹੁ ਭੋਜਨੁ ਨਾਮੁ ਕਾ ਹੈ ਤੂੰ ੨੭੫ (ੳ)
- ਖਾਹਿ ॥ ਮੈ ਤੇਰੇ ਤਾਈ ਨਾਮੁ ਦੀਆ ॥ ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਪੈਰੀ ਪਇਆ ॥
ਪੈਰੀ ਪਇ ਕਰਿ ਭੋਜਨੁ ਖਾਧਾ ਅਤੈ ਖੁਸਿਆਲ³ ਹੋਇ ਗਇਆ ॥
ਖਾਵਣੇ ਸਾਥਿ ਅਰੁ ਸਿਫਤਿ ਉਮਡੀ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕੁ ਸਬਦੁ ਆਖਿਆ ॥
ਰਾਗੁ ਆਸਾ ਵਿਚਿ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜੀ/ਉ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ੨੭੫ (ਅ)
- ਆਗੈ ਸਭ ਕੋਈ ਸੁਣਾਵਤਾ ਥਾ ॥ ਪਰ ਹੁਣਿ ਜਿ ਅਖੀ ਡਿਠਾ ਤਾ
ਕਿਆ ਕਰਿ ਸਾਲਾਹੀਐ ॥ ਤਾ ਸਬਦੁ ਉਠਾਇਆ ਆਸਾ ਵਿਚਿ ॥
⁴ਸੁਣਿ ਵਡਾ ਆਖੈ ਸਭ ਕੋਇ ॥...ਨਾਨਕ ਸਚ ਸਵਾਰਣ ਹਾਰਾ ॥੪॥੧॥ ...
- ਜਬ ਬਾਬੇ ਏਹੁ ਸਬਦੁ ਕੀਆ ਤਾ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਹਿਆ ਨਾਨਕ/ ਅਬ ੨੭੭ (ੳ)
- ਜਾਇ ਕਰਿ ਸਿਖਾ ਕੀ ਖਬਰਿ ਲਹਹੁ ॥ ਤਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ
ਉਹਾ ਤੇ ਆਇਆ ॥ [ਜੰਗਲ ਮਹਿ ਗੰਗਾ ਆਣੀ] ਤਾ ਏਕ ਸਮੈ
ਜੰਗਲ ਮਹਿ ਜਾਇ ਥਾ ॥ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਨਾਲਿ ਸਿਖ ਥੇ ॥ ਉਨਹੁ ਸਿਖਹੁ
ਕਹਿਆ ਬਾਬਾ ਜੀਉ ਹਮ ਪਿਆਸੇ ਹੈ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਰੇ ਤੁਮ
ਪਿਆਸੇ ਹਹੁ ॥ ਤਾ ਉਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜੀਉ ਬਹੁਤੁ ਪਿਆਸੇ ਹਾ ॥ ਤਬ
ਬਾਬੇ/ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ⁵ ਤਉ ਕਿਆ ਕਰਉ ਈਹਾ ਗੰਗਾ⁶ ਨਜੀਕ ੨੭੭ (ਅ)

¹ਪੂਰਬ ਦਿਸ਼ਾ । ²ਸਿ. ਹੈ. ਲਾ. ਵਾਲੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਬੰਜਨ' ਹੈ । ਭਾਵ
ਬਿਅੰਜਨ/ਭੋਜਨ ਲਗਦਾ ਹੈ । ³ਆਨੰਦ । ⁴ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਸੰਪੂਰਣ
ਪਾਠ ਲਈ ਦੇਖੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੯ । ਇਥੇ ਅਸਾਂ ਥਾਂ ਦੀ ਥੁੜ ਕਾਰਣ ਪੂਰਾ
ਸ਼ਬਦ ਦੇਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸਮਝੀ । ⁵ਇਥੇ ਸਿ. ਹੈ. ਲਾ. ਤੋਂ ਪਾਠ ਲਇਆ
ਗਇਆ ਹੈ । ⁶ਨਦੀ ।

- ਨਾਹੀ ॥ ਤਬ ਇਤਨੇ ਕਹਨੇ ਸਾਥਿ ਬਾਵੇ¹ ਕੀ ਨਿਆਈ ਗੰਗਾ ਆਇ
ਗਈ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਰੇ ਤੁਮ ਪਿਆਸੇ ਹੁ ਪੀਅਹੁ ॥ ਤਬ ਉਨਹੁ
ਪੀਆ ਭੀ ਅਰੁ ਨਾਏ ਭੀ ॥ ਤਾ ਇਕਨਾ ਲੋਕਾ ਕਹਿਆ ਈਹਾ ਤਾ ਪਾਣੀ
੨੭੮ (ੳ) ਨਾ ਥਾ ਜੰਗਲ ਸਾ ਈਹਾ ਦਰੀਆਉ ਕ/ਹਾ ਤੇ ਆਇਆ ॥ ਤਬ ਤਮਾਸ-
ਗੀਰ² ਲੋਕ ਦੇਖਣੇ ਕਉ ਚਲੇ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਾ ਏ ਤਮਾਸਗੀਰ
ਹੈ ਸੋ ਕਹੈਗੇ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਪਿਛੇ ਕਉ ਹਾਥੁ ਕੀਆ ॥ ਓਇ ਲੋਕ
ਪੀਛੇ ਹੀ ਹਟਿ ਖਲੇ ਹੋਏ ॥ ਆਗੈ ਕੋਈ ਆਇ ਨ ਸਕਿਓ ॥ ਇਹੁ ਸਾਖੀ
ਅਕਬਰ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਸੁਣੀ ਥੀ ॥੧॥੨੮॥ ਸਾਖੀ ਹੋਰੁ ਚਲੀ ॥
- ੨੭੮ (ਅ) [ਗੁਰਸਿਖ ਪਰੀਖਿਆ] ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ/ ਅਜੇਹਾ ਸਾਗੁ ਕੀਤਾ ਨਾਲਿ
ਕੋਈ ਸਿਖ ਨ ਰਹਿਉ ॥ ਏਕੁ ਅੰਗਦੁ ਰਹਿਆ ॥ ਇਕੁ ਮਰਦਾਨਾ
ਰਹਿਆ ॥ ਹੋਰੁ ਸਭ ਨਸ ਗਏ ॥ ਤਾ ਬਾਬਾ ਉਦੋ ਤਵਰੋ³ ਲਹੈ ਨਾਹੀ ॥
ਇਕੁ ਸਾਗੁ ਹੋਰ ਆਰੰਭਿਉਨੁ ॥ ਤਬ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦੁ ਆਖਿਆ ਜੀਉ
ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਸੰਗਤਿ ਸਿਖ ਜਿ ਕੋਈ ਸੀ ਸੋ ਸਭ ਗਵਾਇਆ ॥ ਅਤੈ ਹੁਣਿ ਜੋ
੨੭੯ (ੳ) ਸਾਗੁ⁴ ਕੀਚੀਦਾ/ ਹੈ ਇਕ ਮੇਰਾ ਜੀ⁵ ਅਤੈ ਇਕ ਮਰਦਾਨਾ ॥ ਭਾਵੈ ਮਾਰਿ ਭਾਵੈ
ਛਡਿ ॥ ਅਤੈ ⁶ਸਾਮ ਸਾਮ⁶ ਤੁਧੁ ਮਾਰਣਾ ਹੈ ਤਾ ਇਹ ਜੀਅ ਤੇਰੇ ਆਗੈ
ਹੈ ॥ ਜੇ ਤੇਰੀ ਸਾਮ ਸਾਮ ਏਵੈ ਰਜਾਇ ਹੈ ਤਾ ਮਾਰਿ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ॥
ਅਤੈ ਹੁਣਿ ਜੋ ਤੈ ਸਾਗੁ ਅਰੰਭਿਆ ਹੈ ਸੋ ਮੇਰੇ ਈ ਤਾਈ ਆਰੰਭਿਆ ਹੈ ॥
ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਰਹਦਾ ਨਾਹੀ ॥ ਹਉ ਤੇਰੈ ਅਗੈ ਹਾ ॥ ਜੋ ਤੁਧੁ ਮਾਰਿਆ
੨੭੯ (ਅ) ਭਾਵਦਾ ਹੈ/ ਤਾ ਮਾਰੀਐ ਜੀਉ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਤਵਰੋ ਲਥੋ ਨਾਹੀ ॥
ਤਾ ਅਗੈ ਅਖਿਓਸੁ ਜਾਹ ਤੂ ਮੇਰੇ ਆਖੈ ਲਗਦਾ ਹੈ ਤਾ ਏਥਹੁ ਹਟਿ
ਜਾਹਿ ॥ ਏਵੈ ਵਰਤੀ ਹੈ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਆਖਿਆ ਤੂ ਮੇਰੇ ਨਾਲਿ
ਰਹੁ ਨਾਹੀ ਜਾਹਿ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦੁ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੋ ਨਠਾ ॥
ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਅਉਸੁ ਜੇ ਪਿਛੇ ਮੁੜਿ ਡਿਠੋਸੁ ਤਾ
੨੮੦ (ੳ) ਆਪਣਾ/ ਕੀਤਾ ਪਾਵੈਗਾ ॥ ਹਥ ਲੈ ਛਿਤਰ ਤੇ ਭਜੁ ॥ ਤੈ
ਉਰੈ ਨਾਹੀ ਖੜੋਣਾ ਤੈ ਧੁਰੇ ਜਾਣਾ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦੁ ਜਿਉ ਦਉੜਿਆ

¹ਮੂਲ ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਇਥੇ ਪਦ 'ਬਾਵ' ਹੈ, ਪਰ ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ. ਵਾਲੇ ਖਰੜੇ ਵਿਚ
'ਬਾਵੇ' । ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਬਾਬੇ ਦੇ ਮਨਸਾ ਚਾਲ ਚਲਣ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਹੋਵੇ ।

ਹੋਰ ਪਾਠ 'ਬਾੜ' ਜਾਂ ਫਿਰ 'ਬਾਣ' ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ।

ਵੇਖਣ ਵਾਲੇ ।

³ਤੇਵਰ, ਅਵਸਥਾ ।

²ਫਾ. ਤਮਾਸਬੀਨ, ਤਮਾਸ਼ਾ

⁴'ਸੰਗ' (ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ.)

⁵ਜੀਉੜਾ ।

⁶ਸਾਂਭ ਸਾਂਭ (?) । ਸੂਰਜ ਡੁਬਣ ਤੋਂ ਪਹਲਾਂ ਪਹਲਾਂ (?)

ਲਾਹਿ ਕੇ ਛਿਤਰ ਤਾ ਪਿਛੋ ਮੁੜਿ ਡਿਠੋਸੁ ਨਾਹੀ ॥ ਘਰੀ ਆਇਆ ॥ ਜਿਉ
ਧਾੜ ਦੇ ਮੁਹ ਸਾਥੁ¹ ਆਵਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਹਿਆ ਖੁਹਿਆ ਖਬਰ ਲੈ
ਆਵਦਾ ਹੈ ॥ ਕਉਣ ਮਾਰਿਆ ਤੈ ਕਉਣ ਉਬਰਿਆ ॥ ਜੇ ਕੋਈ ਕਿਥਾਉ
ਇਕੁ ਆ/ਧੁ ਬਚਦਾ² ਹੈ ਅਤੇ ਆਖਦਾ ਹੈ ਖਬਰ ॥ ਤਬ ਲੋਕਾ ਪੁਛਿਆ
ਆਖੁ ਭੀ ਨਾਨਕ ਦੀ ਖਬਰ ॥ ਤਾ ਅੰਗਦੁ ਆਖਿਆ ³ਅਜੇ ਤਵਰੋ ਫਿਰਿਆ
ਨਾਹੀ³ ॥ ਗੁਰ ਅੰਗਦ ਆਖਿਆ ਇਕਠਿਆ ਹੀ ਰਹਣਾ ਮਤ ਧਾੜਿ ਆਇ
ਪਉਦੀ ਹੋਵੈ ॥ ਤਾ ਜੇ ਕੋਈ ਮੁਆ ਮਾਰਿਆ ਸਿਖ ਰਹਦਾ ਸਾ ਸੇ ਲਗੇ
ਆਇ ਆਇ ਇਕਠੇ ਹੋਵਣ ॥ ਲਗੇ ਕਹਣ ਜੀ ਕਿਆ ਵਰ/ਤਿਆ ॥ ਇਹੁ
ਕਿਆ ਹੋਇਆ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦੁ ਉਨਾ ਸਿਖਾ ਨੇ ਭਾਉ ਕਰਿ ਜਿਵਾਲੇ⁴ ॥
ਪੈਰ ਧੋਇ ਕਰਿ ਝਲੇ ਮੰਡੇ⁵ ਭਾਉ ਕਰਿ ॥ ਅਤੇ ਆਖਿਆ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸਰ
ਹੈ ॥ ਜੋ ਗੁਰੂ ਕਰੈ ਸੋ ਸਤਿ ॥ ਅਤੇ ਆਖੈ ਸੋ ਸਤਿ ॥ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸਰ ਹੈ
ਆਦਮੀ ਨਾਹੀ ॥ ਜੀਅ ਵਿਚਹੁ ਭਰਮ ਚੁਕਾਵਣਾ ॥ ਅਤੇ ਆਖਣ ਲਗਾ
ਭਾਈ ਤੁਸਾ ਗੁਰੂ ਅਗੈ ਜੋ/ਉ ਸਿਰੁ ਵੇਚਿਆ ਹੈ ॥ ਤੁਸੀ ਦੇਖੀਉ ਮਤ
ਕਾਈ ਜੀਇ⁶ ਵਸਾਇਦੇ ਹੋਵਹੁ ॥ ਗੁਰੂ ਅਪਾਰ ਪੁਰਖ ਹੈ ॥ ਅਥਵਾ ਜੇ
ਗੁਰੂ ਹੁਣਿ ਆਵੈ ਤਾ ਡਰਣਾ ਨਾਹੀ ॥ ਏਹੁ ਸਾਗੁ ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਆਦਿ ਅੰਤਿ
ਕਰਦੇ ਆਏ ਹੈਨਿ ॥ ਸੋ ਕੇਹੇ ਸਾਗੁ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹੈਨਿ ॥ [ਬਸਿਸਟ ਗੁਸਾਈ
ਦੀ ਕਥਾ] ਤਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਸਿਖਾ ਨੋ ਸਾਖੀ ਕਰਿ ਸੁਣਾਇਦਾ ਹੈ ॥ ਰਾਮ
ਚੰਦ ਅਰੁ ਲਖ/ਮਣ ਅਰੁ ਬਸਿਸਟ ਗੁਸਾਈ ਦੀ ॥ ਤਬ ਇਕ ਦਿਨ
ਲਛਮਣ ਨੋ ਰਾਮਚੰਦ ਆਖਿਆ ਜਿ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸੀਤਾ ਬਿਆਹਣੀ ਹੈ
ਰਾਜੇ ਜਨਕ ਦੇ ਢੁਕਣਾ ਹੈ ਪਰ ਵੀਵਾਹ ਹੋਦਾ ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ ਲਖਮਣ
ਬੋਲਿਆ ਜੀ ਸਰਬ ਕਲਾ ਤੇਰੇ ਵਸਿ ਹੈਨਿ ਵਿਆਹੁ ਕਿਉ ਨਾਹੀ ਹੋਦਾ ॥
ਤਬ ਰਾਮਚੰਦ ਆਖਿਆ ਭਾਈ ਲਖਮਣਾ/ ਬ੍ਰਹਮਣ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ।
ਤਾ ਲਖਮਣ ਹਸਿ ਪਇਆ ਜਿ ਭਾਈ ਕਿਆ ਆਖਦਾ ਹੈ ॥ ਤਬ ਲਖਮਣ
ਕਹਿਆ ਜੀ ਈਹਾ ਤੋ ⁷ਲਖ ਕਈ⁷ ਬ੍ਰਹਮਣ ਹੈ ॥ ਏ ਬ੍ਰਹਮਣ ਬੁਲਾਈ-
ਅਹਿ ॥ ਜਿਸ ਕਉ ਤੇਰੀ ਆਗਿਆ ਹੋਵੈ ॥ ਤਬ ਰਾਮ ਚੰਦ
ਕਹਿਆ ਏਨ ਬ੍ਰਹਮਣਾ ਕੇ ਬੁਤੇ ਮੇਰਾ ਬਿਆਹੁ ਨਾਹੀ ਹੋਦਾ ॥ ਏਹ ਮੇਰੀ
ਸੇਵਾ ਸਹਿ ਨਾਹੀ ਸਕਨਿਗੇ ॥/ ਜਿਸ ਦੀ ਹਉ ਸੇਵਾ ਕਰੀਗਾ ਸੋ ਕੁਸਟੀ⁸

੨੮੦ (ਅ)

੨੮੧ (ੳ)

੨੮੧ (ਅ)

੨੮੨ (ੳ)

੨੮੨ (ਅ)

੨੮੩ (ੳ)

¹ਸੰਗ, ਮੰਡਲੀ ।

²‘ਉਬਰਦਾ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

³ਇਹ ਵਾਕ ਸ਼. ਸਿ. ਅ.

ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

⁴ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਛਕਾਣਾ ।

⁵‘ਮੰਡੇ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

⁶ਆਤਮੇ ।

⁷ਅਨੇਕ ।

⁸ਕੋਹੜ ।

- ਹੋਇ ਜਾਇਗਾ ॥ ਪਰ ਬਸਿਸਟ ਗੁਸਾਈ ਹੈ ਉਹ ਮੇਰਾ ਬਿਆਹੁ ਕਰੇਗਾ ਜੋ
 ਹਮਾਰੇ ਕੁਲ ਪਰੋਹਤ ਹੈ ॥ ਅਰੁ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਭੀ ਹੈ ॥ ਅਰੁ ਪੂਰਾ ਮਹਾਪੁਰਖ
 ਹੈ ਉਹੁ ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਸਹੈਗਾ ਨਾਹੀ ਤਾ ਹੋਰੁ ਕੋਈ ਸਹਿ ਨ ਸਕੈਗਾ ॥
- ੨੮੩ (ਅ) ਤਬ ਲਖਮਣ ਕਹਿਆ ਜੀ ਬਸਿਸਟ ਗੁਸਾਈ ਕਹਾ ਹੈ ॥ ਰਾਮ ਚੰਦ
 ਕਹਿਆ ਗਜਣੀ/ ਹੈ ॥ ਲਛਮਣਾ ਕਹਿਆ ਜੀਉ ਕਿਉਕਰਿ ਆਵੈ ॥ ਤਬ
 ਰਾਮ ਚੰਦ ਕਹਿਆ ਭਾਈ ਲਖਮਣ ਤੂੰ ਜਾਹਿ ਜਾਇ ਕਰਿ ਲੈ ਆਉ ॥
 ਅਰੁ ਭਾਈ ਲਖਮਣਾ ਦੇਖੀਐ ਉਹੁ ਮਹਾ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ॥ ਡਰਤੇ ਰਹਣਾ ਜੇ
 ਕੋਈ ਸਾਗੁ ਕਰਿ ਦਿਖਾਲੇ ਤਾ ਭਰਮਣਾ ਨਾਹੀ ॥ ਲਖਮਣ ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦੁ
- ੨੮੪ (ੳ) ਵਿਦਿਆ ਕੀਤਾ ॥ ਬਸਿਸਟ ਲੈਣ ਕਉ ॥ ਲਖਮ/ਣ ਆਇਆ ਗਜਣੀ
 ਆਇ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਹੂਆ ॥ ਬਸਿਸਟ ਗੁਸਾਈ ਨੋ ਦੇਖੈ ਤਾ ਗਜਣੀ ਵਿਚਿ
 ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ ਪੁਛਿ ਰਹਿਆ ਦਸੇ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ॥ ਕੋਈ ਕਹੈ ਜਿ ਹੈ ਕੋਈ
 ਕਹੈ ਜਿ ਨਾਹੀ ॥ ਕੋਈ ਕਹੈ ਦੇਖ ਹਮ ਕਿਆ ਜਾਣਹਿ ਹਮ ਕਿਆ ਜਾਣਹਿ¹
 ਬਸਿਸਟੁ ਕੋਈ ਹੈ ॥ ਓਥੈ ਬਸਿਸਟ ਨੋ ਕੋਈ ਜਾਣੇ ਨਾਹੀ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਪੁਛੈ
- ੨੮੪ (ਅ) ਸੋ ਕੋਈ ਦਸੇ ਨਾਹੀ ॥ / ਲਖਮਣ ਕਹਿਆ ਏ ਪਰਮੇਸਰ ਹਉ ਆਇਆ
 ਬਸਿਸਟ ਬਸਿਸਟ ਕਰਦਾ ਅਰ ਕੋਈ ਦਸਦੋ ਹੀ ਨਾਹੀ ॥ ਆਖਣ ਲਗਾ
 ਕਿ ਕਰੀ ਫਿਰਿ ਜਾ ਉ[ਹ] ਹਥਿ ਨਾਹੀ ਆਵਦਾ ॥ ਲਖਮਣ ਫਿਰਿ ਰਹਿਆ ॥
 ਜਿਉ ਚਲਿਆ ਮੁੜਿ ਕੈ ਤਾ ਨੀਦ ਆਈਉਸੁ ਤਾ ਸੁਤਾ ਤਾ ਰਾਮ ਚੰਦੁ ਸੁਪਨੈ²
- ੨੮੫ (ੳ) ਵਿਚਿ ਆਖਿਆ ਅਤੈ ਸਮਝਾਇਆਸੁ ਜੇ ਲਖਮਣ ਤੂੰ ਆ/ਉ ਨਾਹੀ ॥
 ਗਜਣੀ ਤੇ ਪਰੈ ਇਕੁ ਪਰਬਤੁ ਹੈ ਅਰੁ ਪਰਬਤ ਤੇ ਪਰੈ ਇਕੁ
 ਨਿਕੜੀ ਪਰਬਤੀ ਹੈ ਓਥੈ ਹੈ ਬਸਿਸਟ ਗੁਸਾਈ ॥ ਤੂੰ ਜਾਇ ਕਰਿ ਮਿਲੁ
 ਭਰਮਹੁ ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ ਲਖਮਣ ³ਚੇਤੰਨੁ ਹੂਆ³ ॥ ਤਾ ਚਲਿਆ ਉਸੀ
 ਪਰਬਤੀ ਕਉ ॥ ਤਦ ਪਰਬਤ ਲੰਘ ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਤਾ ਇਕ ਨਿਕੀ ਸੀ
 ਪਰਬਤੀ ਹੈ ॥ ਅਰੁ ਉਸ ਹੀ ਠਾਇ ਇ/ਕੁ ਵਡਾ ਚੰਡਾਲ ਖੜਾ ਹੈ ॥
- ੨੮੫ (ਅ) ਕਾਲਾ ਧੂਤੁ ॥ ਲਕ ਛੁਰਾ ਹੈ ਨਾਲੇ ਕੁਤੇ ਹੈਠਿ ॥ ਤਾ ਲਖਮਣ ਆਖਿਆ
 ਭਾਈ ਏਹੁ ਮਨੁਖ ਤਾ ਈਹਾ ਕੋਈ ਹੈ ॥ ਜਿਥੈ ਰਾਮਚੰਦ ਆਖਿਆ ਸਾ
 ਉਥੈ ਹੀ ਖੜਾ ਹੈ ॥ ਪਰ ਏਹ ਤਾ ਬਸਿਸਟ ਗੁਸਾਈ ਨਾਹੀ ॥ ਹਉ ਭੁਲਾ
 ਹਾ ਤੇ ਫਿਰਿ ਘਰਾ ਨੋ ਚਲਿਆ ਤਾ ਉਘ ਆਈ ॥ ਤਾ ਫੇਰਿ ਰਾਮ

¹ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਵਾਧੂ ਆਏ ਲਗਦੇ ਹਨ ।²ਪਾਠਾਂਤਰ: 'ਸਮਾਧਿ' (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।³'ਨੀਦ ਉਘੜ ਗਈ' (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

ਚੰਦੁ ਸਮਾਧਿ ਕੇ ਬਿ/ਥੈ ਆਇਆ ॥ ਏ ਲਖਮਣ ਭਰਮਹਿ ਮਤੁ ਏਹੋ ਹੀ ੨੮੬ (ੳ)
 ਹੈ ਬਸਿਸਟ ਗੁਸਾਈ ॥ ਤਾ ਲਖਮਣ ਫੇਰਿ ਚਿਤੰਨੁ ਹੋਇਆ ॥ ਤਾ ਫੇਰਿ
 ਆਇਆ ਜੋ ਹੁਣ ਜਾਇ ਚਰਣੀ ਪੜਾ ॥ ਜਬ ਲਖਮਣ ਚਰਣ ਚਿਤਵੈ
 ਤਾ ਬਸਿਸਟ ਬੋਲਿਆ ਰੇ ਤੂੰ ਕਉਣੁ ਹੈ ਜੋ ਈਹਾ ਆਵਤਾ ਹੈ ॥ ਈਹਾ ਮਤ
 ਆਵਹਿ ॥ ਲਖਮਣ ਆਖਿਆ ਮੈਨੂੰ ਆਗਿ/ਆ ਹੈ ॥ ਉਹੁ ਜਾਇ ਚਰਣੀ ੨੮੬ (ਅ)
 ਲਗਾ ॥ ਜਿਉ ਲਖਮਣ ਚਰਣਾ [ਕੋ] ¹ਝਟਕਰਦਾ¹ ਸਾ ਤਿਉ ਮਥੈ ਤੇ
 ਪਕੜਿ ਕਰਿ ਕਾਢਿ ਸਿਰੇ ਸਿਰਿ ਪਇਉਸੁ ॥ ਕਹਣਿ ਲਗਾ ਰੇ ਬੋਧੇ
 ਹਉ ਚੰਡਾਲੁ ਆਪਣਾ ਮਾਰੁ² ਖਾਜੁ ਭਾਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹਾ ॥ ਮੈਨੂੰ ਕੇਹਾ
 ਆਇ ਦਿਹਾੜਾ ਕੀਤੋ ਮੇਰਾ ਖਾਜੁ ਤੁਧੁ ਗਵਾਇਆ ॥ ਲਖਮਣ ਆਖਿਆ
 ਜੀ ਹਉ ਭੁਲਾ/ਹਾ ਮੈਨੂੰ ਛਡਿ ॥ ਮੈ ਵਤਿ ਆਵਾਗਾ ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ ਲਗਾ ੨੮੭ (ੳ)
 ਆਖਣ ਜੇ ਫੇਰਿ ਆਵੈਗਾ ਤਾ ਮਾਰੀਗਾ ਬਾਇਆ ॥ ਆਖਣ ਲਗਾ ਤੁਧੁ
 ਜਾਤੋ ਜੇ ਫਿਰਿ ਇਥੈ ਆਇਓ ॥ ਤਾ ਲਖਮਣ ਭੰਨਾ ॥
 ਤਾ ਲਖਮਣ ਆਖਿਆ ਭਾਈ ਹਉ ਮੁਆ ਸਾ ਪਰ ਮਰ ਪਿਟ
 ਉਬਰਿਆ ॥ ਨਠਾ ਉਥਹੁ ॥ ਜਿਉ ਭੰਨਾ ਜਾਦਾ ਸਾ ਤਿਉ ਊਘ ਆਇ
 ਗਈ ਸੁ ॥ ਤਾ ਰਾਮ ਚੰ/ਦੁ ਆਖਿਆ ਏਹੁ ਤੈਨੂੰ ਭਰਮਾਇਦਾ ਹਈ ਏਹੋ ੨੮੭ (ਅ)
 ਗੁਸਾਈ ਬਸਿਸਟ ਹਈ ॥ ਤੂੰ ਭਰਮੈ ਮਤੁ ਜਾਹਿ ਜਾਇ ਕਰਿ ਮਿਲੁ ॥
 ਆਖੈ ਜੀ ਹਉ ਕਿਆ ਜਾਈ ਆਗੈ ਤੇ ਮਾਰਦਾ ਹੈ ॥ ਰਾਮ ਚੰਦੁ ਆਖਿਆ
 ਮਹਾ ਪੁਰਖਾ ਦਾ ਮਾਰਣੁ ਕਿਰਪਾ ਹੈ ॥ ਜਿਉ ਮਾਰੇ ਤਿਉ ਨਿਵਾਜੇ ਤੂੰ
 ਨਿਸੰਗ ਜਾਇ ਮਿਲੁ³ ॥ ਲਖਮਣ ਫਿਰਿ ਚਲਿਆ/ ॥ ਜਾ ਆਗੈ ਆਇ ੨੮੮ (ੳ)
 ਕਰਿ ਦੇਖੈ ਤਾ ਸੂਰੀਆ ਹੈਨਿ ਇਕ ਸੂਰੀ ਚਾਇ ਕੁਠੀਸੁ ਬੈਠਾ
 ਉਖਲਦਾ⁴ ਹੈ ॥ ਤਾ ਲਖਮਣ ਆਖਿਆ ਭਾਈ ਹਾਲ ਇਸਦਾ
 ਕੋਈ ਨਾਹਿ ॥ ਪਰੁ ਰਾਮ ਚੰਦ ਕੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਹਉ ਜਾਈ ॥
 ਤਾ ਲਖਮਣ ਆਖਿਆ ਹੁਣਿ ਪਾਈ ਜਾਇ ਲਗੋ ਭਾਵੈ ਮਾਰੇ ਭਾਵੈ ਛੋਡੈ ॥
 ਤਬ ਬਸਿਸਟ ਦੇਖਿਆ ਜੇ ਲਛਮਣ ਆਵਤਾ ਹੈ ॥/ ਤਬ ਬਸਿਸਟ ਗੁਸਾਈ ੨੮੮ (ਅ)
 ਕਹਿਆ ਰੇ ਈਹਾ ਮਤਿ ਆਵਹਿ ॥ ਤਬ ਲਖਮਣ ਕਹਿਆ ਮਾਰਿ ਭਾਵੈ ਛੋਡਿ
 ਤੇਰੈ ਪਾਸਿ ਆਵਾਗਾ ॥ ਤਬ ਬਸਿਸਟ ਗੁਸਾਈ ਕਹਿਆ ਰੇ ਈਹਾ ਤੇਰਾ ਕਿਆ

¹ਮੂਲ ਪੋਥੀ ਦਾ ਪਾਠ 'ਝਟਕਰਦਾ ਸਾ' ਕੁਝ ਅਸ਼ੁੱਧ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ । ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ,
 ਪਾਠ 'ਝਟਕਦਾ' ਹੋਵੇ । ਉਂਜ ਸ਼.ਸਿ.ਅ. ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਦਉੜਿਆ' ਹੈ । ²ਮੂਲ

ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਪਾਠ 'ਮਰੁ' ਹੈ । ਸੁਧਾਈ ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ. ਵਾਲੇ ਖਰੜੇ ਤੋਂ ਕੀਤੀ ਹੈ ।

³'ਕਰਿ ਚਰਣੀ ਲਾਗੁ' (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) । ⁴ਖਲ ਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ।

- ਹੈ ॥ ਜੋ ਤੂੰ ਆਵਤਾ ਹੈ ਤਬ ਲਖਮਣ ਕਹਿਆ ਹਉ ਤੇਰੇ ਪਾਸਿ ਆਇਆ ਹਾ॥
- ੨੮੯ (ੳ) ਤਬ ਬਸਿਸਟ ਗੁਸਾਈ ਕਹਾ ਰੇ ਤੂੰ ਈਹਾ ਮਤ ਆ/ਉ ॥ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਤਾਈ
ਕਿਆ ਕਹਤਾ ਹੈ ॥ ਹਉ ਤੈ ਕਉਣ ਕਰਿ ਬੁਝਿਆ ਹਾ ॥ ਤਬ ਲਖਮਣ
ਕਹਿਆ ਜੀ ਤੂੰ ਬਸਿਸਟ ਗੁਸਾਈ ਹੈ ॥ ਤਾ ਬਸਿਸਟ ਨੈ ਕਹਿਆ ਰੇ
ਅਪਰਾਧੀ ਹਉ ਚੰਡਾਲ ਉਹ ਬਸਿਸਟ ਗੁਸਾਈ ਮੈ ਅਰੁ ਉਹ ਕਿਆ ॥ ਕਿਨੈ
੨੮੯ (ਅ) ਤੂੰ ਠਗਾਇਆ ਹੈ ॥ ਬਸਿਸਟ ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਰਿਖੀਸਰ ਦੇਵਤਾ ਬ੍ਰਹਮਣ/ਅਰੁ
ਮੈ ਚੰਡਾਲ ਮੁਝ ਕਉ ਕਿਉ ਬਸਿਸਟ ਕਹਤਾ ਹੈ ॥ ਰੇ ਅਪਰਾਧੀ ਈਹਾ ਨ
ਆਉ ॥ ਹਉ ਆਪਣੇ ਖਾਜ ਉਪਰਿ ਬੈਠਾ ਹਾ ॥ ਤਬ ਲਖਮਣ ਕਹਿਆ ਭਾਵੈ
ਸੋ ਕਿਛੁ ਕਰੁ ਪਰੁ ਤੂੰ ਬਸਿਸਟ ਗੁਸਾਈ ਹੈ ॥ ਜਬ ਲਛਮਣ ਨਜੀਕ ਆਇਆ
੨੯੦ (ੳ) ਤਬ ਲਗਾ ਲੋਹੂ ਕੇ ਛਟਕੇ ਦੇਣੇ ॥ ਲਛਮਣ ਦੇ ਕਪੜੇ ਲਗੇ ਲੋਹੂ ਨਾਲਿ/
ਭਰੀਵਨਿ¹ ॥ ਲਖਮਣ ਆਖਿਆ ਜੁ ਭਾਵੈ ਸੁ ਕਿਛੁ ਕਰਿ ਹਉ ਤੁਧ ਨੋ ਨਾਹੀ
ਛੋਡਤਾ ॥ ਜਬ ਨਿਸੰਗ ਆਇ ਲਖਮਣ ਪੈਰੀ ਪਇਆ ॥ ਤਬ ਬਸਿਸਟ ਕਹਿਆ
ਰੇ ਤੂੰ ਕਉਣੁ ਹੈ ॥ ਕਹੈ ਜੀ ਹਉ ਲਖਮਣ ਹਾ ॥ ਕਹੈ ਰੇ ਲਖਮਣ ਕਉਣੁ ॥
ਕਹੈ ਜੀ ਖਤ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ੍ਰ ਕਾ ਭਾਈ ਅਰ ਦਸਰਥ ਕਾ ਬੇਟਾ ਰਘੁਵੰਸੀ ॥
- ੨੯੦ (ਅ) ਕਹਾ ਰੇ ਜੇ ਹਉ ਖਾਤਾ ਹਉ ਸੇ ਖਾ/ਹਿਗਾ ॥ ਲਖਮਣ ਕਹਿਆ ਜੀਉ
ਖਾਉਗਾ ॥ ਆਖੈ ਖਾਹਿ ਪਿਸੁ² ਸੂਅਰੀਆ ਕਾ ਮਾਸ ॥ ਅਰੁ ਮੇਰੇ ਸਾਥਿ
ਖਾਹਿ ॥ ਕਹੈ ਜੀ ਭਲਾ ਹੋਵੈ ॥ ਲਖਮਣ ਸਾਥਿ ਬੈਠਿ ਗਇਆ ॥ ਜਬ ਲਖਮਣ
ਲਗਾ ਜੇਵਣ ਜਾ ਦੇਖੈ ਤਾ ਮਹਾ ਪਵਿਤ੍ਰ ਚਉਕਾ ਅਰੁ ਬਸਿਸਟ ਗੁਸਾਈ
੨੯੧ (ੳ) ਮੁਕਟਿ ਧਾਰੀ ਅਰੁ ਦੁਆਦਸ ਤਿਲਕ ਬਨੇ ਹੂਏ ॥ ਅਰੁ ਚਕ੍ਰ ਲਗਾਏ ਹੂਏ/
ਅਰੁ ਆਗੈ ਮਹਾ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ਕਈ ਬਿੰਜਨ³ ਅਰੁ ਬਸਿਸਟ ਗੁਸਾਈ ਚਉਕੇ
ਵਿਚਿ ਬੈਠਾ ਹੈ ॥ ਲਖਮਣ ਫਿਰਿ ਚਰਣੀ ਲਗਾ ॥ ਤਬ ਬਸਿਸਟ ਗੁਸਾਈ
ਗੁਰਦੇਵ ਕਹਾ ਧੰਨ ਹੋ ਲਖਮਣ ਧੰਨ ॥ ਤਬ ਬਸਿਸਟ ਗੁਸਾਈ ਕਹਿਆ
ਮੁਝ ਕਉ ਕਿਉਕਰਿ ਬੁਝਿਆ ॥ ਕਹੈ ਜੀ ਤੇਰੀ ਅਰ ਰਾਮ ਚੰਦ ਕੀ ਕਿਰਪਾ
੨੯੧ (ਅ) ਤੇ ॥ ਜਾਹਿ ਰੇ ਲਖਮਣ/ ਮੇਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ ਅਬ ਤੂੰ ਰਾਮ ਚੰਦ ਕੇ ਸਨਮੁਖ⁴ ਹੀ
ਰਹੈਗਾ ॥ ਤਬ ਬਸਿਸਟ ਪੁਛਿਆ ਤੂੰ ਕਿਉ ਆਇਆ ॥ ਕਹੈ ਜੀ ਆਗਿਆ
ਸ੍ਰੀ ਰਾਮ ਚੰਦ ਕੀ ਤੁਮ ਕਿਰਪਾ ਕਰਿਕੈ ਚਲਹੁ ਰਾਮ ਚੰਦ ਕਾ ਵੀਵਾਹੁ ਹੈ ॥
ਤਬ ਗੁਰੁ ਅੰਗਦ ਆਖਿਆ ਭਾਈ ਗੁਰ ਸਿਖਹੁ ਏਹੁ ਆਦਿ ਅੰਤਿ

¹‘ਤੜਬੁਡੁ ਹੋਇ ਗਏ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ²ਫਿਰ ।

(ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

⁴ਹਜ਼ੂਰੀ ਵਿਚ ।³‘ਛੱਤੀ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਭੋਜਨ’

ਮਹਾ ਪੁਰਖ ਸਾਗ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹੈਨਿ ॥ ਜੀਅ ਵਿਚਿ ਤੁਸਾ/ ਭਰਮਣਾ ਨਾਹੀ ॥ ੨੯੨ (ੳ)

ਅਤੈ ਜੇ ਹੁਣਿ ਗੁਰੂ ਆਵੈ ਤਾ ਤੁਸਾ ਡਰਣਾ ਨਾਹੀ ॥ ਜੋ ਕਿਛੁ ਗੁਰੂ ਆਖੈ
ਸੋ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮੰਨਣਾ ॥ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸਰ ਹੈ ॥ ਤੁਸਾ ਡਰਣਾ ਨਾਹੀ ॥
ਅਜੈ ਈਵੈ ਹੀ ਬੈਠੇ ਗਲਾ ਕਰਦੇ ਸੇ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਆਇ ਗਇਆ ਤਾ ਸਭੇ
ਉਠਿ ਖੜੇ ਹੋਏ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਦੇ ਤੇੜ ਤੰਮੇ ਦੀ ਕਛੋਟੀ ॥ ਸਿਰਿ ਟੋਪੀ ਹਥਿ
ਕੁਤਕਾ ਖਵੈ¹ ਉਪਰਿ/ ਧਰਿਆ ਹੋਆ ॥ ਹੋਰ ਬਸਤ੍ਰ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ॥ ਜਿਥੈ ੨੯੨ (ਅ)

ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਆਇ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ਤਿਥੈ ਸਿਖ ਸਭ ਜਾਇ ਪੈਰੀ ਪਏ ॥
ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਾ ਤੁਮ ਕਉਣ ਹੋ ॥ ਕਹਣ ਲਗੇ ਜੀ ਅਸੀ ਤੇਰੇ ਸਿਖ ਹਾ ॥
ਜਿਥੈ ਉਨੀ ਸਿਖ ਆਖਿਆ ਤਿਥੈ ਕਢਿ ਕੁਤਕਾ ਪਇਆ ਇਕੁ ਇਕੁ
ਕੁਤਕਾ² ਸਭਨਾ ਨੋ ਲਾਇ ਗਇਆ ॥ ਇਕ ਭਜਿ/ ਗਏ ਇਕ ਖੜੇ ਰਹੇ ॥ ੨੯੩ (ੳ)

ਜਣੇ ਬਾਰਹ ਤੇਰਹ ਰਹੇ ਹੋਰੁ ਉਨਾ ਨੋ ਕੁਤਕਿਆ ਦੀ ਲਾਈਅਨੁ ॥ ਤਾ
ਉਨੀ ਆਖਿਆ ਮਾਰਿ ਭਾਵੈ ਛਡਿ ਅਸੀ ਤੁਧ ਨੋ ਛੋਡਿ ਨਾਹੀ ਜਾਦੇ ॥
ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਤੁਮ ਕਉਣ ਹੈ ॥ ਕਹਣ ਲਾਗੇ ਜੀ ਅਸੀ ਤੇਰੇ
ਸਿਖ ਹਾ ॥ ਜਿਥੈ ਉਨੀ ਸਿਖ ਆਖਿਆ ਤਿਥੈ ਕਢਿ ਕੁਤਕੀ ਪਇਆ ॥
ਇਕੁ ਇਕੁ ਕੁਤਕਾ ਸਭਨਾ ਨੋ/ ਲਾਇ ਗਇਆ ॥ ਇਕ ਭਜਿ ਗਏ ਇਕ ੨੯੩ (ਅ)

ਖੜੇ ਰਹੇ ॥ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਤੁਮ ਕਉਣ ਹੋ ॥ ਤਾ ਉਨੀ ਆਖਿਆ
ਜੀ ਅਸੀ ਤੇਰੇ ਸਿਖ ਹਾ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਤੁਮ ਕਦ ਕੇ ਸਿਖ ਹੋ ॥
ਤਦ ਉਨੀ ਕਹਿਆ ਤੁਮੈ ਕਿਆ ਪਰਵਾਹੁ ਹੈ ਸਿਖ ਕਰਣੇ ਦੀ ਪਰੁ ਅਸੀ
ਤੁਧ ਨੋ ਮਨਿ ਲਇਆ ਹੈ ॥ ਜਿ ਅਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ॥ ਗੁਰੂ/ ਬਾਬੇ ੨੯੪ (ੳ)

ਕਹਿਆ ਤੁਸੀ ਮੇਰੇ ਸਿਖ ਹੋ ॥ ਕਹਣੇ ਲਾਗੇ ਜੀ ਅਸੀ ਤੇਰੇ ਸਿਖ ਹਾ ॥
ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਮੇਰਾ ਕਹਾ ਮੰਨਹੁਗੇ ॥ ਆਖਣ ਲਗੇ ਜੀ ਮੰਨਹਿਗੇ ॥
ਕਹੈ ਚਲਹੁ ਮੇਰੇ ਸਾਥਿ ਜਹਾ ਮੈ ਚਲਤਾ ਹੋ ॥ ਤਬ ਉਨਹੁ ਸਿਖਹੁ ਕਹਿਆ
ਜੀ ਚਲੀਐ ॥ ਆਗੈ ਹੋਇ ਬਾਬਾ ਜਾਇ ॥ ਪਿਛੈ ਲਗੇ ਸਿਖ ਜਾਨਿ ॥ ਜਬ
ਬਾਬਾ ਆਵਦਾ ਆ/ਵਦਾ ਬਡੀ ਉਜਾੜਿ ਵਿਚਿ ਲੈ ਆਇਆ ॥ ਦੇਖਨਿ ੨੯੪ (ਅ)

ਤਾ ਵਡੀ ਉਜਾੜਿ ਵਿਚਿ ਝਾੜੀਆ ਹੈਨਿ ॥ ਉਸ ਵਿਚਿ ਚਿਖਾ ਉਸਾਰੀ
ਹੈ ॥ ਅਤੈ ਚਿਖਾ ਦੇ ਪਾਸਿ ਸਿੜੀ³ ਹੈ ਉਪਰਿ ਮੜਾ⁴ ਪਇਆ ਹੈ ॥
ਸੁਪੇਦ ਉਪਰਿ ਕਢਣੁ ਹੈ ਅਤੈ ਬੰਦਿ ਬਧੇ ਹੋਏ ਹੈਨਿ ॥ ਸਜਰਾ ਮੜਾ

¹ਕੰਧੇ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) । ²ਡੰਡਾ । ³ਸੀੜੀ, ਬਾਂਸਾਂ ਦਾ ਬਣਿਆ ਪਉੜਸਾਂਗ ।

⁴‘ਮੁਰਦਾ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

- ੨੯੫ (ੳ) ਪਇਆ ਹੈ ॥ ਉਸ ਉਪਰਿ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਜਾਇ ਖੜਾ ਹੋਇਆ ॥ / ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਬੋਲਿਆ ਜੇ ਤੁਮ ਮੇਰੇ ਸਿਖ ਹੋ ਤਾ ਏਹੁ ਮੜਾ ਖਾਹੁ ॥ ਅਰੁ ਮੇਰਾ ਹੁਕਮੁ ਹੈ ਤੁਸੀ ਖਾਹੁ ॥ ਜਿਥੈ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਿ ਮੜਾ ਖਾਹੁ ਤਾ ਲੋਕ ਲਗੇ ਨਸਨਿ ॥ ਹੋਰ ਹੋਰਸ ਪਿਛੇ ਹੋਰੁ ॥ ਨਠੇ ਝਾੜਾ ਵਲਿ ਸਭ ਨਸ ਗਏ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਕਹਾ ਕਹਾ ਗਏ ਓਇ ਸਿਖ ਕਹਾਵਤੇ ਥੇ ॥ ਤਬ ਅੰਗਦ ਅਤੇ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜੀ ਗ/ਏ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਤੁਸੀ ਕਿਉ ਖੜੇ ਹੋਇ ਰਹੇ ਹੋ ॥ ਤੁਸੀ ਭੀ ਜਾਹੁ¹ ॥ ਤਬ ਇਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜੀ ਹਮ ਨਾਹੀ ਜਾਤੇ ॥ ਅਸੀ ਤੇਰੇ ਸਿਖ ਹਾ ॥ ਜਿਥੈ ਸਿਖ ਆਖਿਆ ਉਨੀ ਤਿਥੈ ਕਢਿ ਕੁਤਕੀ ਪਾਇਆ ॥ ਐ ਕੁਟਣਹੁ ਕਹਾਵਤੇ ਹੈ ਤੇਰੇ ਸਿਖ ਹੈ ॥ ਕਾਹੇ ਕਉ ਕਹਤੇ ਹਉ ਜੋ ਤੇਰੇ ਸਿਖ ਹੈ ॥ ਤਬ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਜੀ ਹੁਕਮੁ ਹੋਇ/ ਤਿਉ ਕਰਹਿ ॥ ਐ ਤੁਮ ਕਹੋ ਜੋ ਅਸੀ ਤੇਰੇ ਸਿਖ ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ ਏਨਾ ਕਹਿਆ ਅੰਗਦ ਤੈ ਮਰਦਾਨੇ ਮਾਰਿ ਭਾਵੈ ਛਡਿ ਅਸਾਡੇ ਬੁਤੇ ਏਹੁ ਗਲ ਆਖੀ ਨਾਹੀ ਜਾਦੀ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਨਾ ਕਹੈਗਾ ॥ ਤਾ ਏਨਾ ਆਖਿਆ ਜੀ ਏਵੈ ਗਲ ਹੈ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਤੁਸੀ ਮੇਰੇ ਸਿਖ ਹਹੁ ॥ ਤਬ ਇਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜੀ ਤੇਰੇ ਸਿਖ/ ਹਾ ॥ ਤਬ ਹੁਕਮੁ ਹੋਇਆ ਇਸ ਮੜੇ ਨੋ ਖਾਹੁ ॥ ਕਹਣ ਲਗੇ ਜੀ ਖਾਦੇ ਹਾ ॥ ਤਬ ਵਤਿ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ॥ ਤੁਸੀ ਖਾਹੁ ਜੋ ਮੇਰੇ ਸਿਖ ਹਉ ॥ ਤਬ ਅੰਗਦ ਤੈ ਮਰਦਾਨੇ ਕਹਿਆ ਭ[ਲਾ] ਜੀ ਖਾਦੇ ਹਾ ॥ ਤਬ ਇਕ ਪਾਸਾ ਲੀਤਾ ਅੰਗਦ ਤੈ ਇਕ ਪਾਸਾ ਲੀਤਾ ਮਰਦਾਨੇ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਤੁਸੀ ਖਾਇ ਨਾਹੀ ਸਕਦੇ ਕਿਆ ਫਿਰ/ਦੇ ਹਉ ॥ ਤਬ ਇਨਹੁ ਕਹਿਆ ਜੀ ਅਸੀ ਏਵ ਫਿਰਦੇ ਹਾ ਜੇ ਤੇਰੀ ਆਗਿਆ ਹੋਵੈ ਤਾ ਸਿਰ ਦੀ ਤਰਫਹੁ ਖਾਈਐ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਪੈਰਾ ਦੀ ਵਲਹੁ ਖਾਹੁ ॥ ਕਹੈ ਜੀ ਭਲਾ ਹੋਵੈ ॥ ਅਤੇ ਜੀ ਕਪੜਾ ਉਤਾਰਿ ਖਾਈਐ ਅਕੈ ਸਮੇਤ ਕਪੜੇ ਖਾਈਐ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਕਪੜਾ ਉਤਾਰਿ ਖਾਹੁ ॥ ਜਾ ਕਪੜਾ/ ਉਤਾਰਿ ਕਰਿ ਦੇਖੇ ਤਾ ²ਸੀਰੇ ਦੀ ਲੋਥਿ² ਪਈ ਹੈ
- ੨੯੬ (ੳ) ੨੯੬ (ੳ) ੨੯੭ (ੳ)

¹ਇਸ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਸ਼. ਸਿ. ਅ. ਵਿਚ ਇਹ ਸੂਚਨਾ ਵਾਧੂ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ ਹੈ: “ਤਬ ਚਾਰ ਜਣੇ ਬਾਬੇ ਦੇ ਨਾਲ ਰਹੇ ॥ ਇਕੁ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦੁ ॥ ਇਕੁ ਮਰਦਾਨਾ ॥ ਇਕ ਅਜਿਤਾ ਰੰਧਾਵਾ ॥ ਇਕ ਝੂੜਾ ਕਲਾਲੁ ॥ ਇਹ ਚਾਰੇ ਜਣੇ ਨਾਲ ਰਹੇ ॥ ਹੋਰ ਸਭ ਭਜ ਗਏ ॥”

²‘ਮੋਹਣੁ ਭੋਗ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

¹ਮੜਾ ਉੜਾ¹ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ॥ ਅੰਗਦ ਤੈ ਮਰਦਾਨਾ ਉਠਿ ਗੁਰੂ [ਕੀ]² ਪੈਰੀ ਪਏ ॥ ਤਬ ਅੰਗਦ ਕਹਿਆ ਤੂੰ ਪਰਮੇਸਰ ਹੈ ॥ ਤਬ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਕਹਿਕਹਿ³ ਹਸਿਆ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਧੰਨ ਹੋ ਅੰਗਦ ਧੰਨ ਹੋ ਮਰਦਾਨਾ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਜੋ ਕਿਛੁ ਮੇਰੇ/ ਤਾਈ ਪਰਮੇਸਰ ਦੀਆ ਹੈ ਸੋ ਮੈ ਅੰਗਦਾ ਤੇਰੇ ਤਾਈ ਦੀਆ ॥ ਹਉ ਸੋ ਤੂੰ ਤੂੰ ਸੋ ਹਉ ॥ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆਖਿਆ ਜਾਹਿ ਬਚਾ ਤੂੰ ਨਾਲਿ ਦੀ ਲਾਇਕ ਨਾਹੀ ॥ ਜੋ ਤੂੰ ਨਾਲਿ ਰਖੀਐ ॥ ਤੂੰ ਹੁਣਿ ਗੁਰੂ ਹੋਇਉ ॥ ਜਗਤ ਤੇਰਾ ਚੇਲਾ ਹੋਇਗਾ ॥ ਤਬ ਅੰਗਦ ਕਹਿਆ ਜੀ ਤੂੰ ਸਭਨਾ ਸਿਖਾ ਦੀ ਰਖੁ ॥ ਤਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿਆ ਬਚਾ ਅੰ/ਗਦਾ ਮੈ ਤੇਰੇ ਪਿਛੈ ਜਹਾਨ ਬਖਸਿਆ ॥ ਤਬ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਤੂੰ ਘਰ ਜਾਇ ਟਿਕ ॥ ਹਉ ਤੇਰੇ ਨਾਲਿ ਹਾ ॥ ਅਠੇ ਪਹਰ ਤੇਰੇ ਨਾਲਿ ਹਾ ॥ ਧੰਨੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਵਾਹੁ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਜੋ ਨਾਉ ਲਏਗਾ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸੋ ਪਾਰਿ ਪੜੇਗਾ ॥੧॥੨੬॥ ਸਾਖੀ ਹੋਰੁ ਚਲੀ ॥

੨੬੮ (ੳ)

੨੬੮ (ਅ)

[ਲਹਣੇ ਨੂੰ ਗੁਰਿਆਈ] ਜਾ ਬਰਸ ਦਿਨ ਗੁਦਰਿਆ ਤਾ/ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਨੋ ਆਗਿਆ ਆਈ ਨਾਨਕ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਪਾਸਿ ਆਉ ॥ ਅਰੁ ਅਪਣਾ ਸੇਵਕੁ ਜਗਤ ਉਪਦੇਸਣੇ ਨੋ ਮੇਰੀ ਭਗਤ ਦ੍ਰਿੜਾਵਣੇ ਨੋ ਛਡਿ ਆਉ ॥ ਨਾਮ ਜਪਾਵਣੇ ਨੋ ਇਕ ਸੇਵਕ ਬੈਠਾਇ ਆਉ ॥ ਸੋ ਪੀਛੈ ਜਗੁ⁴ ਮਹਿ ਧਰਮ ਦ੍ਰਿੜਾਏ⁵ ॥ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਤੈ ਲੋਇ ਸੋਧੇ ਸਪਤ ਦੀਪ ਸੋਧੇ ਚਉਦਹ ਭਵ/ਨ ਸੋਧੇ ਨਵਖੰਡ ਸੋਧੇ ਮਤੁ ਕੋਈ ਐਸਾ ਸੇਵਕ ਹੋਰ ਭੀ ਹੋਇ ॥ ਧਿਆਨ ਕਰ ਕਰ ਸਰਬਤ ਦੇਖੇ ॥ ਜਬ ਦੇਖੈ ਤਬ ਅੰਗਦ ਸਾਰਿਖਾ⁶ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ॥ ਬਹੁੜਿ ਆਪਣੇ ਸਿਖ ਘੋਖਿਆਨੁ ॥ ਜਬ ਦੇਖੈ ਤਬ ਸਿਖਹੁ ਮੈ ਭੀ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ॥ ਬਹੁੜਿ ਪੁਤ੍ਰਾ ਨੋ ਡਿਠੋਨੁ ਜੋ ਏਨਾ ਵਡਿਆਈ ਦੇਵਾ ॥ ਜਾ ਵੇਖੈ ਤਾ ਹੋਰ ਥੈ ਵਡਿਆ/ਈ ਸਮਾਵਣ ਨੋ ਥਾਉ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਨੋ ਆਪਣਾ ਤਖਤ ਦਿਤੋਨੁ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਸੰਗਤ ਸਦਾਈ ਸਦਾਇ ਕਰਿ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੀ ਪੈਰੀ ਪਾਈ ॥ ਲੋਕਾ ਆਖਿਆ ਜਿ ਜੀ ਤੂੰ ਸਮਾਵਦਾ ਹੈ ਅਰੁ ਤੇਰੇ ਬੇਟੇ ਹੈਨਿ ਤੂੰ⁷ ਏਨਾ

੨੬੯ (ੳ)

੨੬੯ (ਅ)

੩੦੦ (ੳ)

¹‘ਮੁਰਦਾ’ (ਸ਼. ਸਿ. ਅ.) ।

²ਇਹ ਨਕਲ ਵਿਚ ਰਹਿਆ ਪਦ ਅਸਾਂ (ਸਿ. ਰੈ.

ਲਾ.) ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਪਾਇਆ ਹੈ ।

³ਉੱਚੀ ਦੇ ਕੇ ।

⁴‘ਜਗਤ’ (ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ.) ।

⁵ਪਾਠਾਂਤਰ ‘ਦ੍ਰਿੜਾਏ’ (ਪੰ. ਭਾ. ਛੰ), ਪਰ ਇਥੇ ਨਕਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਭੁੱਲ ਹੋ ਗਈ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ।

⁶ਵਰਗਾ

⁷ਇਹ ਪਦ ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ. ਅਤੇ ਪੰ. ਭਾ. ਛੰ.

ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

੩੦੦ (ਅ)

ਨੋਂ ਵਡਿਆਈ ਦੇਹਿ ॥ ਸਿਖ ਸਾਖਾ ਏਨਾ ਬੇ ਆਵਨਿ ॥ ਤਬ ਗੁਰੂ
ਬਾਬੇ ਸਲੋ/ਕ ਪੜਿਆ ॥ ¹ਲਖ ਨੇਕੀਆ ਚੰਗਿਆਈਆ ਲਖ ਪੁੰਨਾ
ਪਰਵਾਣ ॥ ਲਖ ਤਪ ਉਪਰਿ ਤੀਰਥਾ ਸਹਜ ਜੋਗ ਬੇਬਾਣ ॥ ਲਖ
ਸੂਰਤਣ ਸੰਗ੍ਰਾਮ ਰਣ ਮਹਿ ਛੁਟਹਿ ਪਰਾਣ ॥ ਲਖ ਸੁਰਤੀ ਲਖ ਗਿਆਨ
ਧਿਆਨ ਪੜੀਅਹਿ ਪਾਠ ਪੁਰਾਣ ॥ ਜਿਨਿ ਕਰਤੇ ਕਾਰਣੁ ਕੀਆ ਲਿਖਿਆ . .

੩੦੧ (ੳ)

ਆਵਣ ਜਾਣ ॥ ਨਾਨਕ/ ਮਤੀ ਮਿਥਿਆ ਕਰਮ ਸਚਾ ਨੀਸਾਣੁ ॥ ੧ ॥

੩੦੧ (ਅ)

ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਿਸ ਦੇ ਕਰਮ ਪਈ ਸੀ ਸੋ ਲਇ ਗਇਆ ॥ ਹੁਣਿ
ਕਿਹੁ ਨਾਹੀ ਹੋਦਾ ॥ ਪਰ ਪੀਰਾ ਦੇ ਕੁਤੇ ਮੰਨੀਦੇ ਹੈਨਿ ਏਨਾ ਨੋ ਰੋਟੀ ਕਪੜਾ
ਨਿਚੰਦੁ² ਹੋਇਗਾ ॥ [ਸਾਖੀ ਓੜਕ ਦੀ] ³ਬਾਬੇ ਕੁਸਾ ਘਤੀਆ ॥ ਬਾਬਾ
ਸਮਾਵਣ ਉਪਰਿ ਆਇਆ³ ॥ ਤਾ ਫੇਰਿ ਬਾਬੇ ਦੇ ਪੁਤ੍ਰਾ ਨੋ ਮਾਣੂ ਗਇਆ

੩੦੨ (ੳ)

ਜਿ ਬਾ/ਬਾ ਸਮਾਵਦਾ ਹੈ ਤੁਸੀ ਆਵਹੁ ॥ ਸਿਰੀ ਚੰਦੁ ਅਤੈ ਲਖਮੀ ਦਾਸ
ਬਾਬੇ ਦੇ ਪੁਤ ਸੇ⁴ ਦੋਵੇ ॥ ਉਨੀ ਆਖਿਆ ਬਾਬਾ ਕੂੜੀ ਆਖਦਾ ਹੈ ਚੰਗਾ
ਭਲਾ ਕਿਉਕਰਿ ਸਮਾਵਦਾ ਹੈ ॥ ਤਾ ਫੇਰਿ ਚਿਰਕੇ ਜੇਹੇ ਓਇ ਭੀ ਆਏ ॥

੩੦੨ (ਅ)

ਬਾਬਾ ਬਹੁਤ ਚਲਣੇ ਦੇ ਉਤੇ ਆਇਆ ॥ ਜਾ ਦੇਖਨਿ ਆਇਕੈ ਤਾ ਸਚੜ
ਚਲਣ ਉਤੈ ਹੈ ॥ ਓਨੀ ਆਖਿਆ / ਜੀ ਅਸੀ ਤੁਧੁ ਨਾਲਿ ਨਾ ਗਲਾ
ਕੀਤੀਆ ਅਤੈ ਨਾ ਕਿਛੁ ਮੰਗਿ ਹੀ ਲੀਆ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜੋ
ਕਿਛੁ ਤੁਸਾਡੇ ਜੀਅ ਹੈ ਸੋ ਮੰਗਿ ਲੈਹੁ ॥ ਜੇ ਤਾ ਉਹ ਆਖਨਿ ਜਿ ਅਸਾ
ਨੋ ਆਪਣੀ ਭਗਤਿ ਦੇਹਿ ਤਾ ਭੀ ਬਾਬਾ ਮਿਹਰਵਾਨ ਹੋਵੈ ॥ ਤਾ ਓਨਾ
ਆਖਿਆ ਅਸੀ ਮੰਗਹਿ ਜੇ ਤੂੰ ਦੇਹਿ ਸਾਨੋ ਦੇਹਿ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਬਹੁਤ

੩੦੩ (ੳ)

ਮਿਹਰਵਾਨ/ ਹੋਆ ਕਿਛੁ ਮੰਗਹੁ ਬਚਾ ਜਿ ਤੁਸਾਡੇ ਜੀਅ ਹੈ ॥ ਤਬ ਓਨਾ
ਕਹਿਆ ਜੀ ਇਕ ਚਾਰ ਦਿਨ ਰਹੀਐ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਤੁਸੀ
ਮੈਥਹੁ ਨਾਉ ਮੰਗਿਆ ਹੋਤਾ⁵ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜੇ ਚਾਰਿ ਜੁਗ
ਮੰਗਹੁ ਤਾ ਚਾਰ ਜੁਗ ਰਹਾ ॥ ਪਰ ਤੁਸਾ ਚਾਰ ਦਿਹ ਮੰਗੇ ਚਾਰੇ ਦਿਨ
ਰਹਾਗਾ ॥ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਜਾਹੁ ਚਿਖਾ ਦੀ/ਆ ਲਕੜੀਆ ਲੈ
ਆਵਹੁ ॥ ਤਾ ਲਕੜੀਆ ਫੇਰਿ ਆਦੀਆ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਚਉਥੇ ਦਿਨ ਫੇਰਿ

¹ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਆਸਾ ਦੀ ਵਾਰ ਵਿਚੋਂ ਹੈ । (ਦੇਖੋ, ਸ੍ਰੀ ਗੁ. ਗ੍ਰੰ. ਸਾ., ਪੰਨਾ ੪੬੭) ।

²‘ਨਿਚੰਦ’ (ਪੰ. ਭਾ. ਛੰ.) । ³ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਵਾਕਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਲਾਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸੰਗ ਰਹ ਗਇਆ ਹੈ । ਦੇਖੋ ਭੂਮਿਕਾ ।

⁴ਪਾਠਾਂਤਰ

‘ਬੇ’ (ਪੰ. ਭਾ. ਛੰ.)

⁵ਇਹ ਪੰਗਤੀ ਪੰ. ਭਾ. ਛੰ. ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈ ।

ਕੁਸਾ ਵਿਛਾਈ¹ ॥ ਸਿਖ ਸਾਖਿਆ ਸਦਾਏ ॥ ਚਿਖਾ ਸਵਾਰੀ ॥ ਤਬ ਗੁਰੂ
 ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਸਧਾਰਣਾ² ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਮੰਗੁ ਤੈ ਮੇਰੀ ਸੇਵਾ ਬਹੁਤ ਕੀਤੀ ਹੈ ॥ ਜੋ
 ਜਾਣਹਿ ਸੋ ਮੰਗਿ ਲੈ ॥ ਤਾ ਭਗੀਰਥ ਆਖਿਆ ਜੀਉ ਤੂੰ ਦੇਦਾ ਹੈ ਸੋ ਦੇਹ
 ਜੋ ਤੇਰੀ ਖੁਸੀ/ਹੈ ॥ ਗੁਰੂ ਆਖਿਆ ਮੰਗ ਗੁਰੂ ਦੇਸੀ ॥ ਤਾ ਭਗੀਰਥ ਕਹਿਆ ੩੦੩ (ਅ)
 ਜੀ ਮੈਨੂ ਵਚਨ ਦੇਹਿ ਜਿ ਹਉ ਮੰਗੀ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਬਚਨ ਦੀਆ ਭਾਗੀਰਥਾ
 ਮੰਗਿ ਜਿ ਤੇਰੀ ਖੁਸੀ ਹੈ ॥ ਤਾ ਭਗੀਰਥ ਕਹਿਆ ਜਿ ਜੀ ਮੇਰਾ ਕੁੜਮ
 ਆਗਰੇ ਬੰਦੀ ਖਾਨੇ ਹੈ ਸੋ ਛੁਟੈ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਚੁਪ ਕਰਿ ਰਹਿਆ ॥ ਤਾ
 ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਸਾਧਾਰਣਾ/ ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਮੰਗ ਹਉ ਦੇਈ ॥ ਤਾ ਫੇਰਿ ੩੦੪ (ੳ)
 ਸਾਧਾਰਣ ਆਖਿਆ ਜੀ ਮੇਰਾ ਕੁੜਮ ਆਗਰੇ ਬੰਦੀ ਖਾਨੇ ਹੈ ਸੋ ਛੁਟੈ ॥ ਗੁਰੂ
 ਬਾਬਾ ਵਤੁ ਚੁਪਿ ਕਰਿ ਰਹਿਆ ॥ ਤਾ ਫੇਰਿ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਕਹਿਆ ਭਗੀਰਥਾ ਕਿਛੁ
 ਚੰਗੀ ਜੇਹੀ ਵਸਤੂ ਮੰਗ ॥ ਤਾ ਵਤ ਭਗੀਰਥ ਆਖਿਆ ਜੀ ਮੇਰਾ ਕੁੜਮ
 ਆਗਰੇ ਬੰਦੀਖਾਨੇ ਹੈ ਸੋ ਛੁਟੈ ॥ ਗੁਰੂ ਆਖਿਆ ਜਾਹਿ/ ਛੁਟਾ ॥ ਜਬ ਗੁਰੂ ੩੦੪ (ਅ)
 ਬਾਬੇ ਏਹ ਬਚਨ ਆਖਿਆ ਆਖਿ ਕੈ ਸਮਾਇ ਗਇਆ ॥ ਤਬ ਲੋਕਾ
 ਆਖਿਆ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਸਮਾਣਾ ॥ ਤਾ ਭਗੀਰਥ ਪਿਛੈਵਾੜੇ ਪਗ ਆਇ ਮਾਰੀ ॥
 ਲਗਾ ਹਾਇ ਹਾਇ ਆਖਨਿ ਜੋ ਮੈ ਇਸ ਕਰਾੜ ਦੀ ਸੇਵਾ ਈਵੈ ਕਰਿ
 ਗਵਾਈ ਮੈ ਇਸ ਥਾਵਹੁ ਕਿਛੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥ ਹਾਇ ਹਾਇ ਮੈ ਇ/ਸ ਦੀ ੩੦੫ (ੳ)
 ਸੇਵਾ ਈਵੈ ਕਰਿ ਗਵਾਈ ॥ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਉਠਿ ਬੈਠਾ ਜੋ ਇਸ
 ਸਾਧਾਰਣ ਤਾਈ ਲੈ ਆਵਹੁ ॥ ਤਾ ਲੋਕੀ ਆਖਿਆ ਸਾਧਾਰਣਾ ਤੈਨੂ ਗੁਰੂ
 ਨਾਨਕ ਬੁਲਾਇਦਾ ਹੈ ॥ ਤਾ ਸਾਧਾਰਣ ਆਇਆ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ
 ਸਧਾਰਣਾ ਮੈ ਤੈਨੂੰ ਤਿਹੁ³ ਵਾਰੀ ਆਖਿਆ ਜੋ ਤੂੰ ਕਿਛੁ ਮੰਗੁ ਤਾ ਤੈ ਆਖਿਆ
 ਮੇਰਾ ਕੁੜਮ ਆਗਰੇ ਬੰਦੀ ਖਾਨੇ/ ਹੈ ਸੋ ਛੁਟੈ ॥ ਗੁਰੂ ਦੇ ਮੁਹੇ ਵੇਖੁ ਹੋਵੈਗਾ ੩੦੫ (ਅ)
 ਮੈ ਤੈਨੂੰ ਤਿਹੁ ਵਾਰੀ ਆਖਿਆ ॥ ਤੈ ਆਖਿਆ ਜਿ ਮੇਰਾ ਕੁੜਮ ਆਗਰੇ
 ਬੰਦੀ ਖਾਨੇ ਹੈ ਸੋ ਛੁਟੈ ॥ ਓਹੁ ਤਾ ਉਸੈ ਸਾਇਤ⁴ ਛੁਟਾ ॥ ਮੈ ਕਿਆ ਕਰੀ
 ਮੈ ਤੈਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਤੈ ਏਹੋ ਕਿਛੁ ਮੰਗਿਆ ॥ ਤਾ ਓਹੁ ਚੁਪ ਕਰ ਗਇਆ ॥
 ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਸਮਾਇ ਗਇਆ ॥ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਜਾਇ ਚਿ/ਖਾ ਉਪਰ ੩੦੬ (ੳ)
 ਪਾਇਆ ॥ ਤਾ ਪਠਾਣਾ ਮੁਰੀਦਾ ਆਖਿਆ ਏ ਪੀਰੁ ਨਾਨਕ ਹੈਫ⁵ ਹੈ ਜੇ ਤੂੰ
 ਏਵੇ ਹਿੰਦੂਆ ਕੀ ਮਿਸਾਲ⁶ ਜਲਦਾ ਹੈ ॥ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਬਚਾ

¹‘ਘਤੀਆਂ’ (ਪੰ. ਭਾ. ਛੰ.) ।

²ਇਸ ਸਾਖੀ ਦੇ ਹੋਰਨਾਂ ਨੁਸਖਿਆਂ ਵਿਚ ਇਸ

ਦੀ ਸੇਵਾ ਦਾ ਲੰਮਾ ਚੌੜਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਹੈ ।

³‘ਤਿਨ’ (ਪੰ. ਭਾ. ਛੰ.) ।

⁴ਘੜੀ ।

⁵ਅਫਸੋਸ ।

⁶ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਵਾਂਗੂੰ ।

- ਤੁਸੀ ਵੇਖਿਅਹੁ ਦਿਖਾ ਕਿਆ ਹੋਦਾ ਹੈ ॥ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਚਿਖਾ ਉਪਰਿ
ਲੇਟਿਆ ॥ ਬਾਬਾ ਲੇਟਦੋ ਹੀ ਸਮਾਇ ਗਇਆ ॥ ਪਠਾਣ ਧੂਹ
੩੦੬(ਅ) ਸਮਸੇਰੀ ਖੜੇ ਹੋਏ ॥ ਹਿੰਦੂਆ ਨੋ ਨੇੜੈ ਦੁ/ਕਣ ਨ ਦੇਨਿ ॥ ਹਿੰਦੂ ਭੀ ਖੜੇ ਰਹੇ
ਮੁਸਲਮਾਨ ਭੀ ਖੜੇ ਰਹੇ ॥ ਮਰਦਾਨਾ ਰਬਾਬੀ ਕਿਤੈ ਕੰਮ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ॥
ਜਦਿ ਮਰਦਾਨਾ ਧਰਮਸਾਲਾ ਆਇਆ ਤਾ ਲੋਕੀ ਆਖਿਆ ਮਰਦਾਨਿਆ
ਬਾਬਾ ਸਮਾਣਾ ॥ ਅਤੇ ਲੋਕ ਬਾਬੇ ਦੀ ਚਿਖਾ ਉਪਰਿ ਗਏ ਹੈਨਿ ॥ ਮਰਦਾਨੇ
ਟੋਪੀ ਧਰਤੀ ਨਾਲਿ ਮਾਰੀ ਅਤੇ ਮਾਰਦੋ ਹੀ ਭੰਨਾ ॥ ਪੁਕਾਰਦਾ ਗਇਆ
੩੦੭ (ੳ) ਮੇ/ਰਿਆ ਬਾਬਾ ਮੇਰਿਆ ਬਾਬਾ ਮੈਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦੇਹਿ ॥ ਓਇ ਜਿ ਲੋਕ ਥੇ
ਪਠਾਣ ਮੁਸਲਮਾਨ ਤਿਨੀ ਮਰਦਾਨਾ ਫੜਿ ਰਖਿਆ ॥ ਗੁਰੂ ਥੇ ਜਾਣ ਦੇਨਿ
ਨਾਹੀ ॥ ਮਰਦਾਨਾ ਹਾਇ ਹਾਇ ਬਿਲੀਪਾਤ ਕਰੇ ॥ ਅਤੇ ਪੁਕਾਰੈ ਜੀ
ਮੈਨੂੰ ਦਰਸਨ ਮਿਲੈ ¹ਜੀ ਮੈਨੂੰ ਦਰਸਨ ਮਿਲੈ¹ ॥ ਨੇੜੇ ਦੁਕਣ ਮਿਲੈ
੩੦੭ (ਅ) ਨਾਹੀ ॥ ਤਾ ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਫਿਰਿ ਉਠਿ ਬੈਠਾ ॥ / ਗੁਰੂ ਬਾਬਾ ਬੋਲਿਆ
ਮਰਦਾਨੇ ਨੋ ਆਵਣੇ ਦੇਹੁ ॥ ਤਾ ਮਰਦਾਨੇ ਨੋ ਸਦ ਕਰਿ ਆਪਣੇ ਗਲਿ
ਵਿਚਿ ਲਇਅਨੁ ॥ ਤਬ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਆਖਿਆ ਮੇਰਾ ਬਚਾ ਮੇਰਾ ਬਚਾ ਹਉ
ਤੇਰੇ ਨਾਲਿ ਹਾ ਮਤ ਉਦਰਹਿ ॥ ਤਾ ਮਰਦਾਨੇ ਆਖਿਆ ਜੀ ਤੁਧੁ ਮੇਰੇ
ਨਾਲਿ ਵਚਨੁ ਸਾ ਨਾਲੇ ਚਲਾਵਣੇ ਦਾ ॥ ਏਹੁ ਕਿਆ ਕੀਤੋ ॥ ਤਾ ਬਾਬੇ
੩੦੮ (ੳ) ਆਖਿਆ ਜਾਇ ਕਰ ਘ/ਰ ਸਮਾਉ ॥ ਤੈਨੂੰ ਲੈਣ ਆਵਾਗਾ ਅਜ ਤੇ
ਅਠਵੈ ਦਿਨ ॥ ਪੈਰੀ ਪੈ ਕੇ ਮਰਦਾਨਾ ਵਿਦਾ ਹੋਆ ॥ ਜਦਿ ਵੇਖਨਿ
ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਜਿ ਕੋਈ ²ਸਾ ਸਿਖ ਸਖਾ² ਜਾ ਵੇਖਨਿ ਤਾ ਬਾਬੇ ਦੇ
ਕਪੜੇ ਚਿਖਾ ਉਪਰਿ ਪਏ ਹੈਨਿ ॥ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਨਾਹੀ ॥ ਬਾਬਾ ਸਚੁ ਖੰਡ
ਗਇਆ ॥ ੩੦ ॥ ਸੰਮਤੁ ੧੫੬੫ ॥ ਪੰਦ੍ਰਾ ਸੈ ਪਚਾਣਵੈ ਅਸੂ ਵਦੀ³ ॥੧੦॥
੩੦੮ (ਅ) ਦਸਮੀ ਕੇ ਦਿ/ਹੁ ਪਹਰ ਦਿਹੁ ਚੜੇ ਕਉ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕੁ ਸਮਾਇਆ ॥
ਸ੍ਰੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪਰਮੇਸਰ ਸੁਖਵਾਸਣ ਲੈ ਕਰਿ ਗੁਰੁ ਉਪਰਿ ਅਸਵਾਰ ਹੋਇ
ਕਰਿ ਆਇਆ ॥ ਨਿਰੰਜਨ ਜੋਤੀ ਸਰੂਪ ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥ ਬਾਬੇ
ਨਾਨਕ ਕਉ ਲੈ ਰਮੇ ॥ ਸਚੇ ਖੰਡ ਲੈ ਗਏ ॥੧॥ ਵਾਹੁਗੁਰੂ ਵਾਹੁਗੁਰੂ

¹ਪੰ. ਭਾ. ਛੰ. ਵਿਚ ਇਹ ਪਦ ਕੇਵਲ ਇਕ ਵਾਰ ਆਇਆ ਹੈ ।

²ਪਾਠਾਂਤਰ :

‘ਸਿਖ ਸਾਖਾ’ (ਪੰ. ਭਾ. ਛੰ.) । ³‘ਸੁਦੀ’ (ਪੰ. ਭਾ. ਛੰ. ਅਤੇ ਸਿ. ਰੈ. ਲਾ.) । ਮੂਲ ਹੱਥ-
ਲਿਖਤ ਵਿਚ ‘ਸੁਦੀ’ ਲਿਖ ਕੇ, ਇਸ ਨੂੰ ਹੜਤਾਲ ਨਾਲ ਕਟ ਕੇ, ‘ਵਦੀ’ ਕੀਤਾ
ਹੋਇਆ ਹੈ । ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਚਰਚਾ ਲਈ ਦੇਖੋ ਭੂਮਿਕਾ ।

ਵਾਹੁਗੁਰੂ ॥ ਜੋ ਏਹ ਸਾਖੀ ਕੋਈ ਪੜੈ ਸੁਣੈ ਤਿਸ ਕੀ ਪਰਮਗਤਿ ਹੋਵੈਗੀ ॥
ਜੋ ਏਹੁ ਸਾ/ਖੀ ਸੁਣੈ ਗਾਵੈ ਪੜੈਗਾ ਤਿਸ ਕੀ ਭਾਵਨੀ ਥਾਇ ਪੜੈਗੀ ॥
ਅਰੁ ਗੁਰੂ ਬਾਬੇ ਸਾਥਿ ਜਾਇ ਮਿਲੈਗਾ ॥ ਜੋ ਬਾਬੇ ਕਾ ਜਸੁ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨਾਲਿ
ਗਾਵੈਗਾ ਸੁਣੈਗਾ ਤਿਨ ਕੇ ਈਹਾ ਕੇ ਕਾਰਜ ਸਗਲੇ ਰਾਸਿ ਹੋਹਿਗੇ ॥ ਅਰੁ
ਆਗੇ ਮੁਕਤਿ ਪਾਵੈਗਾ ॥ ਜਿਸ ਨੋ ਬਖਸੈ ਸਿਫਤਿ ਸਲਾਹ ॥ ਨਾਨਕ
ਪਾਤਿਸਾਹੀ ਪਾਤਿਸਾਹ ॥ ਜਿਸ ਕੇ ਕਰਮ ਹੋਹਿਗੇ ਸੋ ਏਹ ਬਾਬੇ ਕੀ ਸਿਫਤਿ
ਪੜੈ ਸੁਣੈਗਾ ॥ ਪਰਮੇ/ਸਰ ਕੀ ਕੁਦਰਤਿ ਕਾ ਓੜਕੁ ਕੋਈ ਨਾਹੀ ॥
ਗੋਸਟਿ ਸੰਪੂਰਣ ਹੋਈ ਭੁਲ ਚੁਕ ਬਖਸਣੀ ॥ ਸੰਮਤੁ ੧੭੫੮ ਮਾਹੁ ਅਸਾੜ
ਬਦੀ ॥੧੩॥

੩੦੯ (ੳ)

੩੦੯ (ਅ)

ਪੁਸਤਕ-ਸੂਚੀ

(ੳ) ਹੱਥ-ਲਿਖਤਾਂ

ਗੋਸ਼ਟਿ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮਿਹਰਬਾਨ ਜੀ ਕੀ—

ਹੱਥ-ਲਿਖਤ 3510-12, ਸਿਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ,
ਬਿ. 1836/1779 ਈ.; 2527, ਸੈਂਟਰਲ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ,
ਪਟਿਆਲਾ ।

ਜਨਮ ਪਤ੍ਰੀ ਬਾਬੇ ਨਾਨਕ ਜੀ ਕੀ (ਆਦਿ ਸਾਖੀਆਂ)—

ਹੱਥ-ਲਿਖਤ ਮੋਤੀ ਬਾਗ, ਪਟਿਆਲਾ, ਬਿ. 1758/1701 ਈ. ;
ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਸ਼ੋਕ, ਬਿ. 1791/1734 ਈ.; 5462, ਸਿਖ ਰੈਫਰੈਂਸ
ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ; 495, ਸੈਂਟਰਲ ਪਬਲਿਕ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਪਟਿਆਲਾ,
ਬਿ. 1813/1766 ਈ.

ਜਨਮ ਸਾਖੀ (ਭਾਈ ਬਾਲਾ)—

ਪਿਆਰੇ ਲਾਲ ਕਪੂਰ, ਹੋਜ਼ ਕਾਜ਼ੀ, ਦਿੱਲੀ; ਫੋਟੋ ਸਟੈਟ ਕਾਪੀ, ਡਿਪਾਰਟਮੈਂਟ
ਔਫ ਹਿਸਟਾਰੀਕਲ ਸਟੱਡੀਜ਼, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ,
ਬਿ. 1715/1658 ਈ. ; 342, ਪੰਜਾਬ ਆਰਕਾਈਵਜ਼, ਪਟਿਆਲਾ,
ਬਿ. 1856/1799 ਈ.

ਜਨਮ ਸਾਖੀ (ਪੁਰਾਤਨ)—

ਕੋਲਬੁਕ ਵਾਲੀ (ਫੋਟੋ ਜ਼ਿਕੋਗ੍ਰਾਫ), 1618, ਸੈਂਟਰਲ ਪਬਲਿਕ
ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 1885 ਈ; ਹਾਫਿਜ਼ਾਬਾਦ ਵਾਲੀ (ਪੱਥਰ ਦਾ
ਛਾਪਾ), 1460, ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਿਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1885 ਈ. ;

ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਿਜ ਵਾਲੀ, 2310, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਬਿ. 1829/1772 ਈ.;
194, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪਟਿਆਲਾ ; 2913, ਸੈਂਟਰਲ ਪਬਲਿਕ
ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਪਟਿਆਲਾ, ਬਿ. 1747/1690 ਈ. ; ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ,
ਪਟਿਆਲਾ ; 6535 ਸਿਖ ਰੈਫਰੈਂਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ।

ਜਨਮ ਸਾਖੀ (ਫੁਟਕਲ ਸੰਗ੍ਰਹ) —

479, ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਡਮੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ ; ਡਾ. ਗੰਡਾ ਸਿੰਘ, 1945

ਬਿ. ; ਫੋਟੋ ਸਟੈਟ ਕਾਪੀ (ਇੰਡੀਆ ਆਫਿਸ ਲਾਇਬ੍ਰੇਰੀ, ਲੰਡਨ, ਵਾਲੀ Panj. B 40), ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪਟਿਆਲਾ, ਬਿ. 1790/1733 ਈ. ; 164, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ ਪਟਿਆਲਾ, ਬਿ. 1797 (?); ਮੋਤੀ ਬਾਗ, ਪਟਿਆਲਾ, ਬਿ. 1804

ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼—

176, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪਟਿਆਲਾ, ਬਿ. 1883

(ਅ) ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ

ਪੰਜਾਬੀ—

ਆਲੋਚਨਾ (ਤ੍ਰਿਮਾਸਕ), ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਕਾਡਮੀ, ਲੁਧਿਆਣਾ, ਸੈਂਚੀ ਸਾਲ 1960 ਅਤੇ ਸਾਲ 1968

ਗੁਰ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ, ਸਿਖ ਹਿਸਟਰੀ ਸੋਸਾਇਟੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 483 ਨਾ.ਸ਼ਾ. ;

ਜਨਮ ਸਾਖੀ (ਮਿਹਰਬਾਨ ਵਾਲੀ)—

ਪਹਲੀ ਸੈਂਚੀ, ਸੰਪਾਦਕ, ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ/ਸ਼ਮਸ਼ੇਰ ਸਿੰਘ ਅਸ਼ੋਕ, ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1962 ਈ. ;

ਦੂਜੀ ਸੈਂਚੀ, ਸੰਪਾਦਕ ਕਿਰਪਾਲ ਸਿੰਘ/ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ, ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ; (ਇਹ ਹਾਲੀ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਆਈ)

ਜਨਮ ਸਾਖੀ (ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀ), ਮਿਹਰ ਚੰਦ, ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਬੁਕ ਡਿਪੋ, ਲਾਹੌਰ ।

ਜੀ. ਬੀ. ਸਿੰਘ, ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬੀੜਾਂ, ਮਾਡਰਨ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਲਾਹੌਰ, 1944

ਜੋਧ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ, ਕਰਤਾਰਪੁਰੀ ਬੀੜ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ, ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ, 1968

ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ, ਸੰਪਾਦਕ, ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਖਾਲਸਾ ਸਮਾਚਾਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, ਚੌਥਾ ਸੰਸਕਰਣ, 1952

ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ, ਖੁਲ੍ਹੇ ਲੇਖ, ਅਤਰ ਚੰਦ ਕਪੂਰ ਐਂਡ ਸਨਜ਼, 12ਵਾਂ ਸੰਸਕਰਣ 1952

ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀਵਾਨਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਖਾ ਤੇ ਛੰਦਾ ਬੰਦੀ—ਜਪੁ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਆਪ, ਲਾਹੌਰ, 1937

— ਪੰਜਾਬੀ ਅਦਬ ਦੀ ਮੁਖਤਸਿਰ ਤਾਰੀਖ (ਉਰਦੂ ਅਖੜਾਂ ਵਿਚ), ਹਰਕਿਸ਼ਨ ਸਿੰਘ, ਮਾਡਰਨ ਪਬਲੀਕੇਸ਼ਨਜ਼, ਲਾਹੌਰ ।

— ਪੰਜਾਬੀ ਅਦਬ ਦੀ ਮੁਖਤਸਿਰ ਤਾਰੀਖ (ਗੁਰਮੁਖੀ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ),
ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਆਪ, 1948

ਵਾਰਾਂ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਸੰਪਾਦਕ, ਗਿਆਨੀ ਹਜ਼ਾਰਾ ਸਿੰਘ, ਖਾਲਸਾ
ਸਮਾਚਾਰ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ, 1950

ਸੁਰਿੰਦ੍ਰ ਸਿੰਘ ਕੋਹਲੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਭਾਗ, ਪਟਿਆਲਾ,
1959

ਅੰਗ੍ਰੇਜ਼ੀ —

Mohan Singh Diwana, *A History of Panjabi Literature*,
Pub. Author, 1937

Piar Singh, *A Critical Survey of Seventeenth Century
Punjabi Prose*, (thesis), Panjab University,
Chandigarh, 1968

Mcleod, W. H., *Guru Nanak and the Sikh Religion*,
Oxford University Press, 1968

Smith, V.A. *Akbar the Great Mughal*, Oxford University
Press, 1917

B-1475

